קובץ סוגיא

ערבה
לולב כל שבעה
סוכה בשמנ"ע
ניסוך המים

במס' סוכה פרק לולב וערבה

קובץ זה נדפס לע"נ זאליג דוב בן יהושע ז"ל

כולל אלול תשפ"א לפ"ק

לע"נ זאב בן ישראל | ישראל שלמה בן מאיר

תרומה לקטן בזית הגרעות היינו כשמיעו יודע ליתן את כפיו והם לתתן בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כד. ושם) לקטן אינו נוטה את כפיו היינו בפיו עצמו אבל עם הגדולים נוטה כדלעיל כשכתבן גבי שיר של מקדש פרק אין נערכין (ערכין דף יג.) לתתן בין רגלי [הלוים] היו עומדים ועיירי הלוים היו נקראים והם לממרין בשיהלי פרק קמא דחולין (ד' כד: ושם) נתמלא זקנו רשות ליעשות שליח לצור ולירד לפני התיבה וליצא את כפיו עד שיתמלא זקנו [ב] היכא לתוקומה ביחידי שאין עמו אחר כי נמי ליצא את כפיו בקביעות ובשעה שמרבים בחמים בגרן ביום הכפורים ובתעניו' ובמעמדות וכן נרין לתלך נמי משום לירד לפני התיבה דבתקורלא את המגילה עומד (מגילה ד' כד.) תנן קטן קורא בתורה אבל לא פורס על שמע [ג] ולא יורד לפני התיבה ולא נוטה את כפיו משמע הא גדול יורד לפני התיבה ואף על פי שלא נתמלא זקנו שלא על כרחך נרין לתוקומה בהיא דחולין בגון ליעשות שליח לצור קטן ולירד לפני התיבה ביום הכפורים ובתעניות ובמעמדות:

והיודע לשחוט. לאחן ידיו בשחיטה אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה מותר לאכול משחיטתו כדמפרש רב הונא והוא שגדול עומד על גביו ורואה שלא שהה ולא דרס כך פירש בקונטרס משמע הא אם יודע לאחן ידיו בשחיטה אע"פ שרואהו גדול מתחילה ועד סוף שלא שהה ולא דרס אסור לאכול משחיטתו: **יכול** לאבול כזית צלי. יש שיכול לאכול כזית מבושל ואינו יכול לאכול כזית צלי ומשערין בצלי לפי שדינו של פסח צלי:

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה. והשמחה. לאכול בהן שלמים דקתני בע"פ (פסחים דף קו.) בזמן שבהמ"ק קיים אין שחטה אלא בשבת שנאמר ושחטת שלמיך ואכלת שם ושמחת ואע"ג דהאי קרא לגבי גרגיום כתיב אלא גבי גרזים כתיב ושמחת בחגך בך פירש בקונטרס וא"ת זימנין דאיכא כל ח' כגון שחל י"ט לחצון דסוכות בשבת ויום שמיני בע' בשבת לתי אפשר לומר כל ח' (פ) שלמים דליל מוצאי שביעי לא יאכלו עד יום הקרבה ויום השביעי נמי לא לאן חגיגת שחחה [ד] דוחה שבת וע"כ מהני דשחטתו ביום [שבת ה] אכיל בשביעי ואין שלמים נאכלין לשני ימים ושני לילות נמצא דשליל מוצאי שבת שהוא ליל שמיני עצרת לא יאכל שלמים ויש לומר כדאמר רב פפא פרק אלו דברים (שם דף עמ.) על קומיץ מתרת [ו] ממנחות בכזות נקיה ובין יחן ה"ג נימא הכי:

טלטול בעלמא הוא. אע"ג דחזי למלוה שייך בית מיטור מוקלה לטלטול מאחר דאין עשוי כלי [ז] כדאמרינן גבי קנים לולחם הפנים דכתיב בתורת במנחות פרק שתי הלחם (דף נח.) ומנקיותיו אלו קנים ותנן התם [ח] לא סידור הקנים ולא טלילתן דוחה את השבת אלא נכנס אע"פ שאחר מציע לה מוקלה אע"ג דחזי ללחם ובפ' מרובה אחין (יומא דף נג.) גבי זר שנכנס לקחת את הקטורת שלא כדרכה והולכה טלטול בעלמא הוא ומיהו התם טפי כיון דזר הוא:

ויעבירנו

גבי הספסלים: והזקנים. שדומיין שלא יתחפוש למחר ויתמעטו בהקהל הכל לקחת שיש לולבו: ומלמדין. ב"ד את כולם לומר אם יצא לולבו לידי חבירו הרי הוא שלו ואחר כך יהא חלוי לו גזול ולא שלו: **גמ'** טלטול בעלמא. אין בו לד איסור אלא כמטלטל עציס וכיון דאין התורה הוא בחקדש כל שבעה למה חקרוהו מה שייך לתורה מלמו בו: ללמוד. ויעבירנו

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה שבעה. שהן בחקדש כל שבעה לולב לגטילה וערבה להקיף מזבח כדלקמן בפירקין (דף מה.): ששה ושבעה. פעמים שדוחין שבת והן כל שבעה ופעמים שאין דוחין והוו להו שבה ימים ולקמיה מפרש ואזיל לה: ההלל. לגמול כל שמונה כן תקנו נביאים הרלשונים [ט] ובערכין (דף י.) מפרש מאי שנא מפסח מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהן: והשמחה. לאכול בשר שלמים דקיימא לן בפסחים (דף קו.) בזמן שבית המקדש קיים אין שחחה אלא בשבר שנאמר [י] וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואף על גב דהאי קרא לגבי גרזים כתיב דהאי קרא בהר גרזים ובהר עיבל כתיב מיהו גרגיום שחחה כתיבא ושחחת בחגך [כ]: סוכה. ליצא בסוכה: **ניסוך** המים. בתמידי החג שחרית ולא ערבית כדאמרינן בפרק יומא בפרק שני (דף פו:): ההלל. שחחה בית הטוחבה היו שחחים בחג לכבוד שחבית ניסוך המים ומחללים בחליל ובכנורות ואומו חליל אינו דוחה יום טוב אלא בשבת דתחה בפעמים שהוא בחג בגון שלא חל יום טוב הראשון בשבת דכיון דלא דחי יום טוב וכל שכן שבת שאחולו של מועד פטו להו בחחה ופעמים שהוא שבה בגון שחל יום טוב הראשון בשבת דפטו להו שבה של חול המועד דזמן חקדש אין עומין יום טוב שני: **לולב** שבעה. דיום טוב הראשון דחי שבת: **ושאר** כל הימים. שחל להן יום טוב הראשון בשבת כיצד: ה"ג י"ט הראשון שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבתי כנסיותיהן ומערב שבת: החזנין. שחחין שהיו שם לעורכי צבור: **על גב האיצטבא.** רחבה של הר הבית היתה מוקפת מיצטבאות ליצא שם ומסוככת למעלה מפני הגשמים. על גב האיצטבא גר' בחתני' דהיינו על גבי הספסלים: **מסורת הש"ס עם הוספות**

ג) תוספ' ברכות פ"ג [ה"ו], ב) פסחים עא., ג) תענית ג., ד) [לקמן מג. מד.], ה) פסחים סט: [מגילה יח:] ר"ה כט: מגילה ד:, ו) עיין חולין ב:, ז) עיין חלה פ"א מ"ב, ח) תוי"ט מצורע פ"ה ה"ז, ט) פסחים קיז., י) דברים כז ז, כ) שם טז יד, ל) [לף פו.].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לולב והשמחה וכו' שמנה שלימים דהיינו ליל מוצאי שביעי דבלילה לא ישמטו:

תורה אור השלם

א) כִּי בְרֹב חָכְמָה רָב בָּעַס וְיוֹסֵף דַּעַת יוֹסִיף מַכְאוֹב: [קהלת א, יח]

ב) וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מֵהֲוֹת כְּמִשָּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכֻפֹּו עַל הַשֶּׂה: [שמות יב, ד]

הגהות וציונים

ג) [בתוספ' ברכות לא נזכר "דגן" אמנם בתוספ' חגיגה איתא "דגן"] (גליון): ד) רש"ל מ"ד (גליון): ה) [ג' תיבות אלו "עד שיתמלא זקנו" ליתא שם] (גליון): ו) [ראין חגיגה ושמחה כצ"ל (רש"ש): ז) גי' מהרש"ל ומהר"ם ע"ש: ח) תיבת אחרת ליתא בדפו"ר והגיה כן המהרש"ל ומהר"ם הגיה על קושיא כזו: ט) נדצ"ל לכלי ובדפו"ר כעין כלי:

עין משפט נר מצוה

קכז א ב מיי' פ"ד מהל' שחיטה הלכה ה סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' ו סעיף ה:

קכח ג ד מיי' פ"ג מהל' ק"ש ו סמג עשין יח טוש"ע ס"י סי' פט סעיף ג:

קכט ה מיי' פ"ג מהל' קרבן פסח הל' ג סמג עשין רסג:

א ז מיי' פ"ו מהלכות לולב הלכה יג, טז סמג עשין מד:

ב ז מיי' שם הל' כא:

ג ח מיי' שם הלכה יג:

רבינו חננאל

אותו ג) ומטבלין אותו ומוסרין לו חולין לשם תרומה ורואין והיודע לישאל ברשות היחיד ספיקו טמא בהר"י ספיקו טהור יודע לפרוש את כפיו חולקין לו תרומה בגרעות היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו יכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ד' אמות [לק"ש ולתפלה ובגדול אפילו אינו יכול] לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ד' אמות יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו הפסח ר' יהודה אומר עד שידע הפרש אכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו: ירושלמי אבל אינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו ואינו עומד על הדוכן עד שתמלא זקנו רבי יהודה אומר כולן מבן כ' שנה ולמעלה שנאמר ויעמידו הלוים מבן כ' שנה לנצח כבר פירשנוה בשחיטת חולין בסוף פרק ראשון:

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה ששה ושבעה ושאר כל הימים שבעה בהחליל חמשה וששה שבעה כיצד ויו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה ערבה שבעה כיצד יום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה ושאר כל הימים ששה מצות לולב כיצד יום טוב הראשון של חג שחל (בשבת ה) יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן להר הבית והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גבי איצטבא והזקנים מניחין את שלהן בלשכה ומלמדין אותם לומר כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה למחר משכימין ובאין והחזנין זורקין אותם לפניהם והן מחטפין ומכין איש את חבירו וכשראו ב"ד שבאו לידי סכנה התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו: **גמ'** אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבה [ח] גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד

ויעבירנו

[א] היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב הונא [ב] והוא שגדול עומד על גביו [ג] יכול לאכול כזית דגן [ד] מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות אמר רב חסדא [ה] והוא שיכול לאוכלו בכדי אכילת פרס אמר רב חייא בריה דרב ייבא ובגדול אע"פ שאינו יכול לאכול בכדי אכילת פרס דכתיב [א] ויוסיף דעת יוסיף מכאוב [ו] יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח שנאמר [ב] איש לפי אכלו רבי יהודה אומר עד שיכול לברר אכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו:

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה ששה ושבעה [ג] ההלל והשמחה שמונה סוכה [ד] וניסוך המים שבעה החליל חמשה וששה שבעה כיצד [ו] יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה ערבה שבעה כיצד [ז] יום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה ושאר כל הימים ששה מצות לולב כיצד יום טוב הראשון של חג שחל (בשבת ה) [ח] יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן להר הבית והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גבי איצטבא והזקנים מניחין את שלהן בלשכה ומלמדין אותם לומר כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה למחר משכימין ובאין והחזנין זורקין אותם לפניהם והן מחטפין ומכין איש את חבירו וכשראו ב"ד שבאו לידי סכנה התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו: **גמ'** אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבה [ט] גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד

ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר. הוא הדין דמצי למימר ויוליכנו מרשות היחיד לרשות הרבים מלא שבדוכ מקומות ועניים ממרין יש לחוש להעברת מרבע אמות ואין לחוש להוליכה כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגגיה דאין כאן איסור הוצאה מלמעלה מאיסור העברה ברה"ר או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוליכו ונמלך להוליכו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוס בימתים כדאמרינן במסכת שבת (דף ה:): **הא תקינו ליה רבנן ליטלו בביתו.** כדקתני מתניתין התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו ומתוך שלא התרו לו מלא בביתו זכור הוא ולא יתני לפוקי: **אלא ראשון.** דמשמיה נטילתו לתפי' בגבולין חייב [ה]לא גזרו ביה רבנן לא בגבולין ולא במקדש אבל שאר ימים שלא במקדש לא תשיב נטילה דילמא גזרו ביה רבנן משום מוסרא דשבת אף במקדש. ואם תאמר נמלוה ביי"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הא מותבינא ביבמות (דף 5:) ושניהן שב ואל תעשה אחני: **אי הכי.** לתיתיה בגבולין לא גזור ביה: **האידנא נמי.** לידתי ביי"ט לחתן את שבת: **לא ידעינן בקביעא דירחא.** שמא אין ביי"ט עד למחר דהוה לן למעבד למול מעובר: **אינהו.** בני ר"ש שעדיין מקדשין על (ג) הראיה: **לידחו.** להו אף בזמן הזה: **ותניא אידך.** מתניתין היא בפוף פירקין לעיל (דף מא:): **ביום אפי' בשבת.** דמשמע כל היו יום וקרא יתירא הוא דמצי למכתב קרא אחני: **ראשון אף בגבולין.** להו מרבויא דיש מלא ולקחתם ביום לחחן ולא פירש מקדש משמע אפי' בגבולין: **הראשון.** ר"ש מיישבה הוא כלומר בראשון למודים הוא למימר לכם ביום ראשון שבת שבעת ימים ולא בלילה אתה אומר שבעת ימים ולא לילות ודין הוא נאמר בלולב ימים מה להלן ימים ולא לילות אף כאן ימים ולא לילות או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר (ג) במלואים ימים מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפי' לילות נראה למי דומה דין דבר שמצותו כל היום ואל יוכיח מדבר שמצותו כל היום או כלך לדרך זו דין דבר שמצותו לדורות מלואים שאין נוהגין לדורות ת"ל תשבו מדבר שמצותו לדורות ואל יוכיחו מלואים שאין נוהגין לדורות ת"ל תשבו

ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה. ואקשי' **אי הכי** ניגזור אפי' י"ט ראשון ושנין י"ט ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו רבנן בביתו אבל שאר הימים דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו רבנן ליטלו בביתו. **ואקשינן אי הכי** דאיתיה מן התורה בגבולין האידנא נידחי ליטלנו בביתו ודחינן לא ידעינן בקביעא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת. **בית הוועד דידעי בקביעא דירחא לידחו** ושנינן אין לדידהו דידעי בקביעא דירחא האידנא נמי דחי מדתנן בפ' לולב הגזול י"ט של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת ובפירקין תנן כל העם מוליכין לולביהן להר הבית ש"מ בזמן שבית המקדש קיים היו מוליכין לולביהן להר הבית אחד שחרב בהמ"ק היו מוליכין לולביהן לבהכ"נ. **ונדחת האי סברא** דהא מקשינן לקמן ושנינן לא אידי ואידי בזמן שבהמ"ק קיים ולא קשיא [כאן] במקדש בהר הבית [וכאן] בגבולין ובשאר המדינות בכנסת ותרדייהו בזמן שבית המקדש קיים. **יום ראשון דאיתיה מן התורה** בגבולין האידנא נידחי לידתי ביי"ט לחתן את שבת תניא נמי הכי התם בזמן שאין בית המקדש קיים אבל כאן בזמן שיש בית המקדש קיים מיבעי ליה דאי מהתם הוה אמינא לילף ימים ימים מסוכה מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן נמי ימים ואפי' לילות וסוכה גופה מנלן ד"ת ר' בסוכות תשבו שבעת ימים ד' ימים ואפי' לילות אתה אומר ימים ואפי' לילות או אינו אלא ימים ולא לילות ודין הוא נאמר כאן ימים ונאמר בלולב ימים מה להלן ימים ולא לילות אף כאן ימים ולא לילות או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר במלואים ימים מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפי' לילות נראה למי דומה דין דבר שמצותו כל היום ואל יוכיח מדבר שמצותו כל היום או כלך לדרך זו דין דבר שמצותו לדורות ת"ל תשבו

הא תקינו רבנן ליטול בביתו. כדקתני מתניתין ומתוך שלא התרו לו מלא בביתו זכור הוא ולא יתני לפוקי וכי תימא ר"ע לתקנו נמי כל שבשה בביתו כשבת יודע הגמרא דמהני קלת הוחיל ולרמזן לתוליית: **לא** ידעינן בקביעא דירחא. לאו משום דלא ידעינן להא דתנרין בריש פירקין (דף ד:) דהלידנא ידעינן מלא עבוד רבנן כחילו לא ידעינן משום גזרה דשמא דזימנין דגזרו גזרה[ז] ותמי לקלקולי וכפ' מקום שנהגו (פסחים דף נא: ושם) דתמי' ליה נד ספרא (לרמב"ם) כגון מנא דידעינן בקביעא דירחא ביזוב לא עבידנא במאבר תמי לא כמו שפירש בקונטר' שהיה בקי בסוד העיבור דמ"מ משום דלא ידעינן מלא מפרש רבינו תם דהוה ליה כיבא דמנו שלומי תשרי וזימנין דמזיל ניסן היכא דמנו שלומי ניסן ולא מנו שלומי תשרי דגזרינן שהוה לוכחא ניסן אלו מנו תשרי ועבדינן תרי יומי כדתמרינן בסוף פ"ק דרמש השנה (דף כא.) [ט]: **אינהו דידעי בקביעא דירחא**[ט] אין הבי נמי. אין מסקנא זו קיימת לדקמן מסקינן כיון דדחיין לא דחי לידחו נמי לא דחי (ובריימתא[י]) דקתני מוליכין לוליהן לבית הכנסת מוקמינן דמן שבית המקדש קיים ובגבולין ות"ת מלי שנא משופר דתנן בפ"ק דר"ה (דף כט: ושם) י"ט של ר"ה אחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה וי"ל דשאני לולב שאינו אלא טלטול בעלמא וכיון דאיתמר במקדש לא התמירו בגמרא אבל מתקיעת שופר אימא מעשה מכמה ותחמור בה טפי ומיהו קשה לשאר מוכח הקילו בשופר טפי מבלולב דתנן בר"ה (שם) משחרב בית המקדש התקין רבי יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד ולולב לא אישתרי אלא במקדש כדאמרינן לקמן וי"ל דשופר שהוא לעולת זכרוש של ישראל לאימיסם שבשמים[כ] לא רלו לבטל לגמרי וכיון דאחד ב"ד תקנו תקנו בכל מקום שיש בו ב"ד אע"פ שאינן הבית לא היה אלא במקדש דוקא ועוד דבדין הוא לולב יהא דומה בגבולין יותר מבשופר דבר"ה אלא ידיע קציעות החודש אבל בירושלים אי"ש לשאון לולב היה יהיב אף בגבולין:

הראשון מלמד שאינו דוחה אלא י"ט ראשון. מיתיבי דה"ק לא קא דריש דה"ק מיעוטא הוא כלומר בראשון למודים הוא דבי יום ובפ' גיד הנשה (חולין ד' קנ.) דרש הירך המיומנת שבירך למעוטי שמאל וכן העולה עולה לשמונה (פסחים ד' נח:) ויש מפרשים דלמיעוטי שמאל לא אתי דהא כתיב ימין ולא שמאל אלא למעוטי שבת ויום טוב דכתיב בהו מקרא קדש ולא עבודה ומיהו קשה דהא כתיב בהו נמי מקרא קדש ולא עבודה ויש לומר דמיעוט דשבת ויום טוב אתי לרבות אוכל נפש שהותרו בהן מלאכת עבודה ומיעוט דשאר ימים אתי לרבות מלאכת עבודה שהותרה בהן אוכל נפש וזימנין לרבות את הנגיס ואת הנדחה סוכה המזרק מרבינן[כ] נגיס מה להלן יום ולילה אף כאן יום ולילה ונדחה מה להלן בשאר ימים אף כאן בשאר ימים יצא יום טוב שחל להיות בשבת שאין נדחה בשאר ימים ולא יצא יום טוב שחל להיות בשבת שנדחה בשאר ימים ת"ל מקרא קדש לכל דבר שבקדושה יצא זה שאין בו קדושה מעיקרו ומה להלן שאין נדחה בשאר ימים נדחה בשבת אף כאן שאין נדחה בשאר ימים נדחה בשבת ת"ל בשבתון יום טוב שנדחה בשאר ימים יצא זה שאין נדחה בשאר ימים ת"ל ש

תשבו תשבו לגזרה שוה. לא לגמרי יליף ממלואים דהתם מי (סוטה ד׳ מפ:) אפשר ליתן[ד] בעזרה כמו בתאנך שהיה במקום עזרה דגמירי כאן מסור ליתן חוץ לקומה: **שלוחי** בית דין מייתי לה. מע״ש ולמחרת מינה מנוה לכל מלא מלא הכהנים מקיפין סה את המזבח כדפי׳ בקונטרס דיצרעל אין יכולין להקיף כדתנן פ״ק דכלים (מ״מ) דאין יצרעל נכנס בין האולם ולמזבח ולכך סובבין בקונטרס לטעם זה שהכהנים מקיפין ואין יצרעל[ה] שכן מוכח הלשון דקתאמר לולב לכל מסור ועוד הפלת שלוחי ב״ד מה יש לו להועיל ועוד דמ״כ ליתתן נמי בלולב שיפיוסי שלוחי בה״ד ולידעו מלא ולמי הדבר תלוי בה שהכהנים זריזין הן[ו] ולא אתו לידי חילול שבת אבל לולב לכל מסור כיון דלא אתי ליצרעל כהנים נמי לא לחי ומיהו קשה דפריך התינח נמי לידחי והתידע ערבה לכל מסורה ובקונטרס לחק לפרש לידחי ויטלוה ויחבטוה שלוחי ב״ד:

לא איקלע. שהיו מעברין חולו של אחד מן המדשים כשהיו רואים שחירא בשבת שביעי של ערבה והכי קאמר בירושלמי ר׳ סימון מפקד לחנין דמחצין הטן לעתכון דלא אתי תקעתא בשבתא ודלא אתא ערבתא בשבתא ולי למיקמון עבדון תקעתא ולא תעבדון ערבתא משמע דחייש טפי יום ערבה מתקיעת שופר ולולב וגם עכשיו אנו מחצין דלא מיקלע יום ערבה בשבת ומשופר ולולב לא חיישינן מ״ש יום טוב דשמח בלולב דלא שכיח לאורויתא ותימה דחיוס ערבה שהוא זכר למקדש בעלמא חיישינן ואהני לאורייתא לא חיישינן ו״ל דאין הכי נמי דלכתיבי שהיה לא אתי לפקפוקי בה ועוד דרבנן אתי לפקפוקי בה ועוד דמספק עבדינן תרי יומי וכי מיקלע יום דשמח בשבת אין שופר בטל לגמרי דמוקמינן בשני מ״ג דכי אתו עדים קודם המנחה לא עבדי בה״י אלא מלא חד יומא[ז] מ״מ מהוגה לאדם עבדינן תרי יומי אבל שביעי של ערבה לעולם אלא חד יומא דלא אפשר למיעבד השמיני על הספק לפי שהוא י״ט של גלויות כמו שיתבאר בקונטרס:

והביאו מדביות של ערבה מע״ש. כאן לא היו מתנין כל מי שיגיע בערבה של תבילו הרי הוא כמתנה כדתנן גבי לולב למ״ד בפירקין לעיל (דף לג.) ערבה הלכה למשה מסיני לא גמרי[ח] מלכלוך ולמצה שחול נמי דדרש מלכתיב ערבי נחל ללולב ואחת למקדש מלמד שעי מלכלוך מקדש כמו לולב מ״מ גבי לולב אבל אחד מבית לולבו להכי הצית והמזנים מקבלין מידם היו צריכין להתנות אבל ערבה שלוחי ב״ד מייתו לה ואין אחד מהן זוכה בה עד למחרת בשבת ועוד דהכהנים מקיפין את המזבח ולא היו כל כך מרוכזים ועוד דזריזין הן[ט]: ממחרי

אמרי מדביות. נטיעות: **והביאו** בהן בייתוסין. הרגילו תלמידי בייתוס והן לדוקים ואינם מודים בערבה שהיה מפורסם מן התורה: **ובשבתו.** עומדים כמו שהיו כשבי דרממנה למה לך בפרקא ברכות (דף י.) וי״מ כמו יכבוש עוונותינו (מיכה ז) יכפה[י] כפיס כל מעשהם סלה (תהלים פה): **תחת האבנים.** ויודעים הם בחכמים שלא יטלטלו למחר הכפיים: **עמי הארץ.** שלא היו נזקיקים לאיסור טלטול והם היתה יפה עם הפרושים: **והביאום הכהנים וזקפום בו׳.** אבל יצרעל לא היה נכנס בין האולם ולמזבח[כ]. ומדקתני מיטוט ערבה מכלל דבית מוטלו אולם ומניחים הם המזבח ברגליהם ואחר כך זוקפין אותה: **ואלא לידחי.** כיון דבטלה הוה יש לו לעשות[ל] זכר למקדש ולידחי שביעי לילה שבת: כיון דאנן. בגולה לא תמיון משום דלא קיש לן בקביעא דירחא[מ]:

לידחי

תשבו תשבו לגזרה שוה נאמר כאן תשבו ונאמר במלואים[א] תשבו מה להלן ימים ואפי׳ לילות אף כאן ימים ואפילו לילות: ערבה שבעה כיצד: ערבה בשביעי מ״ט דחיא שבת א״ר יוחנן[ב] כדי לפרסמה שהיא מן התורה אי הכי לולב נמי לידחי כדי לפרסמו שהוא מן התורה לולב גזרה משום דרבה אי הכי ערבה נמי נגזור ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור אי הכי כל יומא נמי לידחי אתי לפקפוקי בלולב ולידחי ביום טוב ראשון לא מוכחא מלתא אמרי לולב הוא דקא דחי ולידחי בחד מהנך כיון דקא מפקת לה מראשון אוקמה אשביעי אי הכי האידנא נמי לידחי אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא אינהו דידעי בקיבועא דירחא לידחי כי אתא בר הדיא אמר[ג] לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי[ד] אמרי איקלע ולא דחי ואלא קשיא אמר רב יוסף מאן לימא לן דערבה בנטילה דלמא בזקיפה איתיביה אביי לולב וערבה ששה ושבעה מאי לאו כלולב מה לולב בנטילה אף ערבה בנטילה מידי אירי הא כדאיתיה והא כדאיתיה איתיביה אביי[ה] בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום שבע פעמים מאי לאו בערבה לא בלולב והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בערבה א״ל הוא אמר לך בערבה ואנא אמינא בלולב אתמר ר׳ אלעזר אומר בלולב רב שמואל [בר נתן][ו] אמר ר׳ חנינא בערבה וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בערבה א״ל רבא לרב יצחק בריה דרבה בר בר חנה[ז] בר אוריא תא ואימא לך מלתא מעליתא דהוה אמר אבוך הא דתנן[ח] כל היום[ט] מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים הכי אמר אבוך משמיה דר׳ אלעזר[י] בלולב איתיביה[י] לולב דוחה את השבת בתחלתו וערבה בסופו פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מדביות של ערבה מערב שבת והניחום בעזרה והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים למחר הכירו בהן עמי הארץ ושמטום מתחת האבנים והביאום הכהנים וזקפום בצידי המזבח לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת[כ] אלמא בנטילה היא תיובתא ואלא נדחו כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו והא יום טוב הראשון דלדידן לא דחי ולדידהו דחי תשבו. יומם ולילה[ז] ולוקח מנותו שעה אחת שלא נאחר בו שלא לקיימה: מאי טעמא דוחה. ולא גזור שה כי היכי דגזור לולב דהא הכא נמי ליתא מן התורה בעזרה בגזרין כשאר ימי החג ואחתי לא גזור שה כמקדש: **לפרסמה** שהיא מן התורה. לפי שאינה מפורסמת מן התורה דהלא אפילו לה רוחא למידחי שעת הד יומא כדי לפרסמה שהיא מן התורה היא: **לולב** גמי נידחו. כשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל שעה להא לא מפרסמא דהלא לחיכא למיטעי ולמימר להמי ושמחתם לפני ה׳ שבעת ימים שאר לולב שאחת מלולב קאמר: **שלוחי** בית דין מייתי לה. מע״ש ולמחרת מינה מנוה לכל מלא הכהנים המקיפין[ט] את המזבח: **אי הכי.** לליכא למיגזר שה מידי והוא כל שבעה במקדש מן המורה: **כל יומא נמי.** לליקלע בשבת נידחי מאי שנא יום ראשון מכל יומא ומו לא: **אתי לפקפוקי בלולב.** לולולי לולב משום לולא לחי כל יומא ולא לחי ערבה משום לולב: **לאו מוכחא מילתא.** למשום ערבה הוא למיפרסם שהיא מה״ת לחמרי משום דשמחה לחשום שלא לולב נחמית לף שלא ערבה ועיקר משום לולב הוא: בחד מהנך. בחד מכאלו מאמר חימים: **אוקמה אשביעי.** יום מסויים או לחשון או מחרון: **האידנא נמי.** לחמר חורבן דעדיין ערבה חד יומא כדחמרינן לקמן (ד׳ מה.) מנהג נפיחים היא בבבליון כיון דליכא למיחש מידי לידחי בשביעי ויטלוה ויחבטוה שלוחי בית דין לפרסמה שהיא במקדש מן התורה שהרי לא גזרו עליה בשביעי ולחמר חורבן מי גזר עליה: **לא ידענן** בקביעא דירחא. ושמא אין שביעי שלנו שביעי: **לא איקלע.** הם מעברים את שלנו או אחד מן המדשים כשרואין שיצרע שביעי בשבת: **וכל נחותי.** כל הסיעה שירדו מא״י לבבל ושעלו משבל לא״י וחזרו: **מאן לימא לן.** לערבה במקדש בטלולה לידחי שהרי ערבה מיטוה מדרבנן זכר למקדש דידחי שבת: **דלמא** בזקיפה. לא היו נוטלין אותה דיש שלא זוקפין אותן בידי שמוזה לחוד כדחנן בחחי בחי[ל] שהיא מזנה היכא נזקפה: **ואותו היום.** בשביעי שדקחני פעם אחת ושבע פעמים ש״מ הקפה בלגל שביב המזבח הוא ושמה מקיפין אותו בערבה: **לא בלולב.** מקיפים לחמר שזקפו הערבה שביב המזבח: **בתחילתו.** בי״ט לחשון: **וערבה בסופו.** בשביעי:

ב) [לקמן דף מה.], ג) [ברכות יב.], ד) [לקמן מה.], ה) [תוספ׳ פ״ג ה״ח], ו) כלים פ״א מ״ח, ז) שבת כ., ח) עיין ר״ה ל., ט) שבת כ ע״א.

ח א מיי׳ פ״ז מהלכות לולב הלכה כח:
ט ב טוש״ע ח״ח סי׳ תמח סעיף ח:
י ג מיי׳ שם הלכה כג:
יא ד מיי׳ שם הל׳ כב:

ואליבא דר׳ אליעזר ביום למעוטי לילה אליבא דרבנן אבל לולב לא איצטריך קרא למישרי טלטול ראשון ואפילו בגבולין הראשון שאינו דוחה אלא אותו יום הראשון בלבד. **סוכה שנוהגת בלילות כבימים** מנא לן בסוכה כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים ובמלואים כתיב ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים מה להלן במלואים לילות כבימים אף בסוכה חייבין לישב בה לילות כימים: **מתני׳ ערבה שבעה כיצד יום שביעי כו׳.** ערבה בשביעי מ״ט דחיה את השבת א״ר יוחנן כדי לפרסמה שהיא מן התורה כר׳ ופשוטה היא. **ואסיקנא** אמר״ כיון דאפיקתיה מראשון אוקמה אשביעי ואקשי׳ אי הכי שערבה מן התורה היא שתהא ביום ז׳ ניטלת תדחה שבת אצל בני ישראל דידעי בקביעא דירחא ויודעי׳ שבודאי היום יום ז׳ של חג הוא. **והנה ר׳ אבין** וכל נחותי מערבא אמרי איקלע יום ז׳ של חג בשבת ולא נטלו בו ביום ערבה ועלתה בקשיא. **ושני רב יוסף** כיון דלא אשכחן דכתיב לקיחה בערבה בפירוש כי בהלכה מפורש מצות ערבה ודלמא בזקיפה היא וקיום מצותה בזקיפה ולפיכך לא הוצרכנו לנטילת ערבה והלכך לא דחי נטילתה שבת. **ומותיב אביי ממתני׳ דקתני לולב וערבה** מה לולב בנטילה אף ערבה בנטילה ומשני לא הא כדאיתיה והא כדאיתיה לולב בנטילה וערבה בזקיפה. **ואסיקנא א״ר אלעזר** הא דתנן אותו היום היו מקיפין את המזבח שבעה פעמים בלולב. **ומותבינן מהא דתניא** לולב דוחה את השבת בתחלתו וערבה בסופו פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מדביות של ערבה מע״ש והניחום בלשכה כו׳ עד ושמטום מתחת האבנים והביאום וזקפום בצידי המזבח לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת והא חיבוט דכי נטילה הוא ואמאי אמרת בזקיפה. **ופרקי׳** לעולם יום ז׳ של ערבה מן התורה וכל מילתא דאנן בני חזקה לארץ לא דחינן ליה אינהו נמי בני א״י לא דחו ליה. **איני** והא לולב שחל להיות י״ט ראשון

תורה אור השלם
א) וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת יְיָ וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צֻוֵּיתִי: [ויקרא ח, לה]

ליקוטי רש״י
בר אוריין. בן תורה [גיטין סב.].

הגהות וציונים
מ) בר״ח גרס וכל נחותי מערבא: ג) רש״ל (גליון): ג] תיבות ״כל היום מקיפין את המזבח פעם אחת״ נוסף ע״פ המהרש״ל דפר״ר, וצ״ל בכל יום: ד] לכאורה תיבות ״תשבו יומם ולילה״ מיותר. והמשך הדיבור ולולב וכו׳ הוא דיבור אחד עם ד״ה במלואים בעמ׳ א׳ (ועיין ילקוט מפרשים): ה] לשון רש״י בתוס׳ אלא הכהנים מקיפין (בארוות המים): ו] נדצ״ל דלייבא: ז] צ״ל כדכתיב כסית (ר״ש מדעסוי): ח] בדפו״ר יש ״לעשות לו דבר״ למקדש, ולפנינו ע״פ מהרש״ל דפר״ר. ואולי הוא ט״ס במהרש״ל ולא תיקן אלא ״זכר״ במקום ״דבר״: ט] דידחא לדידהו כו׳ הד״א כו׳ כשתי תורות הס״ד ומה״ד דלדידן כו׳ ושייך לכאן (גליון): י] הערל״נ והבארות המים הגיהו בחצר כמו בעזרה ובתוס׳ הרא״ש ליתא תיבות ״כמו בעזרה״: כ] יש להוסיף ואין ישראל מקיפין: ל] יש להוסיף דבעי משלכם:

לדידהו נמי לא דחי. ל"ק מידי מטופר כדפריגנא לעיל[ב]: **אמרי כהנים בעלי מומים.** ס"ד דהוה מצי למימר ופרועי רגש דתרוייהו אסקינן לה לעיל מסוף ערבה כדתנן פ"ק דכלים (מ"ע) דין המוקם ומוצנח מקודש יתיר בעלי מומין ופרועי רגש נכנסים לעזרה:

אמר ליה ר' יוחנן מי אמרה. סלקא דעתיה דס"ק מי אמרה שהיא מוכה לתורייתא ומתיא ומתיא מעלות דרבנן[ב] דלמא דרבנן היא דלא קתני למתיא מעלות דרבנן ולכך פריך מי ליתו אמרה ומצי מי אמרה שהיא נטילה דלמא מזקיפה וכיון דלית מקיפין את המוצנח ולא נעי לא זקיפה בעלמא אחד זוקף ע"י כוון ל"ג בעלי מומין לאפסר להו לזקוף בשאר רוחות ולא יכנסו בין האולם ומזבח ואפי' תימי לימר נטילה דלמקטרן לעיל דלימות מ"ד מזקיפה מי אמרה בנעלי מומין דלמא אין הלכה למשה מסיני אלא מתמיהין הראשון לעבודה כמו שאין הלכה למשה מסיני מריס אלא נכנסים דבמה מודיע מדלא אמרת זריס ונכנסין ולפי זימה זו דפריס[ד] דמעלה דרבנן היא קשה לאחת שאול דילף (לעיל דף לה.) ערבה של מוצה מדלכתיב כמו ערבה לולב וי"ל דשאני הקפה מוצה דנכנסים ומשאר ערבי נחלי אלמא נעלה הקפה:

והא א"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא. לא כהנה מתלמידי דרב היה ומצבל ברא ל"ש לפני ר' יוחנן ממחא מדלין דלמתיני דפרק במה דב"ק (דף קח. ושם:) והולך לו ר' יוחנן לכמה פסיקות ול"ר יוחנן לגבי ר"ש סבור הייתי שהתורה שלכם אלא גליתם מארלכם ולא היה לכם טירוף הדעת אלא שהיו בני בבל אומרים ר"ש אומר עמדה שלשלאות של ברזל אלא שהיו גזורים במלחמתה של תורה אלמא[ה] לר' יוחנן לא נאמכה תורה אלא במקדש

אמרי לדידהו נמי לא דחי ואלא קשיא הני תרתי דתנא[ו] חדא כל העם מולכין את לולביהן להר הבית ותני[ז] אידך לבית הכנסת ומתרצינן כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים לא אידי ואידי בזמן שבית המקדש קיים ולא קשיא כאן במקדש כאן בגבולין א"ל אביי[ח] לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבעה זכר למקדש א"ל הואיל ואדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב א"ל ההוא משום לולב הוא דקא עביד ליה וכי תימא דקא מגבה ליה והדר מגבה ליה[ט] והא מעשים בכל יום דלא קא עבדינן הכי אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאורייתא עבדינן שבעה זכר למקדש ערבה דרבנן לא עבדינן לה שבעה זכר למקדש למאן אילימא[י] לאבא שאול האמר[כ] ערבי נחל כתיב שתים אחת ללולב ואחת למקדש אי לרבנן הלכתא גמירי לה[ל] דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאית ליה עיקר מה"ת בגבולין עבדינן ליה שבעה זכר למקדש[מ] ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבעה זכר למקדש אמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה א"ל ר' יוחנן מי אמרה מי אמרה הא איהו אמר דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני אלא מי אמרה בנטילה דלמא בזקיפה מי אמרה בבעלי מומין דלמא בתמימים אתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים וחד אמר ערבה מנהג נביאים תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר יסוד נביאים דא"ר אבהו א"ר יוחנן ערבה יסוד נביאים הוא תסתיים א"ל ר' זירא לר' אבהו מי א"ר יוחנן הכי והא"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני[ס] ב) אשתומם כשעה חדא ואמר שבחום וחזרו ויסדום ומי א"ר יוחנן הכי והא"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא ל"ק כאן

רב כהנא שעלה מבבל ללמוד היה מלמדם היה ערבה כלומר שהיא מנהג נביאים שהיו רגילין לנהוג בתלמידים שבבבל וכן ת"ח שמבבל בתלמידים שמא"י דאמר מדליקין בה את הנר (שבת מח.) שהיא מבבל דאמר פותח בה מרביעה לפני ג"י ור' יהושע בן לוי שהיא מא"י דאמר מדליקין בה את הנר מאיר לפני מבבל וכן פ"ק דשבת (דף ט: ושם) גבי מציעתי תגורו והשתא ניחא דפריך הכא שפיר דרבי יוחנן מדרבי יוחנן דאמר יקוד נעימים ולילון היא משמע דמנהג הנעימים ולא יקוד והשתא נמי ניחא פרק המגרש (גיטין דף פד:) דאמתני' דכילד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה דאמר מזקיף דשב"ש היא דאמרינן בן פרק הזורק (שם דף עח.) גבי נכסי שטר חוב זה ור' יוחנן דאמר אפי' תימא רבי דילמון דאמרי שאני הכא דהוה לי' דאמר מבבל דכמותו דאמר דאפי' תימא רבי יוחנן ומצינו עלו מבבל דכתיב לעיל מפסוק פ"ק (דף כ.) ומזקיף בו בל ר' מיית היה ופ"ל ר' יוחנן אמר מבבל הוה רב כהנא שעלה מבבל כמותו אומר דאתיא אפי' כר' ומקשה והלא מזקיף רבו בל ר' יוחנן היה כדמוכח פרק אלו מציאות (שבת דף קיב:) ומכאן שלמד רב כהנא היה ר' יוחנן רגש יפיה כדמוכח בהגוזל בתרא (ב"ק דף קו.) וזקן גדול היה דמסקרמו ליה גדיים ומתמה לי היה ר' יוחנן רגש יפיה כל ימי מזקיף רבו ומע"ג דאמרינן בהקומץ רבה (מנחות דף כג: ושם) דכשעלה רב כהנא מבבל אמרינן בעלי ר' מיית ליה ומקשה דמוכח דאמר ר' יוחנן אמר נביאים היא. כלומר הוראה בלא תיקון. **ואקשינן איני והא** אמר ר' יוחנן הל"מ. פי' וכיון שהל"מ אמאי צריכא הוראת נביאים ותיקונם והלא מתוקנת ועומדת היא. **ופריק** [אין] הכי נמי מיהו שכחוה וחזרו הנביאים והורו להן הלכה ויסדוה להן ותנקיתהו יסוד נביאים ונתברר כי דברי ר' יוחנן שאמר יסוד נביאים היא כלומר יסדוה נביאים כי היא הל"מ קאמר. **איני והא [אמר]** ר' יוחנן לחזקיה בנו של ר' חייא שהוא בבלי דלכון ג' אמרי. כלומר רב כהנא החכם שלכם שהוא בבלי אמר דלהון היא. פי' החכם שלכם אמר לי

כמשפטם מ"ם יו"ד מ"ם מים מיכן לניסוך המים מן התורה: **איתמר** ר' יוחנן אמר יסוד נביאים היא. כלומר הנביאים הורו אותה לעשות כך. **ריש"ל** אמר מנהג נביאים היא. כלומר הוראה בלא תיקון. **ערבה.** למקדש דלילו עבדה לולב מקבל כפקה [לעיל לה.]. **וניסוך המים.** למתילין של שבת שבעת ימי החג כמו שבעת ימי סוכה כלומר כולל כל שבעת ימי בין בל קרבנות כל ימות השנה מין נסיכתם בלא יין ומן הסתם נמעטו של שבת שלריך שני ניסוכין [לעיל לד.]. **אשתומם.** שתק והיה מתמה מה ענינה [חולין כא.]. **דילכון אמרי.** שלכם הייתי אומר מורה של בני ג"י היא. **דילהון היא.** של בני בבל [ב"ק קיז:].

חשק שלמה על ר"ח

ב) גרסה המפר כאן ול"ל עמיהן ליה זכר למקדש ערבה דלית לה עיקר מה"ת כל עמיהן וכו'. ג) תוליי דגי רבינו סי' מגמרא דלמא בתמיהין לזוקפה ולכן פי' על זה כלומר שכשהיו מתמיהים ול"ש. ד) ל"ל דלכון אמר ר"ש ותוס' לתירלו כאן ר"ש ושם כשם רבינו דגרס דלכון אמר.

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יז יח סמג עשין מד טוש"ע ת"ח סי' תרנא:
סעיף ג:
יג ב מיי' שם הלכה כב:

תורה אור השלם

א) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
[ויקרא כג, מ]

ב) אֲדֵין דָּנִיֵּאל דִּי שְׂמָה בַּלְטְשַׁאצַּר אֲשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָה וְרַעְיוֹנֹהִי יְבַהֲלֻנֵּה עֲנָה מַלְכָּא וְאָמַר בַּלְטְשַׁאצַּר חֶלְמָא וּפִשְׁרָא אַל יְבַהֲלָךְ עֲנָה בַלְטְשַׁאצַּר וְאָמַר מָרִי חֶלְמָא לְשָׂנְאָךְ וּפִשְׁרֵה לְעָרָךְ:
[דניאל ד, טז]

רבינו חננאל

בשבת דלדידהו דחו מדתנא כל העם מולכין את לולביהן לכנסת ומשנה אחרת כל העם להר הבית. **ואוקימנא** להו הא דתנא בהר הבית בזמן שביהמ"ק [היה קיים] והא דתנן בכנסת בזמן הזה. **ודחי'** לא תרוייהו בזמן בית המקדש והא דתנן בהר הבית במקדש והא דתנן בכנסת בגבולין זוזלתי ירושלים פי' בשאר מדינות ותרוייהו כשהמקדש קיים. **ועל זה** הספק של שמועה זו קבלנו שאלו שרואו שחל יום ד' של ערבה בשבת בזמן שלא נתקבצו השנים כתיקונן בגלן יסוד השמד: **ירושלמי** ר' סימון מפקד לאילין [דמחשבין] יהבון דעתכון כי היכי דלא תעבדון תקיעתא ולא ערבתא בשבת ואין תדהקון עבדון תקיעתא בשבת ולא תעבדון ערבה בשבתא. א"ל אביי לרבא מ"ש לולב דעבדינן ליה זכר למקדש ומ"ש ערבה דלא עבדינן ואסיק' לולב דאית ליה עיקר מן התורה בפני עצמה בגבולין ו) לא עבדינן לה זכר למקדש. א"ר לוי ז) כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כשמקיפין את המזבח כדי לצאת בערבה. א"ל ר' יוחנן מי אמרה בנטילה דלמא בזקיפה. פי' זה שהיו מקיפין שבעה פעמים בלולב היה ולא בערבה כאשר א"ר אלעזר בראש השמועה. **מי אמרה בבעלי מומין** דלמא בתמימים. פי' שכיון שמצותה בזקיפה לא יתכן כהנים בעלי מומין לזוקפה על המזבח שמתראה כאילו הן כשרים לגבי המזבח ח) תמיהין לזוקפה כלומר כהנים התמימים הן זוקפין אותה על המזבח. א"ר יוחנן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הל"מ:
ירושלמי ערבה ולא כאבא שאול דאמר ערבה מן התורה ניסוך המים [ודלא] כרבי עקיבא דאמר [בשני] ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [לעיל דף מג.] ג) [כתובות סח: לח: ב"ק קה: ב"מ טו: קי: ב"ב קנב:], ג) [לעיל לד.], ד) לעיל לה. ע"ש תענית ג. מו"ק ג: [זבחים קי:], ה) [שבת מז. מו"ק ג: קדושין לט. מולין כא.], ו) ב"ק קיז:, ז) עיין באיכה רבה בפסוק היו צוריה לראש ובגיטין פרק הניזקין נו ע"ב (רש"ש), ח) מ"ט, ט) לקמן מו., י) גיטין פח., כ) פכ"ה, ל) מג. ד"ה אינהו, מ) עיין יומא דף מד:, נ) פרק כ"ה, ס) לפנינו ברפ"ד דע"ז ושם א' "תרין" מילין.

הגהות הב"ח

(ג) גמ' ג"ל מני לרבה מאי שנא:

גליון הש"ס

גמ' שכחום וחזרו ויסדום. שבת דף קל ע"ב מגילה דף ג ע"ש:

הגהות וציונים

ג] צ"ל דתנן (בית יצחק): 3] צ"ל ותנן (בית יצחק): ג] בדפו"ר וסמוכים לבית דין. והרש"ש הגיה וסמוכים למושב ב"ד: ד] צ"ל דקאמרת (רש"ש): ה] רש"ל (גליון): ו] דפרישית כצ"ל (ר"ש דעסר): ז] ברש"י לפנינו איתא ע"פ מהרש"ל בבירא ליה וכן צ"ל בתוס': ח] יתכן שהיה ר"ת אמר "ר"ל" וצ"ל ריש לקיש ומפוענח כן להדיא בגמ' דפו"ר:

ליקוטי רש"י

אבא שאול אומר. ערבי לעמר קבל לך להכעיר של בעל בה שלא ללמדך שיהי מצות של ערבה אחת לשנה בלולב ואחת למקדש להקריב את המוסף כדאמרינן לקמן בפרקין [לעיל לד.] ובפרק לולב וערבה (דף מה.). **עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני.** אלו שלשה נשמעו המדרש מניין לסם מן התורה ושניהן שהלכה למשה מסיני סם. ושמע השומע וגרסם כשדר שמעתם וכן שיעורים ומפיקין ומתיין (לעיל דף ה:) שמעו השומע ושלרן כשדר שמעתן וכן כל מקום. עשר נטיעות מעשה היה כשדר וכעים (שניעות פ"ש מ"י) עשר נטיעות המפורסמות בתוך בית שלה שלש זו לזו שלש כמה שיש בין זו לזו בשבכתה ותפסו בית שלה שהוא ג' אמה על ג' אמה ע"ג שלה כמה שהיו מ

כאן במקדש כאן בגבולין. במקדש הלכה למשה מסיני בגבולין פליגי רב יוחנן ממר יסוד נביאים ור' יהושע בן לוי אמר מנהג נביאים ופי' בקונטרס[1] דנפקא מינה דלי תקנה היא בעיא ברכה ולי מנהגא לא בעיא ברכה ולמימר ומנו דמנהג[2] בעלמא שהנהיגו הנביאים משום שהיו מקיפין בה בפני העם ולפי שהוא מנהג נביאים כמו שהנהיגו בשופר ובנר חנוכה ובמגילה ובהלל ובתקיעת שופר בראש השנה ובמקדש ובגבולין ובמגילת תענית (דף כח: ושם) רב מקלע לגבל מזי דקרו הלל בר"ח שאין סבר לאפסוקינהו שמע דקא מלגי ואזלי אמר ר"מ מנהג מבוטלים בידיכם והא דקאמרי יחנן התם ר"ח יום יחיד גומר את ההלל בהן ובגולה כ"ש יום לא משום דלילוי אחרני תקנה שיהו קורין בהלולוג אלא יחיד גומר היינו כמו יחיד קורא למורידים הגשם ר"ש דמשמעי הכי כי היכי דתניא פ"ק דברכות (דף ט: ושם) וותיקין היו גומרין אותו עם הנץ החמה ור"ת אומר לחין לחיה מערבה להלל דערבה אינה אלא מנהג נביאים הוא ומקורא במורה ולכוותיה משכחן דמברכין אחר הלל קריאת ההלל לא גרע מ

וכי לייבשן הוא צריך. והכי קאמר פסול: סטיו בפוסל. לעטפות מקיפות אותו ומעטפות אחריו מקיף לפניו מהיקף: **מתני'** ונקרא מוצא. כגמרא מפרש טעמא: **אני** והו. בגימטריא למ"ה ועוד מצפעים ושמים שמות הן הנקודים בשלש מקראות הסמוכין בפרשה ויהי בשלח ויסע וגו' וינח מנחה ויט משה את ידו ושלטן בני שבעים ושמים אותיות ומהן שם המפורש אות לשמונה של פסוק ראשון ואחרונה של ממני ורשמונה של מחרון וכן שה הסדר כולן השם הרחמן והו ו"ו של ויסע ה"ן של כל הלילה ו"ו דויט ושם השלשים ושבע הוא שני של מ"ק דממחריבם וט"ן ראשון להענן בחשבון של מפרע ויו"ד לדוד קדיש: **ואותו היום.** בגימטריא: גיגיות. קו"ף של דק היו מביאין. בין בחול בין בשבת וכגמרא[ד] מפרש טעמא: חריות. עוקצים: מיד תינוקות שומטין את לולביהן. הגדולים שומטין את לולבי הקטנים מידם בשביל[ה] **ואוכלין אתרוגיהן.** בן מורין מן השם של מלך: **גמ'** קלניא. מלא מכלל השם דמיפק מברגא. מלא מכלל השם של מלך והיינו נמי קלניא דמוספתא: **כדי שיהו גוחות על המזבח.** גרסינן[ו] גוחות מוטות כמו כותל הגוחה לרה"ר דפ"ק דמועד קטן (ד' ו.): ש"מ. מדקאמר גוחות על המזבח ממה ת"ל גוחות על המזבח ממה שלא ת"ל גבוהות ממנו ממים ומה יותר יותר דמה מינה גבוהות ממים ומוטות ממה הרי הן נגררות בגד המזבח ואין זה לשון גוחות: **כי מנח רגליהם איסוד מנח להו.** על ממה של כיסא היסוד של מזבח: **עלה אמה.** מן הארץ ברוחב שלשים ושמים על שלשים ושמים שממחילה[ט] הניחו מלבן מרובע שלשים ושמים על שלשים ושמים והוסיפו על הארץ כעין ליסטר"ש וגובהו ממה ומילמוהו[ז] סיד וקוניא ופפא נמצא שלשה ממה ושזרו והניחו מלבן שהוא שלשים על שלשים וגובהו ממש אמות והוסיפו על זה משוך ממה מכל לד ומילמוהו[ז] סיד וקוניא ופפא הרי שבעים ממה ועל אותה כיסא היו סופכין הדמים ומשם יורדין לרצפה דרך שני נקבים שהיו בחתיות והכאתמלה מלבן זה נמצא שלשה ממש מן הארץ חזרו והניחו מלבן שהוא כ"ח על כ"ח היסוד ומעלה הרי שם מן הארץ חזרו והניחו מלבן שהוא כ"ח על כ"ח והוסיפו על זה משוך ממה מכל לד וגובהו ג' ממות ומילמוהו[ז] סיד וקוניא ופפא נמצא גובה מצע ממות והוא גג המזבח וכיסיה סביב למזבח כשבמין להקטיר ולממן דמים והיינו דקאמר עלה ממה וכנס ממה זה היסוד עלה ממש וכנס ממה זה הסובב עלה שלש זה מקום הקרנות ולא גרסינן וכנס ממה לפיכך היה משוכין הקרנות כלום לפנים מלא מלבן שהוא מלבן ממה על ממה ברוח ממה ונתנו לקרן ומילמוהו חלקי מצעים וסיד וקוניא ופפא וכן לכל קרן מ"מ גובה המזבח מן למידין מכאן שהוא מצע ממות לכל הקרנות ולא מלמעלה ממנו להו והתם גרסינן לתת[ח] בחלוקתן רגליהם משוכין להלן מן המזבח מפני הכיסיות כדי שיהו רחוקין גוחין על המזבח ולא יהא מזבח מן היסוד ולמעלה מגיע המזבח מגיע גוחות עליו ממה שלא יהו לפנים ממה מיכה מיסוד ממה להו דהוי ליה שמונה ממות ולמעלה והטייתן מפני כיסית הסובב ממעטת קצת מגובהן שגריך למשוך רגליהם לצפת כיסית היסוד נמצאו ממות ומהן ממה גזייה ולמטה מן הגזייה יותר ממה שלא יהו נגררות על גבי המזבח: **מאי קראה.** דעלות למעלה מן המזבח: **אסרו חג בעבותים.** בחילות כמו וסין עבותים היתה למרחו (יחזקאל מ"ו) בגד שלו[ט] מסרו כמו הקיפו כמו מסרי ישראל[ז] יסתר (בראשית מט): **עד קרנות המזבח.** עד קרנות שהם גבוהות מן המזבח: **וכי** לייבשן הוא צריך. מימה שמותו תנא נתחלפה שיטתו דהכא דהוה ליה למימני על גב הוה תני על גג וכפ"ק דפסחים (ד' יג.) גבי שתי תלות של תודה דה"ל למימני על גג הוה תני על גג ויש לומר דלמותו התנא היה שונה שניהם בשוה על גב גג ולא שניהם[ד] **זוקפין** אותן בצדי המזבח. היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת למ"ל[י] ערבה בנטילה: **תקעו** בשמחה: **אני** והו. בגימטריא למ"ה ועוד מצפעים ושמים שמות הן הנקודין בשלשה מקראות הסמוכין בפרשה ויהי בשלח ויסע מלאך וגו' ויהי עין מחנה וגו' ויט משה את ידו וגו' ושלטן בני שבעים ושמים אותיות ומהם שם המפורש אות לשמונה של פסוק ראשון ואחרונה של ממני ורשמונה של מחרון וכן שה הסדר כולן השם מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם[א] ומלקטין משם מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח תקעו והריעו ותקעו[ב] בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים[ג] בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח ר"א אומר ליה ולך מזבח ליה ולך מזבח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת[ד] אלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח ואותו היום נקרא חבוט חריות מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן: **גמ'** תנא מקום קלניא הוה ותנא דידן מ"ט קרי ליה מוצא אידי דמיפק מברגא דמלכא קרי ליה מוצא: ובאין וזוקפין אותן בצדי כו': תנא[א] רבות וארוכות וגבוהות אחד עשר אמה כדי שיהו גוחות על המזבח אמה אמר מרימר משום מר זוטרא שמע מינה על היסוד מנח להו דאי סלקא דעתך אארעא מנח להו מכדי[ג] עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד עלה חמש וכנס אמה זהו סובב עלה שלש זהו מקום הקרנות גוחות על גבי המזבח[ה] היכי משכחת לה אלא לאו ש"מ איסוד מנח להו שמע מינה אמר רבי אבהו מאי קראה שנאמר[א] אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח א"ר אבהו אמר ר"א כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח אלי ואודך אלי ארוממך אודך כי עניתני ותהי לי לישועה. אמר רבי אבהו אמר ר' יהודה כו'. היה מספקא ליה אי משום ר' יהודה אי משום רב יהודה והיה מדקדק על עצמו שלא יחלוף השמועות והיה שונה רבי): **מתני' מצות ערבה כיצד** מקום כו'. **תניא קלניא.** כלומר קלניא היה שם אותו מקום ולא האי שמא למאי דאמרינן בתחלת השותפין הורדוס קלניא מתעבד שפירושו בן חורין נעשה ג) דהך קלניא והך קלניא רשם אותו מקום היה. **ותנא דידן** קרא ליה מוצא שהוא מוצא מן המס שאינן שדות המוקפות אלא כמו המדבר שאין עולין מס. **ותנא** רבות ארוכות גבוהות י"א אמה כדי שיהו גיהות על המזבח אמה. **פי' גיהות.** היו ג) בחונות כמו גחונות. **ואמרינן** ש"מ. מזו הברייתא כי הן י"א אמה ומהך אמה אחת גחונה על המזבח כי על יסוד המזבח היה מעמידם שאם תאמר עד קרקע היה מעמידם גובה המזבח עשר אמות עלה אמה זה יסוד עלה חמש אמה וכנס אמה זה הסובב עלה ג' וכנס אמה זה מקום מערכה עכשו אם ינטה קו המדה מקרקע המזבח עד שפת האמה החמישית שהן מן היסוד עד הסובב נמצא מתיחת הקו מן הקרקע ועד הסובב ו' אמות ב' חומשי אמה דקי"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא וכל כניסת אמה באלכסון כן תבוא מדידתה תמצא מקרקע המזבח י"א אמה פחות חומש אלא כיון ששנה י"א כדי שיהו גיהות על המזבח אמה ש"מ איסוד הוה מנח להּ. **פי' גוחות.** נוטות כגון מי שהיה כותלו גוהה סותרו ובונה ופי' גוהה נוטה והוא קיר נטוי. **א"ר אבהו מאי קרא אסרו חג בעבותים** עד וגו'. פי' המזבח ו' אמות ד) והקרנות אמה אמה שצריכה הערבה והיותר בה אמה להתגח ע"ג הקרנות המזבח שיש בם אמה שהן פנויים כאשר שנינו מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה כו': **ירושלמי** א"ר יוסי מתניתא אמרה כן וראשיהן כפופין ע"ג

חשק שלמה על ר"ח

ג) עי' בר"ח פסחים דף נ"ג ע"ב ובערוך השלם בסוף ערך מצי. ב) נראה ל"ל הך קלניא שם מומו מקום כי' ותנא דידן וכו'. ג) פולי ל"ל פי' גיהות היו גומות כמו גחונות וכו' ועי' בערוך ערך גמל. ד) פולי ל"ל עשר אמות עד למעלה מן הקרנות והטעם כי' גם אמה יותר להתגח ע"ג וכו'.

מסורת הש"ס עם הוספות

ג) נזכרות לג: פסחים יג: נב.; ב) [לעיל מג.]. ג) מנחות נ: מלוה פ"ג מ"ק, ד) בעמוד ב, ה) [ועי' רש"י לקמן מו: ד"ה מיד], ו) הכל בזבחים נד., ז) לעיל מג.; ח) בפתיחה בסופו, ט) עיין ירושלמי כאן, י) [לקמן מו:].

הגהות הב"ח

(ג) במשנה שבע פעמים (בשעת פטירתן וכו' ליה ולך מזבח) תפ"מ וכ"ג ס"א אינו במשנה אלא לקמן בגמרא וכן משמע מפירוש רש"י לקמן:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' תנא רבות וארוכות וגבוהות. מלא רבות ממקן וכ"ג ל"ל רבות:

תורה אור השלם

א) אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: [תהלים קיח, כז]

ליקוטי רש"י

סטיו בפוסל. לעטפות זו לפניס מזו בהיקף ענגול ליסב שם [ברכות לג:].

הגהות וציונים

ה) [צ"ל רבי] (גליון): ו) צ"ל על גבי המזבח אמה (רש"ש עי"ש): ז) עי' דק"ס שהי' לפני רש"י "גבוהות": ח) והגיה "גוחות": ט) יש להוסיף וצ"ל ומילאוהו אבנים (ר"ש דעסר): י) צ"ל לִתתם (דפו"ר): יא) "בצד שלו" ליתא בדפו"ר, בדפו"י נצר שלו: יב) [תרגומו] (גליון): יג) צ"ל וכשהגיה לו רב יהודה וכו' היה סבור (כ"ה בתוס' הרא"ש):

לעזי רש"י

קונ"ש. פירוש גיגיות, קנקנים (עיין רש"י שבת דף מח ע"ב ד"ה כדוכא ועי"ז דף ל ע"ב ד"ה כדוכא), כלים גדולים, רחצים למטה ולכים למעלה, של חרס הוי של מתכת, שמחזיקים הרבה מים ועושים הרבה שכר. **איישטר"א.** פירוש מלבן (רש"י זבחים דף נד ע"ב), דפוס מרובע שעושין בו לבנים (עיין רש"י סוטה דף יא ע"ב), פרייס"ה (תוספות שבת דף מח ע"ב ד"ה דומיס ועיין מהר"מ לובלין שם דף לו ע"ב ד"ה ברש"י).

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

סביב שמנה עשר אל"ף. והלי קרא כתיב נסוך יחזקאל (מא) גבי מדמה של ירושלים לעתיד לקיפה שמנה עשר אישור לחג. תגודה של לוגב: בעבותים. כהדא שהוא עשוי של ג' בדין קליעה: עד קרנות. הרי הוא לכם כמתן דמיס שנקבעות המזבח: באבילה ושתיה. שקולה לחג עוגג ממאכל ומשתה ויש חומרים יום שלאחר החג: בעבותים. כהמות עצות ושמנות: כל המצות. כגון קרבי המזבח ועמודים ולולב והדס וערבה: דרך גדילתן. המתמון למטה והעלין למעלה: שמעמידין את ציפוין. הליפוין[ח] של זהב קטוע בהן ממסמרות של זהב כלכתיב (שמות כו) ואת הקרשים תעפה זהב ולא היה עושה טס אלוך כמדת הקרש שיעמוד מאליו: אבד סיברם. מסגנגו אהל מועד[ט] בטל לו עולמית: [י] סביוים. מוחלתא ומבטש כדמתרגמינן הסבו נא (בראשית יט) אימתמי כען לשמיע: לפטור. חזכותי אני קונה כל עוונותיהם ופוטרן מן הדין: יותם בן עוזיהו. לדיק היה ועניו יותר משאר מלכים וזכה בכיבוד מניו ועליו נאמר בן יכבד אב (מלאכי א) שכל הימים שהיה אביו מצורע והוא היה עופה עם אלהן כדכתיב (מלכים ג טו) ויותם (נגו[י]) עופה וגו' לא נאמר עליו כאר מלכות אחיו וכל הימין שהיה בן חומרן בשם אביו: ועד סופו. עד שילה העולם: ראיתי בני עלייה והן מועטין. רואה אני לפי מעשה הכרויות שבני עלייה כת המקללין פני שכינה מועטים הם: סביב שמנה עשר אל"ף. סיפיה דקרא ה' שמה מע"ג דמיוסלים שלעתיד לבא כתיב קרא דלעיל לי נאמי להכי המקום שכינה שמה קוצבין חומו שמנה עשר אלף והם הלדיקים הגמוניס לפניס ממלאכי השרת שנא' (במדבר כג) כעת יאמר ליעקב וליישראל מה פעל אל[כ] ואומר (ישעיה כג) ליושבים לפני ה' יהיה סחרה ואומר (שם ג) והיו עיניך רואות את מוריך[כ]: אספקלריא. מאיכה שמוצלת ביניהם לשכינה: מאירה. כמלאכי זו שרואין פה ויש לדיקים שאין מאירה להם כל כך ואין יכולין לראות ממנו: אשרי בל חוכי זו. המתכים לכת שהוא כמנין ו': בבר. בראשית: דעיילי בלא בר. בלא רשות מועטים הן ובהגהו קאמר אני ובני מהם: בשעת פטירתן. שממתינין קלי[ם]: יופי לך. היופי הזה אנו עושין לך אתה מכפר עלינו: ליה ולך. אנו עושין את הכבוד הזה: ליה אנו מודים. שהוא אלהינו: ולך אנו משבחים. שאתה תביא לפניו לכפר עלינו. מודים אלו לשון הוד אלא לשון תודה שאנו מודים בו ולא כופרים: ר' יוי אומר בתמר. טעמא דרבי יותנן בן ברוקה לאו מקרא נפיק אלא מברייתא דתנו רבנן לולב גזול או יבש או שלא נטלו בשחרית פסול ואם נטלו בשחרית ויצא בו ידי חובתו בין בשל גזלן בין בשל חבירו אפילו הכי פסול שנאמר לכם ביום הראשון ולא לאחרים: ביום הראשון. ולא בלילה: ולא יום אחד. ולא כל שבעה: ולקחתם לכם ביום הראשון. ביום הראשון אתם לוקחין אבל אין אחרים לוקחין: פרי עץ הדר. פרי שמתחילת בריאתו של עולם הדר ומשתבח ועומד לעולם: כפות תמרים. כשהן לולב: וענף עץ עבות. זה הדס: וערבי נחל. אלו הן ערבות שלנו: ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. בשאר ימות השנה אין אתם שמחים לפני המקום ברוך הוא שאין שמחה אלא בבית המקדש שנאמר ושמחת בחגך (דברים טז) ובזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר הקדשים שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך (דברים כז) ובזמן שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא בין אדם לחבירו שנאמר ושמחת בחגך (דברים טז) ואין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת (דברים כז) ואין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש (תהלים קד) ואין שמחה אלא בשמן שנאמר ושמן לשמח פניו (שם) ואין שמחה אלא בתורה שנאמר ישמחו בדבריך (תהלים קיט) ואין שמחה אלא בתלמידי חכמים שנאמר אשרי איש יודע תרועה (תהלים פט) ואין שמחה אלא בלב שנאמר ולבם ישמח בה' (שמואל א ב) ואין שמחה אלא בלב שנאמר ולבי שמח ברוחי (תהלים טז) ואין שמחה אלא בעיניים שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהלים יט) ואין שמחה אלא בעיניים שנאמר תתן שמחה בלבי (תהלים ד) ואין שמחה אלא בלב שנאמר ולבי שמח ברוחי (תהלים טז) ואין שמחה אלא ברוח שנאמר ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמט) ואין שמחה אלא בעיניים שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהלים יט) ואין שמחה אלא בלב שנאמר ולבי שמח ברוחי (תהלים טז) ואין שמחה אלא ברוח שנאמר ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמט) ואין שמחה אלא בשמן שנאמר ושמן לשמח פניו (שם) ואין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש (תהלים קד) ואין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת (דברים כז) ואין שמחה אלא בין אדם לחבירו שנאמר ושמחת בחגך (דברים טז) ואין שמחה אלא בתורה שנאמר ישמחו בדבריך (תהלים קיט) ואין שמחה אלא בתלמידי חכמים שנאמר אשרי איש יודע תרועה (תהלים פט) ואין שמחה אלא בלב שנאמר ולבם ישמח בה' (שמואל א ב

העושה סוכה לְעַצְמוֹ. דווקא נקט לעצמו אבל לאחר לא מכדי מידי דלהוי מתנ דסכר לחין מכדי לעשות כדדייקינן פ׳ התכלת (ממחות דף מב. ושם:) ואיכא מתנ דאי בירושלמי בפרק הרואה[ב] עשאה לעצמו מכדי לעשות סוכה עשאה לאחר מכדי [א] לעשות סוכה [לעצמו][ג]:

העושה סוכה לְעַצְמוֹ מִבְּרָךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. צריך לפרש טעם מאי שנא דים מצות שתקינו לברך שהחיינו ויש מצות שלא תקינו בעשיית סוכה ולולב תקינו לדשמעכן הכא ובעשיית גילת לא תקינו לדכתיב פרק התכלת (ג״ז שם) דמפרש ר׳ יוחנן מאי מברך תפילין של יד ותפילין של ראש ושלו לעשות תפילין לא מברך דלא משיב ליה וכמו כן יש לדקדק דשהחיינו נמי לא מברך מדלא משיב לה וכן תפילין הכן מברך שהחיינו דלמיתא בסוף פרק ערבי פסחים (פסחים דף קכ:) ושלו למילה לא מברך מדלא משיב בפ׳ התכלת (מנחות שם) ובסוף ר״ש דמילה (שבת דף קלז:) בהדי ברכות של מילה וכן לקריאת מגילה מברך שהחיינו כדלמיתא בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא:) ושלו לקריאת הלל לא מברך ונראה דמצות שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו ודלמיתין בהרואה (ברכות דף מד.) דמברך על כליס חדשים כתב רש״י שריגת גפון דלא קמכסין עלה דמסקינן בפרק בכל מערבין (עירובין ד׳ מ:) דצעינן מידי דלמתי מזמן לזמן ונקשה מפליון הכן[ד]:

נכנס לִישַׁב בה מברך לִישֵׁב בסוכה. מדלא קאמר מברך שמים כדקתני סיפא דעשויה ועומדת ואין יכול לחזור בה דכר משמע דנפיק להא דתיכף לעשייה שהחיינו ותימה ומיפוק ליה דמברך משום יו״ט כמו שמברכין מיום טוב לפסח ועצרת וכל שאר ימים טובים ושמע[ה] כיון דסוכה מחמת מצ קאתיא סברת הוא דזמן דידה אע״פ שבירך בחול זמן דידה אע״פ שבירך במול פעור הוא אף במצ דזמן כי קא אתי מחמת מועד קאתי אפילו הכי קא טעי כדאמר לקמן (דף מז:) דאי לא בריך המילה מברך למחר או ליומא אוחרא:

דבל אימת דמשמש מברכי. דמלוה למשמע מהן שלא יסיח דעתו דבפרק קמא דיומא (ד׳ ז:) ילפינן מיניה ומה לית לן למיגו שלא חזכיה אמת ולא אתפרש מאי הוא מברך אם מברכין למור את מוקיו כמו שמברכין בתר דמסקלקן תפלתו או להניח כמו שמברכין בשעת הנחה דלמיתא בהקומץ רבה (מנחות דף נ:. ושם) דהכא הכי מוקמין ועומדין ומסתברא דמברכין למור מוקיו כמו דמברכין למור בתר דמסקלקן תפלתו דלמיתא

פרק בא סימן (נדה דף נא:):

הרואה נר שֶׁל חנוכה צריך לְבָרֵךְ. בשאר מצות כגון שופר וסוכה לא תקינו לברך לרואה שלא גבי נר מצוה משום מצוה הנס וגם משום שיש כמה נסי מלס שמן להס בשמן ושלן מדלס לקיים המצוה ושעה לשמן שיהא מונח על פתח ביתו מבחוץ שכל הרואה את הנר מבחוץ יאמין בנס ולא יעשה בה שימוש אבל בשבת שאין דרכן להניחה מבחוץ מפני הסכנה תקנו חכמים שיהא מונח בתוך ביתו הסמוך לפתח הסמוך לרשות הרבים כדי שיהא רואה ומאמין ומשום פרסומי ניסא תקנו שיהו מדליקין אותה בתוך ביתו

אתרוג בשביעי אסור. תפילו למחר שיצא בו כמו שמפרש לכולי יומא מתקנתי ותפי' ליכי לקיש דאמר בשביעי מותר היינו לצאת דנפק ביה לכתחילה מתקנתי ומיהא ר' מניא דאמר פרק לולב הגזול (לעיל דף לו:) דמטעמא דיה גזירה והדר נפיק ביה כמאן דלא כרבי יוחנן ולא כריש לקיש וי"ל דיון דלא מכל ליה כוליה ומשייר בה כשיעור דמני נפיק ביה אבי אבי לר' יוחנן ואע"ג דממה נפשך נמקרה כולה ביום לשמן דחסר כל שהוא פסול דלמא רבי מניא הפריש כולה ליום לשמן ומקלקא לשמר היומיס מידי דהוה אז' מתרונ"ג בשעת היומיס דלקמן בשמעתין ואע"ג דמנתי דמהני בסוכה לא מהני אלא נאומר ליי בולי מהן כל דין השמשות כדלימא פרק המניח כדי יין (דף לג:) וכבר ביום לשמן ממה נפשך גדול מכולן[ה] הא ממילא מתנה כוליה ליום לשמן ובשאר היומיס אינו גדול ממקלקא שלהן ומיהו קשה לדשיל פרק לולב הגזול (דף לח.) גבי מי שצפה בדרך ומן בידו לולב דקתני לכתחילה ליטול עול שולחני משמע דגמרא דמפקיק שעודנו בשביל לולב וכל שכן שלא יתחיל ב"ש רבי מניא היכי מטעיל בה בריצפ ולריך לומר דהכי קאמר מטעיל בה היום ונפיק בה למחר:

תינוקות אין גדולים לא. פירוש בשמעתין:

דאי איתרמי ליה שעותא. תע"ג לשמשות מטעם שפק יום לא קשיא מידי דכפרישם[ו] פ"ק (דף י: ושם ד"ה עד) גבי עיטרה בקרמים וע"ת ולמה לי טעמא דאי איתרמי ליה שעותא תיפוק ליה לשמר משום חיטור שמירת שהל וי"ל לאיצטריך למיכר בשמיני אפי' נפלה בתוך המועד הואיל ומתקלקי לשבעה ואפילו בין השמשות ממש דהוה אכיל בה אם היתה קיימת וכולה כתר יומא כדפרי' כיון דלא מפקקי ליעות מיימים ע"י לענין טוי קוכה לתין בשם משום שמירת שהל: **אתרוג** אפילו בשמיני אסורה. דגזר שמרוג שלו סוכה כדמפרש[ז] פ"ק[ח] גבי עיטרה בקרמים: **דינוקא** מקנא קני אקנויי לא מקני. לפ' אמי לגבי שמיני דפ' מרשעה אחין (יבמות דף לא.) דשמרינן כשהוא שוטה שבו כשהוא שוטה זבין דשוטה גרע ולא קני[ט] מקני: **שמיני** שפק שביעי אסור'. בשלמ ליכא לליכא פשיק' לא גזור שלו סוכה שבל שבשל ליכא פשיקא ע"ג דלא מכרך ביה גזור שלו סוכה שבל שביעי שפק שמיני לא גזור שמרוג שלו סוכה:

מיתב

מחזיק מלא אינו מחזיק אבל מדת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנא' [א] והיה אם שמוע תשמע וגו' אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש [ב] ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע: מיד תינוקות וכו': א"ר יוחנן [ג] אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר [ד] סוכה אפי' בשמיני אסורה וריש לקיש אמר אתרוג אפילו בשביעי נמי מותר במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ם לכולי יומא אתקצאי איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן מאי לאו הא הדין דאפילו גדולים והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא קתני א"ל רב פפא לאביי לרבי יוחנן מאי שנא סוכה מאי שנא אתרוג א"ל סוכה דחזיא לבין השמשות דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל (בה) בגווה אתקצאי לבין השמשות ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דשמיני אתרוג דלא חזי לבין השמשות לא אתקצאי לבין השמשות ולא אתקצאי לכולי יומא דשמיני ולוי אמר אתרוג אפילו בשמיני אסור ואבוה דשמואל אמר אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר קם אבוה דשמואל בשיטתיה דלוי קם ר' זירא בשיטתיה דאבוה דשמואל דא"ר זירא אתרוג שנפסלה אסור לאוכלה כל שבעה א"ר זירא [ה] לא ליקני אניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא מ"ט [ו] דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו וא"ר זירא לא ליימא אניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמוריה שיקרא [ז] שנא' למדו לשונם דבר שקר ובפלוגתא דר' יוחנן ור"ש בן לקיש דאיתמר [ח] הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים [ט] אמר רב כל אחת ואחת יצא בה ואוכלה לאלתר [י] ורב אסי אמר [כ] כל אחת ואחת יצא בה ואוכלה למחר [ל] במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ם לכולי יומא ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי [מ] שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק שמיני מותר מרימר אמר אפי' שמיני ספק שביעי מותר בסורא עבדי כמרימר רב שישא בריה דרב אידי עביד כאביי והלכתא כאביי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה ור' יוחנן אמר שמיני לזה ולזה מיתב כ"ע לא פליגי דיתבינן כי פליגי לברוכי

מחזיק. מה שנותנין לתוכו: מלא אינו מחזיק. מה שמוסיף עליו: אם שמוע תשמע. סם הורגלת לשמוע לו תשמע תוכל ללמוד ולהוסיף: ואם לאו. שלא הניח מזון בילדותך לשמוע: לא תשמע. לאחר זמן לא יסליקו בידך: ד"א אם אתה שומע בישן. ד"א אם תלמדנו שמועת: תשמע בחדש. מתמכח בו להבין דבריה מדשים ממון דבריה ישניה: ואם יפנה לבבך. להמייחם על מה שלמדת כבר מלמחור עליו: שוב לא תשמע. משמפנה לבך לבטלה שוב אין משמיעין אותך דהכי כתיב סם יפנה לבבך ולא תשמע (דברים ל:): אסור. לאכילה ואפילו לאחר שילת הם כדמפרש טעמא קשבר לכל שבעת הימים לתקלקי: סוכה אפי' בשמיני אסורה. להסקה וטעמא משפרש לקמן מלי שנת מתרונ: ואפי' בז' נמי (ג) מותרת. משילת הם ואינה עומדת למצוה עוד דקשבר למצותה לתקלקי ותו לא: מיד תינוקות שומטין כו'. בשביעי קלי בשמיני'. ויש מפרשים מיד תינוקות כלומר מיד אחר שיום מצות לולב המינוקות שומטין את לולביהן כלומר מיחתם כמו [כ] שומטו ומיניחו בקרן זוית והולכין ואוכלין לתרוגיהן ואין נרחה לשמרינן (בגמרא רבה [ל]) מעשה בחסיד ז' שנתן דיבר לעני והקניטתו משמו וברח ולא היה לו למה להתפרנס בשביעי של ערבה הלך ושמע לתרוגין מיד המינוקות שומטין כדתנן תמן מיד המינוקות שומטין כו' והיה לותו חסיד עובר בשביעי דרך כרך אחד והוכרכו לשית המלך לתרוגין דמלוה לברוכי ומכרן ביוקר גדול ומזר לשיתו ללמת לגדולים שמטו ליה מיד המינוקות: מאי לאו הא הדין. בתרוגין של גדולים נמי אמרו בתלילה: תינוקות דוקא. שלא הוקנה למלוה גמורה אבל של גדולים שהוקנה למלוה גמורה אסורין כל היום: אורחא דמילתא. שלין דרך לשמוע מיד הגדולים את תרוגיהם: דחזיא לבין השמשות. שהרי מלותה כל היום: אתרוג לא חזי לבין השמשות. משילת הו אחרית: אתרוג אפילו בשמיני אסורה. מיגו דאפילו בין השמשות דשמיני מלוה דין השמשות דשל שבת יום הוא ובשביעי מתקלקי לגדולי יומא ואפילו לאחר שילת הם כדמפרש טעמא קשבר לכל שבעת הימים מתקלקי: סוכה אפי' בשמיני אסורה. להסקה וריש לקיש אמר אתרוג אפילו בשביעי נמי מותר במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ם לכולי יומא אתקצאי איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן מאי לאו הא הדין דאפילו גדולים והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא קתני א"ל רב פפא לאביי לרבי יוחנן מאי שנא סוכה מאי שנא אתרוג א"ל סוכה דחזיא לבין השמשות דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל (בה) בגווה אתקצאי לבין השמשות ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דשמיני אתרוג דלא חזי לבין השמשות לא אתקצאי לבין השמשות ולא אתקצאי לכולי יומא דשמיני ולוי אמר אתרוג אפילו בשמיני אסור ואבוה דשמואל אמר אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר קם אבוה דשמואל בשיטתיה דלוי קם ר' זירא בשיטתיה דאבוה דשמואל דא"ר זירא אתרוג שנפסלה אסור לאוכלה כל שבעה א"ר זירא [ג] לא ליקני אניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא מ"ט [ד] דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו וא"ר זירא לא ליימא אניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמוריה שיקרא [ה] שנא' למדו לשונם דבר שקר ובפלוגתא דר' יוחנן ור"ש בן לקיש דאיתמר [ו] הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים (ז) אמר רב כל אחת ואחת יצא בה ואוכלה לאלתר [ח] ורב אסי אמר [ט] כל אחת ואחת יצא בה ואוכלה למחר [י] במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ם לכולי יומא ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי [כ] שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק שמיני מותר מרימר אמר אפי' שמיני ספק שביעי מותר בסורא עבדי כמרימר רב שישא בריה דרב אידי עביד כאביי והלכתא כאביי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה ור' יוחנן אמר שמיני לזה ולזה מיתב כ"ע לא פליגי דיתבינן כי פליגי לברוכי

מתמכח בו להבין דבריה מדשים ממון דבריה ישניה: ואם יפנה לבבך. להמייחם על מה שלמדת כבר מלמחור עליו: שוב לא תשמע. משמפנה לבך לבטלה שוב אין משמיעין אותך דהכי כתיב סם יפנה לבבך ולא תשמע (דברים ל:): אסור. לאכילה ואפילו לאחר שילת הם כדמפרש טעמא קשבר לכל שבעת הימים מתקלקי: סוכה אפי' בשמיני אסורה. להסקה וטעמא משפרש לקמן מלי שנת מתרונ: ואפי' בז' נמי (ג) מותרת. משילת הם ואינה עומדת למצוה עוד דקשבר למצותה לתקלקי ותו לא: מיד תינוקות שומטין כו'. בשביעי קלי בשמיני'. ויש מפרשים מיד תינוקות כלומר מיד אחר שיום מצות לולב המינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן מאי לאו הא הדין דאפילו גדולים והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא קתני א"ל רב פפא לאביי לרבי יוחנן מאי שנא סוכה מאי שנא אתרוג א"ל סוכה דחזיא לבין השמשות דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל (בה) בגווה אתקצאי לבין השמשות ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דשמיני אתרוג דלא חזי לבין השמשות לא אתקצאי לבין השמשות ולא אתקצאי לכולי יומא דשמיני ולוי אמר אתרוג אפילו בשמיני אסור ואבוה דשמואל אמר אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר קם אבוה דשמואל בשיטתיה דלוי קם ר' זירא בשיטתיה דאבוה דשמואל דא"ר זירא אתרוג שנפסלה אסור לאוכלה כל שבעה א"ר זירא [ג] לא ליקני אניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא מ"ט [ד] דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו וא"ר זירא לא ליימא אניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמוריה שיקרא [ה] שנא' למדו לשונם דבר שקר ובפלוגתא דר' יוחנן ור"ש בן לקיש דאיתמר [ו] הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים (ז) אמר רב כל אחת ואחת יצא בה ואוכלה לאלתר [ח] ורב אסי אמר [ט] כל אחת ואחת יצא בה ואוכלה למחר [י] במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ם לכולי יומא ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי [כ] שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק שמיני מותר מרימר אמר אפי' שמיני ספק שביעי מותר בסורא עבדי כמרימר רב שישא בריה דרב אידי עביד כאביי והלכתא כאביי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה ור' יוחנן אמר שמיני לזה ולזה מיתב כ"ע לא פליגי דיתבינן כי פליגי לברוכי

בחדש מיטמא הלכתא כוותייהו ומסורה בשביעי ומותרת בשמיני והיינו דקתני ומן לחית לן בשמיני תרי יומי היכי עבדינן מי מסרינן ליה ביומא קמא משום ספק שביעי או לא: מרימר אמר אפילו תשיעי ספק שמיני מסורה לא גרסינן לה: שביעי לסוכה. כדמפרש לה לקמן: ושמיני לברכה. שאומר בתפלה וברכת המזון וקידוש לת יום השמיני מג עלרת הזה: שמיני לזה ולזה. לף לענין סוכה הוי שמיני ולקמן מפרש ואזיל למילתיה: בולי עלמא לא פליגי דיתבינן בסוכה. בשמיני ספק שביעי ואפילו לר' יוחנן דאמר שמיני לזה ולזה מיתב כ"ע לא פליגי דיתבינן כי פליגי לברוכי

עין משפט נר מצוה

נ א ממי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כז סמג עשין מד טוש"ע ת"ח סי' תרכח סעיף ג:

מא ב ממי' פ"ו מהל' סוכה הלכה טו סמג עשין מג טוש"ע ת"ח סי' תרכח סעיף ו:

מב ג ממי' פ"ח מהל' לולב הל' י סמג עשין מד טוש"ע ת"ח סי' תרכח סעיף ו:

מג ד ה ממי' פ"ו שם הלכה כז סמג שם טוש"ע ת"ח סי' תרכח סעיף ג ד:

רבינו חננאל

מדת הקב"ה כלי מלא מחזיק שנאמר והיה אם שמוע תשמע ריקן אינו מחזיק שנאמר ואם יפנה לבבך ולא תשמע כלומר אם הוא פנוי לא תשמע מדת ב"ש כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק כדכתיב כי לא דבר רק ולמה הוא רק בשביל שאין אתם מתעסקין בו. א"ר יוחנן **אתרוג בשביעי אסורה** בשמיני מותרת מ"ט אתרוג כיון דלצאת בו קאי אע"ג דקי"ל כל היום כשר לנטילת לולב מאחר שיצא בו מבע"י בשביעי אינו צריך לו למצוה ולא אתקצאי אלא בו ביום כולו אבל לבין השמשות דלילה לא איתקצאי אבל סוכה חזיא כל יומא מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי נמי לכולי יומא דשמיני. ריש לקיש אמר אתרוג אפי' בשביעי מותרת מ"ט אתקצאי. **מתני' כר' יוחנן** דתנן מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן תינוקות אין גדולים לא ומשני ר"ל הוא הדין דאפילו גדולים והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא נקט. ואסיקנא לדידן דאית לן תרי יומי הלכך שמיני ספק שביעי אסורה תשיעי ספק שמיני מותרת. א"ר דימי לא ליקני אניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא דמיקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח האי גברא דאהדר ליה ינוקא לולב דנפיק בלולב דלאו דילויה וכן לא ליימא אניש לינוקא יהיבנא לך מידי ולא יהיב דאתי לאגמוריי שיקרא שנאמר למדו לשונם וגו'. **ולענין סוכה בשמיני ספק שביעי** א"ר יהודה שביעי לסוכה לישב בה שמיני לברכה להזכיר בתפלה ובברכת המזון יום שמיני חג עצרת.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [עי' מוספות שבת מה: ד"ה אמר אמר ליה], **ב)** [עי' מוספות שבת: ד"ה קנין ומוס' ניטין לט. ד"ה קטנים], **ג)** [יבמות סג.], **ד)** [מ"ק ב.], **ה)** [מ"ק כח:], **ו)** [לף י: ושם ד"ה עד מוקלי].

הגהות הב"ח

(ב) גמ' לפנינו ימים רב אמר כל אחד: **(ג)** רש"י ד"ה ואפי' בשביעי נמי מותר מטיטא בו ואינו עומד למצוה עול דקסבר למצותו מתקלקי: **(ג)** ד"ה ובפלוגתא וכו' וכיון דקמו רב וכו' יומן [כן היה לפניו הגי']. ב"ב מפי' רש"י משמע דגורס כל אחד כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו למחר וכן ועיין בתוספות למעלה בלף י ע"ב ד"ה עד מוקלי יום טוב:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וְנָתַנְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:
[דברים כח, א]

ב) וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם:
[דברים ל, יז]

ג) וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר שֶׁקֶר הַעֲוֵה נִלְאוּ:
[ירמיה ט, ד]

ליקוטי רש"י

כבי מלא. מלם מכס. **אם שמוע.** פעם לחת סופך שמטה מון פעם לחת. **אם תשמע בישן.** שמנית ושלשת מה שמעת לשמך (ברכות מ.). **דאתמר הפריש** כו' יוצא בה. ביומה. **ואוכלה לאלתר.** קשבר למצותה לתקלקי וסרי נעשית מצותה. **ורב אסי אמר יוצא בה ואוכלה למחר.** לכיון דלתקלקי לבין השמשות לסוכה ממילא לבין השמשות לאוכלה יומא כו' [ביצה ל:].

הגהות וציונים

ט) [עי' בברכות מ ע"א וצ"ע שוב ראיתי בע"י גריס כאן כמו דאית' בברכות] (גליון) והגירסא שם **ויאמר** אם שמוע תשמע (שמות טו): **י)** **למחר** גי' רש"ל (גליון): **יא)** **לאלתר** גי' רש"ל (גליון): **יב)** [צ"ל **בויקרא רבה** סדר בחוקותי פרשה לז] (גליון): **יג)** צ"ל **מכולו** (רש"ש): **יד)** צ"ל **ביום** (כ"ה בתוס' הרא"ש): **טו)** בדפו"ר **כדפרי'** ואולי צ"ל **כדפירשתי**: **טז)** צ"ל **כדפרישית** (בארות המים): **יז)** צ"ל ולא קני **ולא** מקני (כ"ה בתוס' הרא"ש):

לברובי. ליצד סכוכה: ברובי לא מברכינן. דשמיני הוא ואין שם סוכות עליו והיינו דזה ולזה לסוכה אין מברכין לברכה את יום שמיני חג עצרת הזה: נקוט דר' יוחנן בידך. למאי לן מברכין ליצד סכוכה: גמירי דמאפר קאתו. למדתי מרבותי שהן הן מן המפר שבהמותיהן רועות שם ולא יצאו בסוכה כל ימי החג: דלא מברכינן. ותפילו לרב יהודה למאי דשמיני לסוכה: דמרא דשמעתא מני רב יהודה בריה דרב שמואל. לתיהו למאי משמיה דרב ומזינא ליה ללף עגיד כשמעתיה: תדע. לשומר בו זמן לפי שרגל בפני עצמו הוא: שהרי חלוק. משמע הימים: בג' דברים. אין יוצאין בסוכה ואין נוטלין בו לולב ואין מנסכין בו מים כדתנן במתני' (לעיל דף מב:) סוכה ויסוך הימים שבעה: ולר' יהודה נמי. דפליג בניסוך ואמר כל שמונה הרי חלוק מיהא בשמי דברים: בלוג היה מנסך. בתרתי פליג דקאמר ת"ק שבעה לוגין בכל יום ואילו אמר בכל יום לוג וקאמר ת"ק שבעה ולא שמיני והוא לומר כל ז' מיום אינו חלוק. תלף "ט רשמון רשות: זה חלוק משלפניו. שמיני חלוק מיום לחמול שביעי אינו חלוק אלא מן הרשמון: הכא כתיב פר והתם כתיב פרים. כל ימי החג קריבים פרים הרבה וממעטין והולכין לאחד ביום עד יום שביעי שקריבין פרים שבעה ושמיני פר אחד לבדו ומנא שמיני מסדר שאר הימים שהיה [ו] להקריב בו שבעה: התם כתיב ביום והכא כתיב ביום. כל יומות החג כתיב בהו ביום שני ביום השלישי אבל בשמיני כתיב ביום השמיני עצרת ביום חלוק מהן ולא עשאו מוסיף על הרשמונים: רב אשי אמר. בשביעי כתיב במספרם כמשפטם[ד] משמע כמשפט כל הקרבנות שאר הימים ובקרבנות שמיני כתיב במספרם כמשפט עשאן חלוק לעצמו: לימא מסייע ליה. לר' יוחנן דאמר זמן שמיני: הפרים האילים הכבשים. המוריס בקרבנות החג בכל יום: מעכבין זה את זה. אם אסר אחד מן הרחוץ ליום אין מקריבין: שהרי מתמעטין. מיום אל יום אלמא לא קפיד עליה לחמנא הלכך לף החמורין ליום אין מעכבין: אמרו לו. אם אין מכלין אחה למד לף החילים והכבשים לא יעכבו שהרי כולן מתמעטין בשמיני לכל ימי החג חילים שיש והכבשים ל"ד ובשמיני חיל אחד ובשבעה כבשים: רגל בפני עצמו הוא. ואין קרבנותיו בכלל שאר קרבנות החג ואין למידין זיממו לקרבנות החג: שעונין קרבנות. לעצמן לף זה קרבן לעצמו ואינו מסדר החמרים: שיר. שהלויס אומרים בקרבנות שמיני אינו מסדר שיר החג ולא פורס לי שיר של שמיני[ה] אלא שיר של חג מפורס שהחליל (לקמן דף נה.) אינו פוערים בעת כי' הבו לה' כולן רמוזים על עסקי מתנות עניים מפני שזמן חסיפה הוא ועת ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות שיאמרו מפריסים ויפריטו בעין יפה: וברכה. מפרש ואזיל מאי היא: ולינה. לעון לילה של מוצאי י"ט הרחמן בירושלמי דגמרי' מפקא לכתיב (דברים טז) ופנית בבקר והלכת להלין ב"ט לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחייבו חכמים[ז] לילות בעזרה כך פי' בפ"ק דר"ה (דף ה.) לילות בעזרה[ז] כדי להביא עולת רחייה ומי חפצה לומר והלכת להלין אלא במחולו של מועד וקאמרינן בבבא שלמא מייב לעון מוצאי י"ט בתוך העיר ומי אלא הביא עולת רחייה ולא ילין עד למחר יום ולילה שלאחריו: מאי

[ד] **מיתב** בולי עלמא לא פליגי דיתבין. בלוגא לא רלו לתקן כלל שיטלנו הלוגא מספק לפי שהוא י"ט ומוקלה לטלטול ומיגכר למילתיה שהוא בו מנהג מול בבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו מוכל הא לפי ב"ט: **גמירי** דמאפר קאתו. למדתי מרבותי שהן הן מן המפר שבהמותיהן רועות שם ולא יצאו בסוכה כל ימי החג: דלא מברכינן. ותפילו לרב יהודה למאי דשמיני לסוכה: דמרא דשמעתא מני רב יהודה בריה דרב שמואל. לתיהו למאי משמיה דרב ומזינא ליה ללף עגיד כשמעתיה: תדע. לשומר בו זמן לפי שרגל בפני עצמו הוא: שהרי חלוק. משמע הימים: בג' דברים. אין יוצאין בסוכה ואין נוטלין בו לולב ואין מנסכין בו מים כדתנן במתני' (לעיל דף מב:) סוכה ויסוך הימים שבעה: ולר' יהודה נמי. דפליג בניסוך ואמר כל שמונה הרי חלוק מיהא בשמי דברים: בלוג היה מנסך. בתרתי פליג דקאמר ת"ק שבעה לוגין בכל יום ואילו אמר בכל יום לוג וקאמר ת"ק שבעה ולא שמיני והוא לומר כל ז' מיום אינו חלוק. תלף "ט רשמון רשות: זה חלוק משלפניו. שמיני חלוק מיום לחמול שביעי אינו חלוק אלא מן הרשמון: הכא כתיב פר והתם כתיב פרים. כל ימי החג קריבים פרים הרבה וממעטין והולכין לאחד ביום עד יום שביעי שקריבין פרים שבעה ושמיני פר אחד לבדו ומנא שמיני מסדר שאר הימים שהיה [ו] להקריב בו שבעה: התם כתיב ביום והכא כתיב ביום. כל יומות החג כתיב בהו ביום שני ביום השלישי אבל בשמיני כתיב ביום השמיני עצרת ביום חלוק מהן ולא עשאו מוסיף על הרשמונים: רב אשי אמר. בשביעי כתיב במספרם כמשפטם[ד] משמע כמשפט כל הקרבנות שאר הימים ובקרבנות שמיני כתיב במספרם כמשפט עשאן חלוק לעצמו: לימא מסייע ליה. לר' יוחנן דאמר זמן שמיני: הפרים האילים הכבשים. המוריס בקרבנות החג בכל יום: מעכבין זה את זה. אם אסר אחד מן הרחוץ ליום אין מקריבין: שהרי מתמעטין. מיום אל יום אלמא לא קפיד עליה לחמנא הלכך לף החמורין ליום אין מעכבין: אמרו לו. אם אין מכלין אחה למד לף החילים והכבשים שהיה טעון מנחה (פסחים נה: ושם) ובקשרי מפרש טעמא דמ"ד טעון ליסך דהרי הוא בעציס ולבונה ו"ל דמשכחת לה מייתי קרבן ביום שאין לירושלים כגון שנאנס שלמיו מחמת דנחלין לנני ימים ועוד דבפ"ק דחגיגה (דף ח. ושם) תניא ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה ומ"מ בפסחים פרק חלו דברים (דף עמ.) אפי' בכסות נקיה ויין ישן ובשרן אחר לו משכחת לה שמחת שמונה בשאל יום לחמון להיות בשאת משום דשעיון זביחה בשעת שמחה וכי תאי גוונא משכחת בירושלמי בפרק שני דביכורים[ח] דתנן וטעונין ליסך מ"ר יוצאין בשאין עמהן קרבן אבל יש עמהן קרבן אינו לה כך טעונין ליסך מחמת הקרבן ובפ' שם תעלת (זבחים דף נו. ושם) מפמע קלת לטעונין ליסך כל שבעת ימי הפסח שכולן משוכין בלילה אחת וגבי הא דתנן ר"ט לומר שם ליבל בכלי מתחילת הרגל יבעל בו כל הרגל ומ"מ בגמרא מ"ט דר"ט מ"ר יפתח לומר קרא ופנית בבקר והלכת להלין אלא במחולו של מועד וקאמרינן בבבא שלמא מייב לעון מוצאי י"ט בתוך העיר ומי אלא הביא עולת רחייה ולא ילין עד למחר יום ולילה שלאחריו: מאי

מסורת הש"ס עם הוספות

ג) [לקמן מח: מענית ג.], ג) [לעיל כז. פסחים קכ.], ג) [לקמן מח. מגילה יז. ר"ה ד: יומא ג.], ד) ע' תוס' שבת קג: ד"ה בשביעי ושם בגליון, ה) [עמ"ס רש"י ר"ה ד: בשם מס' סופרים], ו) ירושלמי סוף ה"ה, ז) [לעיל מ:], ח) תהלים יב, ט) פיסקא פא, י) ה"ג.

הגהות הב"ח

(ג) גמ' למאן דאמר שביעי לסוכה מיתב: (ב) תוס' ד"ה ביום ליום כו' יום טוב לאשון בירושלים דגמרינן:

תורה אור השלם

א) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: [במדבר כט, לה-לו]

ב) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ: [במדבר כט, ג ושם עד פסוק לב]

ג) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: [במדבר כט, לה]

ד) וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: [במדבר כט, יז ושם עד פסוק לב]

ה) מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּטָם: [במדבר כט, לז]

ו) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם: [במדבר כט, לג]

ליקוטי רש"י

מבאן ואילך רשות. דסכי לעיכון לה בפ' נתרלו דפסחים (דף קכ.) שמח יומים תאכל מלות ויום השביעי עלרת תה שביעי רשות תף שמח רשות לפי שהשביעי בכלל שבעת יומים תאכל מלות היה ויצא מן הכלל ללמד שאכילת מלות שאמור בו אינו חובה אלא אם נתח לאכול תהא אכילתך מלה ולא תמך ולא ללמד על עלמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא [לעיל כז.].

רבינו חננאל

ובתר הכי פסקינן והלכתא מיתב יתבינן כולי יומא בסוכה ברובי לא מברכינן לישב בסוכה כשאר הימים. א"ר יוחנן אומרים שהחיינו בשמיני של חג שהרי חלוק משאר הימים בג' דברים כי בשבעת ימי החג חייב לישב בסוכה ולנטילת לולב ולניסוך המים מה שאין כן בשמיני לפיכך רגל אחר חשוב וצריך לומר בו זמן ואין אומרים זמן ביום ז' של פסח. ואם תאמר גם שביעי של פסח חלוק באכילת מצה שביום שביעי אין חובה עליו לאכול מצה התם בפסח כל שבעה אין עליו חובה זולתי לילה הראשון ויום שביעי מיום ששי אינו חלוק מיום הראשון חלוק והוה לפני פניו אבל בסוכה ח' חלוק מיום ז' שהוא לפניו דבר חייב ובח' אינו חייב. לימא הא מתניתא מסייעא לר' יוחנן דתניא הפרים והאילים והכבשים מעכבים כו' עד אמר להן שמיני רגל בפ"ע הוא שכשם ששבעת [ימי] החג טעונין קרבן שיר ברוכה ולינה [וכו']

הגהות וציונים

ה) [צ"ל **רב פפא אמר**] (גליון): ו) יום **שחיובו** ליראות כצ"ל ותיבת חכמים נמחק. (רש"ש): ז) עיין מהרש"א שתיבות "כך פי' בפ"ק דר"ה ליראות בעזרה" אינו מרש"י אלא הוספת גליון: ח) דיבור זה שייך לעיל מו ע"ב: ט) בדפו"ר נוסף ואע"ג דאמרינן **בפרק קמא סוכת רושים כשרה שמא אפי'** סוכה וכו': י) עיין מהר"ם ורערל"ו: יא) [פי"ט ורש"י בעצמו בר"ה ד ע"ב הביא הך דמ"ס] (גליון): יב) תיבת "משום" מיותר ובתוס' הרא"ש ליתא:

עין משפט נר מצוה

מד א ב מיי' פ"ו מהלי' סוכה הלכה יג סמג עשין מג טוש"ע ח"ח סי' תרמח סעיף ג:

מה ג מיי' פ"ו מהלי' שבת הלכה כג סמג עשין נט טוש"ע ח"ח סי' תלז סעיף ז:

מו ד מיי' פ"ו מהלכות מלה הלכה ז סמג עשין מ טוש"ע ח"ח סי' תפה סעיף ז:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

מאי לאו זמן. הכי קאמר ר' יהודה מאי היא זמן. כך נראה לקמן ר' יהודה מאי היא זמן לאו היינו זמן לעצמו: ברכת המזון. דעד השתא אמרי' לה יום מן הסוכות הזה וכאן לה יום שמיני חג הסוכות הזה: מ"מ. היכי משכחת לה זמן מחולו של מועד ומפני מה אין ברוך יומא קמא הא בעינה כום של מועד ומין יין מצוי לכל אדם מחולו של מועד: לימא. הא דקתני ברכה כל ז' ומפרש דהיינו זמן: מפייע לר"ג. דאמר מומרו בשום בעינן לימא מסייע ליה לר"נ [ו] דאמר רב נחמן אזמן אומרו אפילו בשוק דאי אמרת בעינן כום כום כל יומא מי איכא דלמא דאיקלע ליה כום וסבר ר' יהודה שמיני טעון לינה והא תניא [ב] רבי יהודה אומר מנין לפסח שני שאינו טעון לינה שנא' [א] ופנית בבקר והלכת לאהליך וכתיב [ב] ששת ימים תאכל מצות את שטעון ששה טעון לינה את שאינו טעון ששה אינו טעון לינה למעוטי [ג] מאי לאו למעוטי נמי שמיני של חג לא למעוטי פסח שני דכוותיה הכי נמי מסתברא [ד] דתנן [ה] הביכורים טעונין קרבן ושיר ותנופה [ו] ולינה מאן שמעת ליה דאמר תנופה רבי יהודה וקאמר טעון לינה דתניא [ז] ר' יהודה אומר [א] והנחתו זו תנופה אתה אומר זו תנופה או אינו אלא הנחה ממש כשהוא אומר והניחו הרי הנחה אמור הא מה אני מקיים והנחתו זו תנופה ודלמא ר"א בן יעקב היא דתניא [ח] ולקח הכהן הטנא מידך לימד על הביכורים שטעונין תנופה דברי ר"א בן יעקב מ"ט דר"א בן יעקב [ט] אתיא יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך וכתיב התם [י] וידיו תביאינה את אשי ה' מה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד [כ] כהן מניח ידו תחת יד בעלים ומניף מאי הוי עלה רב נחמן אמר אומרים זמן בשמיני של חג ורב ששת אמר אין אומרים זמן בשמיני של חג תניא כוותי' דרב נחמן [ל] שמיני רגל מכלל שמזב ונטלו ולמה נטלו למנופה: זו הנחה. שמגיד לך שמצוה להניחו לפני המזבח ומה"כ [מ] מיתי ליה והנחתו לומר להנחה מעכבת כהן ומעמ מלמא מיתי כל חד דרש דחבריה מכלל ל"ל ומיהו קשה לרבי יהודה דריש תנופה מוהנחתו ומפ"ה מוקי לה בשעת קריאה כדתנן פרק ג' דביכורים (מ"ו) משום דוהניחו קמשמע לן קריאה כתיב לכך נראה דבשפרי דריש תנופה להשתחוויה מדאיתקש להנחה ועוד מנא לי' דליכי תנופה כלל כדמשמע הכא מאן שמעת ליה דאמר תנופה רבי יהודה כלל והוא תנא דפרק כל המנחות גמות מנה (מנחות דף סח.) דתנן התם גבי ומלו טעונות תנופות הביכורים כדברי ר"ש בן יעקב שמע מינה דלרבנן לא צטו תנופה וכי קתמר במכות מאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה ר"ש בן יעקב שמע מינה ליה לאתויי תנא דמסכת מעבצת בהדיא דתניא כוותי' דר"ש בן יעקב ועוד י"ל דר' תנופות אתו לפי שיש ביכורים שאין קריאה מעכבת ואין תנופה מעכבת כגון מן החג ועד התעוכה כדתנן פ"ק דביכורים (מ"ו) ולהטעונין קריאה מניף בשעת קריאה ואין כהן קריאה מניף בשעת השתחוואה:

כהן מסקינן גבי בעלים מביאים לנפו כולהו מהדי הדדי קא הוה מיתיה מלא כדתנן פרק ג' דביכורים (מ"ו) גבי סל של ביכורים לוחזו בשתחוואתו וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו והיינו תחת יד הבעלים ומיהו מהיכא דבעלים מביאים פי' שם בקונטי' דמתנופת הכהן לא מיכפת לן מה שיש שם תיתה דעיקר תנופה בבעלים היא ותימה היא מנא ליה הא דתרוייהו כתיבי והתם (מנחות דף סח:) תניא גבי תנופה דשלמים גבי תנופה מנחת סוטה דפרק ירושלמי ואין הדבר כעור מביא מפה ואינו מוכן מביא כהן זקן ומפילו תימא ילד אין יכר הרע מנוי לאותה שעה מיהו מצינו למימר דלפי פי שזה למטה מן הכלי וזה למעלה מן הכלי פעמים שנוגעין ידו בידה על ידי שמתעקרין בתנופה:

רגל

הביכורים טעונים קרבן שיר תנופה ולינה. גפ'

ג' דביכורים (מ"ו) מפרש דמשמע הקריאה היתה תנופה דתנן הניח לפרקי מוצד מבי מוריד הסל מכתפו ותומכו בשפמותיו וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מלפרקי מוצד מבי עד שגומר כל הפרשה כולה ומניחו בגד המזבח ומשתחוה ויוצא משלא היה מניף אלא בשעת הקריאה אבל בשפרי (פרשת ראה [ג]) משמע לשיכא שהי תנופות דקתני והנחתו לפני ה' אלהיך מלמד שטעונין תנופה ג' פעמים אחת בשעת קריאה ואחת בשעת השתחוויה והתם בשפרי דרש ג' תנופות [ד] מלשיכא ולקח הכהן הטנא מידך כ' אלעזר בן יעקב ומשמ סבר לה נמי כרבי יהודה דדריש לכל והנחתו זו תנופה ולהבי בעי ג' תנופות דולקח הכהן בשתחוויה קריאה כתיב וכי כתיב והנחתו גבי השתחוויה כתיב ומשמע ליה לשון תנופה מלשון לך נתה את העם (שמות לב) מנ"ל בלע"ז ומוליך ומביא ס"ע מלשיכא הנחת כהן בשיכא עוד הנחה שהיא לשון מזר ונטלו כדי לחזור ולהניף אחר קריאה דהיינו בשעת השתחוויה אבל קשה דבשעת השתחוויה לא מיכפת לן מה שיש שם תיתה דעיקר תנופה בבעלים היא ותימה היא מנא ליה הא דתרוייהו כתיבי והתם (מנחות דף סח:) תניא גבי תנופה דשלמים גבי תנופה מנחת סוטה דפרק ירושלמי ואין הדבר כעור מביא מפה ואינו מוכן מביא כהן זקן ומפילו תימא ילד אין יכר הרע מנוי לאותה שעה מיהו מצינו למימר דלפי פי שזה למטה מן הכלי וזה למעלה מן הכלי פעמים שנוגעין ידו בידה על ידי שמתעקרין בתנופה:

רגל

הביכורים טעונים קרבן שיר תנופה ולינה. גפ'

ג' דביכורים (מ"ו) מפרש דמשמע הקריאה היתה תנופה דתנן הניח לפרקי מוצד מבי מוריד הסל מכתפו ותומכו בשפמותיו וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מלפרקי מוצד מבי עד שגומר כל הפרשה כולה ומניחו בגד המזבח ומשתחוה ויוצא משלא היה מניף אלא בשעת הקריאה אבל בשפרי (פרשת ראה [ג]) משמע לשיכא שהי תנופות דקתני והנחתו לפני ה' אלהיך מלמד שטעונין תנופה ג' פעמים אחת בשעת קריאה ואחת בשעת השתחוויה והתם בשפרי דרש ג' תנופות [ד] מלשיכא ולקח הכהן הטנא מידך כ' אלעזר בן יעקב ומשמ סבר לה נמי כרבי יהודה דדריש לכל והנחתו זו תנופה ולהבי בעי ג' תנופות דולקח הכהן בשתחוויה קריאה כתיב וכי כתיב והנחתו גבי השתחוויה כתיב ומשמע ליה לשון תנופה מלשון לך נתה את העם (שמות לב) מנ"ל בלע"ז ומוליך ומביא ס"ע מלשיכא הנחת כהן בשיכא עוד הנחה שהיא לשון מזר ונטלו כדי לחזור ולהניף אחר קריאה דהיינו בשעת השתחוויה אבל קשה דבשעת השתחוויה לא מיכפת לן מה שיש שם תיתה דעיקר תנופה בבעלים היא ותימה היא מנא ליה הא דתרוייהו כתיבי והתם (מנחות דף סח:) תניא גבי תנופה דשלמים גבי תנופה מנחת סוטה דפרק ירושלמי ואין הדבר כעור מביא מפה ואינו מוכן מביא כהן זקן ומפילו תימא ילד אין יכר הרע מנוי לאותה שעה מיהו מצינו למימר דלפי פי שזה למטה מן הכלי וזה למעלה מן הכלי פעמים שנוגעין ידו בידה על ידי שמתעקרין בתנופה:

רגל

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' כג ופה"מ סוף הל' שביעית עשור ט"ז סי' מריט:

מח ב מיי' פ"ג מהל' ביכורים הלכה יב סמג עשין רלכ:

מט ג מיי' שם הל' יד:

נ ד מיי' שם הל' יג:

רבינו חננאל

מאי ברכה דקתני לאו זמן ש"מ דאומרין זמן בשמיני של חג. ודחינן לא מאי ברכה דקתני הזכרה בבהמ"ז ובתפלה. פי' מזכירין בפירוש את יום מקרא קדש הזה יום שמיני חג עצרת הזה. הכי נמי מסתברא דברכה זו ברכת המזון ותפלה דאי ס"ד זמן זמן כל ז' מי איכא דקתני כשם שימי החג טעונין קרבן שיר ברכה ולינה כך שמיני טעון קרבן שיר ברכה ולינה. ודחינן האי סברא לא קשיא דאי לא בריך האידנא בריך למחר כו'. ואע"ג דמראין הדברים כי אין אומר זמן אלא על הכוס גרסינן בהדיא בעירובין בסוף בכל מערבין והלכתא אומרים זמן בר"ה וביה"כ והלכ' זמן אומרו אפילו בשוק ואקשינן וסבר ר' יהודה שמיני של חג טעון לינה והתניא ר"י אומר ופנית בבקר והלכת לאהליך ששת ימים תאכל מצות את שטעון ששה טעון [לינה] את שאינו טעון ששה אינו טעון לינה מאי לאו למעוטי שמיני של חג שכיון שאינו טעון ששה אינו טעון לינה. ודחינן לא למעוטי פסח דכוותיה דאינו טעון לינה ומאי ניהו פסח שני והאי דקתני בברייתא בהדיא מנין לפסח שני אחר שתירצה והעמידוה כן נשנת כך. הכי נמי מסתברא דתנן במסכת ביכורים פ"ב הביכורים טעונין קרבן שיר ותנופה ולינה ורמסינן בגמ' דילה טעונין לינה דכתיב ופנית וגו' כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר א"ר יונה הדא דאיתמר בשאין שם קרבן אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעונין לינה מחמת קרבן. ואמרינן מאן שמעת ליה דביכורים טעונים תנופה ר' יהודה [ו] כלומר הוא שמצריך לינה על הקרבן. ודחינן כר' מתניתין כר' אליעזר דתנא ר' אליעזר מחייב תנופה בביכורים

חשק שלמה על ר"ח

ו) גרסה ל"ג וקאמר טעון לינה כלומר והוא שמקרין.

הגהות הגר"א

[א] גמ' ר"ש והניחו זו כו' כשהוא אומר והנחתו הרי הנחה אמור הא מה אני מקיים והניחו כל"ל [ב]:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) עיכומין מ:, ב) פסחים לה:, ג) ביכורים פ"ג מ"ק, ד) מכות יח: מנחות פא:, ה) ג"ז שם. ספרי פ' כי תצא, ו) קדושין לו: [סוטה יט:], ז) [מוספ' פ"ד], ח) בכורים פ"ב ה"ג, ט) פסחים דף קט., י) בכורים פרק ג מ"ד, כ) עי' מכות יח:, ל) ושם ד"ה ומאן, מ) רפ"ג.

תורה אור השלם

א) וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהָלֶיךָ: [דברים טז, ז]

ב) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה: [דברים טז, ח]

ג) וְעָתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתָתָה לִּי יְיָ וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: [דברים כו, י]

ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ: [דברים כו, ד]

ה) וְיָדַיו תְּבִיאֶינָה אֶת אִשֵּׁי יְיָ אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֶת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְיָ: [ויקרא ז, ל]

ליקוטי רש"י

טעון לינה. לילה אחד כמון הטיל [פסחים צח:]. והנחתו זו תנופה. קני ליה והנחתו לשון ולא נחת אלעזר וגו' (שמות יג) שהוא מנחה אותו למרבע רוחות ומעלה ומוריד. רבי אלעזר בן יעקב היא. דנפקא ליה תנופה מקרא דתניא [מכות יח:]. משלשים. מתנופה הזה ושוק ותימוניו דשלמים [סוטה יט.]. מה להלן בעליים. דהכוח בבעלים משמע דכתיב ידיו את קרבנו לה' מוזמן לה שלמיו ומניף ליה ידיו מבילתיה [מכות שם].

הגהות וציונים

ס] תיבת למעוטי מיותר (רש"ש): ע] נראה דתיבות אלו והלוים וכו' עד דכתיב צ"ל בסוגה"ד: ג] צ"ל כי תבא סי' שא (רש"ש): ד] לפני מזבח ה' כצ"ל (רש"ש): ה] צ"ל דדש תנופה (רש"ש וכ"ה בתוס' הרא"ש ור"ש בכורים שם): ו] צ"ל מייתר (רש"ש וכ"ה בדפו"ר): ז] בדפו"ר הגירס למעוטי ועי' מהרש"א: ח] דקשה לגי' דידן דהנחתו כתוב בקרא לאחר ההגדה (שנו"א ביכורים פ"ג מ"ו):

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

פז"ר קש"ב. סימן הוא כדמפרש ואזיל: פיים בפני עצמו. שכל פרי החג לג' היו מטילין פיים מיזה מסמר יקריב לפי שבסדר היו מקריבין מותן עד שכל כ"ד משמרות שוות ומשלמות מהן מוך משמיס כדאמרי' בהחליל (לקמן דף נה:) ופר דשמיני בתחילה מפיסין עליו: זמן. לגרך בו שהמיינו: רגל בפני עצמו.

שלשה יומין בסוכה: קרבן לעצמו. שאינו בסדר פרי החג לג"כ היו בו שאר פרים: ברכה לעצמה. את יום השמיני. ומסופקנא [ב] מסתמא שמברכין את המלך ומכי גרסינן לה ברכה בפני עצמו שנאמר (מלכים א' ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך: **מתני'** והשמחה. שאמה: והלל[ג]. לגמור בו את ההלל: **גמ'** מנא ה"מ. דשמיני מיבד בשאמה להם לג' כתיב בים בהלית שלג בשבעת ימי החג דכתיב (דברים טז) חג הסוכות תעשה לך וגו' וסמיך ליה ושמחת בחגך: אך שמח. בההיא פרשה דעשר תעשר[ד] כתיב ז' ימים תמוג וגו': לרבות לילי יו"ט האחרון. לשמחה שלפניו לכולו עם שבעת הימים שיזכה שלמים בשביל כלי לאכול ליל שמיני להלי שמח למיי מאי כיון דכתיב לעיל מיניה ושמחת בחגך שלא לדרוש שמחת ליל שמיני וכיון לאמרבי לילי יו"ט האמרון שהוא טפל ק"ו היה שהוא עיקר שבייב בשמחה ואמר הלילות לא בריבי ריבוי דימים אפילו לילות בשמע בדרבין גבי סוכה (לעיל מג.) וכי אינטריך לילי יו"ט האמרון אינטריך לאיגו בכלל שבעה ועל כרחך לילה אחרבי שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא ויום אחי בק"ו ואשמעינן שבשלמים המזבחים בתג הסוכות יעשמו גיל שמיני שאינו יכול להקריב בלילה: או אינו אלא לרבות לילי יו"ט הראשון. ואשמעי' שבריך לזוח שלמים ערב יום טוב שמתת לילה הרשון ולא בעינן זביחה בשעת שמחה[ה]: **מתני'** גמר מלאכול. בשביי: לא יתיר את סובתו. לא יחיי לגדים שלה לסוברה להה כל היום מוכחה ליען ולמען ומי לקלע ליה קעוקמת שלא לה גגווה: **אבל** מוריד הוא את הכלים. ואת המלעות שנשתמש בהן בסוכה כדתניא בפרק היען (לעיל דף כח:) היו לו כלים נתים ומלעות נאות מעלן לסוכה: **מפני כבוד יום טוב.** שמרשה כמכין עלמו לקרלתו למקום שיקעוד שם הלילה: **גמ'** אין לו מקום. אחר לאכול שם (שיוריך כליו ונריך לאכול בסוכה[ו]) ניו"ט האמרון: **מאי.** מה יעשה להוציא שלמיו מוסיף על המלוה לעשות סוכה שמנה יומים: **פוחת בה ארבעה.** טופחים ופוסלה: **מדליק בה את הנר.** לאמרי' (דף כט.) שרגא בסוכה קטנה לבר ממטללתא: **הא** לן. לגבי בגל שהשמיני שלשם שפק שביעי לגא קיש להו בקביעא דירחא מדליק בה את הנר ולא יפחיתנה ויפסלנה לפי שלריך ליגל בה מאר: **והא** להו. לגבי ז' דקיש להו בקביעא דירחא ולא יתני בסוכה בשמיני פותח: **התניא** בסוכה קטנה. בהלקת הנר: **סוכה גדולה מאי איבא** למימר. להכי אמרן לעיל (שם) שרגא אמרי לה בממטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה גדולה כו': **מתני'** מן השילוח. מעיין הוא שמוך לירושלים: מחזקת שלשה לוגין. זהו פחות שבשלשים רביעית בהין לכבש: **שער המים.** אחד משערי עזרה נקרא כן על שם שמכניסין בו לוגיות של מים של ניסוך בחג[ב]: **תקעו והריעו.** משום שאמה לבתיב (ישעיה יב) ושאבתם מים בששון[ג]: **עלה בכבש.** שהיה בדרומו של מזבח: **ופנה לשמאלו.** שהשלשים נעשים בקרן מערבית דרומית וכשהוא פונה לשמאלו היא הרשעונה ושמכסת זשמים יליף לה מקרלי בפרק קדשי קדשים (דף סג.): שהיו מושחרין פניהם. ודומין לכקף שהוא שחור מן הסיד:

רגל בפני עצמו. דאין יוצאין בסוכה קרבן לעלמו שאינו בסדר פרי החג דל"כ היו בו שאר פרים שהרי ברכה לעלמו אית מאי שמיני חג שהתפללה הזה ומסופקנא משמע שמביאין את המלך דה"ג ברכה לעלמו שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך כך פי' בקונטר' והשתא לא הוי כי הוה לתניא לעיל[ז] דלמרינן כשה שמג טעון שיר קרבן ברכה ואינה כך שמיני טעון קרבן שיר וברכה ואינה ורבינו תם מפרש ברכה להכא ברכת המזון ותפלה כי היה לעיל ורגל בפני עלמו לענין שטעון ליה ורבינו חננאל מפרש לענין [שידתה] לצילות משום דאמרי' פרק בתרא דמועד קטן (דף יט.) להקובר את מתו שבאה ימים קודם הרגל בטוח ממנו גזרת שלשים ויומיין לליבא שבאה קודם לרגל ופפ"ה בטוח שימנו גזרת ל' משום שמיני עלרת ורבינו תם אף עלמו יקד במעריב של שמיני עלרת קודם לליה ושלשים ידחה כאשר מלשים שתם ומיהו מי שפשר לומר שידחה לגמרי להא פרק בתרא דמו"ק (דף כד: ושם) אמרי' יום שלאחר לפני החג ושג ושמיני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום וברכת המלך לא בעי למיתני משום דלרין למיתני דומיה דברכה של ז' ימי החג שיה שהיו מומרים מזמור שלם משא"כ בשאר ימי החג שלא היו מומרים מזמור שלם אלא חלי היום ותניו למתר כך מפרש ר"ת כדאיתא בשילתי המלך (לקמן דף נה.) דמומיב הא סימנא הומנה"ר ולעיל[ח] פירשתי שהיו מומרים למנות על השמיני:

פוחת בה ארבעה. טופחים ופוסלה כך פי' בקונטר' ותימה מה שיעור הוא זה שמרשה והלא חוץ פוסל בשלשה בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בין בשאר (ע) כדמוכח שילתי פ' קמא (דף ח.)[ט]: **מדליק בה את הנר.** פירשנו לעיל פרק היכן (דף כט. ושם בד"ה ואמרי לה):

שער המים. מן השערים הדרומיים שבעזרה הוא לתנן בסמ' מדות (פ"ג מ"ו) שערים הדרומיים סמוכים למערב וקמאיב שער המים וקתני למה נקרא שער המים שבו מכניסין לוגיות המים של ניסוך המים בחג:

[יא] וחזרין על העקב. לא כמו שפי' בקונטר' משום שלא ירבה בהילוך בחמה לא"כ כשהיה נקרן דרומית מזרחית נמי לגא היינו טעמא להכא דמזרחן על העקב הוי לרך ימין:

ועולת השוף בשרבתה במזרח. בריימא זו כולה מפורשת שלימה היא במסכת זבחים פרק קדשי קדשים (דף סג.) ותמה דייק מדקא אמר בשרבתה במזרח משמע מכלל דמקומה במזרח ועל חנם נקט טעמא מן הדיוק דהכא תנן התם (דף סד:) עולת העוף כיצד היתה נעשית עלה לכבש ופנה לפובד גא לו לקרן דרומית מזרחית:

שני ספלים של כסף. תימה לתנן במנחות פרק שתי הלחם (דף נט:) שתי שולחנות היו בהולם אחד של כסף ואחד של זהב על של כסף נותנין לחם הפנים כשנסקמו ועל של זהב מעלין בקודש ולא מורידין לפי' סילקוהו[ט] משל שלמן הזהב שהיכל לא היו יכולים להורידו ולהניחו בשל כסף וי"כ הכא שהיו ממלאים בלוחות של זהב היך היו מניחים בשל כסף וכי תימה בלוחות שהיה מקודשת היו ממלאין לא היה דגבי תפיס כשנתמלא מע"ש קתני מתני' שהיה מקודשת כדתמרי טעמא[י] אבל לוחות שהיו ממלאין בחול היתה מקודשת וי"ל דספלים היו קבועים בשיד ולא כליס ניתנו דנתפשין כגופו של מזבח והרי הס כלבונה שהיתה בזכיכין של זהב[כ] שהיו מקטירין על המזבח:

כמין

כמין

נא א מי' פ"י מהל' ממרין ומוסרין הלכה יג:
נב ב מי' שם הלכה ה:
נג ג (מי' שם הל' יח):
נד ד מי' כשלר מפלות טוש"ע ס"ת סי' מרסא סעיף ג:
נה ה מי' פ"ג מהלכות תמורה הל' ו טוש"ע ס"ת סי' ו מי' פ"ו מהלכות ס"ת הלכה יח:
נו ז ח ט מי' פ"ו מהל' סוכה הלכה יל סמג עשין כג טוש"ע ס"ת סי' מרסו:
נח י מי' פ"א מהל' ממרין הלכה ו סמג עשין שם:

רבינו חננאל

ופשוטה היא. **ואסיקנא** להלכתא אומרין זמן ליום ח' של חג ואין אומרין זמן בח' של פסח. פי' פז"ר קש"ב. פיים כדתנן בשמיני חזרו לפייס כרגלים זמן כדאמרן רגל בפ"ע לחשב אותו ז' ימים לענין אבלות כדגרסינן בפרק אחרון במשקין אמר רב יום אחד לפני החג והחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א לענין שלשים קרבן בכל הימים פרים ובימ השמיני פר אחד שיר בפני עצמו ברכה בברכת המזון ותפלה כדאמרן: **מתני'** ההלל והשמחה שמונה **כו'**. בשביל שלמי חגיגה שצריך לאוכלו בח' ימי החג שאין שמחה אלא בבשר. **תנא** ההלל י"ח ימים ולילה אחד שגומרין בהן את ההלל ואלן הן ח' ימי החג וח' ימי חנוכה ד"ט ראשון של פסח ולילו ד"ט של עצרת: והשמחה דת"ר והיית אך שמח לרבות י"ט האחרון לשמחה בו: ירושלמי השמחה ח' הגע עצמך שחל י"ט הראשון להיות בשבת לשחוט מערב אין אתה יכול דאמר ר' לעזר שלמי חגיגה ששחטן מערב הרגל אין יוצא בהן י"ח ברגל לשוחטו בשבת אי אפשר הלכך לא משכחת לה אלא בכהנים שאוכלים את שעיר החטאת ג': **פיסקא סוכה ד' כו'**. אם אין לו מקום להוריד את הכלים שנשתמש בהן בסוכה פוחת בה ד' טפחים או מכניס בה כלי מאכל ואם היא קטנה מכניס בה נר דתי': [מתני'] ניסוך המים כיצד **כו'**.

חשק שלמה על ר"ח

ג) לפניט פירוש"י מיתא דאמר ר' זעירא עיש"ה בר' שמעון] בפסח ר' אלעזר. ד) ועי' בפנלי קפמים ד' ע"ש ופ"ש.

תורה אור השלם

א) שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיי אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יי כִּי יְבָרֶכְךָ יי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ: [דברים טז, טו]

ב) [לעיל מז.] יומא ג. מגילה יז. כ"ב ד:
ג) עיין תוס' יומא דף ג. ד"ה פז"ר ותוס' ישנים שם, ג) [פסחים עא.],
ד) [פסחים ה. ושם],
ה) [פסחים עא.], ו) [ער' פרש"י שנת קנד: ד"ה שמים בילי מלם וכו'],
ז) [לעיל לו.] תענית ד: נדרים ה: מד. יומא כא: שנת ט: [ושם],
ח) לעיל כט., ט) פ"ד ה"י, י) פסחים דף עא.,
כ) שקלים פרק ו מ"ג,
ל) לקמן עמו' ב',
מ) מז., נ) [דף מו. ור"ה ד: ויומא ג:], ס) מט:,
ע) ער' מנחות צז ע"א.

הגהות הב"ח

(ב) תוס' ד"ה פומא וכו' עין נאמלע בין מן הצד כלמוכח:

גליון הש"ס

מתני' ניסוך המים. עיין ג"כ דף עט ע"ב בכ"ס ד"ה מים וכשיטה מקובלת שם:

הגהות וציונים

ג) צ"ל להלי יו"ט הראשון, כ"ה שם בפסחים וכ"ה ברש"י כאן (ר"ש מדעסר):
ד) [בהרא"ש אי' אשר] (גליון): ה) צ"ל ההלל והדיבור זה צ"ל לפני ד"ה והשמחה: ו) ד"עשר תעשר" בכת"י ליתא (דק"ס): ז) רש"ל מ"ז (גליון) ובדפו"ר הנירסא אין לו מקום להאבל שם וצריך להאבל בסוכה ביו"ט האחרון, רדו"ק: ח) ער' בריטב"א ת' ע"ז (גליון): ט) שייך לע"ב (גליון): י) צ"ל פי' משפילקוחו (גנזי יוסף) וכן משמע בתוס' הרא"ש:

ליקוטי רש"י

רגל בפני עצמו. ואין קרבנותיו בכלל שאר קרבנות החג ואין למידין ממנו לקרבנות החג [לעיל מז.]. שאין שם חג הסוכות עליו. **קרבן לעצמו.** שאין קרבנו בשאר ימי החג שהפרים ממתנעטים בשם אחד ואם אחד חסר אינו אלא פר אחד ושבעה עשר איל ושבעה כבשים. **וישיר לעצמו.** אין שירו שוה לשל סוכות שאומר על הסדוק ולא נתפרכה לנו שירו ונמצאת קופרים ממלא שירו הוא למנקה על השמיעית [ר"ה ד:]. שאין שירו שוה לשל שאר ימי החג כל שיר שבימות המשיח ואותן של יום טוב הממוד מפורש בפרק סוכה הומ"בי ושל שמיני עלרת אינו מענין לפרק ולא פירשו לנו אחזה שירו [ירמא ג.]. **והיית אך שמח.** קרא יתירא הוא לכתיב לעיל מיניה חג סכות תעשה לך שבעת ימים, וסמיך ליה ושמחת בחגך והדר כתיב שבעת ימים תמוג וגו' והיית אך שמח. **רבות לילי יו"ט האחרון.** ואין שמחה אלא בבשר. **ואינו אלא** לילי יו"ט הראשון. ואעפ"י שאין קרבן בלילה נלמד שהעטעיו שכמותו שלמים מעבר יו"ט לשמחת לילי יו"ט. **אך חלק.** כל אכין ודקרן מיעוטין [פסחים עא.]. **מאני מיבא.** קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן. **לבר ממטללתא.** חוץ לסוכה. **מאני משתיא.** כוסות. **במטללתא.** לפי שאין מלוסים [לעיל כט.].

כמין חוטמין דקין. פירש בקונטרס חוטם למד בספל ונקב למד במחוטמו והכהן מערה בפי הספלים והנסכים מקלחין דרך המחוטמין ע"ג המזבח ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח שהיו מחולין למד ועמוקין וזו תימה גדולה מנין לו שהיו עמוקין וחלולים[ד] למד: **אחד מעובה ואחד דק.** למד מנקבים מעובה לותו של יין ולמד דק לותו של מים: שיהו שניהם כלים כאחד. כדמפרש בגמרא שהמים ממלאים לשתות ליפיח הנקב דק: ס"ג מערבו של מים מזרחו של יין. הספלים נתונים על גבי הקרן זה לפני זה סמוכין זה לזה למד למד מערב ולמד לפנים היינו למזרח: ר' יהודה אומר כו'. בתרתי פליגי[ה] מאלמא לוגין קמ"ל[ו] ומאמצעה דקאמר ת"ק ומתא רבי יהודה למימר לף בשמיני מנסכים: **הגבה את ידך.** שנראה שתמן המים נספל לפי שהלדוקין אין מודין בניסוך המים שפעם אחת נסך לזדוקי[ז] למד את המים על רגליו: **שאינה מקודשת.** לא נתנכנה לעבודת המזבח שתהא קדושה לכלי שרת דקיימא לן (יומא דף יב:) כל הכלים שעשה משה משיתמו מקדשתן מכאן ולילך עבודתן מתנכנת ובגמרא מפרש מ"ט ממלאים בשלישו מקודש: **היה ממלא מן הכיור.** מן המים שבמזרח הכיור ומי הכיור מע"פ שנמצא והוקדש לכלי שרת ומקדש מימיו אין נספלין בלינה שהיו משקעין אותו מבערב בזור כדאמר בפרק יומא (דף ל.) לף הוא עשה מוכני לכיור שהיו משקעין במוכני הכיור שלא יהו מימיו נספלין בלינה: **שהיין והמים מגולין כו'.** מתגלה היינו טעמא דממלא מן הכיור ולא היה מנסך מהן לפי שהיין [והמים] המגולין פסולין לנסכי מזבח לחיישין שמא שתה מהן נחש והטרף מעובד בהן ונמצא שליו מנסך מים כשיטור שהרי הטרף משליט לשיטור: **גמ' מנא ה"מ.** לתוקעין ומריעין בשחיטת המים של נסוך: **דכתיב** שמחה וששון. לקדיש קרא לשמחה קמיה שנון: **חד יומא שבקוך.** יפקיעון מן השמים: **פרוונקא.** רץ לרוץ לפניו: **בשמחה תצאו.** שהוא יולאה הלדיכים ויעטר מעברות המים: **משכא דההוא גברא משוינן לה גודא.** עד וחבירו בשחיטת שחת (דף קלח.) הגוד והמשמרת: **עולין דרך ימין.** כשהוא עולה לרגל המזבח פונין לקרן מזרחית דרומית לסיימו לימין העולה שהכבש בדרומו של מזבח ומקרבי ליפיע לה (זבחים דף סב:) ומעולתהו פעות קדיש (יחזקאל מג) כשחעלו בו תפנו למזרח: ומקיפין ויורדין דרך שמאל. כשהוא בא לירד אינו חוזר על עקביו אלא מקיף סביב למזבח עד שמגיע לכבש ויורד בשמאלו של כבש שהיא לשמאלו בעלייתו והאי לחין חוזרין על העקב דע"כ נמלא מהלך לגד שמאלו שהרי פניו למזבח ואינו מחזיר לו לאחוריו[ח] ורחמנא אמר כל פיעות שחתה פונה לא יהו אלא דרך ימין דנפקא לן מדחני רמי בר יחזקאל עומד על גגים עבר נקר וכו' בפרקין זבחים: **חוץ מן העולה לג' דברים.** הנעשין בקרן מערבית דרומית שפונים דרך שמאל כשהן בולאים למזבח פונין לקרן מערבית דרומית שהיא לשמאלו ואין פונין לימין אינו פונין סביב עד שיגיעו לקרן מערבית דרומית ובפחיטת קדשים (דף סה.) מפרש טעמא נקטיס אמר יתעטרו בעטרה שבמערבה לסיקיפוהו סביב שיומר ממהלך מאה אמה יש בהיקף המזבח ועולת העוף אמר תמות בעטן: וחוזרין על העקב. גרסינן ולא גרסינן ומקיפין על העקב [ח] בדרך שעלו בו ואין מקיפין דכל כמה דמיקפן למעוטי בהילוך של שמאל ממעטינן: **בשרבתה במזרח.** מקום עולת העוף על קרן דרומית מזרחית היא מפני שקרובה לבית הדשן שפת זורקין מולקה ועופה כלבמיב (ויקרא ו) והפליך אותה אצל המזבח וגו' ובית הדשן היה אצל הכבש ממזרחה קמוך לה בשלשה טפחים ורווח מן המזבח כ' אמה כדתנן במסכת תמיד (פ"ש מ"ד) גבי מוסיף את הדשן וכשעולה העוף רבה ממזרח שיש שם להניח רגלי עולת העוף בתוך ועומדין אותה בתוך מערבית דרומית אותה שאין יכולין לעמוד שם: **אתי לאשחורי.** לפי שפעמים שמחליפין: **לימא מתניתין.** דבעי למד מעופה ולמד דק רבי יהודה היא דאילו ר' יהודה רחב וקצר איתי ליה. כלומר שמעינן ליה דבלשון למד רחב ולמד קלר קאמר ליה ולא בלשון מעופה ודק רחב משמע יתר על קלר טפי מיימורא דמעופה על מיקר: **נפגמה קרן המזבח.** ע"י מנסיס שזרקן בו: **בור של מלח.** מלא מגרוף: **לא מפני.** שיהא המזבח כשר לעבודה בסמיכה זו: **אלא כדי שלא יראה פגום.** מפני הכבוד:

כמין שני חוטמין דקין (ואחד[ט]) מעובה ואחד דק כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת מערבו של מים מזרחו של יין עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא[י] ר' יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה[יא] ולמנסך אומר לו הגבה ידך שפעם אחד נסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן[יב] ר' יהודה אומר כו'. בתרתי פליגי[יג] מאלמא לוגין קמ"ל[יד] ומאמצעה דקאמר ת"ק ומתא רבי יהודה למימר לף בשמיני מנסכים: **הגבה את ידך.** שנראה שתמן המים נספל לפי שהלדוקין אין מודין בניסוך המים שפעם אחת נסך לזדוקי[טו] למד את המים על רגליו: **שאינה מקודשת.** לא נתנכנה לעבודת המזבח שתהא קדושה לכלי שרת דקיימא לן (יומא דף יב:) כל הכלים שעשה משה משיתמו מקדשתן מכאן ולילך עבודתן מתנכנת ובגמרא מפרש מ"ט ממלאים בשלישו מקודש: **היה ממלא מן הכיור.** מן המים שבמזרח הכיור ומי הכיור מע"פ שנמצא והוקדש לכלי שרת ומקדש מימיו אין נספלין בלינה שהיו משקעין אותו מבערב בזור כדאמר בפרק יומא (דף ל.) לף הוא עשה מוכני לכיור שהיו משקעין במוכני הכיור שלא יהו מימיו נספלין בלינה: **שהיין והמים מגולין כו'.** מתגלה היינו טעמא דממלא מן הכיור ולא היה מנסך מהן לפי שהיין [והמים] המגולין פסולין לנסכי מזבח לחיישין שמא שתה מהן נחש והטרף מעובד בהן ונמצא שליו מנסך מים כשיטור שהרי הטרף משליט לשיטור: **גמ' מנא ה"מ.** לתוקעין ומריעין בשחיטת המים של נסוך: **דכתיב** שמחה וששון. לקדיש קרא לשמחה קמיה שנון: **חד יומא שבקוך.** יפקיעון מן השמים: **פרוונקא.** רץ לרוץ לפניו: **בשמחה תצאו.** שהוא יולאה הלדיכים ויעטר מעברות המים: **משכא דההוא גברא משוינן לה גודא.** עד וחבירו בשחיטת שחת (דף קלח.) הגוד והמשמרת: **עולין דרך ימין.** כשהוא עולה לרגל המזבח פונין לקרן מזרחית דרומית לסיימו לימין העולה שהכבש בדרומו של מזבח ומקרבי ליפיע לה (זבחים דף סב:) ומעולתהו פעות קדיש (יחזקאל מג) כשחעלו בו תפנו למזרח: ומקיפין ויורדין דרך שמאל. כשהוא בא לירד אינו חוזר על עקביו אלא מקיף סביב למזבח עד שמגיע לכבש ויורד בשמאלו של כבש שהיא לשמאלו בעלייתו והאי לחין חוזרין על העקב דע"כ נמלא מהלך לגד שמאלו שהרי פניו למזבח ואינו מחזיר לו לאחוריו[יז] ורחמנא אמר כל פיעות שחתה פונה לא יהו אלא דרך ימין דנפקא לן מדחני רמי בר יחזקאל עומד על גגים עבר נקר וכו' בפרקין זבחים: **חוץ מן העולה לג' דברים.** הנעשין בקרן מערבית דרומית שפונים דרך שמאל כשהן בולאים למזבח פונין לקרן מערבית דרומית שהיא לשמאלו ואין פונין לימין אינו פונין סביב עד שיגיעו לקרן מערבית דרומית ובפחיטת קדשים (דף סה.) מפרש טעמא נקטיס אמר יתעטרו בעטרה שבמערבה לסיקיפוהו סביב שיומר ממהלך מאה אמה יש בהיקף המזבח ועולת העוף אמר תמות בעטן: וחוזרין על העקב. גרסינן ולא גרסינן ומקיפין על העקב [יח] בדרך שעלו בו ואין מקיפין דכל כמה דמיקפן למעוטי בהילוך של שמאל ממעטינן: **בשרבתה במזרח.** מקום עולת העוף על קרן דרומית מזרחית היא מפני שקרובה לבית הדשן שפת זורקין מולקה ועופה כלבמיב (ויקרא ו) והפליך אותה אצל המזבח וגו' ובית הדשן היה אצל הכבש ממזרחה קמוך לה בשלשה טפחים ורווח מן המזבח כ' אמה כדתנן במסכת תמיד (פ"ש מ"ד) גבי מוסיף את הדשן וכשעולה העוף רבה ממזרח שיש שם להניח רגלי עולת העוף בתוך ועומדין אותה בתוך מערבית דרומית אותה שאין יכולין לעמוד שם: **אתי לאשחורי.** לפי שפעמים שמחליפין: **לימא מתניתין.** דבעי למד מעופה ולמד דק רבי יהודה היא דאילו ר' יהודה רחב וקצר איתי ליה. כלומר שמעינן ליה דבלשון למד רחב ולמד קלר קאמר ליה ולא בלשון מעופה ודק רחב משמע יתר על קלר טפי מיימורא דמעופה על מיקר: **נפגמה קרן המזבח.** ע"י מנסיס שזרקן בו: **בור של מלח.** מלא מגרוף: **לא מפני.** שיהא המזבח כשר לעבודה בסמיכה זו: **אלא כדי שלא יראה פגום.** מפני הכבוד:

עין משפט
נר מצוה

נט א מי' פ"י מהל' תמידין ומוספין הלכה ח:
ס ב מי' שם הל' ט:
סא ג מי' שם הל' י:
סב ד מי' פ"ז מהל' מעשה הקרבנות הלכה יח:

הגהות הב"ח

(ט) תוס' ד"ה כמין מחוטמין וכו' מערה בפי הספלים כ"ל ומיפח מים ממקן:

רבינו חננאל

ט) פי' המים שאתם שואבים בשמחת החג יהיו מן המעיין לפיכך שנינן מן השילוח. תנא מאימתי מנסכין עם אברי תמיד של שחר מעשה באחד שניסך על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. **עלה לכבש ופנה לשמאלו.** תנן התם (זבחים סג) כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין על העקב חוץ מן ג' דברים ואלו הן ניסוך המים והיין ועולת העוף שרבתה במזרח ניסוך המים והיין שלא יתעשנו עולת העוף שלא תמות בעשן. **אחד מעבה ואחד מדק שיהו שניהן כלים כאחד.** פי' ספל אחד עבה שמוציא הרבה והאחד דק מוציא מעט מעט. ואמרינן **לימא מתני' ר' יהודה היא.** דאמר מלוג המים היה מנסך נמצאו המים המתנסכים לוג אחד והיין ג' לוגין דלא אשכחן בניסוך היין פחות מנסוך הכבש והוא ג' לוגין שנאמר ורביעית ההין לכבש יין דההין י"ב לוגי רבע ההין ג' לוגין לפיכך היה של יין נקב גדול ושל מים נקב קטן ועמוד זה של יין היה יוצא עבה ושל מים היה דק. **דאי כרבנן** כיון דאמרי היין ג' לוגין כדאמרי' והמים ג' לוגין דתנן צלוחית של זהב היתה שם ומחזקת ג' לוגין אמאי צריך אחד מעבה ואחד מדק והא כי הדדי נינהו. **ואמרינן אפי' תימא רבנן חמרא סמיך מיא קלישי.** וגרסינן בירושלמי בעיין מימר מעבה של מים מדק של יין זה ירושלמי בהיפך מסוגיא דשמעתין דא"ר יונה בשם ר' מאיר נקב שאינו מוציא מים היה מוציא יין ושאינו מוציא יין מוציא שמן ושאינו מוציא שמן מוציא דבש: ואוקימנא מתניתא לרבנן דלרבי [יהודה] לא היו ספלים אלא קשות כו' ת"ר **מעשה בצדוקי אחד** שניסך ע"ג רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן כו': **ירושלמי** את דאמרי שהוא הצדוקי דפרה שבא ונגע בו ריב"ז הוא שניסך ברגליו והקטורת של יוה"כ אחד ואית דאמרי דפרה ודיוה"כ חד ודסוכה חד:

חשק שלמה על ר"ח

ט) [נ"ל דמסקי בד' רבינו ול"ל מנסי"מ וכו' דמ"ק ושמשתם מים בשמחן ופי' בפי' התוס' בד"ה מנסי"מ].

מסורת הש"ס עם הוספות

ט) [בעיל מו.] מעניח ג', ג) יומא כו:, ג) עי' תוס' מעילה יג: ד"ה מים, ה) זבחים סג:, ה) [יומא כו: תוספתא פרק ג ה"ה כנ"י הגר"א, ו) וכ"כ התוס' מעילה יב: ד"ה כל דבש' מים חיים.

תורה אור השלם

א) וְשָׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: [ישעיה יב, ג]

ב) וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: [ישעיה לה, י]

ג) וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי נָפַל פַּחַד הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם: [אסתר ח, יז]

ד) כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף: [ישעיה נה, יב]

ליקוטי רש"י

ומקיפין דרך שמאל. מקיפים את המזבח כשאתה עובר בשביל זוכרי עבודה או לומדן דמי מעשה או סידור המערכה או סיפוי איברים בגיטוח ויורדין מבערבו של כבש שהוא שמאל הטליס בלמזבח נעלין. **לא מפני.** שיהא המזבח כשר לעבודה בסמיכה זו: **אלא כדי שלא יראה פגום.** מפני הכבוד:

שכל מזבח בר'. להכי אין כאן לעבודה שכל המזבח [ב] שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע פסול לעבודה הכי גרסינן. קרן אחת אמה על אמה כדאוס אמה לכל קרן ויסוד דהיינו אמה כיסה לרשונה וריבוע שאינו מרובע אם אסר אחד מכל אלו פסול ועשאן אחר כ' הוסא כשאינו קדשים (זבחים סב.) כל מקום שנאמר המזבח לעכב דהכי משמע המזבח זהו המזבח העשוי כן והוא בכולהו כתיב המזבח על קרנות המזבח בתלבנך מעלותיו (שמות כט) וכבשו כתיב אל פני המזבח (ויקרא ו) והכבש הוא פניו של מזבח שהוא פתחו ועלייתו ויסוד כתיב אל יסוד המזבח (שם ח) וריבועו כתיב רבוע יהיה המזבח (שמות כז): רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסובב. מעכבו דקסבר כלכוב המזבח זהו הסובב והרי נאמר בו המזבח ורבנן סברי להו זהו הכיור והכי אמרינן בזבחים בפרק קדשי קדשים (שם): שיתין. אלא שאמת המזבח כנגד מקום הנסכים: חמוקי. סתרי לשון תמך עבר (שיר ה) נסתר ונסכה ממני וכן עד ממי תתמקון (ירמיה לח) תסתרי ממני שאת עושה ליקרב אלי על שמעלת בי תמוקי ירכיך לשון ירך המזבח (ויקרא ג): מעשה ידי אומנותו של הקב"ה גרסינן. ועליהם כרה דוד וכו' לא גרסינן ליה בתוספתא והכא נמי לא גרסינן ליה דמאן דאית ליה שכרתן[ד] אית ליה שמשמע ימי גרמשית נגרלו[ה]: לידידי. הקב"ה כשבילו מי משוררו ומקומו אלי לקטל על זאת: שירת דודי לכרמו. על כרמו: כרם היה לידידי בקרן בן שמן. בארץ ישראל[ו] זית השמינה מכל האילות: ויעזקהו. גנה להם עריס גדורות מוקפות לולים וגדיש כטבעת למתרגמין עיזקא (שמות כה): ויסקלהו. כלאם המפנה אבנים מכרמו כלומר פינה החומות מפניהם שלא יצאו בארצן פן יחטיאו אותם: ויטעהו שורק. נטעו גפנים משובחות ולא זמורה אלא ארצן עלמן זה בית המקדש שהוא שורקן ועיקרן שמחצבה לפני המקום[ז]: ויבן מגדל בתוכו זה מזבח. הטעוי כמגדל[ח] עוז: וגם יקב חצב בו. בתוכו מגדל. יקב הוא בור חפור וכן עד יקבי המלך (זכריה יד) בית שיחא למלכא[ט] לשון זית ומערה פוטיי"ן בלע"ז: לוֹל. לרוזה שהיא מלמעלה למטה: בין כבש למזבח. הכבש מרכו ל"ב[י] ומשפע ועולה ט' אמות עד שהוא למזבח[יא] ולא היה רשאי מחוצר למזבח אלא חוץ מעט מפסקין בינתים כדאמר בזבחים (דף קו.) ועשית עולותיך הבשר והדם מה דם מזריקה אף בשר מזריקה הא למדת חוץ יש בין כבש למזבח ואומו חוץ קרוי בין כבש למזבח ולוא היה בתוכו חוץ כמערבו של כבש בשמונה אמות מערבית של כבש שהכבש רחבו ט"ו אמה ממזרח למערב ואומו חלל שהנסכים יורדין לתוכו שהן נעשין בדרומית מערבית של מזבח ומוקף[יב] מרבע מחיצות עד קרקעיתו וקרקעיתו של רצפת סיד ואין היין נגלע שם וכל נסכי יין של כל השנה יורדין שם והמי תנא ליה שהיו שיתין יורדין עד תהום והכי אמרינן לקמן לית ליה ופליג אדרבנן: פרחי בהונה. ילדים כהנים: יין קרוש. שנעשה ונקרש: ושורפין אותו בקדושה. במקום קדוש בעזרה ומתוך השיתין מוציאין אותו שלא יתמלאו השיתין מן הנסכין של קרבנות הצבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מחטאת ואשם[יג] ושורפין אותם שמטורין בהנאה לקדש הוא: שנאמר בקדש הסך. הקיש שריפה לניסוכו:

מה

[ב] א שכל מזבח שאין לו לא כבש ולא קרן ולא יסוד ולא ריבוע פסול לעבודה רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסובב אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שיתין משכת ימי בראשית נבראו שנאמר [ג] חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן חמוקי ירכיך אלו השיתין כמו חלאים [ד] שמחוללין ויורדין עד התהום מעשה ידי אמן זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה תנא דבי ר' ישמעאל [ה] בראשית אל תיקרי בראשית אלא ברא שית תניא [ו] ר' יוסי אומר שיתין מחוללין ויורדין עד תהום שנאמר [ז] אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו כרם היה לידידי בקרן בן שמן ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויטעהו שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב חצב בו אלו השיתין תניא [ח] א"ר אלעזר בר צדוק [ט] לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה ובאין ושורפין אותו בקדושה שנא' [י] בקדש הסך נסך שכר לה' כשם

שכל מזבח שאין לו קרן. וזה שקרנו נפגמה הוה ליה קרן כמאן דליתיה ולכך נפסל לעבודה דאין לו קרן דפגימה פוסלת בשאני מזבח כדי שתהגור בה לפורן כדאמר פ"ק דמולין (דף יח. ושם) וטעמא פירש שם בקונטי משום דכתיב בשאני שלמות תבנה [ובשקידת] פליגי בה תנאי התם ר"ש בן יוחי אומר טופח ר' אליעזר בן יעקב אומר כזית וי"ל דהטעם משום דלא מצינו ריבוע בשאני שלמות ולמר בהאי שיעורא וריבוע מעכב דלקמני הכא ומיהו במזבח ניחא דכתיב רבוע יהיה המזבח אבל קרן מגלן דלקרן כתיב פ' שפירש בקונטי קרן אבן מרובע אמה על אמה כדאוס אמה לא יתכן דע"י מלבן נעשה כדאי' בפ' מיזהו מקומן (זבחים נד.) ומשמע דבעי יפיון ממזבח ומ"ת ואבני מזבח מאי לירויי משום דלעולם ליפגמה מיפוק ליה משום דאסרה אתכן ואפילו לא נפגמה לא קיימן בהו שלמות כדאמרי' בפ' לחזהו מקומן (שם) גבי מזרחית דרומית שלא היה לו יסוד לפריך היכי עבדי להו מי לגייז להו אבנים שלמות אמר רחמנא ומ"ל דהכי קאמר ליה התם מי גייז לאבני [לאבני] גלא פגימה אתכן מי אפשר ואין כאן שלמות ואם בא לפחות ולהחליק אסכין בלא פגימה אינהו מיקורו ללא תניף עליהן ברזל וכן מצינו במסכת ע"ז פ' ר' ישמעאל (דף עב:) גבי אבני מזבח שקלוסו[כ] וגזוזו בית שמעונאי דקאמר היכי נעביד ניתבריהו אבנים שלמות[כא] אמר רחמנא נסקריהו פי' לעשות בלא פגימות לא תניף עליהם ברזל כתיב[כב] ות"ת וליעבדו על ידי שאינו דבית הוה שאינו כדאמרי' במסכת סוטה פ' עגלה ערופה (דף מח.) דקאמר מסתמא נמיתים הרשעים בעלו מוריס ותומים מסתבר בית המקדש בעל שאינו והיינו בית שני דלא בית ראשון ליעבדינהו מסתבר בית המקדש בעלו מוריס ותומים ומאיר דמסתמא נמיתים הרשעים בית שני דלא בית ראשון ליעבדינהו מסתבר היה מורכן הבית בתניא בגמ'[כג] מסתבר מהמ"ק בעלו מוריס ותומים והיינו בית לראשון דמסתמא דבריס מסך בית שני מבית ראשון כדאיתא ביומא (דף כא:) בלא בעל השאיר היינו לאחר בית שני וכן הא דקאמר בסנהדרין היכי נעביד לאחר מורבן בית שני קאמר שאחר מורבן בימיו מבא מעבירות מסתמא לאחר מורבן בית שני הרשעים בימי שמעון בן שטח[כד] ועשאין חטין בכליות של שור הגדול ועוד יש להביא ראיה דהוה שאיר בבית שני מעובדא דשמע בן נתינה דפ"ק דקידושין (דף לא.) ודפ"ב דע"ז (דף כג: ושם) שבקשו ממנו חכמי ישראל אבנים לשפוד ואבני שפוד בעו שאיר בקדשים ר' נחמיה פ' עגלה ערופה (פוטיה מח:) כלכתיב במלואותם[כה] ואפי' ר' יהודה דפליג עליה ואמר שאיר שבו בנה שלמה את מהמ"ק מודה שמי לאבני שפוד בעו שאיר כדאמרי' פ' מי שאחזו (גיטין סח. ושם) גבי בנין מהמ"ק שעשה שלמה דקאמרינן היכי נעביד דאיתיליד ליה פגימה אמר להו ופליגי בה תנאי התם ר"ש בן יוחי אומר טופח ר' אליעזר בן יעקב אומר כזית וי"ל דהטעם משום דלא מצינו ריבוע בשאני שלמות ולמר בהאי שיעורא וריבוע מעכב דכתיב רבוע יהיה המזבח אבל קרן מגלן דלקרן כתיב פ' שפירש בקונטי קרן אבן מרובע אמה על אמה כדאוס אמה לא יתכן דע"י מלבן נעשה כדאי' בפ' מיזהו מקומן (זבחים נד.) ומשמע דבעי יפיון ממזבח ומ"ת ואבני מזבח מאי לירויי משום דלעולם ליפגמה מיפוק ליה משום דאסרה אתכן ואפילו לא נפגמה לא קיימן בהו שלמות כדאמרי' בפ' לחזהו מקומן (שם) גבי מזרחית דרומית שלא היה לו יסוד לפריך היכי עבדי להו מי לגייז להו אבנים שלמות אמר רחמנא ומ"ל דהכי קאמר ליה התם מי גייז לאבני [לאבני] גלא פגימה אתכן מי אפשר ואין כאן שלמות ואם בא לפחות ולהחליק אסכין בלא פגימה אינהו מיקורו ללא תניף עליהן ברזל וכן מצינו במסכת ע"ז פ' ר' ישמעאל (דף עב:) גבי אבני מזבח שקלוסו[כ] וגזוזו בית שמעונאי דקאמר היכי נעביד ניתבריהו אבנים שלמות[כא] אמר רחמנא נסקריהו פי' לעשות בלא פגימות לא תניף עליהם ברזל כתיב[כב] ות"ת וליעבדו על ידי שאינו דבית הוה שאינו כדאמרי' במסכת סוטה פ' עגלה ערופה (דף מח.) דקאמר מסתמא נמיתים הרשעים בעלו מוריס ותומים מסתבר בית המקדש בעל שאינו והיינו בית שני דלא בית ראשון ליעבדינהו מסתבר בית המקדש בעלו מוריס ותומים ומאיר דמסתמא נמיתים הרשעים בית שני הרשעים בימי שמעון בן שטח[כד] ועשאין חטין בכליות של שור הגדול ועוד יש להביא ראיה דהוה שאיר בבית שני מעובדא דשמע בן נתינה דפ"ק דקידושין (דף לא.) ודפ"ב דע"ז (דף כג: ושם) שבקשו ממנו חכמי ישראל אבנים לשפוד ואבני שפוד בעו שאיר כדאמרי' בפ

מה ניסוכו בקדושה בו'. לא יליף מהכא אלא שהריפתו בקדושה ולא מחיל תוך לעזרה אבל הוצאתו אפשר ליה כדי שלא יתמלאו ולא ילרך קרא: **מאי משמע.** מהכא שהריפה: **אתיא** קדש קדש. ומיבעי למימר נמי למעוטי הוצאתו ושהריפתו מהכא יליף: **בתחילה מועלין בהם.** מאפוקלמו עד שנתנסכו יש בהם משילה דקדמי גבוה ניסוו: ירדו לשיתין אין מועלין בהן. שלין בהם שוס שורך גבוה: **במאן.** לימעורך למיתני אין מועלין כר' אלעזר בר לדוק דאין יורדין למהוס ומפשר לירל ולהמיאס: **דאיקלט.** אס תלה כלי בחוך השיתין וקיבל: **א"ד לימא.** הא דקתני ירדו לשיתין אין מועלין רבנן היא ומיקלט[ב] אין מועלין דאין בהם מעשה היא דאי רבנן הא נחתו להו לתהום אפילו תימא רבנן בדאיקלט ואיכא דאמרי לימא רבנן היא ולא ר' אלעזר בר צדוק דאי רבי אלעזר אכתי בקדושתייהו קיימי אפילו תימא רבי אלעזר[ג] אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו אמר ריש לקיש בזמן שמנסכין יין על גבי מזבח פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר בקדש הסך נסך שכר לה' מאי משמע אמר רב פפא שכר לשון שתיה לשון שביעה לשון שכרות אמר רב פפא שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי רבא אכסא דברכתא אגמע גמועי[ג] דרש רבא מאי דכתיב[ד] מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנא'[ה] נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב אלא אלהי אברהם[ו] שהיה תחילה לגרים תנא דבי רב ענן מאי דכתיב[ז] חמוקי ירכיך למה נמשלו דברי תורה כירך לומר לך מה ירך בסתר[ח] אף דברי תורה בסתר והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב[ט] הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה[י] והלא דברים ק"ו ומה דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה א"ר[יא] אלעזר גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות שנאמר[יב] עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח וא"ר אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר[יג] זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד אם אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אדם קוצר ודאי אוכל וא"ר אלעזר אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד ת"ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה צדקה בממונו וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים וא"ר אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד שנאמר[יד] אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל[טו] מה יקר חסדך אלהים (חסד ה' מלאה הארץ[טז]) וגו' יכול אף יראי שמים כן ת"ל[יז] וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו א"ר חמא בר פפא כל אדם שיש עליו חן[יח] בידוע שהוא ירא שמים שנא' חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וא"ר אלעזר מאי דכתיב[יט] פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד אלא תורה לשמה זו היא תורה שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד: כמעשהו בחול כו': ואמאי נייתי במקודשת אמר זעירי קסבר אין שיעור למים וכלי שרת מקדשין שלא מדעת ואי

נסכים בתחילה מועלין בהם. משנה היא במעילה פרק ולד תמורת (דף יח.) ומסיק עלה בגמ' בלשונות אחרים שאין כמוהים כאן וגילסת הכתב עיקר: ומי כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה מאי משמע אמר רבינא אתיא קדש קדש כתיב הכא[א] בקדש הסך נסך וכתיב התם[ב] ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא כמאן אזלא הא (דתניא[ג]) נסכים בתחילה מועלין בהן ירדו לשיתין אין מועלין בהן לימא רבי

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) מעילה דף יח., ג) [יומא דף נט: וש"נ], ג) סנהדרין דף ג, ד) [מו"ק דף טז.], ה) [מכות כד.], ו) [ג"ז שם], ז) [כלאים פסחים דף קיב.], ח) [פרקא בלאמים סימן ג], ט) זבחים פג ע"ב.

ליקוטי רש"י

נדיבי עמים. סס סגריס סממנדבון מנין הטעמים לקבל עליהן עול מלות [חגיגה ג.]. חמוקי ירכיך. כמו ממק עבר (שיר ה') [מו"ק טז.]. אף דברי תורה בסתר. לסמיכ נסיפיה דקרא משמה ידי חומן סחורה משמה של הקב"ס [שם:].

תורה אור השלם

א) וְנִסְכּוֹ יַקְרִיבוּ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיי׳: [במדבר כח, ז]

ב) וְאִם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא: [שמות כט, לד]

ג) מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן: [שיר השירים ז, ב]

ד) נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה: [תהלים מז, י]

ה) הַגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה יְיָ דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ: [מיכה ו, ח]

ו) עֲשֵׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיְיָ מִזָּבַח: [משלי כא, ג]

ז) זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת יְיָ עַד יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם: [הושע י, יב]

ח) אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ: [תהלים לג, ה]

ט) מַה יָקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן: [תהלים לו, ח]

י) וְחֶסֶד יְיָ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים: [תהלים קג, יז]

כ) פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ: [משלי לא, כו]

עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פ"ג מהל' מעילה הלכה ט:

סז ב מיי' פ"ל מהל' עכו"ס הלכה ג:

סח ג מיי' פ"ג מהל' מ"א הלכה יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כב:

רבינו חננאל

בקדש הסך כשם שניסוכו בקדש כך שרפתו בקדש דקי"ל כל בקדש באש תשרף. **אסיקנא** אין לך דבר שנעשת מצותו ומועלין בו **אמר רבא צורבא מרבנן** דלא נפיש חמריה לגמגיה במועי כי היכי דלישבע נחיריה. **עם אלהי אברהם** מפני שהוא תחלה לגרים. א"ר **אלעזר** מ"ד **הגיד לך אדם** וגו' עשות משפט זו הדין ואהבת חסד זו גמ"ח והצנע לכת עם (ה') אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה ומה דברים הללו שדרכן להעשות בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת דברים שדרכן לעשות בצנעא כגון זו דברי תורה עאכו"כ. **ועוד** אמר גדולה צדקה מכל הקרבנות שנאמר עשה צדקה וגו' וגמ"ח גדולה מן הצדקה: **ת"ר בג' דברים** גמ"ח גדולה מן **הצדקה** צדקה לחיים היא ולעניים והיא בממונו וגמ"ח לעניים ולעשירים לחיים ולמתים בגופו ובממונו והאוהב צדקה ומשפט כאילו מילא העולם חסד שנ' אוהב צדקה ומשפט וחסד וגו' ושמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל מה יקר חסדך יכול אף יראי שמים כן ת"ל וחסד ה' וכל מי שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים שנאמר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. **ועוד אמרינן** מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וגו' תורה לשמה ותורה ללמדה זו היא תורת חסד ושאינה כן אינה תורה של חסד: **מתני' כמעשהו בחול כו'.** אמאי לייתי במקודשת

הגהות וציונים

ב) [צ"ל דתנן]: (גליון): ג) [ואי"ר אלעזר כ"ג דצ"ל (רש"ש): ג) [בע"י ובילקוט לויתא] (גליון): ד) [בשל"ה ד' קמו העתיק חסד] (גליון): ה) צ"ל **ואי קלטו** (רש"ש): ו) צ"ל **כדכתיב** והלוחות (באורות המים): ז) ברש"י שבע"י הגירס' קרא הכתוב **זריעה לצדקה**: ח) כ"ה בדפו"ר ועיין ערל"נ ודק"ס:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה **הוצאת** המת וכו' לף יש לגרוך הצנע לפעות. שלא לפעות נמחק וע"ב **לספוד**:

ואי מייתי במקודשת איפסלו להו בלינה. הואיל ומיקדשו קדושת הגוף הוו להו כמימורי קרבן: חזקיה אמר. הם ודאי מצית למשמע מינה דמן שיעור למיס מצי קידוש שלא מדעת לא שמעינן מינה וטעמא דמתני' דלא מייתי במקודשת דמזן מזוז להו למתר דשקלי להו ממון כלי שרת סבר לדעת שיקדשם כלי ניתנו בו מתמעל וכיון דמן שיעור למיס קדשום הכלי וקו מזו דמנסכי להו ס"מ מן ליגה מועלת בנסכים ופקע מינה מורכה: ר' יצחק אמר. מפילו תימא יש שיעור למיס ומפ"ה נפק מינה מורכה: גזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים. לכהן גדול מלמוס וקדשוס בכלי שלא מן מקדשים ידיס ורגליס שלא בזמיס מקודשים דומיא דכיור שנמצא בנמן המזבח ומקדש את מימיו ושם לקידוש ידיס ורגליס ואף קמון של זהב שהיו עושין לכבודו של כ"ג לקדש היממו ידיו ורגליו כדממרי' בסדר יומא פ' טרף בקלפי (דף מג:) מקודש היה ואמי למימר הכא לקידוש ידיס ורגליס מילמוס ולית להו שיעורא שלפי' הוה ק' לוגין רמיון הס לכלי ומקדשו וכי מזי למנסכי להו ממר מן ליגה מועלת מנסכים: ואמאי. מיס מגולין פסולין: לעבדינהו במנסנת. קולי"ר גלע"ז מסננת שמסננין בה קונדיטון כמו שעושין בעלי מנוות שמלוי כמין כברה וזו מצקת רוכל ויין ותמיהי כלי הקונדיטון מסתנן לתוכו: יש בו משום גילוי. מס היינו גלוי שמירה כשיעור שהיית גילוי המפורש בהכל שומנין (חולין י.) כדי שיעלה נחש ממנה ויחזור למורו ומסורה בשמיה: התחתונה. כלי התחתון:

הדרן עלך לולב וערבה

החליל חמשה ושישה. פעמיס שהוא שנה יומיס פעמיס חמשה: זהו חליל. שהיו מתלוין לרגות שמחה לבית השואבה דמפרש בגמ' [ג]: **בית השואבה.** כל שמחה זו שיהא שלא בשביל ניסוך המיס כדמפרש [ד] ומשמחת מיס בשמן: **שאינו דוחה בו'.** שלכך חל י"ט להיות בשבת פשו להו שנה שהוא שלא בזמנו חל י"ט בחול הוו להו תרי יומי שבת וי"ט ולא דחי להו (שבת [ה]) פשו להו חמשה:

גמ'

ואי מייתי במקודשת איפסלו להו בלינה חזקיה אמר א [ו] כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וגזירה שמא יאמרו לדעת נתקדשו א"ר ינאי א"ר זירא [ז] אפילו תימא [ח] יש שיעור למיס וכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וגזירה שמא יאמרו לקדוש ידים ורגלים מלאן: נשפכה או נתגלתה כו': ואמאי ליעביר במסננת לימא מתני' דלא כר' נחמיה [ט] דתניא [י] מסננת יש בו משום גילוי אמר רבי נחמיה [כ] אימתי בזמן שהתחתונה מגולה אבל בזמן שהתחתונה מכוסה אע"פ שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי מפני שארס הנחש דומה לספוג רצף ועומד באמצע בקרקע המרשת [ל] של תחתונה לא קשרי ר' נחמיה כי הא גוונא אלא להדיוט (דמשום) אבל לגבוה דמשום גרירותא הוא לא מכשר וכי לית ליה הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר ה' צבאות:

הדרן עלך לולב וערבה

החליל [מ] חמשה ושישה זהו החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב:

גמ'

ואי מייתי במקודשת איפסלו להו בלינה. הזקיה אמר: כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת. ומ"ת דנעשה כמי שנתמלאו מזמן ומיפסלו בלינה סוף סוף מחמר דקודש לכן נתמלאו יש לנו לומר כיון שנתמלאו שלא בזמנו לכלי שרת אינם מקדשים שלא מדעת ומי מסוס דמי לילי דמי שימני מיקדוש לילה אין ממוסר ז

מוכחייהו ביומא קמא עד דיהבי חד לחברייה מנתא דיליה ואי לא לא נפיק ומה שנהגו במקום שאין מתרגמים מצויין שכל הקהל כולן קונין מתרגמן בשותפות ויוצאין בו פי' רשב"ם כיון דקנוהו על מנת לצאת בו סתמא דמילתא הוי כאילו פירשו שכל הקהל נותנין חלקם למי שנוטל ומברך בו על מנת להחזירו להם כיון דבעינן אחר אין יכולין לצאת ונשאל לרב שרירא גאון על זה מקום שאין מתרגמן ולולב מצויין וגובין מכל הקהל מן כל אחד וקונין לאחד ונוטלו חזן בית הכנסת בידו בשעת ההלל ומברך עליו ונותנו לזקנים ומברכין עליו ושוב נוטלו כל אחד מאחיהו עד שמברכין עליו כל הקהל יצאו בו ידי מוצאן או לא והשיב ולמי נשאר יצאו הגמ מיום השני והלאה יצאו ידי מוצאן בתוך לולב אבל ביום ראשון צריך כל אחד ואחד ליטול לולב שלו וכן רגלי שתעשו להיות קונין הלולב לאחד מן הצבור או שיקחנו מממונו או שיתנו הדמים לחזן בתחלה והוא יקנהו לעצמו וביום טוב רשאין יתנהו בתחלה לאחד מן הזקנים וכל אחד יתנהו לאחר בתחלה עד שיצא לידי כולן ונהגו בשכנו ובצרפת כרשב"ם:

לב אמר ליה מר בר ממיתר לרב חצי חצי מצלי ביה. מיתיבי לא יאחוז אדם תפילין בידו ס"ת בזרועו ויתפלל שאני התם דלאו מצוה היא וטריד והו אבל הכא מצוה הוא ולא טריד. תני תמר ר' אלעזר בר צדוק מנהגן של בני ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו וכשם לבית הכנסת ולולבו בידו קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי הקרקע לגמרי ואינו חושש ולבסוף חוזר לולבו בידו וכשם לבית המדרש משגרו ביד עבדו ביד בנו או ביד שלוחו. רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שהשבת שכתה והוציא את הלולב להר"ב פטור מפני שהוציאו בשוגג. [דף מב ע"א] אמר מצי לי שנו אלא אלא יצא בו אבל יצא בו מיבי כי לא יצא בו נמי אמאי פטור והא מדאגבהיה נפיק בית אמר מצי בשהפכו דאמר (לקמן מה:) מזקיק אמר רבי ירמיה משום ר"ש בן יוחי כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן [ע] אלא דרך גדילתן שנאמר עני שטיח עומדים ותניא עני שטיח עומדים שעומדין דרך גדילתן רצה אמר אפילו תימא בשאין הפכו והכא בנמי עסקינן כגון שהוציאו בכלי והא רצה הוא לאמר לקיחה ע"י דבר אחר שאמה לקיחה הכ"מ דרך בצוד אבל דרך בזיון לא:

לג [פ] **וצריך** לנקדק אחי יברך אדם על הלולב אם יברך אחר שנטלו בידו או אבל לא אמרינן הכא מדאגבהיה נפק בית ובעינן שיהא מברך על כל המצות עובר לעשייתן [ע] והיה נראה שיברך עליו קודם שיטלנו בידו אבל לא מיבעי לה דאמרינן דהיינו יברך עליו בעוד שהוא מונח בכלי הא אמרינן בפ' הקומץ רבה (דף לה:) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה דכל זמן לאחין המצוה מוטלת בידו לעשות לה מיבעי לה שיברך ושוב שיברך משיתחיל ליטול הלולב קודם שיטול התחרט [צ] דהיינו עובר לעשייתן שמעכבין זש"ו ע"כ יפה אחד מהן עד שיברך כדאמרינן הכא שאינו יוצא אלא דרך גדילתן ע"כ יכוין שלא לצאת עד אחר הברכה אע"ג דאמרינן בר"ה (דף כח:) המצות אין צריכות כוונה הני מילי בשהם אבל במכוין שלא לצאת לא נפיק בעל כרחיה והא לא מצי הכא הכי משום דמיירי בשהם שאינו בקי בדיני כוונת מצוה דמסתמא מה שעשה והוציאו לר"ה לפי שהיה טורח לילך אצל בקי ללמוד אבל הא ידע שאין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן ע"כ משום דלא נגמר מצות הלולב עד אחר הנענוע ומהאי טעמא מברכין על נטילת ידים אחר הנטילה משום דלא נגמרה מצות הנטילה עד אחר ניגוב הידים וכן מוכח בפ"ק דפסחים (דף ז:) בהא דפליגי בעל ביעור חמץ למר סבר לבעבר משמע ומ"ש דלהבא נמי משמע ופריך מהא העושה לולב לעצמו וכו' נטלו לצאת בו חוזר על נטילת לולב ופריך למ"ד דמברך לבעבר ומצני שאני התם דמעיקרא לשבחיה נפק בית ופריך מי הכי נטלו לצאת בו יצא מיבעי ליה ומצני משום דקא בעי למיתני סיפא העושה סוכה מברך ליבש בה תנא נמי ריבה לצאת בו וכיון דיצא בו היכי תו מברך אלא ע"כ ל"ל הואיל ולא נגמרה מצות הנענוע ועוד כדקאמר לעיל (בסוף) בפירקין (דף מג:) מנהגן של בני ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו וכשם לבית הכנסת ולולבו בידו קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אינן מעכבין מ"מ הואיל ויש בהן

[דף מג ע"א] ויעביר ד' ימות גרס"ך *והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה מי הכי רשאין נמי לא לידחי רשאין ליה עיקר מן המורה בגבולין גזרו בה רבנן הך לידחי להו עיקר מן המורה בגבולין גזרו בה רבנן מי הכי המידע נמי לידחי לא ידענא בקביעא דירחי מינהו דידעי בקביעא דירחי לידחי כיון דאין לו לחזין מינהו נמי לא חמו. ורשאין ליה עיקר מן המורה מנא לן דכתיב ולקחתם שהם לקיחה לכל אחד ואחד לכם משלכם להוציא את השמול ואת הגזול ביום ראשון בשבת ראשון ושילו בגבולין הרשאין מלמד שאינו דוחה את יום ראשון בשבת אלא יום אחד מר ביום ושילו בשבת פשיטא טלטול בעלמא הוא מיבעי ליה קרע למטרי טלטול אמר רבא לא נצרכה אלא למכשירי לולב ושילו"ד ר"ש דתניא לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת דברי רבי אליעזר מפי טעמא דר"ע אמר קרע ביום ושילו בשבת ורבנן ביום ולא בשילות. מ"ר בסוכות תשבו שבעת ימים ושילו לילות או אינו אלא ימים ולא לילות ודין הוא נאמר כאן ימים ונאמר ימים במילואים מה להלן ימים ושילו לילות אף כאן ימים ושילו לילות או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר בלולב ימים מה להלן ימים ולא לילות אף כאן ימים ולא לילות נראה למי דומה דין דבר שמצותו כל היום מדבר שמצותו כל היום ואל יוכיח לולב שמצותו אינו אלא שעה אחת או כלך לדרך זו דין דבר הטוהג לדורות מדבר הטוהג לדורות ואל יוכיח מילואים שאינה טוהגת לדורות [דף מג ע"ב] ת"ל תשבו תשבו לג"ש נאמר כאן תשבו ונאמר להלן תשבו מה להלן ימים ושילו לילות אף כאן ימים ושילו לילות:

מתני' ערבה שהה ושבעה כילד שביעי של ערבה שחל בשבת שבעה ושאר כל הימים שהה: **גמ'** [דף מד ע"א] מיתמר רבי יוחנן וריב"ל חד אמר

ערבה יקוד נציצים היא וחד אמר מנהג נציצים היא * תסתייס דרבי יוחנן הוא דאמר יקוד נציצים היא דל"ר אבהו אמר רבי יוחנן ערבה יקוד נציצים היא תסתייס ותסיקנא [דף מד ע"ב] אמר מיבו הוה קיימנא קמיה דרבי אלעזר בר לדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקל חביט חביט ולא לדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקל חביט חביט ולא לדוק ואייתי מנהג נציצים הוא [א] ותמהנינן לא מצרכין. רב שמואל בר תפני פפק כרבי יוחנן דריב"ל ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן [ב] והעם נהגו כרב אלפס ז"ל [ג] כיון דרב ורבי אלעזר בר (יצחק) [לדוק] עבדו עובדא [ד] וגם ר"ת פסק הלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן ובמשובות הגאונים פסק כריב"ל בכל מקום. לגאון שיעור החיבוט שי פעמים בתפלת המוסף של יום שביעי של ערבה

פעם אחת בכל יום ובשבת יוכיח שאין לולב ניעול בו ולא מקפינן וכן כתב רש"י בתשובתו. מ"ז ועוד האריך בזה:

הגה"ה

יש"ל כשהביא לו נכרי אתרוג ביום טוב ראשון ממון לתמוה נלמ"ד מוקלקה הוא להם מזי ליש"ל שאר יאמר לנכרי להביא כדי שיהא בו דמילתא דלא שכיחא היא שיעשה אדם מלוה הבאה בעבירה. מ"ז:

[ה] לפי שבתפלת תמיד מזו טוטלין את הלולב ובתפלת המוסף שביום הזה מזו טוטלין את הערבה בפני עצמה וכן מזו מוהגין ביציבה. מ"ר אמי ערבה בריכה שיעור ואינה ניטלת אלא בפני עצמה פירוש שלא יגזול דבר אחר עמה אבל אם יש לו ד"מ בידו אין מוסיף ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפילו בגבהה והדר בגבהה ורב חסדא אמר רב יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב והרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' לולב הל' כ') פסק כר' אמי ורבי"ה פסק כרב חסדא וכן מיסתבר דרב חסדא דאמר משמיה דרב יצחק קבלה מיניה מדלא פריש גמרא דפליג עליה והוה ליה רבי אמי אחר לגבי מרי ודוקא לגבי אלא הכי מסתברא דאמר ר' אמי אין אדם יוצא אלא בלולב שלו ולא בשאול ולא בגזול ולא בשלהי שבת ויום טוב [ו] שלשה בדי עלין לחין. עי' מ"ש רבינו לעיל בפרק לולב הגזול הל' י' לגבי הדס: [ז] ורש"י פי' שחביט היינו נענוע. והוא מלשון חבוט תחבוט דמי בפ"ק דסוכה ספי' נענוע. ג"ת. ממנם בפ"ג דף כ"ב ע"ב גם כן פרש"י אלא לשון הפלה. ומה כשמפיל הוא מנענע. אם כן הוא ליה להפיל יותר דוגמתו בפרק קמא דף ט' בשמטן. ולי נראה שהוא מלשון כי מחבוט יזרך וטעמו כי לאחר גמר פירי המילן דרך לנענע תותו כדי להסיר פירותיו: [ח] דזמן דכבא פוטר דלולב. והא לתומרים זמן ביום הראשון. לילל רשאין לריך זמן משום סוכה לבד מיו"ט לכן הוא פוטר. דזמן דסוכה הוא שייך בלולב. משל"ל בזמן דיו"ט [שני] שייך בלולב דמחמת החג קלתי ב"מ במהנגים בתום' ביתול. ול"ת מ"ם זמן דיו"ט של ר"ה הוא פוטר זמן דסוכה. ותי' ר' נסים גאון הוסף בהגהות הרא"ם סוף פרק בכל מערבין דזמן ליל ר"ה הוא מדרבנן אבל זמן ליל מ"ם הסוכות לתוריית"ם וכ"ם במהנגים. ר"ל דר"ה ויו"ב לא מקרי רגלים מדתוריית"ם ורבנן מחייבי לברך זמן כדמסיק בפ"ק בכל מערבין. וזמן דשופר תומרים על מנוח לתוריית"ם ואין זמן על דבר שהוא מדרבנן פוטר זמן שהוא על מנוח שהיא מדתוריית"ם. משל"ב זמן החג הסוכות שהוא רגל מדתוריית"ם פוטר זמן לולב. ובעל מ"ת סי' תרס"ג לא רצה כן דברי מהנגים ולא ידע שדברי ר"ל גאון הזה ופי' בו פי' זר ורחוק ע"ש: [ט] והא לענין לולב מיספקי לילות מימים. ות"ב אמי ניטלת לו

הגה"ה

אמר מזוקים משום ר"ם בן יומי כל המצות כולן כגון לולב אתרוג וערבה והדס אין אדם יוצא ידי חובתו אלא דרך גדילתן שנאמר עני שתים עשומים. מע"ז:

הגה"ה

אמר ר"א חזינן ליה לר"ב דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא. הרא"ם בסוכה פ"ד סימן ב':

ב [דף מו ע"א] **ת"ר** העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחייינו וקיימנו וקדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב ועט"פ שביך ביו"ט רשאין חוזר ומברך ביום טוב שני והילידנו לו נהוג לברך שהחייינו בשעת עשיה אלא בשעת נטילה כדאמרינן לקמן בשהחייינו דסוכה דרך כהנה מסדר להו מכסא דקדושה ה"ל לולב מברכין ליה בשעת נטילה *. ולעניין זמן על הלולב ביום טוב שני כתב רבי שלמה ב"ר שמשון ז"ל נשמלתי מם לומר זמן על הלולב ביום טוב שני וכן נהגו גדולי גרמייז"א וטעמא שלכם דממ"ב יש בזמן שאמר ביום רשאין לחפילו מם תמלי לומר דאול הוה ממרינן העושה לולב לעצמו מברך שהחייינו ואוב אין מברך בשעת נטילה וא"כ הכא נמי יש בזמן שביך אחמול אפילו מם היה אול ולא דמי לזמן של קידוש שאומר בשני הלילות לאותו זמן הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה ולולב מידי דהוה מאמר יום טוב ועוד משום דבשינן נטילת לולב שבעת ימים ומם נברך זמן מספק יום טוב שני וביום שאיני מספק שביני לי מברכין נמצא אתין לולב ולא ניטל ולא שמה מצה וזה הטעם אינו נ"ל דבין אמר זמן ביו"ט שני ובין לי אמר זמן יום רשאין מספק הוא ומיהו אינא למימר אלן דבקביעא בקביעא דירחא ואינו מספק לנו אלא מנהג בעלמא הוא מה שאנו עושין שני ימים אבל מם נברך זמן ביום שני אי אנו מרשין בשעת נטילת לולב שהן מספק וכן מספק רש"י בתשובה שאין לומר זמן ביום שני וה"ר שמואל

קרבן נתנאל

פרק רביעי [א] **ואמנהגא לא מברכינן**. עי' בפרק היה קורא סי' ס': [ב] **והעם נהגו** בר"י ז"ל. וכטור וכגו כהרי"ף שפוסק כריב"ל דלא מברכינן. וטעות הדפוס הוא שהיה כתוב ונהגו כר"י וכלשון כר' יצחק מלפש. והדפיסו כר' יוחנן לך לפי מ"ש מהרש"ל במכילתין ד' י"ח פתוס' ד"ה סיכך שאין לשון הרמ"ם להזכירו ריש"ף אלא רב אלפס. ל"ל ונהגו כריב"ל. ועי' בעירובין פ"ק סי' ז' ובפסחים פ"ג סי' ט' דלא כמהרש"ל: [ג] **כיון דרב ור"א בר צדוק עבדו עובדא**. ויש לי כאן תימה רבתי על המהרש"ל שכתב בתום' ד"ה כאן במקדש לפי' רשיו תם ל"ל דה"ק כאן במקדש פי' פליגי ר"י סבר יקוד נציצים דהיינו הלכה למ"מ ובשחוט וחזרו ויקדוש וריב"ל סבר מנהג נציצים. אבל בגבולין אף ר"י סבר מנהג נציצים. דוק ותשכח. ולדבריו מלי למימר נהי תרתי עובדא קמבר מנהג נציצים הם בגבולין כמו הני עובדא ב"ע בסברי מנהג נציצים הוא. ע"כ נראה להיפוך דבמקדש ריב"ל נמי מודה דהל"מ הוא. כי פליגי בגבולין ור"י דאמר יקוד נציצים ר"ל יקדו ותיקנו לעשות כן משהגיל כן בשהגיע דילהון היה ר"ל נציצים תקנוה בגבולין ולא הל"מ. והא דפירשו תום' לפר"ת דילהון היה לומר שהיא מנהג נציצים. היינו לפי מה דמשני דשכחום וחזרו ויקדום ר"ל הני דקאמר יקוד נציצים על שחזרו ויקדו הלכה למשה מסיני ות"ב דאין לומר דילהון משלהם הם לפ שם"ל מנהג נציצים. אבל בתר דמחלק בין מקדש לגבולין והא דקאמר יקוד נציצים בגבולין נציצים יקדוהו ולפ שהיה בגבולין מעולם הל"מ שפיר אית לן למימר דילהון על יקוד נציצים ודו"ק: [ד] **וגם רבינו תם פסק הלכה כריב"ל לגבי ר"י**. תום' פ' גיד הנשה דף נ"ז. ובמגילה דף כ"ז: [ה] **לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב**. כוונתו לתת טעם למה בתפלת מוסף ולא בתפלת תמיד וקאמר לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ולא מוכתא מלות נטילת ערבה

[ו] **שלשה בדי עלין לחין**. עי' מ"ש לולב דעבדי' ליה ז' זכר ומ"ש ערבה לא עבדינן לי' ז' וכו'. הרמ"ם בסוכה פ"ג סי' ג': ע"ב **אייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקל חביט חביט ולא ביריך**. הרמ"ם בברכות פ"ב סימן ה' וסימן כ"ד: **אל יהלך אדם בע"ש יותר מג' פרסאות**. הרמ"ם בשבת פ"ה סימן ל"ח: דף מו ע"א **תפילין כל זמן שמניחין מברך עליהן**. הרמ"ם בהלכות תפילין סימן י"ד: **שדה צופים** דף מג ע"א ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל א' וא'. הרמ"ם בסוכה פ"ג סימן ג': דף מד ע"א מ"ש לולב דעבדי' ליה ז' זכר ומ"ש ערבה לא עבדינן לי' ז' וכו'. הרמ"ם בסוכה פ"ג סי' ג':

מתייבר"ש [י] כתב בשם ר"י דעכשיו שנהגו לברך זמן בשעת נטילה ש"כ נריך לברך גם ביום שני בשמע יום רשמון חול הוא ולא יצא דזמן לא נתקן לאומרו אלא בשעת נטילה או בשעת עשייה לפי שהוא בחול (המועד) ואם לא אמרו בשעת עשייה וחזרו בחול לאחר עשייה לא יצא ונריך לאומרו בשעת נטילה מיהו י"ל דשאני הכא דנטלו בשם מצוה לברך עליו [כ] ועדיף טפי מנטלו בחול לאחר עשייה וכן נוהגין בשאכנו שאין מברכין זמן על הלולב ביום שני:

ג העושה סוכה לעצמו חומר בירוך שהחיינו וכו' ונכנס ליצא בה חומר ליצא בסוכה. כתב הרשב"ם ז"ל (פ"ו מהל' סוכה הל' יב) דיש לקדש מעומד משום עובר לעשייתן [ל] ולדבריו היה נריך לברך קודם שיכנס בה להכניסה אלא היציבה לאם היה חוכל מעומד היה נריך לברך על הסוכה אלא ודאי כיון דמצות סוכה היא לילה וטיול אם מברך אחר שיצא מיקרי שפיר עובר לעשייתן כדאיתא בירושלמי דברכות פרק הרואה העושה ניצית לעצמו חומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות ניצית נתעטף חומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף ניצית אלמא לף על פי שכבר נתעטף מברך לפי שהמצוה נמשכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד וכן נמי בסוכה המצוה נמשכת כל זמן לכילה ובסוכות תשבו פי' תתעכבו היינו נמי להתעכב בסוכה ואם כן מיקרי מועד תשבו (ויקרא ח) וליצא בסוכה היינו נמי להתעכב בסוכה ואם כן מיקרי שפיר עובר לעשייתן אם מברך אחר היציבה וכן כתב מר רב צמח גאון ז"ל לף על פי שמצינכם לה נריך לברך כיון שאין לה קבע [מ] אלא היציבה בסעודה ויש קידוש א הכוס וסעודה לפניו סודכן על הכוס ודבינו מאיר היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא אף בחול משום דקאמר נכנס ליצא בה מברך הלכך רחוי ברכת המוציא מיד אחר היציבה והעם לא נהגו כי רגילין העם שאין מברכין על הסוכה אם נכנס בה בשינה אלא דוקא בשעת אכילה הלכך רחוי שיברך תחלה ברכת המוציא שמתחיל הסעודה ואחר כך יברך על הסוכה. ומה שאין מברכין על הסוכה בשעת היציבה ואף על פי שמניחו בה מומר יותר מבאכילה לחוכלין אכילת ערבי חוץ לסוכה ואין יכנים שינת ערבי חוץ לסוכה. היינו טעמא דשמא לא יוכל ליתן והוי ברכה לבטלה. ודבינו תם פירש לפי שעיקר הקבע שאדם עושה בסוכה היא אכילה אבל שאר טיול ושינה שעושין בסוכה טפלים לגבי אכילה והיא פטורתן. [נ] ורב האי גאון כתב נכנס בסוכת חבירו לנבקו [ם] מנהג יחוע הוא שיברך אין שעה אלא היציבה ואוכלין ושותין. [ע] ואפילנא לכל שאר שעות היום אין מברכין עליהם דאבי רב"י אוכלין ושותין תמיד בסוכה ואין מברכין עליהם. ואפילנא לכל שאר שעות היום אין מברכין עליהם דאבי ר' וקי"ל כוותיה דאמר רבא כ"ז דמנח להו מברך וכ"ש מרי נמי אמר כ"ז דמנח להו מברך

וכן הלכה:

ת"ר העושה סוכה לעצמו חומר שהחיינו ודוקא לעצמו אבל לאחר לא מברך

מידי להאי תנא ובירושלמי (פ' הרואה) תניא העושה לעצמו מברך לעשות סוכה [פ] עשאה לאחר מברך על עשייתה סוכה ומגמרא דידן שמכינן דגרסינן בפרק התכלת (דף מב.) אמר רב חסדא כל מצוה שבאכירה על ידי נכרי אין ישראל מברך על עשייתה וסוכת נוכ"ך כאכירה ואיכא מ"ד כל מצות שאין עשייתן גמר מצוה אין נריך לברך היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך מיד ואם לאו אבל לכאכינם בה מברך שאיס משמע דבריבע כאכירך שהחיינו בעשייתה אינו מברך שאיס באכינסתה ותימה והלא נריך לברך שהחיינו בשביל המועד כמו שמברכין זמן בכל המועדים וי"ל כיון דסוכה מחמת מג עשה שברע הוא זמן לילה מע"פ שבירך בחול פוטר זמן המג דזמן מחמת המועד קאתי אפילו בלא יו"ט דאמרינן לקמן אלמי לא בריך הילדנא מברך למחר ולימא מוחרא לפי זה כ"ש כשבירך זמן על הלולב ביו"ט דאסור אשר נריך לברך עליו זמן יו"ט שאי.

מ"ר אבי חזינא לרב כהנא דמסדר להו לכסא דקדושה:

ד ת"ר היו לפניו מצות הרבה מברך לקב"ו על המצות רבי יהודה אומר מברך

על כל אחת ואחת בפני עצמה אמר ר' זירא ואיתימא ר' חגינא בר פפא הלכה כר"י. גרסי' בפרק החליל (דף נו.) איתמר רב יהודה אמר סוכה ומע"כ זמן ומע"כ זמן רבה בר בר חנה אמר זמן ומע"כ סוכה והלכתא סוכה ומע"כ זמן [צ] יש מן הגדולים אומרים דבליל שני אומר זמן ואח"כ סוכה דלפילו אם היה ליל יו"ט ראשון אול יצא בזמן דסוכה [ק] ולפי סברת בני אייבר"א שאלקו בין בשעת עשייה בין לאחר עשייה קאי זמן נמי אסוכה ורמב"ם כתב שבכל פעם י"ל זמן בתחרונה דהא יו"ט שאל להיות אחר השבת מברך יקנה"ז ואע"ג דזמן לא קאי אהבדלה וי"ל דלא דמי דהתם היינו טעמא משום דהבדלה טעונה כוס הלכך אין להפסיק בזמן בין קידוש לבדלה אבל הכא אי סוכה לא בעי זמן בליל שני למה יפסיק בסוכה בין קידוש לזמן דהא מיכא אמורא דס"ל דלפילו בליל ראשון דסוכה בעיא זמן סמוך לקידוש וקאי נמי אסוכה דבתריה וא"כ בליל שני אי סוכה לא בעיא זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקידוש:

מתני' מיד התינוקות שומטין לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן פירש רש"י לולבי התינוקות שומטין הגדולים מידם ואוכלין אתרוגיהם של תינוקות טוב שני דגמרינן מתפילין דתניא תפילין כ"ו שמניחן מברך עליהם דברי ר' וקי"ל כוותיה דאמר רבא כ"ז דמנח להו מברך וכ"ש מרי נמי אמר כ"ז דמנח להו מברך

וכן הלכה:

ת"ר העושה סוכה לעצמו חומר שהחיינו ודוקא לעצמו אבל לאחר לא מברך

מידי להאי תנא ובירושלמי (פ' הרואה) תניא העושה לעצמו מברך לעשות סוכה [פ] עשאה לאחר מברך על עשייתה סוכה ומגמרא דידן שמכינן דגרסינן בפרק התכלת (דף מב.) אמר רב חסדא כל מצוה שבאכירה על ידי נכרי אין ישראל מברך על עשייתה וסוכת נוכ"ך כאכירה ואיכא מ"ד כל מצות שאין עשייתן גמר מצוה אין נריך לברך היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך מיד ואם לאו אבל לכאכינם בה מברך שאיס משמע דבריבע כאכירך שהחיינו בעשייתה אינו מברך שאיס באכינסתה ותימה והלא נריך לברך שהחיינו בשביל המועד כמו שמברכין זמן בכל המועדים וי"ל כיון דסוכה מחמת מג עשה שברע הוא זמן לילה מע"פ שבירך בחול פוטר זמן המג דזמן מחמת המועד קאתי אפילו בלא יו"ט דאמרינן לקמן אלמי לא בריך הילדנא מברך למחר ולימא מוחרא לפי זה כ"ש כשבירך זמן על הלולב ביו"ט דאסור אשר נריך לברך עליו זמן יו"ט שאי.

מ"ר אבי חזינא לרב כהנא דמסדר להו לכסא דקדושה:

ד ת"ר היו לפניו מצות הרבה מברך לקב"ו על המצות רבי יהודה אומר מברך

על כל אחת ואחת בפני עצמה אמר ר' זירא ואיתימא ר' חגינא בר פפא הלכה כר"י. גרסי' בפרק החליל (דף נו.) איתמר רב יהודה אמר סוכה ומע"כ זמן ומע"כ זמן רבה בר בר חנה אמר זמן ומע"כ סוכה והלכתא סוכה ומע"כ זמן [צ] יש מן הגדולים אומרים דבליל שני אומר זמן ואח"כ סוכה דלפילו אם היה ליל יו"ט ראשון אול יצא בזמן דסוכה [ק] ולפי סברת בני אייבר"א שאלקו בין בשעת עשייה בין לאחר עשייה קאי זמן נמי אסוכה ורמב"ם כתב שבכל פעם י"ל זמן בתחרונה דהא יו"ט שאל להיות אחר השבת מברך יקנה"ז ואע"ג דזמן לא קאי אהבדלה וי"ל דלא דמי דהתם היינו טעמא משום דהבדלה טעונה כוס הלכך אין להפסיק בזמן בין קידוש לבדלה אבל הכא אי סוכה לא בעי זמן בליל שני למה יפסיק בסוכה בין קידוש לזמן דהא מיכא אמורא דס"ל דלפילו בליל ראשון דסוכה בעיא זמן סמוך לקידוש וקאי נמי אסוכה דבתריה וא"כ בליל שני אי סוכה לא בעיא זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקידוש:

מתני' מיד התינוקות שומטין לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן פירש רש"י לולבי התינוקות שומטין הגדולים מידם ואוכלין אתרוגיהם של תינוקות

הגהות הב"ח א ויש קידוש היום וסעודה לפניו:

קרבן נתנאל

הגיע זמן לולב ואין יפטור אותו: [י] **כתב בשם ר"י.** הוא ר"י אחר [דר"י] פסק לעיל דאין מוסרים זמן: [כ] **ועדיף טפי מנטלו בחול.** אבל בשופר מסיק דניעו בפ' יו"ט בתוך ס' ל"ד דמברך זמן אפילו ביו"ט [נ"ב] משום דלא שייך הך טעמא דהתם אין מברך על השופר בשעת עשיה וכן ת' מ"ל סי' תרס"ב: [ל] **ולדבריו היה צריך לברך קודם שיכנס בה דהכניסה היא המצוה ולא הישיבה.** והרמב"ם סבר כיון שאין קבע אלא היציבה מ"ם מברך קודם היציבה דהוי עובר לעשייתן. ט"ז: [מ] **אלא בישיבה בסעודה.** ולע קאמר אלא היציבה ס"מ דאין היציבה גורם כ"א קביעות הסעודה. ומ"ם הוי שפיר עובר לעשייתן אף אחר יצוב. דעיקר הקביעות הוא קביעות הסעודה: [נ] **ורב האי גאון כו' ואפילנא דכל שעה שנכנם לישב בה מברך.** לכאורה מדהניח דבריו בעת רב חמי ודברי הרי"ף בתמורה ס"מ דסבירא ליה כוותייהו דכל פעם שנכנס ליצב בסוכה מברך. ובתשובת מעמע שבירו הסכים עם ר"ת. ולכאורה יש כן. דהא מ"ם בתמורה הוא עיקר למסקנא. עד שראיתי בכללי דרכי הפוסקים בכ"ה סי' מ"ו וז"ל דאפילו למאן דסברי הכי היינו כשניסם סברת זולתם או שניסם סברת הפוסק. אבל כל שהאחן רשאון הם דברי הפוסק וסברת דנפסיה והשני הם דברי זולתו לא שייך לומר דלשאן שני עיקר כשם ר"י הלוי. ול"ל כבר כתב דבירו מסברת דנפסיה ומוכח על ר"מ מרוטנבורג והעם לא נהגו כי רגילין העם שאין מברכין על הסוכה אלא דוקא בשעת אכילה. הכי קיס ליה לרבינו ולא כב"י בסי' תרל"ט שכתב דבירו סובר כרי"ף וכסברת הגאונים וכן פסק בש"ע המחבר ורמ"א שהמנהג שאין מברכין אלא בשעת אכילה: [ם] **מנהג יחוע הוא שיברך.** וכבר כתב דבירו שעכשיו העם לא נהגו כן: [ע] **ואפילנא דכל שעה שנכנם לישב בה מברך. דברי הרי"ף הם:** [פ] **עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה.** יש טעם בחילוק הברכה כפי שכתבו המפרשים בפ"ק דפסחים דכל המצות הנעשות ע"י אחר הכל מודים שאותו אחר מברך בעל כרחמרי' התם גבי מילה לף שגיע ללאו מ"מ. מהרש"ל. אבל גי' התוס' עשאה לאחר מברך לעשות סוכה לו לעצמו ופי' בו מהרש"ל לר"ל דפוסל סוכה שאולה מ"ם הוקרך האחר לעשותה לשם מי שיצב בה. ומתה מני הא מוקי לה בירושלמי העושה תפילין לו לולב לאחר כו' והוי תפילין מיוצדי' ומהרש"ל מקייס הגירסא לעשות סוכה לעצמה לב"ם דסוכה לעצמה בעינן מ"ם אם הוא עושה לעצמו ע"ל ע"מ דאפילו עושה לאחר אין כאן מעשים מוכיחים ולהכי ל"ל בברכה כך דעשאה לעצמה ע"כ. והוי לולב עשאה לאחר אין כאן מעשים מוכיחים ולהכי ל"ל בברכה כך דעשאה לעצמה ע"כ. והוי לולב

ג העושה סוכה לעצמו אין נריך לברך לף על עשייתה ולא שהחיינו אלא כשיושב בה מברך על ישיבתה ושהחיינו. והרמב"ם כתב שיברך מעומד קודם שיצב. והגאונים כתבו שמברך בכל פעם שנכנם לפילו לבקר תבירו בסוכתו. ודבינו תם כתב שאין נריך לברך אלא מברך בכל שבעת ימים: **ד** היו

בדבר לן משום גזל ולא משום דרכי שלום שכבר נהגו כן משום שמחה. וכתבו התוס' שיש ללמוד מכאן מותם בחורים שרוכבין לקראת חתן וגלחתן זה עם זה וקורע בגדיו של חבירו או מקלקל את סוסו שהם פטורין שכך נהגו מחמת שמחת חתן [ר] וע"ל דמתניתין לא מיירי כלל שחטפו הגדולים מיד הקטנים אלא ה"פ מיד שנגמרה מצות הלולב והערבה התינוקות שומטין לולביהן של עצמן מתוך הערבה שהלולב מרוב ושחקין בהן התינוקות וגם עושים מן ההולין כמין טבעות ומפיסים לשחוק בהם ותתרוגיהם היו חולין והשתא ניחא הא דפריך בגמרא למאן דאמר תתרוג בשביעי מותר להכין משמע תינוקות אין גדולים לא ורש"י דחק לפרש דהכי פריך דתינוקות דוקא שלא הוקשה למצוה גמורה אבל של גדולים שהוקשה למצוה גמורה לא וקשה לי ע"כ הוה ליה למימר דתינוקות אין גדולים לא ועוד [ש] לולבין גדולים למה להו:

[דף מו ע"ב] **גמ'** ע"כ יותנן מתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר. סוכה אפי' בשמיני אסורה ור"ל אמר מתרוג אפי' בשביעי מותר [ת] ע"ל רב ספא לגבי לר"י מ"ם סוכה מ"ם מתרוג ע"ל סוכה דחזי לבהמ"ד מלי מתרמי ליה סעודתא בצי למיתב בגוה ומיכל ליתקנאי לבין השמשות ומיגו דליתקנאי לבין השמשות ליתקנאי לכולי יומא דשמיני מתרוג הלא חזי לבין השמשות ולא ליתקנאי לבין השמשות לא ליתקנאי נמי ליומא דשמיני ות"ת מתרוג נמי ממה נפשך בין השמשות אסור דשמא יום הוא וכיון דליתקנאי לבין השמשות ליתקנאי נמי לכל היום [א] וי"ל דבכה"ג לא שייך למימר מיגו דליתקנאי

הגה"ה
ג) מתרוג שנפסל אסור לגמלנו כל שבעה אמתלא הוקנה לשבעה אבל בשמיני שרי. מגי"ז:

לבין השמשות כיון שלא נאסר בין השמשות הלא מחמת ספק יומא שעבר:

ה וכן נמי אמרינן הפרים שבעה מתרוגים לשבעה ימי החג כל אחד יוצא בו ומוכלו למחר ומע"ג ליתקנאי בין השמשות מחמת ספק יום שעבר וה"ג אמרינן בפ"ק דיו"ט (דף ד.) גבי שבת ויו"ט דאמר רב עולה זה מאכורה זה ומפרש טעמא משום הכנה ולא שייך למימר משום מיגו דליתקנאי לבין השמשות מע"ג דכבני יהודה ס"ל (שבת דף קנו:) לחית ליה מוקצה וכן שני ימים טובים של גליות דעולה זה מותרת זה וכן בפרק בכל מערבין (דף לו.) גבי לגין טבול יום שמילאהו מן החבית של מעשר טבל ואמר הרי זה תרומת מעשר לכשתצך דבריו קיימין ואם אמר עירבו לי בזה לא אמר כלום משום דקוף היום קנה עירוב או משום דבעינן קעודה הרלוזה מבעוד יום הא מי תחלת היום קנה עירוב או מי לא בעינן קעודה הרלוזה מבעו"י הוי עירוב ולא אמרינן הלמ רלוזה בשבת הוא מיגו דליתקנאי בין השמשות כיון דלא ליתקנאי אלא מחמת יום שעבר ולא דמי לסוכה דאמרינן משום דמי מיתרמי ליה קעודתא בין השמשות דלמ"ג אלא מייתיב למיכל הא אלא משום ספק יום שעבר דלמא יום הוא מ"מ מייתיב למיכל הא מאיזה טעמא שיהא [ב] ונריך לעשות מעשה בין השמשות לאכול הא ולוי לחסר מתרוג אף בשמיני ופרש"י מיגו דליתקנאי בין השמשות דשמיני

הגה"ה
פי' רש"י כיון דליכא היכרא דלא מבכר ככל שבעה לא הוי כמוסיף ד) אבל ליכן בסוכה אסור ונהי דמלקות ליכא איסור ליכא. מרדכי:

מעשה דספק יום שביעי ליתקנאי לכולי יומא וע"ג לומר כן שהוכחתי כבר לליכא מאן דאית ליה סברא זו אלא היינו טעמא דגזר מתרוג אטו סוכה וע"ת הא דאמרי' בשמעתין גבי מתרוג לדידן דאית לן מרי יומי שמיני ספק שביעי אסור [ג] ואמאי אסור דהא לא נטלינן ליה אלא ע"כ משום דהוחיל דליתקנאי בין השמשות מחמת יום שעבר [ד] וי"ל דשמיני שהם לשם יצא אליהו ויאמר לעבדיו שלא לגלות הוי שמיני שביעי. וכן אי מיקלע שבת במוצאי יום טוב אחרון של חג מיהו אלא שלא להסתפק מנוי סוכה עד מוצאי שבת. ו) ונראה דברי שבת משום דליתקנאי בין השמשות לא אסרינן ליה כדפי'. ואי משום שבת ויו"ט קדושה אחת היא אמאי רב ספ"ק דיו"ט (דף ד.) הלכה כאחרונה וקניס ואליבא דר"ע לאמר שמי קדושות הן וגם משום הכנה ליכא למיסר [ה] דמה הכנה יש כאן. ז) וה"ר פרץ ז"ל כ' בשם גדולי מייבר"ם דאם חל יו"ט האחרון של חג בחמד בשבת לאסור אע"ג דאמרי' תשיעי ספק שמיני מותר ס"מ בשאר ימים אפי' בשבת הכא התם מכיון דיו"ט שני עי' בהר"ן שני תיקולים והוכח מ"מ בשם כ"מ פי' תפ"ט: [ז] **אבל סוכה פעמים שמוכתו עריבה עליו ואוכל בה אפילו ביו"ט האחרון.** ממנו אם נאותו יום עת ניסה או רוחות או שום שינוי חויר אין מן הראוי לאכול בסוכה ביום שמיני ספק שביעי: [ח] **כדאמר רב** מו"ק דף כד. ועיין תוס': ה"ג רב חייא בר רב:

קיצור פסקי הרא"ש

לחית ליה דתרי יומי שמיני אסור תשיעי ספק שמיני מותר: **ה** הפרים שבעה מתרוגין לשבעה ימים כל אחד יוצא בו ומוכלו למחר. הלכתא בשמיני מיתב יתבינן בסוכה כרוכי לה מברכינן עליה. מומרים זמן בשמיני של חג ואין מומרים זמן בשמיני של פסח: **ו** לא ליקני לינהג ליוקע ביומא טבא קמא עד שיברך עליו תחילה. חייב אדם בשבת

קובץ מפרשים ע) ונראה דשרי בשבת. נ"ב יעוין בירושלמי פ"א דביצה סוף הלכה א' [ר' ברוך פרענקל תאומים]: ג) והר"פ בשם גדולי אייבר"א דאם חל יו"ט האחרון של חג בא בשבת דאתרוג אסור כו'. לו"ד ז"ל הי"נ שאפי' בח' מותר בשבת שגם אם יבא אליהו לא ינטל [ר' אלעזר משה הלוי הורוויץ]: ג) ובשמיני מותר. ומזה ראיה לסברות הט"ז בסימן תרס"ה ס"ק ב' דמותר בשמיני בזה גם לדידן דאיכא תרי יומא ובמ"א הארכתי [ארץ צבי]: ד) אבל לישן כו'. עי' בב"י סימן תרס"ח שכתב ואין נראה כן דעת הפוסקים שסתמו ולא חלקו בכך [ואף הד"מ שכתב עוד ט"א מ"מ לא הביא זה בש"ע אף בשם י"א] ובהדיא מבואר להיפך ברשב"א פ"ק דר"ה דף ט"ז ובריטב"א פ"ג דסוכה דף ל"א ע"ב וגם ברש"י עירובין צ"ו א' ד"ה ועוד כו' ע"ש וכ"פ רבינו הגר"א בא"ח סימן תרס"ו וכ"מ לשון הגמ' מ"ז א'. ומ"ש בנו"ב ראיה להראבי"ה מלישנא בתרא דרב יוסף שם וע"ש בכל דבריו וליתא לפמ"ש בגמ' דף מ"ה סוף ע"ב אמר רב יוסף נקוט כו' ע"ש ברש"י וריטב"א: ודע מה שצדד בספר א' לומר דהאידנא דידעינן בקביעא דירחא א"צ כלל לשבת בח' ספק ז'. נשתקע הדבר ולא נאמר כי בלי ספק פסק הלכה שבש"ס היתה בימי רבינא ור"א שהיו כולם בקיאין וגם רב יוסף דשקיל וטרי בהא איך לנהוג הלא גם בימיו היו בקיאין וכמ"ש בביצה ד' ב' אמר ר"ז כר' ועי' בריטב"א שמפרש להיפך דכל השקלא וטריא רק האידנא. וכל הפוסקים הביאו פסק

הגמ' לדידן ואין להקל [חלופי גירסאות]: ס) צ"ל שמיני "רגל בפני עצמו הוא" [בית יצחק]:

מ"ט יונקא מקני קניא קנוי לה מקני ומישתכח דקא נפיק גלוסא שמיני שלו *:

[דף מח ע"א] **מתני'** ההלל והשמחה שמנה כילד מלמד שמלמד תייג בכבוד יום טוב האחרון כשאר ימות החג *:

הגה"ה

ועוסקין שמשת מורה בשפקר תמיני ומתני מורה רגילין לעשות בשופניין קעורה גמורה ומזמנין את הקהל ונותנין להם מלכלים טובים ומלאתי עיקרו של מנהג במדרש פתחלת שיר השירים ויפן ירושלים ויעמוד לפני מרון ברית וגו' אמר רבי יצחק מכאן שעוסקין בעורה לגמרה של תורה. מע"ז:

ז סוכה שבעה כילד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל

הגה"ה

[ולדידן דמורידין כלים בפ' אסור] להעמיד השלחנות והספסלים לסדרן לצורך הלילה דאין יו"ט מכין לחבירו דומיא דהלעת המטה. הג' מיי' פ"ו:

כבוד יו"ט האחרון *: **גמ'** מין לו מקוש להוריד את הכלים מהו רב חייא בר אשי אמר פותח בה מרבעה וריב"ל אמר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו תינח סוכה קטנה סוכה גדולה מאי מעייל בה מנא דמיכלא כרבא דאמר רבא מנא דמשתיא במטלתא מאני דמיכלא לבר ממטלתא פרש"י הא לן לבני בבל שהשמיני שלנו ספק שביעי דלא קיס לן בקיבועא דירתא מדליק בה את הנר ולא יפחתנה ויפסילנה לפי שצריך בה למחר והא להו לבני ג"י דקיס להו בקיבועא דירתא דלא יתבי בסוכה בשמיני פותח [ט] משמע מתוך פירושו דסוכה קטנה צריך להדליק בה את הנר. וכסוכה גדולה צריך להסדיר בה את הנר [ז] שלא יהא נראה כבל תוסיף. אבל מינו עובר בבל תוסיף כיון דאין מתכוין לשם מצוה דשלא בזמנו בעי כוונה כדמיתא בר"ה דף כ"ח: [ח] מה שיאבל בה בלילה. כ"ל בליל שמיני עצרת: [ט] ותימה לי שלא ראיתי מי שעשה כן. לף שלא רצינו מינו רצה ובפרט בסה"ג סוכה קטנה ואין לו מקוש להוריד כליו. מ"מ מתמיה בסוכה גדולה ויש לו מקוש להוריד כליו לף רצה שמורידין כלים בליל ש"ע מן הסוכה עם היות שהמטה ומלעיו מסלקים מן הסוכה שאסור ליתן בסוכה בליל שמיני עצרת. תינח לאותן הסרידים שישנים בסוכה לכולי עלמא מה היכר מינא כי לף רצינו מי שמוריד כליו מסס ולף כב"מ שכתב שנתפשט המנהג ברוב העולם שמורידין כלים בליל שמיני עצרת מן המנחה ולמעלה: [י] ולא מסתבר למימר מה שמוריד בליו אע"פ שחוזר ומעלה בליל איכא היכרא בהכי. ורס"י ס"ל דהיכא דהכי ודומה לזה מינו בפ"ק דף ט"ו בציטולי תקרה כיון שפקפק מו טוטל ג' מהנה זה מוכיח שהוא יודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי: [כ] ונראה לפרש כו' כי אינו יכול לפחות בה ביו"ט. וכן נראה לפ' דברי רס"י ומשמיני ספק תשיבי קלי וה"ק ולף יפחיתנה ויפסילנה לפי שצריך בה למחר ולמחר אינו יכול לפחות בה זה אין צריך לפניה להה הוי יום טוב:

הדרן עלך פרק לולב וערבה ומליקא לה מסכת סוכה

קרבן נתנאל

הדרן עלך לולב וערבה ומליקא לה מסכת סוכה

קיצור פסקי הרא"ש

יו"ט האחרון של חג כשאר ימות החג: ז כשביעי ע"פ שאכל בסוכה לא יתיר סוכתו שאם יזדמן לו קעודה צריך לאכול בה אלא מוריד הכלים מן המנחה ולמעלה לכבוד יום טוב האחרון. אם יראה לאכול בשמיני בסוכה צריך לפחות בה ד' טפחים בשביעי כדי שלא יהא נראה כמוסיף ולדידן דנרכיון למיתב בשמיני אם יראה ליתב בה גם בשביעי. ואם אין מקום להוריד כליו מדליק בה הנר בשמיני

מליקא לה קיצור פסקי הרא"ש ממסכת סוכה

קובץ מפרשים

ע) צ"ל ונקיי הדעת [ד"ת]: ב) מא"ז. גם במרדכי סי' תשנ"ט [ד"ת]:

שדה צופים דף מו ע"ב לא ליקני אינש הושענא לינוקא ביומא קמא. הרמ"ם בסוכה פ"ג סימן ל"ד ובקידושין פ"ק סימן כ"ה: דף מח ע"ב הא ל"ק דאי לא בריך האידנא מברך למחר או ליומא אחרינא. הרמ"ם בסוכה פ"ד סימן ג': דף מח ע"א סוכה ז' כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו. הרמ"ם בפסקים פ"י סימן ה'. ובסוכה פ"ג סימן י"ט: אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון. הרמ"ם בסוכה פ"ג סימן ד': דף נא ע"ב מי שלא ראה דיופלוסטרין של אלכסנדריא של מצרים. הרמ"ם בנכלות פ"ז סימן י"ז: דף נג ע"ב ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה וכו' ימחה על המים. הרמ"ם בנדרים פ"ג סימן ג': דף נה ע"א ואמר רחמנא חדשיכם חד הוא. הרמ"ם בר"ה פ"ד סימן י"ד: אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי. הרמ"ם במגילה פ"ד סימן י': דף נו ע"א רב אמר סוכה ואח"כ זמן ורבב"ח אמר זמן ואח"כ סוכה. הרמ"ם בסוכה פ"ד סימן ד':

דף מא ע"ב תוס' בד"ה היכי אתרוג זה כו' ולשון כל מתנה שאינה כו' מוכיח כן דמשמע כו' עכ"ל. וז"ל הר"ן והיינו ליטעמא כל מתנה שאינה כלומר כל מתנה שמתוך הערמתה אינה כלום עד שתסח הקדישה אינה כו' עכ"ל:

דף מב ע"א תוס' בד"ה מ"ד התם הוא דטעה כו' פלוגתא היא בפסחים פרק אלו דברים כו' ואית ספרים דגרסי מ"ד כו' עכ"ל. נראה קצת מלשון זה לגירסי הן אנו נריכין לגוקמי מילתא דרב הונא בפלוגתא ואינו כן דהא מיכא מתן דמחייב התם בלא עשה מצוה ורב הונא פוטר הכא ונראה לפרש דמשמע להו דתוך דרב הונא משמעינן הכא מילתא דתליא בפלוגתא אבל לגירסי לף שהוא פוטר אפילו בלא עשה מצוה מ"מ לא נחית לשמעינן הך מלתא אלא מחבירתא דשמעינן דפוטר אפילו במצוה אלא רמיא עליה [א] ודו"ק: **תוס' בד"ה היודע לפרום כו' איכא לאוקמא ביחידי שאין עמו אחר כו' עכ"ל.** להאי תירוצא לא דייק להו הא דמשמע קטן אינו נוטע כפיו הא גדול נוטע ואע"ג שלא נתמלא זקנו אלא כבר נתמלא זקנו קטן מקרי ואינו נוטע כפיו בפני עצמו מיהו להאי תירוץ שני שכתבו ע"ג נוטע כפיו היינו בקציעות כו' ודייק להו מיורד לפני המיצה דמשמע הא גדול יורד כו' מהך מילתא גופה דנוטע את כפיו ה"מ לדיוקי הכי ומפשר במה שכתבו וכל"ל נמי משום לידך כו' ר"ל דמנוטע את כפיו דיורד [ב] לפני המיצה נמי וכ"ה בר"ן פרק הקורא עומד [ג] ע"ש ודו"ק:

סליק פרק לולב הגזול

לולב וערבה פרק רביעי

דף מב ע"ב תוס' בד"ה והשמחה לאכול בשר כו' וא"ת זימנין דאין נאכלין כל שמנה כגון שחל יו"ט כו' עכ"ל. יש לדקדק מאי קאמיל להו דמי יימר לן דליל ח' בכלל שמחה ח' דקתני דהא ע"כ לילה רמשונה מיהא בכלל כדאמרינן לקמן [ד] ומוקיל מני ליל יו"ט רמשון ונימא דדומיא דהלל קתני נמי דשמחה שמנה דהיינו ביום ועוד אמאי לא תקשי להו בשאר לילות כשאלו במוע"ם ומהרש"ל תירץ כזה דשאר לילות לא מתרצו בשלמים להדיא רק ליל שמיני כו' עכ"ל. ומ"ש לומר כן [ה] דמהאי טעמא דמדקתני [ו] מוהיית אך שמח ליל ח' לפי שיש שמחה לפניו כדלקמן מכ"ש דה"ל לרבויי שאר לילות שיש שמחה לפניהם תון מליל יו"ט רמשון אלא לא מצטריך לן לרבויי שאר לילות דימים מפילו לילות במשמע כפרש"י לקמן [ז] ועוד מה שאר לילות לא מתרצו מה כן ע"כ והשמחה שמנה לא תקי כלל מלילות ומאי קשיא להו מליל שמיני מהא הנרמה שדבריהם מצומרים שהם הניזו הכא הדברים [ח] דלא מרבינן לקמן מוהיית אך שמח יום שמיני לשמחה דשמח כפרש"י לקמן [ט] ומ"ש התוס' ג"כ בשם רש"י פרק אלו דברים [י] דלא מרבינן לקמן מוהיית אך שמח יום שמיני לשמחה דשמח הא כתיב שמחה שמנה ימים ומהכי משום דיש שמחה לפניו והשמחה הא דקתני והשמחה שמנה אין הימים שוים לדברשתן השמחה ביום ולא בלילה ובשאר ליל שמיני במוע"ם ליכא שמחה כלל מ"מ לא בלילה ולא ביום וה"ל להו כשאר ליל שמיני במוע"ם ליכא שמחה כלל מ"מ לא בלילה ולא ביום וה"ל למתני נמי השמחה שמנה וז' כדקתני בשאר לילות כשאר מצי מצי

לולב וערבה פרק רביעי

דף מב ע"ב תוס' בד"ה והשמחה לאכול בשר כו' וא"ת זימנין דאין נאכלין כל שמנה כגון שחל יו"ט כו' עכ"ל. יש לדקדק מאי קאמיל להו דמי יימר לן דליל ח' בכלל שמחה ח' דקתני דהא ע"כ לילה רמשונה מיהא בכלל כדאמרינן לקמן [ד] ומוקיל מני ליל יו"ט רמשון ונימא דדומיא דהלל קתני נמי דשמחה שמנה דהיינו ביום ועוד אמאי לא תקשי להו בשאר לילות כשאלו במוע"ם ומהרש"ל תירץ כזה דשאר לילות לא מתרצו בשלמים להדיא רק ליל שמיני כו' עכ"ל. ומ"ש לומר כן [ה] דמהאי טעמא דמדקתני [ו] מוהיית אך שמח ליל ח' לפי שיש שמחה לפניו כדלקמן מכ"ש דה"ל לרבויי שאר לילות שיש שמחה לפניהם תון מליל יו"ט רמשון אלא לא מצטריך לן לרבויי שאר לילות דימים מפילו לילות במשמע כפרש"י לקמן [ז] ועוד מה שאר לילות לא מתרצו מה כן ע"כ והשמחה שמנה לא תקי כלל מלילות ומאי קשיא להו מליל שמיני מהא הנרמה שדבריהם מצומרים שהם הניזו הכא הדברים [ח] דלא מרבינן לקמן מוהיית אך שמח יום שמיני לשמחה דשמח הא כתיב שמחה שמנה ימים ומהכי משום דיש שמחה לפניו והשמחה הא דקתני והשמחה שמנה אין הימים שוים לדברשתן השמחה ביום ולא בלילה ובשאר ליל שמיני במוע"ם ליכא שמחה כלל מ"מ לא בלילה ולא ביום וה"ל להו כשאר ליל שמיני במוע"ם ליכא שמחה כלל מ"מ לא בלילה ולא ביום וה"ל למתני נמי השמחה שמנה וז' כדקתני בשאר לילות כשאר מצי מצי

חכמת שלמה

הגהות

דף מא ע"ב תוס' בד"ה אא"כ כו' לצאת בו ואע"פ שלא פירשו כו'. כ"ל:
דף מב ע"א רש"י בד"ה ה"ג כו' במצוה שהיה רוצה כו'. כ"ל: רש"י בד"ה מקבלת כו' קא מטלטלא מידי דלא חזי. כ"ל: רש"י בד"ה אוכלין על גופו כו' אא"כ יודע לשומרם אבל היודע כו'. כ"ל. והל"ל והשתא נמקי: רש"י בד"ה חולקין לו כו' לפרוס כפיו ופורס בצבור כו'. כ"ל:
דף מב ע"ב תוס' בד"ה היודע כו' בין רגלי הלוים היו כו'. כ"ל:

סליק פרק לולב הגזול

לולב וערבה פרק רביעי

גמ' אמר רבה גזירה כו'. כ"ל: **תוס' בד"ה והשמחה כו'** דליל מוצאי ז' לא ישחטו כו' דוחה שבת וע"כ מהני דנשחטו ביום ו' אכיל בז' ואין שלמים כו'. כ"ל:

דף מב ע"א גמ' אמר ר"ה אומר היה ר' יוסי כו'. נ"ב לפי דעתי שמומר זה הוא כמו לדברי ר' יוסי ומכללא מימר וכן ירמה מפרש"י דשמעתין ודו"ק: **שם להתעטף חייב בציצית כו'.** נ"ב כן בכל טומאות וכן בשאר מצות שבגמ' כו' משום דשאר לילות לא מיתרבו להדיא בשלמים רק ליל שמיני העלרת דילפי' בפ' לקמן מקרא והייתי אך שמח לרבות ליל יו"ט האחרון והייתי אך שמח לרבות לילי יו"ט האחרון ק"ו ליום ל"ק מידי דאף אם חל ליל שמ"ע במוע"ש דא"א לאכול שלמים בלילה מ"מ ביום שמ"ע עצמו ישחוט ויאכל שלמים וא"כ איכא שמחה שמנה וע"ש בתוס' פ' אלו דברים דף ע"א ד"ה ליל יו"ט האחרון וכו' שמקשין שם קושיא דהכא על לשון זה של רש"י דפ' דליל יו"ט אחרון לבד חייב בשמחה וסתרו פ' זה מכח קושיא זו ומפרשים דליל יו"ט האחרון לאו דוקא דה"ה ליום ובזה יתיישב ג"כ הא דמקשין התוס' מליל שמ"ע

חידושים

שם כתוב והוא מומר כו' וכן בתוס' פ"ה דסציעת ליתא מס"ה כותבין שכן מיתא בהדיא בירושלמי וק"ל: **בא"ד** מדלא חלל חנוני לכתחלה סלא כו'. נ"ב פי' הסעה"ב יפן סלא לחנוני בתחנה וסחנוני יחלל ויחזור ויתן לו סלא בתחנה וזולת זאת לא יתכן וכו'. (עיין במהרש"ל):

דף מא ע"ב תוס' בד"ה אא"כ כו' ומה שנהגו הקהל כו'. נ"ב לעיל בפ' היכן לף כ"ו לא כתבו ומלמדין מותם אלא שמתא דעתיו מסכמת וכן בתוי"ט ומ"ג: **תוס' בד"ה הילך אתרוג זה כו'** מידי דחזי ליה קאמר כו'. נ"ב פי' ומס יכול (לקדשו) [להקדישו] לא מזי ליה וק"ל: **בא"ד** כמו שמפרש שם או משום דויתור אסור כו'. כ"ל. ונ"ב פי' מס שדרך נומר ולא להקפיד עליו אפ"ה אסור במודר הנאה כדלעיתא בגגילה בפ"ק:

דף מב ע"א גמ' אמר ר"ה אומר היה ר' יוסי כו'. נ"ב לפי דעתי שמומר זה הוא כמו לדברי ר' יוסי ומכללא מימר וכן ירמה מפרש"י דשמעתין ודו"ק: **שם להתעטף חייב בציצית כו'.** נ"ב כן בכל טומאות וכן בשאר מצות שבגמ' כו' משום דשאר לילות לא מיתרבו להדיא בשלמים רק ליל שמיני העלרת דילפי' בפ' לקמן מקרא והייתי אך שמח לרבות לילי יו"ט האחרון ק"ו ליום ל"ק מידי דאף אם חל ליל שמ"ע במוע"ש דא"א לאכול שלמים בלילה מ"מ ביום שמ"ע עצמו ישחוט ויאכל שלמים וא"כ איכא שמחה שמנה וע"ש בתוס' פ' אלו דברים דף ע"א ד"ה ליל יו"ט האחרון וכו' שמקשין שם קושיא דהכא על לשון זה של רש"י דפ' דליל יו"ט אחרון לבד חייב בשמחה וסתרו פ' זה מכח קושיא זו ומפרשים דליל יו"ט האחרון לאו דוקא דה"ה ליום ובזה יתיישב ג"כ הא דמקשין התוס' מליל שמ"ע

שמיה הכא ואם רצונם לומר הא דכתבו לעיל בדף שלפני זה ד"ה על חיין אין מתחללים וכו' דבירושלמי [ט] מוקי פלוגתא דר"מ ורבנן בדמאי א"כ מה כתבו אח"כ ובלבד שיעלו ויאכלו במקום דהלא מבואר לעיל דחילוק זה הוא תירוץ אחר שתירצו התוס' לעיל וכאן הרכיבו התוס' שני התירוצים יחד [י] וק"ל: **בתוס' ד"ה אי נמי סמוך לשקיעת החמה וכו' ויש מפרשים וכו' דאי סמוך לשקיעת החמה דחמיסר הא אין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט וכו'.** ויש להקשות לפי זה הא בהדיא פריך המקשן אלא דאבני בחמיסר מחצות היום ולהלן תשתרי ש"מ דאין פרכא כלל מהא דאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט וצ"ל לפי דבריהם דהמקשה באם תמצא לומר פריך כלומר אפי' אם תמצא לומר דבנין בהמ"ק דוחה יו"ט מכל מקום מחצות היום ולהלן תשתרי וק"ל:

דף מא ע"ב תוס' בד"ה היכי אתרוג זה כו' בלשונו וכו': **בא"ד** והא אנן תנן בנדרים וכו' דכל מתנה שאינה שאם הקדישה מקודשת כו'. כצ"ל ובסדר המשניות גריס שאם הקדישה אינה מקודשת [יא]:

סליק פרק לולב הגזול

הגהות והערות

(דו"מ). ג] עי' בנר דוד ואהלי יצחק. ד] דף מח ע"א. ה] עי' צוהר לבנין. ו] דברים טז טו. ז] דף מח ע"א ד"ה לרבות. ח] פסחים דף עא ע"א ד"ה ליל יו"ט. ט] דמאי פ"א ה"ב. י] עי' ערוך לנר, גנזי יוסף, וכפות תמרים. יא] וגם תוס' בא"ד בסמוך מאשר זאת הגירסא שכתב לשון כל מתנה שאינה מוכיח כן פי' מדלא קתני כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת וכו' משום דתנא ה"ק כל מתנה שאינה כלום כזו שהיא בערמה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה וצריכין ליתן ריוח במבטא בין שאינה ובין שאם שאינה להמשיך למעלה שאם להוריד למטה (דבש תמר). יב] פסחים דף עא ע"א. יג] ע"א. יד] דברים טז טו. טו] דף מח ע"א ד"ה לרבות.

גמוע"ם מיכע שמתה מיתת ניוס ודבריס מלו גרוליס נכוונת התוס' להכיא ומיך שיהיה התוס' להתם [א] קוטריס דבריהס להכיא וכן פרש"י להתם קוטר פירוטו ללקמן שפירש שם שמתה ניוס שמיני [ב] ודו"ק:

דף מג ע"א תוס' בד"ה לא ידעינן בקביעא כו' דהוה דייר היכא דמטו שלוחי תשרי וזימנין דאזיל בניסן כו' עכ"ל. [יא] ולפ"ז ניחא לה [ג] למימר דהוה דייר היכא דמטו שלוחי ניסן ולפ"ז שלוחי תשרי [ד] דמ"כ לפ"ז הוה קשיא דמטו שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי וזימנין דאזיל בניסן כו' עכ"ל. [יא] ולפ"ז ניחא לה [ג] למימר דהוה דייר היכ

קאמר הכי [א] לדידהו בזמן שבהמ"ק קיים לפילו ביום טוב ראשון של חג דהוי ליה מצות לולב עיקר מן התורה בגבולין ולא בערבה וליכא הוכחה דעבד לה למצות ערבה לפ"ה יולא י"מ ומי בערבה וכגון דהדר מגבייהו וכמ"ש הרמ"ם דבסכי מירי ר"י והרי"ף והרמ"ם לא הביאו הך רבותא כיון דלא נפקא לן מידי להלכה [ב] וק"ל: **תום' בד"ה שלשה בדי עלין לחין ששלשה הבדין יוצאין מקלח אחד עכ"ל.** מפרש"י נראה לפרש שבלבה בדין כמשמען וכ"ה בר"ן אבל התוס' דקדקו לפרש כן כיון דרב נחמן בא לפרש ערבה לריכה שיעור דקאמר ר' אמי ע"כ ג' בדין לאו כמשמען דל"ב לא הוה אלטריך ליה לר' אמי למימר שוב דאין ערבה שבלולב להא פשיטא כיון דאין בלולב אלא שני בדי ערבה כדאמרינן פרק לולב הגזול [ג] ומ"ה פרש"י [ד] דג' בדין דנקט אינו אלא בקלח אחד ולרבותא קאמר דלמצות ערבה יולא בה וק"ל:

ח"א דף מה ע"א ר"י אומר אני והו הושיעה כו'. כפרש"י מ"ר וה"ו גימטריא מאה ה' ושוב מע"ב שמות הן כו' ע"ם מיהו יש לעיין מזה [ל"ל] לנטות מהם כוונה זו לגבן המקבל דכתיב [ה] אנא ה' הושיעה וגו' בפסר מהלים ולמה לא נאמר (אני והו) [אנא ה'] כו' על כוונה זו ונראה לבון דר' יהודה נמי לא אמר לנטות המקבל אני והו במקום אנא ה' אלא בחג בהקפת המזבח שבוודאי הקפה שיאמרנו הלל מקביל מלאותיו כמ"ש [ו] ומכל לרותיו הושיעו מוכה מלאך ה' סביב ליריאיו וגו' והוא בעלמו ענין הקפה דכתיב שבה יומי בכל יום פעם אחת וביום השביעי ז' פעמים למפלת חומים וענין הקפה דכתיב במזבח עם"ש [ז] ומקובבה את מזבחך ה' כי החם בירושו פעם אחת בכל יום מו' ימי החג וז' פעמים ביום השביעי ולכך מזכירין הלו שני שמות אני והו ע"ד עמו אנכי בלרה בביכול שיושיע לבעלמו ומ"ש התוס' ולזאת הכוונה היה ההיקף בערבה עם"ש [ח] סביב רבעים יתהלמון שבה מחלו הרבעים מוישבו שבהיקף זה יכלו הרבעים כמו שהערבה זו בלה ע"י תחוו בקוף ודו"ק: **יופי לך מזבח יופי כו'.** לכאול בזה ע"פ מ"ש בקוף מבילתין בבא בילבה שבאחמדה כו' ובהיתה מבעבוה בקבלה ע"ג מזבח כו' ואמרה עד מתי אתה מבלה ממונן של ישראל כו' אמרה אני

דף מו ע"א תוס' בד"ה העושה סוכה לעצמו כו' עשאה לאחר מברך לעשות סוכה
לשמה [א] עכ"ל. מהרש"ל [ב] הגיה לשמו ולפ"ז יהיה טעם שימכורין תחלה לשמו וי"ל לר"ן [ג] דפוסל סוכה שעולה מ"ס הוקרן תחלה לעשותה לשם מי שיושב בה וברש"ם הניח הירושלמי בע"ת עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לשמה מברך על עשיית סוכה [ד] עכ"ל ולפי זה יש טעם בחילוק הברכה כמו שכתבו המפרשים בפ"ק דפסחים [ה] לכל המלוה העושים ע"י אחר הכל מודים שעותו אחר מברך בעל כרחמרינן התם גבי מילה לפ שגיע ללתו מיהו מהיל ויש לפרש הירושל' לגיר' התוס' שלפניו דסוכה לשמה בעינן לב"ש כדאמרינן בפרק קמא [ו] ותם הוא לעצמו עושה הסוכה אין נריך לומר בברכה דעושה לשמה למעשיו שיושב בה ומברך ליושב בסוכה מוכיחין שפיר דעשאה לשמה אבל אם עשאה לאחר אין כאן מעשים מוכיחים ולכאי ל"ל בברכה כך דעשאה לשמה [ז] ודו"ק: **תוס' בד"ה העושה כו' ודאמרינן בהרואה כו' כתב רב שרירא כו' דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן** וקשה כו' עכ"ל. ר"ל דכהך מלתא דרב שרירא יתיישבו כל הקושיות לבר מהך דפליון הכן ועיין בר"ן שתירן בזה דפליון הכן נמי מזמן לזמן קאמי וק"ל: **תוס' בד"ה הרואה** נר של חנוכה כו' דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך עכ"ל. מפי' מהרש"ל לעשות ברכה אחרת שאין העושה מברך זה לא יתכן וברכת שהחיינו לק"מ [ח] מע"פ שעושה כו' כי אין שייך שהחיינו היכא דלא שייך ברכה אחרת ועוד כו' ע"ל ולפי דמניו ברכת שהחיינו שפיר בלאו ברכה אחרת וכגון [ט] ברואה חבירו לאחר ל' יום [י] גם לא ידענא מאי קשיא ליה משהחיינו דהא נאחר הרואה קיימינן ודומיא דהכי אפילו אחר העושה מינו מברך שהחיינו אלא דלא בעושה לעצמו [יא] וק"ל:

ח"א דף מו ע"א ברוך ה' יום יום כו' בכל יום תן לו מעין ברכותיו כו'. כל הסוגיא מפורש פרק כילד מברכין [יב]:

דף מו ע"ב תוס' בד"ה אתרוג בז' אסור אפילו כו' משמע בגמ' דמפסיק בעודתו בשביל לולב וכ"ש שלא יתחילו כו' עכ"ל. הך דמפסיק בעודתו מוקמינן התם בדליכא שהות ונהי דהך דרבי חנינא אפשר דמיירי בדליכא שהות מ"מ מסור להתחיל לכתחילה כדקתני התם [יג] גבי תפלה אם התחילו אין מפסיקין בדיעבד דוקא קאמר וק"ל: **תוס' בד"ה דאי איתרמי ליה בעודתא כו' וכולה כחד יומא כדפריסית כיון דלא מפסקי כו'** עכ"ל. לפ שהות מצטריך הכא להך מלתא דהא לכל ז' מתקלמי ובמתרוג נמי בכה"ג מסור כל ז' בתתרוג שנפסל ולפ שייך לפלוגי בין מתרוג בין סוכה מ"ט דמפסיק לילות מיימיס אלא היכא דלתקלמי למקלת היימיס כמ"ש התוס' לעיל [יד] ואפשר משום [דנפלה] [טו] והכי לפ מתחזי לנהם"מ ולפ ה"ל לתסור בסוכה בח' טפי מבתרוג ולהכי הולרך בסוכה לטעמא דכולא כחד יומא ול"ע [טז]:

חכמת שלמה

חידושים

דף מו ע"א רש"י **בד"ה הרואה נר חנוכה כו'** צריך לברך. הס"ד ומ"מ מה"ד על **הראשונה מברך שתים כו'**. וה"ק וכ"ש כך הוא נקוד בס"ק אבל יכול להיות ג"כ (להיות) לברך על הראשונה פי' תוספ' ברשותם וק"ל:

תוס' בד"ה העושה סוכה לעצמו כו' עליה שמחה כו'. כ"כ ומילה לעיל דיוקא וק"ל: **בסה"ד דאתי מזמן לזמן**. כ"כ ופסק מהרש"ל בס"ד דהכי רב שרירא ליתא מקמי כל המתניתין: **תוס' בד"ה הרואה נר של חנוכה כו'** שאין העושה מברך. כ"כ פי' ולפ"ז סוכה אין שייך לעשות מפי' רואה אבל יושב סוכה כמו שהכא אין שייך לברך להחליק אלא שעשה נסים וא"כ נריכים אנו לעשות ברכה אחרת מה שאין העושה מברך וזה לא יתכן וה"ק ומברכת שהחיינו לא קשה מידי מע"פ שהעושה מברך בעשיית סוכה לא קשה כי אין שייך שהחיינו היכא דלא שייך ברכה אחרת ודו"ק ועוד העושה נמי יכול לסדר אותה על כוס של קידוש ודו"ק. (עיין במהרש"ל):

הגהות

דף מו ע"א גמ' נכנס לישב בה אומר לישב בסוכה כו'. כ"כ: **שם** מאי ממעט זמן אימא ממעט נס נס כל יומא איתיה. כל זה נמחק וכ"כ בס"ק אינו יכול להיות ג"כ (להיות) לברך על הרשותם פי' תוספ' ברשותם וק"ל:

דף מו ע"ב רש"י **קודם ד"ה קם ר' זירא**. כ"ל הדטר קס תטוס דשמועל בשמועתים לעי חזר מדבריו ואמר אף בשמיני אסור קס ר' זירא בשמועל דאמר כו' כ"כ: **רש"י בד"ה ובפלוגתא כו'** היכא עבדינן כו'. כ"כ:

מהר"ם

דף מו ע"א בגמ' ר' ירמיה אמר הרואה נר חנוכה וכו'. כצ"ל והא דכתוב בספרים דידיה אמר ט"ס הוא: **שם מאי מברך אמר רב יהודה כו'**. נ"ל דלא גרסי' מאי מברך הכא דאין כאן מקומו וק"ל וכן בשבת פ' [יז] במה מדליקין ליתיה: **ברש"י ד"ה הרואה נר חנוכה וכו' צריך לברך על הראשונה**. פי' על הנרות שרואה בראשונה: **בתוס' ד"ה העושה סוכה לעצמו וכו' ואיכא תנא דתני בירושלמי** [יח] **וכו' עשאה לאחר מברך לעשות סוכה לשמה**. כן הגי' בספרים שלנו בתוס' אבל הרא"ש כתב בשם הירושלמי עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה: **בתוס' ד"ה אימת דמשמשי מברכי וכו' עד או להניח וכו' כדאיתא בהקומץ רבה דהכא הרי מונחים ועומדים וכו'**. ר"ל דהואיל ומונחים ועומדים לא שייך לברך לשמור את חקיו [יט] דברכה זו לא שייכא אלא בשעת הסילוק [כ]: **בתוס' ד"ה הרואה נר חנוכה כו' ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן וכו'**. ר"ל דבשלמא בנר חנוכה דהמדליק שהוא העושה בעצמו מברך להדליק וגם שעשה נסים תקנו שהרואה יברך אחת מהן דהיינו שעשה נסים אבל בסוכה דאין העושה מברך כ"א לישב בסוכה וברואה לא שייכא ברכה זו א"כ נצטרך לתקן ברכה חדשה שאינה בעושה וזה אין שייך וכן בלולב ובשאר המצות ואין להקשות דלתקן שיברך הרואה שהחיינו שאין ברכת שהחיינו ברכה על המצוה בעצמו אלא על הזמן ואינה אלא צירוף לברכת המצוה [כא] וק"ל:

דף מו ע"ב בגמ' א"ר יוחנן **אתרוג אפי' בשביעי**. ל"ג אפי' וכן לקמן בסמוך בדברי אבוה דשמואל ל"ג אפי': **בגמ' אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר ורב אסי אמר וכו' ואוכלה למחר**. כן הגי' בספרים שלפנינו אבל בדברי רש"י נראה דגריס איפכא דרב אמר ואוכלה למחר דאית ליה לכולי יומא איתקצאי כשיטת ר' יוחנן ורב אסי אמר ואוכלה לאלתר ולעיל [כב] פ"ק גבי עיטרה בקרמים כתבו התוס' דיש ספרים דגרסי' כספרים שלנו: **ברש"י ד"ה שוב לא תשמע משתפנה לבך לבטלה שוב אין משמיעין**. כצ"ל דהכי כתיב [כג] ואם יפנה לבבך ולא תשמע ופסוק הוא בסוף פרשת אתם נצבים ע"ש: **ברש"י ד"ה מיד תינוקות שומטין וכו'**. ואין נראה דאמרי' בב"ר עד הלך ושמט אתרוגין מיד התינוקות כדתנן מיד התינוקות שומטין כו' והיה אותו חסיד עובר בספינה וכו' **ומכרם ביוקר גדול וחזר לביתו אלמא דגדולים שמטי ליה מיד התינוקות**. כצ"ל ויש לתמוה שהתוס' כתבו במתני' כפי' היש מפרשים שכתב רש"י כאן וכן האשר"י כתב פי' זה בשם ר"ת וכי לא ראו שרש"י ז"ל סתר פי' זה מכח ההיא עובדא דב"ר וצריך לומר שלא היה כתוב כל זה בספרי פרש"י שלהם [כד] וכן ראיתי פרש"י ישן כתוב על קלף ולא נמצא בו הא דכתוב לפנינו ברש"י סתירת היש מפרשים ולא ההיא עובדא דבב"ר: **בתוס' ד"ה דאי איתרמי וכו' לא קשיא מידי וכו'**. דלא אמרי' מיגו מחמת יום שעבר אבל בסוכה כיון דחייב לישב בה בבין השמשות אי איתרמי ליה סעודתא אע"ג דמיחייב ג"כ מחמת דבין השמשות ספק יום הוא הואיל וחייב לישב מחמת איזה טעם שיהיה לא מקרי מיגו מחמת יום שעבר ועיין במה שכתבתי לעיל [כה] בפ"ק גבי עטרה בקרמים ובביצה פ' המביא דף ל' [כו]: **בא"ד וי"ל דאיצטריך למיסר בשמיני אפי' נפלה בח"ה וכו' א"נ לענין נויי סוכה וכו'**. כצ"ל ואם תקשה לך דבשלמא התרצן נוכל לומר דלהכי אמר טעמא דאי איתרמי וכו' דנפקא מיניה דאסור אפי' נפלה או אפי' נויי סוכה אבל המקשה מאי הקשה מ"ש סוכה מ"ש אתרוג והא ה"ל לאסוקי אדעתיה דסוכה אסורה אפי' בשמיני מטעם סתירת אהל אין זה [כז] קושיא כלל דגם המקשה אסיק אדעתיה שפיר דע"כ ר' יוחנן איירי בענין דליכא איסור דסתירת אהל כגון בנפל או בנויי סוכה ואין כאן איסור כ"א מטעם מוקצה מחמת מצוה דאי ר' יוחנן איירי באיסורא דסתירת אהל מאי אתא לאשמעינן בסוכה דאסורה בשמיני משום סתירת אהל הא כל אהל דעלמא ובכל יו"ט נמי אסור וק"ל: **בתוס' בד"ה אתרוג אפי' בשמיני אסור דגזר אתרוג אטו סוכה**

הגהות והערות

א] כ"ה בדפו"ר. ב] עי' ביפה עינים. ג] לעיל דף כז ע"ב. ד] וכ"ה בהגהת הגר"א. ה] דף ז ע"ב וברא"ש שם סי' י'. ו] דף ט ע"א. ז] עי' בערוך לנר. ח] עי' בצוהר לבנין. ט] ברכות דף נח ע"ב. י] עי' מקום שמואל שער התירוצים ב'. יא] עי' משמרות כהונה, נר דוד חת"ס, ורש"ש טויבש בילקוט מפרשים, וז"ל גנזי יוסף: לא הבינותי דהא בחנוכה אחר הרואה מברך שהחיינו ואע"ג דאמרינן לעיל דהעושה סוכה לאחר אינו מברך שהחיינו היינו לפי האמת שלא תקנו על הרואי' שום ברכה אלא על גוף המצוה לא שייך לברך כשעושה לאחר שהוא לא ישב בה אבל לפי סברת התוס' בקושייתם שיברך על הרואי' והראיי' הוא שלו שהוא עצמו הוא הרואה אע"פ שאין הנרות והסוכה שלו מ"מ כיון שרואה אותם שייך לברך שהחיינו ואה"נ כשעושה סוכה לעצמו שישב בה בשאלה אע"פ שאין הסוכה שלו מ"מ כיון שהמצוה שלו מברך שהחיינו ואפשר עוד לומר דקודם סוכות שאין זמן מצותה עדיין לא שייך לברך מי שאינו שלו משא"כ בנר חנוכה וסוכה בסוכות שייך לברך שפיר על הראיי' אע"פ שאינה שלו כנלענ"ד. יב] ברכות דף מ ע"א. יג] לעיל דף לח ע"א. יד] לעיל דף י ע"ב תוס' ד"ה עד מוצאי יו"ט. טו] בדפו"ר הגי' דנפלה. טז] עי' בנר דוד. יז] דף כג ע"ב. יח] ברכות דף סו ע"א (פ"ט ה"ג). יט] לא הבינותי דא"כ איך סיימו ע"ז ומסתברא דמברכין לשמור חוקיו בלא טעם ונלענ"ד דמ"ש התוס' דהכא הרי מונחין ועומדין הוא ליתן טעם דלא שייך לברך להניח וע"ז סיימו ומסתברא דמברכין לשמור חוקיו וכ"כ הר"ן בשמם ע"ש וצ"ל דהתוס' ס"ל דכל אימת דמשמשי היינו אפילו לא הזיזו ממקומן לכן לא מסתבר לברך להניח וגם ס"ל דהא דמברכין לשמור חוקיו היינו על חוקת תפילין שהיה עליו עד עתה אפילו אי לילה זמן תפילין ועיין בר"ן ובב"י ס"ס כ"ה ודו"ק ואין להאריך (גנזי יוסף). כ] עי' גנזי יוסף ובהגהות הר"ש טויבש המובא בילקוט מפרשים. כא] כעי"ז במהרש"ל וע"ע במשמרות כהונה, תפארת בחורים, אהלי יצחק, ובהגהות הר"ש טויבש המובא בילקוט מפרשים. כב] דף י ע"א. כג] דברים ל יז. כד] כ"ה בהגר"א ח"מ סי' שע"ח ס"ק כה. כה] דף י ע"ב ד"ה עד. כו] ע"א. כז] כן הק' גם בקרבן נתנאל וע"ש תירוצו, וע"ע בשפת אמת.

דף מז ע"א בפרש"י בד"ה לינה ללון כו' יום שחייבו חכמים ליראות בעזרה כך פי' בפ"ק דר"ה כו' עכ"ל. מין זה נמצא רס"י תכל [ס] מי שכתב כך שכך פרש"י בפ"ק דר"ה ע"ש ובתוספתי פרש"י דפ"ג למגיהא [א] שפי' שם דלילו ביו"ט תמוהין מאוד עכ"ל וע"ש בתוס' שקיימו ג"כ פירושו בפ"ק דר"ה [ב] ודמו פירושו דפ"ג למגיהא וק"ל:

דף מז ע"ב תוס' בד"ה הבכורים טעונין קרבן שיר כו' ועוד תנא שלישי דלית ליה כו' עכ"ל. ר"ל נדין תנופה מיכל שלמה תנאי דהיינו למיכל ממן דלית ליה תנופה כלל ותנא דספרי דמית ליה שתי תנופות ורמב"ר יהודה נהי דפליגי בהאי מעכבא כדמיתא בתוספתא מכות [ג] נדין תנופה שויה דמדע תנופה הוה וק"ל: **תוס' בד"ה כהן מניח ידו תחת כו' ולפי שהבעלים למטה קאמר יד הבעלים עכ"ל.** כ"ה בכל נוסחות תוספות ישנות ובדפוס מחדש הגיהו ולפי שהכהן למטה כו' גם זה אינו שוה לי ויותר נראה לקיים נוסחות הישנות [ד] ודו"ק ועיין בזה בתוס' פ"ק דקדושין [ה] בענין אמר ול"ע שם:

דף מח ע"א תוס' בד"ה רגל בפני עצמו כו' קודש לילה ושלשים ידחם כאשר [ו] אבלים כו'. כ"ל בתוס' פ"ק דר"ה [ז] וק"ל: **בא"ד וברכת המלך לא בעי למתני כו' עכ"ל.** ולויה לא בעי למתני לפרש"י ולפר"ח מצוה לפסיעה ליה תוס' למגיהא [ח] וק"ל:

ח"א דף מח ע"ב הנהו ב' מינים חד שמיה ששון כו' א"ל ששון כו'. כן לכך המינים לפרש הכתובים על עצמם לפי סלסותם והבלם כמ"ש בזה בר"פ כ"ה [ט] ותמוהני בזאן גם לפי טעותן כמפורש התם גם בכאן אזה אמר שתע קדיש בקרא וזה אמר מדרש מע קדיש בקרא נמצא שמיסיס שקר ולע נתכוין המקרא עליהם וכן בגירסין שע"ל שצון לשמחה מד יומא שבקוך ושוויך פרוונקא לפי טעותו בדרך היתול על מכרו המין כמ"ל מכרו בהיפך שבקוך ומלו בך מיא מזכו שיהם מטעותם לפרש המקראות כן: **השתא דכתיב בששון משכיה דההוא גברא כו'.** יש לדקדק אמאי לע ע"ל ר' מאבו בפסוקים דלמיל יהיה גופיה שוא"ב מיס ליתרמל כמ"ש בעיל יומא מד שבקוך ומלו בך מיא ונראה לומר דלעיל עם מין מכרו היה מדבר שתין מלמידים המתים בתחיית המתים לעתיד לבך לע קמ"ל שלע יומא מד שבקוך ומלו בך מיא בעוה"ז אבל זה המין שע"ל לר' מאבו עתידי דתמלו לי מיא כו' אמר כן בדרך היתול על תמונתיו שתמו מלמידים בתמ"מ שנהיה אנו מן נהיות שוא"ב מיס וקמ"ל ר' מאבו לפי טעותו השתא דכתיב בששון אנו גופך ודאי יהיו לעתיד נוד ומלינן ליה מיא:

דף מט ע"א תוס' בד"ה שכל מזבח כו' ובסידא [יא] פליגא בה תנאי התם רשב"י כו' עכ"ל. וכ"ל דהכי מוקמינן התם פלוגתייהו בסידא והיא לחגיגת לפורן בחגי מזבח ע"ש:

ח"א דף מט ע"א שיתין מששת כו' חמוקי ירביך אלו השיתין כו'. עיין פרש"י כאן ובס' שיר השירים [ב] פי' נקבי השיתין של נקיבס שנעשו מו' ימי בראשית עגולים כמו ירך כמו חלמיש לשון תפירה כמו מוליות הטור כו' ע"ש: **בראשית א"ת בראשית אלא ברא שית כו'.** נלמה דדרש כן משום דס"ל דברמשית ברא וגו' סדר הבריאה הוא דקתמיה למיכל מאן דס"ל הכי כמפורש פרק אין דורשין [יג] ול"ב ס"ל למכתב ברמשית כמ"ש רש"י בחומש אלא למדרש מיירי ברא שית דשיתין נברלו מו' ימי ברמשית וכתב רש"י ועליהס כתיב דוד כו' ל"ג ליה כו' דמאן דמית ליה דוד כדאן ליה ליה מו' ימי ברמשית נברלו עכ"ל וכן פרש"י לקמן פ' המלית יד] וכ"ג כתבו התוס' והקשו דהכי יותנן מדר"י דהכא סבר מו' ימי כו' ולקמן בפ' המלית מר"י בשעה שכתב דוד שיתין כו' ע"ש ממש מלשון רש"י פ' אלו הן הגולין טו] מהא דכתב דוד שיתין כו' הן יסודות של בממ"ק ובתמוד ירושלמי מיירי תלמיות של בממ"ק והוא יסוד בלשון יוני עכ"ל ומיירי למדרו למרך למין כאן פלוגתא דתמודאי דמיירי דר"י כמ"ש התוס' בלא דשיתין דהכא לאו היינו שיתין דהתם דשיתין דהכא הוא בלא שתתא המוזכר כו' כפרש"י ושם היו מתולדין עד התהום ונברלו מו' ימי ברמשית ושיתין דהתם דכתב דוד סס יסודות כותלי בממ"ק ואין להס שיתוף בלא בשמס שנקראו שמיסס שיתין ועוד יתאר זה פ' המלית:

רבי יוסי אומר שיתין מחוללין בו' שנא' אשרה וגו'. כתבו התוס' דלמיכים מוזכר ושיתין למוזכר בידי מדס הוה ובמלמיה גרסינן ועליו כתב דוד כו' ע"ש אבל בילקוט טז] גרסינן תניא ר"י אומר שיתין מימי ברמשית נברלו ועליהס כתב דוד ט"ו בלף אמה כו' מזה נלמה דלר' יוסי נמי מו' ימי ברמשית נברלו בלא שתתא והיינו דשיתין בלא שתתא היו נמציס עד התהום ועליהס כתב דוד ט"ו בלף אמה שיהיו מגיעין עד התהום והשתא לפ תקשי נמי דר"י דהכא מדר"י דפ' המלית ודו"ק: **ויטעהו שורק זה בהמ"ק ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב וגו' אלו השיתין כו'.** כתבו התוס' זו גירסת הקונטרס אבל בתוספתא

חכמת שלמה

הגהות

דף מז ע"א רש"י בד"ה טעונין קרבנות לעצמן. כל"ל: **תוס' בד"ה הכא כתיב כו' והאי בתרא כתיב כמשפטם ואין כו'.** כל"ל:

דף מח ע"א רש"י בד"ה אין לו מקום כו' לאכול שם ביו"ט האחרון. כל"ל: **תוס' בד"ה וחוזרין כו' דהכא דחזרתו על כו'.** כל"ל:

דף מח ע"ב גמ' הנהו תרי מיני חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה א"ל שמחה לששון אנא עדיפנא מינך דכתיב שמחה וששון ליהודים א"ל ששון לשמחה אנא עדיפנא מינך דכתיב ששון ושמחה ישיגו א"ל שמחה לששון חד יומא שבקוך ומלו בך מיא דכתיב ושאבתם מים בששון א"ל ששון לשמחה חד יומא שבקוך ושווייך פרוונקא דכתיב כי בשמחה תצאו כו'. כל"ל: **שם** חוץ מן העולה לג' דברים שעולין דרך שמאל וחוזרין על העקב **כו'.** כל"ל: **רש"י בד"ה שהיין והמים מגולין היינו טעמא דפסולין לגבי מזבח דחיישינן שמא שתה כו'.** כ"ל. והשתא נמקמ: **רש"י ד"ה חד יומא כו'.** ל"ל קומס דיבור פרוונקא כו': **בא"ד** חד יומא שבקוך יפקיעוך מן השמים. כל"ל: **רש"י בד"ה** ומקיפין כו' של כבש שהיא לשמאלו כו' במס' זבחים. כל"ל. וע"ב בפ' קדשי קדשים דף (ל"ח) [ס"ב]:

דף מט ע"א רש"י בד"ה וכבש. נמקמ וכמ וכ"ל ויקוד: **רש"י בד"ה וריבוע שאינו מרובע אם כו' והכבש הוא פניו של מזבח כו'.** כל"ל והד"ק: **רש"י בד"ה**

חידושים

דף מז ע"א תוס' בד"ה לינה ללון לילה כו' מתחלת הרגל יבשל בו כל הרגל כו'. כל"ל. וע"ב פי' ואינה לריכה מריקה ושטיפה משום עוקר:

דף מט ע"א תוס' בד"ה שכל מזבח כו' ובסידא פליגי בה תנאי כו'. ל"ב פי' היכא דנפגמה סיד המזבח ולא מבניס וכן אימא לסס בהדיא נגמ' דדוקא נסיד הוא דפליגי ע"ש: **בא"ד** וכן הא דקאמר רשב"ג **התם** משחרב בהמ"ק ניטל טעם הפירות מסתמא בבית שני קאמר שחרב בימיו. ועכל הסמיר סייעו לאחר בית שני כל זה נמחק: **בא"ד** כדכתיב במלואותם. ל"ב פי' שיהיו מלמין ושלמים ולא מקריס וק"ל: **בא"ד** ואמר שמיר שבו בנה שלמה כו'. ל"ב פי' ולא אתי שמיר דשלמה לאחני אפוד כמו שמוקי ר' נחמיה וק"ל:

מהר"ם

וכו'. לא מסתבר להו להתוס' פירושו של רש"י דפי' טעמו של לוי ג"כ גבי אתרוג מטעם מיגו דאיתקצאי לבין השמשות וכו' משום דס"ל דליכא למ"ד בעולם דס"ל דאסרינן איזה דבר מטעם מיגו מחמת יום דלשעבר כמו שכתבו לעיל [יז] פ"ק: **בתוס' ד"ה שמיני ספק שביעי אסור בא"י דליכא ספק וכו'.** כתבו זה משום דהוקשה להו דהא ע"כ הא דאמר אביי שמיני ספק שביעי אסור וכו' אליביה דר' יוחנן הוא דאי אליביה דלוי הא בלא ספק אסר ליה בשמיני ולכך הוקשה לו מ"ט אסור לאביי בשמיני ספק שביעי אי מטעם דאיתקצאי לכולי יומא הא לא שייך זה אלא בשביעי אבל בשמיני אפי' לדידן דהוי ספק שביעי כיון דלא נטלינן לולב ואתרוג בשמיני לא איתקצאי כ"א לד' ימים ולא לשמיני ואי מטעם דגזר אתרוג אטו סוכה הא ר' יוחנן לית ליה גזירה דהא אמר לעיל אתרוג בשמיני מותר לכך קאמר דדוקא בא"י לא גזר ר' יוחנן בשמיני אתרוג אטו סוכה אבל בבבל וכו' גזר וכו':

דף מז ע"א תוס' ד"ה הכא כתיב כמשפט וכו'. כ"ל בכולהו כתיב כמשפט והאי בתרא כתיב כמשפטם. לפום ריהטא ר"ל דבשניא דרב פפא ורב נחמן דקאמרי התם כתיבי פרים או התם כתיב וביום קאי אכל שבעת הימים אבל בשניא דרב אשי דקאמר התם כתיב כמשפטם לא קאי אכל שבעת הימים אלא איום השביעי לחוד דכתיב ביה כמשפטם אלא לישנא דתוס' לא משמע כן דקאמר ואין זה כענין האחרים וכו' דקאי אשמיני אבל לרב אשי אשביעי קאי וכו' אם לא שנאמר שטעות הוא בספרים וצריך להגיה דקאי אכולהו וכן ההיא דרב נחמן בר יצחק אבל לרב אשי אשביעי קאי ור"ל דהא דקאמר בשינויא דרב פפא התם כתיב [יח] פרים אכולהו שבעת ימים קאי וכן בההיא דרב נחמן התם כתיב וביום אבל שבעת הימים קאי אבל לרב אשי דקאמר התם כתיב כמשפטם אשביעי לחוד קאי:

דף מח ע"ב בגמ' פיסקא עלה בכבש וכו' ת"ר כל העולין וכו' חוץ מן העולה לג' דברים הללו שעולין דרך (ימין) [שמאל] וכשחוזרין חוזרין על העקב. כצ"ל: **בגמ' לימא מתני' ר' יהודה.** הספרים חסרים וכצ"ל ומנוקבין כמין ב' חוטמין וכו' לימא מתני' ר' יהודה וכו': **ברש"י ד"ה שהיין והמים מגולים כו' נתגלה היינו טעמא דממלא מן הכיור ולא היה מנסך מהן לפי שהמים והיין המגולים וכו'.** כצ"ל: **ברש"י ד"ה** ומקיפין ויורדין דרך **שמאל וכו'** שהרי פניו למזבח ואינו מחזיר לו עורף וכו'. כצ"ל: **בתוס' ד"ה** אחד מעובה וכו' לשון מעובה משמע ששולי הספל היו עבים. פי' והנקב היה בתחתיתו דהיינו שוליו ומתוך שהשוליים עבים אין המשקה ממהר לצאת: **בתוס' ד"ה שהיין והמים מגולים פסולים וכו'.** ויתכן פי' זה למאי דסלקא דעתך מעיקרא וכו' פי' שהמקשה דפריך וליעברינהו במסננת היה ס"ד שהטעם הוא שהארס משלים לשיעור ולכך פריך הכי ועיין לקמן [יט] בסוף פירקין:

דף מט ע"א תוס' ד"ה שכל מזבח שאין לו קרן וכו' דכתיב אבנים שלמות תבנה ובסיד פליגי בה תנאי וכו'. כנ"ל להגיה ור"ל דכשנפגם

הגהות והערות

א] דף יז ע"ב ד"ה ופנית בבקר. ב] דף ד ע"ב. ג] דף יח ע"ב. ד] עי' גנזי יוסף ונר דוד. ה] דף לו ע"ב ד"ה מכניס כהן. ו] בד' ווייניצא "כשאר". ז] דף ד ע"ב ד"ה פז"ר. ח] דף יז ע"א. ט] צ"ל נגמר הדין סנהדרין דף מג ע"א. י] סנהדרין דף צ ע"א. יא] בד' ווייניצא "ובהדיא". יב] ז ב ד"ה חמוקי יריכיך. יג] חגיגה דף יב ע"א. יד] דף נג ע"א ד"ה בשעה. טו] מכות דף יא ע"א ד"ה שכרה. טז] ילק"ש ה' רמז תשפ"א. יז] דף י ע"ב ד"ה עד מוצאי. יח] במדבר כט יד. יט] דף נ ע"א.

גריס ויכן מגדל וגו' זה היכל וגם יקב וגו' מזבח כו' ע"ש וקרוב לזה גירסת הילקוט ויכן מגדל זה נסמ"ק יקב זה מזבח וגם יקב אלו הנימין ולפי זה ניחא דויטעטו שורק הייטו ישרמל שהם הכרם גופיה ובכתיב א] ואנכי נטעתיך שורק וק"ל:

ח"א דף מט ע"ב לשון שמחה לשון שביעה לשון שכרות כו'. כ"ה גירסת ילקוט ב] וכן נראה מפרש"י גם מפירושו נראה ללשון ג]מיעה הוא בלגימות גסות אבל בפ' המניח ג] לא משמע כן דקמבעיא ליה למתני' דקתני סתם כדי ג]מיעה בע' או ג]מיעה בע' ותרגי' הג]מיני נ] מעט מים מכדך ד] משמע ללשון ג]מיעה לגימה דקה היא גם משמע אינו דומה לכך פוקקין את הנימין למדרגה דיותר היה דומה ללגימות גסות אם לא היו פוקקין ה] ולולי פירושו נראה לפרש שהיפך ללכך פוקקין אלא יהא היין הולך לנימין בפ"ק כולו כמו לגימה גסה אלא שיהא פוקק קלת ולך לנימין במעט מעט דומה ללגימה דקה ורב פפא נמי ס"ק כי שבע אינש ממרע מגרועים שבע דהיינו בלגימות דקות שהגרון נהנה וטועם ממנו הרבה פעמים משמ"כ בלגימה ג' גסה שאין הגרון נהנה וטועם רק פ"א ואינו שבע ואינה קשה למתני' דקתני סתם דמשמע דלא נפיקא ליה ממרע לגמוע גמועי דהיינו במעט מעט ואינה להגמי' נ] מעט וגו' כדי שיהא טועם הרבה פעמים ושבע מהר וכן רבא לענין כפא דבכתפא שיהא נהנה ממנו הרבה ליגמע מעט מעט וזו"ק: **בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים** וגו'. נהמי קרא דמייתי אינו מפורש שאברהם נקרא נדיב אלא פי' בפסוק נדיבי עמים הם הגריס שנדבו לבם להתגייר ונאספו לישרמל וקרואן עם אלהי אברהם כו' שמלמן מו לפי שהוא היה מחלמן של גרים שנדב הוא לבו לבמים להתגייר וע"כ קרא לישרמל בת נדיב בת אברהם ומיהו יש לעיין מזה דהתם גבי גרים אינא טעמא שמלמן אברהם ולא בישקב ועקב אלא נהמי קרא לענין עליה בהגל מ"ט קרואן בת נדיב דהיינו בת אברהם ולא בת ישקב ועקב וי"ל שגם הוא מחלמן של עולין למקום המקדש להר ס' ירמה ו] להקריב שם מנו ישקב והקריב עולה מחמיו ז]: **אף ד"ת בספתר כו' דברים שדרכן לעשות בצנעה כו'.** טעם הענין הטומה בפרהסיא טומה משום יוהרא ולא הוה לשמה והוא מפורש בפוף פ"ג דמכות ח] ע"ש: **גדול העושה צדקה כו' שנאמר עושה צדקה ומשפט** וגו'. יש לדקדק דנקט במלתיה לדקה לחוד ומקרא דמייתי כתיב לדקה ומשפט ואימא דבהדי לדקה ומשפט הוא גדול יותר מקרבנות אלא לדקה לחוד לא דכה"ג מר"ש גופיה לקמן כל הטומה לדקה ומשפט כו' שנאמר ט] מוטב לדקה ומשפט וגו' וי"ל דנאמר לה' מזבח משמע ליה דלא קאי אטומה אלא לדקה ומשפט ול"ש ה"ל למכתב נאמרו בלשון רבים אלא לכתיב נאמר בלשון יחיד דאד מיניהו לדקה או משפט נמי נאמר מזבח ונקט במלתיה לדקה וה"ה משפט לחוד: **גדולה גמ"ח כו' שנאמר זרעו לכם לצדקה כו'.** מנואר כי הסכר ושוטה מקרי פרי לפי המעשה אם לטוב אם לרע נכתה מקרואות ולזה המעשה המניא לידי פרי הטוב מקרי לפי דמיון זה זריעה וקצירה והשתא קאמר למעשה הלדקה אינה אלא כמעשה הזריעה לפרי שאפשר לוכל לפרי כן הלדקה שנקל ינטל המלוה כמ"ש ז] בעירה מכפה מלוה משל"כ גמ"ח שהיא גדולה שבמלות ותמוה לידי מלילת פרי ולא תנטל שכרה נקל: **אלא לפי גמ"ח כו'.** זריעה וקצירה דנקט הכו יתפרש כפי דרש דלעיל דר"ג גופיה מרע דשמעתא אלא להכתי דקדק מקרא מדכתיב לפי תמד דמשמע דקאי אלמלקה גופיה דאינה משתלמת כו' וכפרש"י יא]: **יותר מהצדקה כו'.** נראה דהייטו גדולה במעשה קאמר דגדולה גר' דבריש הכא לא תמיה נמי דגמילות תמדיים שתוכל מפירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעולם הבא כמ"ש בריש מסכת פאה יב] ולא תמיה נמי הא לעיל דגדולה גמ"ח מקומר ולא תוכל ולא כן הלדקה כלעיל: **שמא תאמר כל הבא לקפוץ כו'.** עיין פרש"י בכל זה וכבר כתבנו בפ"ק דע"ז יג] דרך אמרת זה לפי אמ"ש אם זוכיות מניא לידי כו' ומשיב כמה מלרגות עד ילאה מניאה לידי תמדיות והיא מניאה לידי רוח הקודש וע"ז קאמר הכא כל העושה לדקה ומשפט הוא ולפי זה אין לנו ללמוד מדת תמדיות ומדתו מניא תמד לעולם. ואמר ס"ת כל הבא לקפוץ כו' ר"ל שמלמי הלרגה ממעלה למעלה יוכל לדם לקפוץ על המלרגות דמשיב התם ויבא למדת תמדיות ת"ל יד] מה יקר תמדך וגו' דקשה ויקל לבא לידי מדת תמדיות מכר תלמוד לומר טו] ותמך ה' מעולם על ילמיו לליכא סוס מדה המפסקת בין ילמת שמים לתמדיות כגירסי' דשקליס כמפורש בפ"ק טז] דע"ז: **שנא' וחסד ה' וגו'.** ויהיה לשון תמך מלשון יז] ותמך תן ותמך לפניו וגו' ודייק ליה מדכתיב על ילמיו דכפי פשוטו הו"ל למכתב לשמה כמ"ש יח] תמן לרשתך ליית תן כ]: **ואיבא דאמרי תורה ללמדה כו'.** הייטו מלמדה לתמריס היא עוטתת תן ותמך ודייק ליה מעל לשוטה דהייטו שלא די לו בשמיעה מתמריס אלא שמוציאה בלשונו לתמריס כא]:

סליק פרק לולב וערבה

דף נ ע"א תוס' בד"ה ואי מייתי להו במקודשת כו' ועוד יש לדקדק

חכמת שלמה

חידושים

דף מט ע"ב רש"י בד"ה אתיא קדש כו' הוצאתו ושריפתו כו'. נ"ב ומ"מ המקשן לא פריך על הוטמה מאי משמע דלא לריך קרא אלא מסברא טוכל לומר דס"ל למנא לף אלא קרא וק"ל: **רש"י בד"ה שכר לשון שכרות ושמחה ונסיכה.** נ"ב מה שפרש"י כן לפי שאינו טופל על המוצא לשון שתיה ושכרות וק"ל:

דף נ ע"א תוס' בד"ה אי מייתי כו' לפסול בלינה וביוצא כו'. נ"ב פי' לשון הגמ' מקדש לפסול ומו לא אידי וק"ל: **תוס' בד"ה חזקיה אמר כו' חזקיה אמר קדשו מ' כו'.** נ"ב פי' נסתמא פליגי אלא אמר לקדשו מ' מתוך פ' דמה כ"ע מודו לקדשו וכן אי אמר לא ליקדשו מ' אלא פ' כ"ע סבירא להו

הגהות

ושורפין כו' ואשם ושורפין כו'. הל"ת: **תוס' בד"ה שכל מזבח כו' א"א לשבר בלא פגימה ואין כאן כו'.** כל"ל: **בא"ד וכן הא דקאמר רשב"ג אח"כ במשנה משחרב בהמ"ק כו' חורבן בית שני שחרב בימיו ועוד תדע כו'.** כל"ל:

דף מט ע"ב רש"י בד"ה פוקקין כו'. כל"ל: **רש"י בד"ה הוצאת המת כו' דעבדי כן וכן מפרש כו'.** כל"ל: **רש"י בד"ה דברים שדרכן כו' ויודעין היציאה משל מי והיינו כו'.** כל"ל:

דף נ ע"א גמ' וגזירה שמא יאמרו כו'. כל"ל וקן אמ"כ: **רש"י בד"ה חזקיה כו' חזי דמנסכי כו'.** כל"ל: **תוס' בד"ה אי מייתי כו' וא"ת כו' כיון שנתמלאה שלא בזמנה איך יפסל בלינה דכלי שרת כו'.** כל"ל. והשתא נמחק:

מהר"ם

האבן בעצמו הוי שיעורא כדי שתחגור בו ציפורן מדכתיב כב] אבנים שלמות אבל כשנשבר במקום הסיד שבין האבנים ולא נפגם שום אבן פליגי בה תנאי ולא הוי מטעם הפסול דכתיב אבנים שלמות אלא מטעם דלא חשיב ריבוע וכו': **בא"ד ומיהו במזבח ניחא כו' אבל קרן מנא לן דסיד היה בקרן.** ר"ל דהקרן לא היה אבן אחת אלא היה עשוי בסיד ובאבנים קטנים וזפת וקנים וא"כ כשנפגם לא הוי פסולו מטעם דכתיב אבנים שלמות אלא מטעם דלא חשיב ריבוע ומנ"ל דצריך ריבוע אבל י"ל והלא כל המזבח נעשה ע"י מלבן כדאיתא לעיל דף מ"ה ג] עלה אמה וכנס אמה וכו' וא"כ היכי מצינו דפגימות המזבח בכדי שתחגור בה ציפורן אלא ע"כ כשנמצא הפגם באבנים עצמן וא"כ הכי נמי נימא בקרנות המזבח וי"ל בדוחק דס"ל לתוס' דהכא קאי אמעשה דצדוקי שניסך המים על רגליו וכו' שנפגם המזבח מחמת שזרקו עליו באתרוגיהן מסתמא מאותן זריקות לא נעשה שום פגם באבנים עצמן אלא שנשברה חתיכה וחלק מהמזבח ומסתמא לא נשבר באמצע שום אבן אלא מקום השבירה היתה בסיד שבין אבן לאבן כי הוא דרך שבירה וא"כ לא נפסל אלא מטעם דלא הוי חשיב ריבוע וק"ל: **בא"ד וא"ת ואבני מזבח מאי אריא משום דנפגמה תיפוק ליה משום דחסרה האבן וכו'.** וי"ל מה מקשין התוס' הא על כל פנים צריך להשמיענו דאפי' לא נפגם אלא בכדי שתחגור בו הציפורן דנפסל וי"ל דלשון פגימה משמע שנעשה באבן רושם שאינו חלק אבל אם נשבר ממנו מקצתו ומקום השבירה נשאר חלק ואין בו פגימה לא היה נפסל דוגמת פגימת סכין של שחיטה דהיינו שנפגם פיו באופן שאינו חלק אבל אם נשבר הסכין מארכו ונשאר בו כשיעור סכין וגם אינו פגום הוא כשר לשחיטה ולגבי אבני מזבח אינו כן שאפי' אם נשבר קצת מהאבן והנשאר אין בו פגימה במקום השבר אפ"ה הוא פסול מטעם דלא קרינן ביה שלימות וא"כ לא הוי ליה למימר לישנא דפגימת המזבח אלא הוה ליה למימר חסרון אבני המזבח בכל שהוא אפי' בכדי חגירת

הגהות והערות

א] ירמיה ב כא. ב] ילק"ש פ' פנחס. ג] שבת דף עז ע"א. ד] בראשית כד יז. ה] ע"י שדה יצחק, ערוך לנר ודק"ס אות ר'. ו] בראשית כב יד. ז] ע"י בערוך לנר. ח] דף כד ע"א. ט] תהלים לג ה. י] סוטה דף כא ע"א. יא] ע"י ערוך לנר. יב] פ"א מ"א. יג] דף כ ע"ב. יד] תהלים לו ח. טו] תהלים קג יז. טז] דף כ ע"ב. יז] אסתר ב יז. יח] דף י ע"א. יט] משלי ד ט. כ] ע"י עץ יוסף. כא] ע"י ערוך לנר. כב] דברים כז ו. כג] עמוד א'. כד] ע"י ערוך לנר. כה] ד"ה מה.

מהנהו דתנן בפ"ב דמעילה קדשו הוכשרו ליפסל כו' והא דאמרינן פרק כל שעה כו' ויציאה דקידוש ידים ורגלים כו' עכ"ל. נראה מדבריהם דמהך דתנן בפרק ג' דמעילה [א] כו' מדחייק לה הך דמייתי שכחתו לעיל ולית לן לפלוגי בין בחין עם הזבח ובין בחין בפני עצמן אלא דבכל גווני לא מפסיל בקדושת כלי דתנא"ס [ב] לא הוו לריכין למתני הך דפרק כל שעה [ג] דיוצא לחוקמא נמי בהנהו דבחין בפני עצמן וכן לא הוו לריכין למתני הך יליפה דקידוש ידים ורגלים דומיא דבחין בפני עצמן הן דבהכי הא הוה ניחא להו לעיל שכחתו מיהו יש לומר דבחין עם הזבח שאני כו' והייט משום דליכא למימר דה"ג הכא משום מנחות דבחין עם הזבח לא קתני ויוצא לעיל מיבמר למימר דומיא דבחין בפני עצמן דמפסלו בלינה בקדושת כלי ולא קתני הך יליפה דקידוש ידים ורגלים

ילקוט מפרשים החדש על מסכת סוכה

[דף מא ע"ב - מב ע"ב]

מתני' מפני שהוציאו ברשות. לכאי סתו"ט מ"מ פ"א דמסכת שבת ד"ה פשט העני ל"ע:

[גליון מהרש"א]

גמ' ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד. ק"ג עי' תוס' ר"פ לולב הגזול דהיינו דמי לגו ולקחתם ה"ל לקנ לקיחה ג' בשביל כולם ועי' ב"מ דהקשה להרי הוי מלוה שבגוף ואין נופל בזה ענין שליחות שוד הקשה הרי ולקחתם דכתיב לקיחה ממה בעינן עוד הקשו מדוע שמעינן דבעינן הרמב"ם פ"ז דלקיחה לכאו"א עי' ד' המלך והע"ז דהמעיין היטב יראה לפלפל בתוס' כאן היתה הגירסא לקיחה לכאו"א אבל נפיגינו הגירסא ביד כל אחד והיינו לתמיהן לעיל ל"ו ע"ש לפ שנקוט בסוגיא בסופה לקיחה ממה בעינן ומפ"ז קמ"ל בריייתא שהשה לקיחה ביד ב"ש וב"ה היינו דוקא ביד ולפ שפיר בלקיחה ב"ש וב"ה לכל שהו מקום לדבשא זאת השמיט ע"י סולד פ"ב אין מקום לדבשא זאת השמיט הרמב"ם ד"ו ותמה: [מהר"ץ חיות]

שם שתהא לקיחה ביד כאו"א. נראה לבאון ביד גבי לולב היינו לקיחה כלקיחה דמקח וממכר ולהכי הו"ל לסתוי לולב ולא לומר ג' לכלם. אבל בסוכה ל"ל קרא כמו בכל מלות שבגוף:

[ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם ומעשה בר"ג ורבי יהושע וכו'. עיין שער הציון סימן תרמט סעי' ה' אות י':

שם ל"ל למימר החזירו. ב"ג יש להעיר לשיטת הר"ן דמותר לימן מתנה ביו"ט דלא מיתסר בלקיחה דמותר ליתן במקום מלוה פ"ב ס"ו ל"ל דהמחזיר לא מיתסר בלקיחה דמותר ליתן מתנה ביו"ט דמריש"ל דמשמעון דהא כולם נתנו לגורך מלוה. מבפ"ב בחזרה לליבא מלוה דהא כבר יצא ר"ג וביו"ט שני גם שהו מותר ולעולם מתנה ע"מ להחזיר לא שמה מתנה. ומומכ מזה בשיעור המרדכי דדוקא במקום מלוה מותר ומו המחזיר לסתור לא נתנו עכ"ל ומו המחזיר מלוה דביו"ט ל"ש לא יצא ר"ג נתן עכ"ל ויש לומר דלסתור למזור מספק מ"מ כיון דמתנה ע"מ שמה מתנה מו ניו דבפ' ליתן ביו"ט מתנה גמורה לף לגורך מלוה כיון דיכול ליתן לצלת עכ"ל וכעין סברת זו נמצא בב"י סי עי"ס. וע"ב מוכח דר"ג נתן עכ"ל ועיין מקנה קדושין ו' דלא נתיב זה וע"ש ים להקהות המחזיר יהיה עכ"ל דמותר ביו"ט ומכ"מ כשלולו ככר לויו"ט שני ולפי מועיל עכ"ל לפ ע"כ כמ"ש כיון דבשת הדין דמתנה עכ"ל יפ ניו דבפי ליתן ביו"ט מתנה גמורה כנ"ל. ויש לדבר עוד מכל חומדנא דלפ נתן מתנה גמורה ומכ"מ פ"מ נתן ומכ"מ המחזיר. לף דנתן מתמה עיין סימן כ"ט דיש להקהות ע"ז בקדושין ומכל ד"ל דהיה רצונו שלפ יוכל להתנטל ודו"ק כי קלרתי:

[רש"ש טוריבש]

שם "שמיה" מתנה. ל"ל שמה: [ר' יעקב עמדין]

שם דאמר רבא הא לך אתרוג החזירו יצא. עיין ביאור הלכה סימן תרנח סעי' ג' ד"ה יהודי כמו שמוכ וסימן תרנח סעי' ד' ד"ה ולפילו נתן:

שם למה לי למימר שלקחו באלף זוז. עיין ביאור הלכה סימן תרנו סעי' ג' ד"ה יותר מסומם וד"ה או לפילו מלוה עוברת:

שם הכא מצוה נינהו. ב"ג הד' מיניס:

[ר' יעקב עמדין]

שם כך היה המנהג של אנשי ירושלים נושא את כפיו מניהו ע"ג קרקע. ב"ג הרמב"ס פ"ו מהל' לולב ה"ז מביא מחלוקת של הבריייתא ופוסק והשמיט המלישעת לליבא לת כפיו מעיקו עג"ק והוא מידוש גדול ועי' ב"ח שהעתורו מזה ועי' יד המלך הל' שבת פ"ה ובבריייתא מוכא פירושלמי כתן נאמר להיפך ליבא כפיו ומתנו למערו הניח ע"ג מרן מסור לעולמו ועי' מג"א ס"ס תרנ"ז שהעתורו בשת דהכי קי"ל אין מוקלה לחלי שבת עכ"פ כיון דב' בריייתות מולקים זה ובניו מ"ג מות ו' שמביא דברי התוס' בכורות ב"ב ע"ב ד"ה מיהו ע"ש וה"ב הרמב"ס ג"כ לף היה יכול להכריע בין ב' בריייתות ומפ"ז השמיט כל הנצנץ:

[מהר"ץ חיות]

רש"י ד"ה הא קמ"ל דר"ג עימו שיחזירוהו לו נתנו להם. עיין ביאור הלכה סימן תרנח סעי' ה' ד"ה ומיהו וכו' אלא לאחר וכו':

תוס' ד"ה ולקחתם דהא כתיב כל האזרח. ב"ג ר"ל ל"ל קרא בשלמ עבירת סוכה לכתוב בלמוד רבים. רק כתיב חג הסכות תעשה לך בלמוד יחיד מסוס לכתיב כל האזרח. ומוכח לעיל ל"ו ע"ש דהמחזיר לא מיקרי לא האזרח. ומוכח מ"ל דלא מיקרי לא האזרח לף שמעינן להו מלוה יחיד לפ"ל סוכה לכאו"א מסוס לכתיב בסוכות תעשו ובכתיב ג"כ כל האזרח ל"כ יש לנו שני מעמעות מקרא להיפך ולכאי לעיטני מלך. רק דלעיל לף לשם מובך. ומוכח לעיל לא נקטו התוס' בסכות תעשו כי מזה אין ראיה יותר מספוק מעשה לך רק מלכתיב ג"כ כל האזרח כנ"ל כוונתם. ובפלגל שני קושיות שמתמתם הניח בסף"ת דברי התוס' ב"ל ע' עי' עליו ודו"ק:

[רש"ש טוריבש]

תוס' ד"ה היל"ך וכו' ומשני כיני מתניתין. כ"ל וכ"ה בר"ן בגדריס ופי' כן הוא מתני':

[ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה ואם דעתו של ר"ג היה שיצאו כולם ואח"כ יחזירוהו. ב"ג פולם בריעבד"א ובר"ן כתבו דשמעינן מיכה דמתנה ע"מ להחזיר רשאי ליתן לאחרים ואחר לאחרים ובלבד שתחזיר לבעלים הרלשונים כמו שהותנו כי הכא שב"ג נתנו לר' ור' ור' ר"ש ור"ל לר' ור' והחזירו לר"ג עכ"ל. ולף הכא הוי מלוה ל"ש ל"ל לומר דמה"ט נתנו דוקא שב"ג היש מצה גמורה ל"ש ל"ל לומר ניתן לר' ור' ור' ר"ש ור"ל ולר' ור' ור' ר"ש ור"ל ניתן לב"ג היש מצה גמורה כנ"ל. ועי' לדבר עוד מלד חומדנא דלפ נתן מתנה גמורה ומכ"מ בפ"מ ומכ"מ החזירו. לף דנתן מתמה עיין סימן כ"ט היש להקהות ע"ז בקדושין ומכל ד"ל דהיה רצונו שלפ יוכל להתנטל ודו"ק כי קלרתי:

[רש"ש טוריבש]

שם "שמיה" מתנה. ל"ל שמה: [ר' יעקב עמדין]

שם דאמר רבא הא לך אתרוג החזירו יצא. עיין ביאור הלכה סימן תרנח סעי' ג' ד"ה דהוי כמו שמוכ וסימן תרנח סעי' ד' ד"ה לפילו נתן:

שם למה לי למימר שלקחו באלף זוז. עיין ביאור הלכה סימן תרנו סעי' ג' ד"ה יותר מסומם וד"ה או לפילו מלוה עוברת:

דף מב ע"א

גמ' ר"י אומר השוחט את התמיד וכו'. ב"ג מו"ב פ' ויקרא בפסוק זכר תמים יקריבנו ודריס ר' יוסי סם יפקרנו (ולפ בהמוס' בד"ה

הגהות וחדושי הרש"ש

יאחז אדם כו' ום"ת בחיקו כו'. בברכות הגירסא בזרועו וכ"ה בלשון סם (ים)]: תד"ה הילך **בגדרים ירושל' דאמר עלה ר' ירמיה בעי מעתה אין אדם נותן מתנה כו'.** כ"ל:

דף מב ע"א גמרא הא מדאגבהי' נפק ביה. בהגהל"ג ז"ל במלוסו תמה להל מ"מ

בעקירה היתה בטילה למלוה וע"ש שנשאר בתימה ולעד"ז מלמגבי לגו דוקא בלא מעשה שנטלו בידו להגביהו אף שלא עקרו עדיין נפיק ביה ובפסחים (ז ב) הגי דבעידנא לבגבי נפיק ביה ועי' לעיל (לט) תד"ה עובר ובהגה"ל ז"ל סי' תרנ"ז ס"ק טו דבעידנא לבגבי נפיק ביה ועי' לעיל ל"ו ע"ש לף נקוט בלא מעשה בעידנא דלבגבי ולף"ז ל"ש דהמוכח בגמרא בלא מעשה בעינן ומפ"ז קמ"ל בריייתא שהשה לקיחה ביד ב"ש וב"ה, ואין לומר דוקא ביד בסוכה דבעינן לקיחה ממה בעינן ולקחתם דכתיב לקיחה ממה בעינן ומפ"ז קמ"ל בריייתא שהשה לקיחה ביד ב"ש וב"ה, היינו דוקא ביד ולף בסודר וה"ה הוה המידוש לבל ע"ז דלא בעי לקיחה ממה בעינן ומפ"ז קמ"ל בריייתא דלא בעי לקיחה ממה בעינן ומפ"ז לדידן דקי"ל לקיחה ע"י ד"ש שמה לקיחה וכאר ע"י סולד פ"ב אין מקום לדבשא זאת השמיט הרמב"ס ד"ו ותמה: [מהר"ץ חיות]

שם שתהא לקיחה ביד כאו"א. נראה לבאון ביד גבי לולב היינו לקיחה כלקיחה דמקח וממכר ולהכי הו"ל לסתוי לולב ולא לומר ג' לכלם. אבל בסוכה ל"ל קרא כמו בכל מלות שבגוף:

[ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם ומעשה בר"ג ורבי יהושע וכו'. עיין שער הציון סימן תרמט סעי' ה' אות י':

שם ל"ל למימר החזירו. ב"ג יש להעיר לשיטת הר"ן דמותר לימן מתנה ביו"ט דלא מיתסר בלקיחה במקום מלוה פ"ב ס"ו ל"ל דהמחזיר לא מיתסר בלקיחה דמותר ליתן מתנה ביו"ט דמריש"ל דהא כולם נתנו לגורך מלוה. מבפ"ב בחזרה לליבא מלוה דהא כבר יצא ר"ג וביו"ט שני גם שהו מותר ולעולם מתנה ע"מ להחזיר לא שמה מתנה. ומוכח מזה בשיעור המרדכי דדוקא במקום מלוה מותר ומו המחזיר לסתור לא נתנו עכ"ל ומו המחזיר מלוה דביו"ט ל"ש לא יצא ר"ג נתן עכ"ל ויש לומר דלסתור למזור מספק מ"מ כיון דמתנה ע"מ שמה מתנה מו ניו דבפ' ליתן ביו"ט מתנה גמורה לף לגורך מלוה כיון דיכול ליתן לצלת עכ"ל וכעין סברת זו נמצא בב"י סי עי"ס. וע"ב מוכח דר"ג נתן עכ"ל ועיין מקנה קדושין ו' דלא נתיב זה וע"ש ים להקהות המחזיר יהיה עכ"ל דמותר ביו"ט ומכ"מ כשלולו ככר לויו"ט שני ולפי מועיל עכ"ל לפ ע"כ כמ"ש כיון דבשת הדין דמתנה עכ"ל יפ ניו דבפי ליתן ביו"ט מתנה גמורה כנ"ל. ויש לדבר עוד מלד חומדנא דלפ נתן מתנה גמורה ומכ"מ בפ"מ ומכ"מ החזירו. לף דנתן מתמה עיין סימן כ"ט דיש להקהות ע"ז בקדושין ומכל ד"ל דהיה רצונו שלפ יוכל להתנטל ודו"ק כי קלרתי:

[רש"ש טוריבש]

שם "שמיה" מתנה. ל"ל שמה: [ר' יעקב עמדין]

שם דאמר רבא הא לך אתרוג החזירו יצא. עיין ביאור הלכה סימן תרנח סעי' ג' ד"ה דהוי כמו שמוכ וסימן תרנח סעי' ד' ד"ה לפילו נתן:

שם למה לי למימר שלקחו באלף זוז. עיין ביאור הלכה סימן תרנו סעי' ג' ד"ה יותר מסומם וד"ה או לפילו מלוה עוברת:

דף מב ע"א

גמ' ר"י אומר השוחט את התמיד וכו'. ב"ג מו"ב פ' ויקרא בפסוק זכר תמים יקריבנו ודריס ר' יוסי סם יפקרנו (ולפ בהמוס' בד"ה

שם הכא מצוה נינהו. ב"ג הד' מיניס:

[ר' יעקב עמדין]

שם כך היה המנהג של אנשי ירושלים נושא את כפיו מניהו ע"ג קרקע. ב"ג הרמב"ס פ"ו מהל' לולב ה"ז מביא מחלוקת של הבריייתא ופוסק והשמיט המלישעת לליבא לת כפיו מעיקו עג"ק והוא מידוש גדול ועי' ב"ח שהעתורו מזה ועי' יד המלך הל' שבת פ"ה ובבריייתא מוכא פירושלמי כתן נאמר להיפך ליבא כפיו ומתנו למערו הניח ע"ג מרן מסור לעולמו ועי' מג"א ס"ס תרנ"ז שהעתורו בשת דהכי קי"ל אין מוקלה לחלי שבת עכ"פ כיון דב' בריייתות מולקים זה ובניו מ"ג מות ו' שמביא דברי התוס' בכורות ב"ב ע"ב ד"ה מיהו ע"ש וה"ב הרמב"ס ג"כ לף היה יכול להכריע בין ב' בריייתות ומפ"ז השמיט כל הנצנץ:

[מהר"ץ חיות]

רש"י ד"ה הא קמ"ל דר"ג עימו שיחזירוהו לו נתנו להם. עיין ביאור הלכה סימן תרנח סעי' ה' ד"ה ומיהו וכו' אלא לאחר וכו':

תוס' ד"ה ולקחתם דהא כתיב כל האזרח. ב"ג ר"ל ל"ל קרא בשלמ עבירת סוכה לכתוב בלמוד רבים. רק כתיב חג הסכות תעשה לך בלמוד יחיד מסוס לכתיב כל האזרח. ומוכח לעיל ל"ו ע"ש דהמחזיר לא מיקרי לא האזרח לף שמעינן להו מלוה יחיד לפ"ל סוכה לכאו"א מסוס לכתיב בסוכות תעשו ובכתיב ג"כ כל האזרח ל"כ יש לנו שני מעמעות מקרא להיפך ולכאי לעיטני מלך. רק דלעיל לף לשם מובך. ומוכח לעיל לא נקטו התוס' בסכות תעשו כי מזה אין ראיה יותר מספוק מעשה לך רק מלכתיב ג"כ כל האזרח כנ"ל כוונתם. ובפלגל שני קושיות שמתמתם הניח בסף"ת דברי התוס' ב"ל ע' עי' עליו ודו"ק:

[רש"ש טוריבש]

תוס' ד"ה היל"ך וכו' ומשני כיני מתניתין. כ"ל וכ"ה בר"ן בגדריס ופי' כן הוא מתני':

[ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה ואם דעתו של ר"ג היה שיצאו כולם ואח"כ יחזירוהו. ב"ג פולם בריעבד"א ובר"ן כתבו דשמעינן מיכה דמתנה ע"מ להחזיר רשאי ליתן לאחרים ואחר לאחרים ובלבד שתחזיר לבעלים הרלשונים כמו שהותנו כי הכא שב"ג נתנו לר' ור' ור' ר"ש ור"ל ולר' ור' ור' ר"ש ור"ל החזירו לר"ג עכ"ל. ולף הכא הוי מלוה ל"ש ל"ל לומר דמה"ט נתנו דוקא שב"ג היש מצה גמורה ל"ש ל"ל לומר ניתן לר' ור' ור' ר"ש ור"ל ולר' ור' ור' ר"ש ור"ל ניתן לב"ג היש מצה גמורה כנ"ל. ויש לדבר עוד מלד חומדנא דלפ נתן מתנה גמורה ומכ"מ בפ"מ ומכ"מ החזירו. לף דנתן מתמה עיין סימן כ"ט דיש להקהות ע"ז בקדושין ומכל ד"ל דהיה רצונו שלפ יוכל להתנטל ודו"ק כי קלרתי:

[רש"ש טוריבש]

שם "שמיה" מתנה. ל"ל שמה: [ר' יעקב עמדין]

שם דאמר רבא הא לך אתרוג החזירו יצא. עיין ביאור הלכה סימן תרנח סעי' ג' ד"ה דהוי כמו שמוכ וסימן תרנח סעי' ד' ד"ה לפילו נתן:

שם למה לי למימר שלקחו באלף זוז. עיין ביאור הלכה סימן תרנו סעי' ג' ד"ה יותר מסומם וד"ה או לפילו מלוה עוברת:

דף מב ע"ב

גמ' גזרה שמא יטלנו בידו. עי' גליון ר"ס דף כ"ט ב': [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה והוא שיבול לאבול כא"פ שכן הלכה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה ארוכה מזו. ב"ג עי' פסחים מ"ד ע"ב ברש"י וכזית בכ"ף דלוריית"א לגומר מי הוי כשלר

שלינו) ועלה מר"י שמעתי וכו' ב"ה במוספתא דפסחים פ"ב ה"ח ע"ש: [מראה כהן]

שם היודע לשאל. ב"ג לְהָשָׁאֵל גרסינן:

[ר' יעקב עמדין]

שם לשמור תפילין אבין לוקח לו תפילין. עיין ביאור הלכה סימן לז סעי' ג' ד"ה לקנות לו:

רש"י ד"ה מהו דתימא כו' וסוף סוף עשה מצוה שנטל הלולב בהוצאה זו. והקשה הסמג"ת מרי' בפי' כ"ו דמ"ב משמע דס"ל לר' יוסי דמלות ס"ל כוונה והס"ל ר' יוסי גופיה ס"ל מלות ל"ב כדמייק לה הגמ' בפ' ע"פ (דף קיד). ומ"מ קושיא זו כתב דהעיקר כבילסא אית ספרים שב' התוס'. והנה לפ הועיל בזה לחכמי התוס' על מבי לועיל בסמוך דמוקי הא דר"י דמתני' לחייב שהוציאו והפכו והבא מוקי' בשהוציאו בכלי דרך זיון שלא יפ"ח מדמגבי ומשמע לחי לפ"ם מדמגבי נפיק בי' ופ"ג שלא נתכוין לצאת י"ח ותקשה מהא לפ' ע"פ דס"ל לר' מלות ל"ב. לף כבר הרגיש הב"ח בתו"ס בקונטרס זה. וי"ל ע"פ מ"ש התוס' בר"ה לף כת סע"ב) לפי קושיא דהתם דמפרש הא דר"י דפ' ע"פ מלוה להגיה פעם ב' משום היכלא לתיובתי ורבא. וכן אימלוך. וה"נ אינא למימר לגיבא לתבי ורבא. וכן י"ל לגיבא דר"ה ושוב לחימי לעשל ק"ש שכתב בד"ה ע"ב גופי' דבבא בכלאי לף ס"ל הך ברי"ה שם דע"כ ס"ל לתבי ורבא בכלאי לף ס"ל הך ליוקא דדייק בפ' ע"פ מדר"י למ"ל הך ק"ל לתבי מוכא דר"י ס"ל מל"ל מדר"ה כלן וכ"מ שהק' הפר"ח סי' תע"ה ובפ' ק"נ. וי"ל דהתם מדרבנן קלמר. ועיין בפ"ב שכתב הא לפטור ר' יוסי ותבא זמנו בהול לחייבי מזמן בהמ"ק שהיה יום ט' דוחה שבת אבל לא בזה ובפ"ק דחולין בעזרה ובל"מ בתום' ספ"ק דפסחים) ובמוס דברה"י גופי' אין דרך שיעמוד לפוס אלא ברה"ר אלא ואם אילך זמן מה דרך לעמוד ועוד י"ל משום דשם בית יש לסקופף לפניו גבוה אלא ואם רחבה ד' הוה כרמלית ואם לא הוי מ"פ ובע"ב בשבת (ה ב) המוליא דרך עליה פטור דהמלך בעומד דמי (והרי"ף פסק כוותי') לכן אמר שמא יעבירנו בו' אלא הא' של התום' אם יתמיד

ילקוט מפרשים החדש על מסכת סוכה

[דף מב ע"ב - מה ע"ב]

שיטורין הל"מ ועי' כריתות י"ג ע"ב פלוגתא בזה ורש"י הטעים כאן הטעין שהלכה היתה ליותר מכשיעור זה לא מצינתיך: [מהר"ץ חיות]

רש"י ד"ה ע"ג האיצטבא כו' על גבי האיצטבא. כלל': [ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה היודע ולירד לפני התיבה. ר"ב מדברי הכ"י בכ"י ר"ג המפרש ליכל ביום"ב לפילו בקרקעי וקבוע לפי' בשלר יומת הטעה לשון ועי' תוס' מוען כ"ד ב': [מלוא הרועים]

תוס' ד"ה טלטול כו' ותנן התם כו'. ר"ב ועיין בשבת לף קכג ע"ב ולף קכד ע"ל עיקל הטעם: [ר' שמחה מדעסור]

דף מג ע"א

גמ' אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא. ל"ע בהר"ן ר"ה ריש פ' יו"ט של רשם הטעה ועי' עליו בשעה"מ פ"ב משופר ה"ו: [גליון מהרש"א]

שם איצטריך קרא למשרי טלטול. שנת (לף קלף ע"ב) יבמות (לף לג): [מצפה איתן]

שם בשבות תשבו אפילו לילות. ל"ע דהא לעיל (לף כו.) ילף טו טו מהג המלות לגילה הרשתוי מוכח מכאן ואילך רשות וה"ב ממילא נם לילות בכלל וי"ל דכל כמה דלא הוה ידעינן לאפילו לילות בכלל לא הוה ילפינן ג"ש להא:

רש"י ד"ה ויעבירנו כגון שהיה מונה בכרמלית דאין כאן איסור הוצאה ויש כאן איסור העברה. ל"ע להא דעיין בעיקרא בגיטין והכא בגיטין והכא כיון דעיקרא מכרמלית ליכא עקירה בשלור ועיין בשמ' עירובין (לף לב:) תוס' ד"ה הכא ואילן וי"ל ומכל"ש פי' דאפילו במופלג טובא יכול להוליכו בצא אחת עד מקום שביתתו דכיון דעיקרו מכרמלית שוב אינו מתחייב בהעתה אלא מקום שבות וי"ל דרש"י לשיטתו דגם שם לא פי' כמהר"י ומ"ש קשה על תוס' דהכא הסכימו לפירש"י והתם משמע דמסכימין עם פירש מהר"י: [פורת יוסף]

שם בא"ד בקרפף. ר"ב עיין בשבת לף ז ע"ל לאיתא שם הזורק מרה"ל לתוכו חייב: [ר' שמחה מדעסור]

רש"י ד"ה ביום אפי' בשבת דמשמע כל דהו יום וקרא יתירא הוא דמצי למכתב בראשון. ול"ע דהיינו מקום לילי' גז"ש יום יום מגשיים דכתיב בהו יום יתירא ולילי' מיני' דלמי שבת כדאיתא במ"ק (לף ט) שנאמר עשתי עשר יום מה יום כולו לקוף לף עשתי עשר כולו לקוף: [מצפה איתן]

תוס' ד"ה הא כו' א"כ לתקנו נמי כל שבעה. ר"ב לע"ד י"ל דכל שבעה שם טוטל בשיתו לף קשיא להו מלף מקשיא מקום הכתובה בתורה כלל כמ"ש לף מל ע"ל במקום ופרט"י: [ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה אינהו דידעי בקביעא דירחא לידחו. כלל': [ר' שמחה מדעסור]

שם בא"ד איכא מעשה חכמה. ר"ב יעוין מוס' שירוזין לף לו ע"ל ד"ה מיכל דמקישה מלאכה לדבען: [ר' ברוך פרענקל תאומים]

שם בא"ד וי"ל דשופר שהוא לעלות וכו'. ר"ב לע"ד י"ל היה מקום לישב עוד דבשופר שם לף מעיקרו לתקוע בשבת אפי' בב"ד בלי רשות ומשמע תוס' שופר לגמרי ברה"ר שאל בשבת בפ"י ולעיטת הבעה"מ דבפ"י אין עושין רק יום אחד יו"ט אפי' יו"ט של ר"ה משמ"כ לוקב טועלין כל שבעה לאחר החורבן]. ושוב מלאתי בעה"ה שאי' כן בתוקוע הירוסלמ"ל ול"ל כאן עיקר ועיין בשבת הירוסלמ"ל הוא על כאן"ל אפי' יהיה בב"ד שלאחי חיכא לגזרה דרבה ע"ש: [חשק שלמה]

שם בא"ד ועוד דבדין הך. ר"ב לקי על קושיא לעצמה: [ר' שמחה מדעסור]

דף מג ע"ב

רש"י ד"ה תשבו וכו' (בפיו"ר הוא לישב אחד עם לישב בשבוף העמוד הקודם) וד"ה ולולב וכו' (בפיו"ר הוא לישב אחד עם) כל לישב זה שייך לעיל ע"ל ולפניו הוא לישב אחד עם (מרשה לגן):

רש"י ד"ה שלוחי אלא כהנים המקיפין בה. עי' בהר"ן עלה בר"ג ע"ב ד"ה גרסינן: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה וכבשום טמנום יבמה בדכתיב בסית. כלל': [ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה תשבו כו' א"א לישן בעזרה. ל"ב לע"ל י"ל דהוקשא שבה להתיר לסה לישב ולישן בסלר ושוב כיון שהי' מפקיר המבנן ובסלר מותר לישן שם: [ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה והביאו כדתנן. ר"ב לף מב ע"ב: [ר' שמחה מדעסור]

דף מד ע"א

גמ' ערבה דלא עבדינן "ליה". ל"ל לה וכן בכל הטעין: [ר' יעקב עמדין]

דף מד ע"ב

גמ' אר' אמי ערבה צריכה שיעור. עיין שבר לעיין סימן מרסד שעי' ה' אות ט"ו:

תוס' ד"ה כאן בד"א אמר יסוד נביאים. ר"ב עי' רש"ל ולי נלפה דגם לפי' ר"ת פליגי בגמולין ותזר הגמ' מן מסתיים ור' יוחנן סבר מנהג ויע"ל סבר יסוד: [ר' שמחה מדעסור]

שם בא"ד ובי ימים טובים של גליות אין בהם וצוונו. ור"ב לע"ג בבלל יו"ט אי אל על פסח לומרים ב' פעמים ויישוו על בלילה מלה ועל בלילה מרור ושוב מלאתי בעה"ה להר"ן ז"ל שהקשה כן ועי' גם במהר"ם. ועוד ק"ל למ"ד לקמן מ"ז דבסמיני בפרק ז' מבכרין ויישו ליש בסוכה. [א"ה עי' בשו"ת מת"ס מח"ס סימן ט"ו שהביא ג"כ בשם ומי' דלמוס לף קשיא להו מלף מבכרין דמבכרין בלמ"ד כגון בשופר דמבכרין לשמוע ע"מ ומיהו מה שהעיר שם גם מעל לשמוע ע"מ ומיהו מה שהעיר שם גם מעל טוטלת בוקר ביום ב' תמוה דהא בלמ"ה מבכרין כל ז' משום מקנת ר"ש בן זבלי ותם דבוונתו להקשות מר"ש לקמן מ"ה דס"ל דלולב יום אחד לבדה מר"ל דס"ל דשיטו"ע שני של גליות חייב לבדה ול"ע ע"כ הגה"ה מלחמי מהרש"ך ני"]: [מראה כהן]

שם בא"ד הנחו תקנתא נינהו. ומה יענו על ברכת מלה לליל יום טוב שני של פסח הר"ן עלה רנ"ד ב': [גליון מהרש"א]

דף מה ע"א

מתני' ומלקטין משם מוריות של ערבה. שורש הסם רפה והיו"ד בא במקום הה"ל והמ"ם נוספת כדרך הסם הנגזר מן הפעול תוי"ט שביעית פ"ג מ"ב: [גליון מהרש"א]

שם בכל יום פעם אחת ואותו היום ז' פעמים. בירוסלמי אמר ר"ש זכר לניהו ופי' המפרש משום דניהו הקיפו ז' פעמים לכן הקיפו המזבח ז' פעמים ולין בזה שום טעם ולי נרלה שהוא ט"ס וכ"ל בשני פיוטות "זכר ל' יריחו" והלמ"ד הוא ר"ת "לבדר" וכוונתו "זכר לבדר יריחו" ופי' שהוא עוזן סימן שלא תטעה אמר שזכר לבדר יריחו וכן מלוי בכמה מקומות וכיוצא בזה אינה בתפילת (דף יד.) וסימן לבדר יריחו שלא תטעה אם התרעה זו שופר: [פורת יוסף]

גמ' תנא מקום קליא. עיין פרש"י ותפסר לפרש קליא מלשון שבנים כמו קלא שילן וכן בירוסלמי פ' לף "יפסר הוה מלקלף קולין מתח ר"ש ופיוהו משום דהיה שלל הנהר המלוס שם שבנים ושם היה גלוים ערבי נחל ותנא דמתניתין קלף לף מוצא לחוה מוצא מכרגא משום שלא היה לחוי לזריה: [פורת יוסף]

שם תנא רבות וארובות. נ"ב כמה דבעו. ולא פשוט גבוה הוא י"ל לחמה. כך נ"ל: [ר' יעקב עמדין]

רש"י ד"ה עלה אמה כו' שמתחלה הביאו. נ"ב זבחים לף נד ע"ב: [ר' שמחה מדעסור]

שם בא"ד ומלאוהו אבנים ושיד כו'. כלל'. וכן בשבת הב' והנ': [ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה זוקפין למ"ד ערבה בנטילה. נ"ב לף מג ע"ב ומוס' ס"ל דכן הלכה כמ"ב לף מד ע"ל בד"ה ס"ל:

דף מה ע"ב

גמ' א"ר ירמיה משום רשב"י. נ"ב בירוסלמי שהעיר ג"כ בזה ומי' דלמוס לף קשיא להו מלף מבכרין דמבכרין בלמ"ד כגון בשופר דמבכרין לשמוע ע"מ ומיהו מה שהעיר שם גם מעל טוטלת בוקר ביום ב' תמוה דהא בלמ"ה מבכרין כל ז' משום מקנת ר"ש בן זבלי ותם דבוונתו להקשות מר"ש לקמן מ"ה דס"ל דלולב יום אחד לבדה מר"ל דס"ל דשיטו"ע שני של גליות חייב לבדה ול"ע ע"כ הגה"ה מלחמי מהרש"ך ני"]: [מראה כהן]

שם בא"ד הנחו תקנתא נינהו. ומה יענו על ברכת מלה לליל יום טוב שני של פסח הר"ן עלה רנ"ד ב': [גליון מהרש"א]

דף מה ע"א

מתני' ומלקטין משם מוריות של ערבה. שורש הסם רפה והיו"ד בא במקום הה"ל והמ"ם נוספת כדרך הסם הנגזר מן הפעול תוי"ט שביעית פ"ג מ"ב: [גליון מהרש"א]

שם בכל יום פעם אחת ואותו היום ז' פעמים. בירוסלמי אמר ר"ש זכר לניהו ופי' המפרש משום דניהו הקיפו ז' פעמים לכן הקיפו המזבח ז' פעמים ולין בזה שום טעם ולי נרלה שהוא ט"ס וכ"ל בשני פיוטות "זכר ל' יריחו" והלמ"ד הוא ר"ת "לבדר" וכוונתו "זכר לבדר יריחו" ופי' שהוא עוזן סימן שלא תטעה אמר שזכר לבדר יריחו וכן מלוי בכמה מקומות וכיוצא בזה אינה בתפילת (דף יד.) וסימן לבדר יריחו שלא תטעה אם התרעה זו שופר: [פורת יוסף]

גמ' תנא מקום קליא. עיין פרש"י ותפסר לפרש קליא מלשון שבנים כמו קלא שילן וכן בירוסלמי פ' לף "יפסר הוה מלקלף קולין מתח ר"ש ופיוהו משום דהיה שלל הנהר המלוס שם שבנים ושם היה גלוים ערבי נחל ותנא דמתניתין קלף לף מוצא לחוה מוצא מכרגא משום שלא היה לחוי לזריה: [פורת יוסף]

שם תנא רבות וארובות. נ"ב כמה דבעו. ולא פשוט גבוה הוא י"ל לחמה. כך נ"ל: [ר' יעקב עמדין]

רש"י ד"ה עלה אמה כו' שמתחלה הביאו. נ"ב זבחים לף נד ע"ב: [ר' שמחה מדעסור]

שם בא"ד ומלאוהו אבנים ושיד כו'. כלל'. וכן בשבת הב' והנ': [ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה זוקפין למ"ד ערבה בנטילה. נ"ב לף מג ע"ב ומוס' ס"ל דכן הלכה כמ"ב לף מד ע"ל בד"ה ס"ל: [ר' שמחה מדעסור]

דף מה ע"ב

גמ' א"ר ירמיה משום רשב"י. נ"ב בירוסלמי

הגהות וחדושי הרש"ש

ערבה שהיו מקיפין כו'. ולקמן בלף הסמוך לאמרי' שהיו גבוהות י"ל אמה ל"ל לאיזו בלה להדור מלוה ועמ"ב לעיל (יג) בס"ד: **רש"י ד"ה א"ל לא ארוך לפי שאתה פורע כו' והתורה אמרה לאכלה כו'.** תימה דזה מסור אפי' כשמפקירין וזכה הוא או אחר מן הספקר אבל שלא להפקירן כמ"ש לעיל אפי' אינו עושה בהן בסורה מסור ועי' לעיל (לב ב) ובמד"ס בד"ל: **תד"ה כאן אלא קידוש והזכרת היום.** ל"ל:

דף מה ע"א במשנה יופי לך מזבח יופי לך מזבח. עמ"ב במזבוי לס' בת"ע אות י"ג בתירא מזה לדברי הגר"א ז"ל ע"ש ועתה לאיתי להמ"ל אב' טעם לקת על הכפל: **שם רא"א ליה ולך מזבח.** מ"ב בתוי"ט ובכתופים (ר"ל מלינו שם יה) מן המלר כו' ענני במרחב יה ל"ל במרחב יה לרב ולרבא אחת הן ולר"ח לקי בחיקו ומ"ב על המברש"ל דא"ב כו' הל"ל ולרבא לאיתי"ב כו' אינו מוכרח עמ"ב בהברש"ם דפ"ק בשיטופין פי' ז' ומ"ב בסופו ולע"ג בהירוסלמי חולק על גמרא דילן כו' לי יהלה לט"ם בירוסלמי וע"ל הוי רב דו אמר הללו יה (ר"ל ב' חיבות) והפשיטות הוא מלאמר ר"ח על ר"מ אל"ב לקדשו אחמ"ב בעלמו ס"ל לדילן לחלקו ולקדשו וע"ם בק"ע ודע בהירוסלמי הזה הוא ב"כ במכלתין פ' לעלין הל"י ולחנם הרמיזו התוי"ט לגמילה: **גמרא גוחות על המזבח אמה המי"ם.** כ"ב ל"ל ולפי המתבאר מפרש"י נלפה שהיו בוטלות מעל למזבח ב' אמות ויותר קלת אמה מזה בזקיפה (ר"ל בזקיפה שפוע) ואמה בגמיה והתוי"ט ל"ל במ"ב לחותן ב"ח היו בפופין: **רש"י** (במשנה) **ד"ה ואולין ואין בדבר לא משום גזל.** והוסיף התוי"ט ר"ל גזל דדביהם כת"ק דר' יוסי כו' ממש לל"י הוה גזל לחוליי"ם והל ליתי בלפי הר"ב שם והוה מהגמרא: **רש"י ד"ה עלה אמה דרך ב' נקבים שהיו באחת הזויות.** עי' בפ"ג דמדות מ"ב שהיו נקבין לדומית מערבית: **בא"ד הסובב שבה מקום הלוך לכהנים כו' לחקטיר.** עי' בזבחים (סב ב) דמוכח דבשעת הקטרת אברים היה עומד על הכבש וזוקן על המערכה ולהפכה בגיטורא ג"כ בבד דבבר להיות עומד על הסובב (שמשמע בלה שבהו לגובה המזבח) להפוך על המערכה שהיא מסוכה עוד משפת המזבח ב' אמות בלאיתא מדות פ"ג מ"ב בלה ולאי אי היה מקיף בשפת המזבח בלאיתא בה על הלון רגלי בהנים המבואר שם במדות ועי' זבחים (שם ב) תמהו בשמעה שם (סב ב) בשולת הטעם שהכהן פנה לסובב ומשמע שם דמשם זורק ג"כ על המיסים וכן מלינו בשבת (לב) דמשה שהיה בשהו ג"ל פירש את המלחל על המשכן שהיה כמו כן בשהו ג"ל:

[דף מה ע"ב גמרא ה"ק ליה אנחנו מודים כו' ליה אנחנו מודים. ק"ל למנן בברכות ובמגילה המומר מודים מודים משתקין אותו ועי' לקמן (נג ב) ובפרש"י שבעה שבעת (לב) דמשה שהיה בשהו ג"ל פירש את המלחל על המשכן שהיה כמו כן בשהו ג"ל:

דף מד ע"א גמרא אפקר זיתיא לחשוביא. עמ"ב לעיל (לט ב): **רש"י ד"ה אינה ניטלת אלא בפ"ע אין ד"א נאגד עמה.** וכ"כ התוס' משמע אבל אותה לעצמה מוגדין והמ"ל הכין בשם י"מ שלא לגמגן: **רש"י ד"ה עלה א' בבד א' אבל**

ילקוט מפרשים החדש על מסכת סוכה

[דף מה ע"ב - מז ע"ב]

פרק הרואה מכר בכל לשון מאמרים מזקי בשם ר' ירמיה כך היה רשב"י אומר לתלמוד לומר משום רשב"י משמע שמפי אבי ור' ירמיה היה אומרה ורשב"י היה תנא ורק ר' יוחנן מיניה בשם רשב"י או ר"ש בן יהוצדק משום שהיה סמוך לרבו התנאים אבל ר' ירמיה היה תלמיד ומפ"ז לשון ירושלמי כך היה רשב"י אומר מדוקדק יותר היה מקובל לו מתלמידו. עוד לשיטי בירושלמי הגירסא רשיטי בני עולם הבא והמה מועטים וכלן נכון יותר בני עולם הבא טובא הוי אבל ישראל ים לשם חלק לעולם הבא ועי' תוס' כתובות ק"ג ע"ב מזומן לשיי עוכ"ד ומהרי"ט שם ומפ"ז נכון כלן גירסת הבבלי בני עליה:

שם באספקלריא המאירה. נ"ב עי' יבמות מ"ט ע"ב ובק"א שם ד"ה לספקלין:

[מהר"ץ חיות]

שם והא קא משתתף. נ"ב להתפעל על השם קלי:

[ר' יעקב עמדין]

שם מ"ט דר"י בן ברוקה דכתיב כפות שנים. משמע דשל שם למקרע ול"ת הכי ביבמות (סה ב) גבי פ"ו וכ"מ שהקשה מגליון וי"ל דשם לפ"ו כיון שנאמרה בשון רמיס:

[מצפה איתן]

רש"ך ד"ה אבד סברם משנגנז. נ"ב קוטה דף ט' קוף ע"ש:

[ר' שמחה מדעסויר]

רש"י ד"ה יותם בן עוזיהו. עי' להי"ב כו, ב:

[אפרקסתא דענינא]

תוס' ד"ה אחת כו' ולא ערבה. נ"ב דלעיל"כ הל"ל לף מריות של דקל הי מציקין:

[ר' שמחה מדעסויר]

שם בא"ד לא הי' ערבה בטלה. נ"ב והל דל"ל לף לפי שאין זומין דערבה הוא מן התורה ומריות אינו אלא לסימן טוב:

[ר' שמחה מדעסויר]

תוס' ד"ה אחד זה אבל סוכה וכו' כדי שיאבל וישתה וכו'. עיין שער הציון סימן תרלט סעי' מ' אות ל"ג:

שם בא"ד וכן תפילין כל היום מצותן שיהו מונחין עליו. נ"ב עי' תוס' סנהדרין פ"ח ע"ב ד"ה הלי למודע קלי ועי' רמב"ם פ"ד מהל' תפילין הכ"ו:

[מהר"ץ חיות]

דף מו ע"א

גמ' ור"י בן לוי אמר דיום ראשון מצות לולב מכאן ואילך מצוות זקנים. נ"ב עי' במל"ר פ' נשא ובפסיקתא רבתי פ' ויהי ביום השמיני וכירושלמי דמליתיא פ"ג ה"ד דמשמע דלא פליגי רק בטעם הברכה למר סבר במדבר על נסיעת לובב כמו ביום לשמון ומר סבר במצרך על מלות זקנים. ורמיתי להגהון הגדול מוהרם"ש זלל שכתב בהגהותיו דיש לפרש גם בגמ' כן:

[חשק שלמה]

שם המדליק מברך שלש. עיין שער הציון סימן תרעו סעי' ג' אות ג':

שם והיכן צונו. נ"ב בשבת הגירסא רב חוא אמר מלא תסור:

[מלוא הרודעים]

שם והיכן צונו מלא תסור ר"נ אמר שאל אביך ויגדך. נ"ב עי' רמב"ן בהשגותיו לס' המצות שורש ג' מ"ם טעמם פלוגתא ר' חויי ור"נ ועי' רמב"ם פ"ג מהל' תשובה ולבדי הרמב"ם פ"ל מהל' ברכות ס"ג במברכין על הדבנן משום דכתיב כל אשר יאמרו לך תעשה ובפ"ו מהל' ברכות כתב המברכין על הדבנן דכתיב ע"פ התורה אשר יורוך ועי' כ"מ פי' לדנקט רבינו עשה משום דלא תסור מכל אשר יגידו לכם ועמ' הלכות:

[מהר"ץ חיות]

שם ת"ר העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו. עיין ביאור הלכה סימן תרמח סעי' ג' ד"ה כשעושה אותה:

שם א"ר יאושיע"א ר"ח בר פפא הלכתא כר'. נ"ב ובגרכות דף מ' פסק ר' זירא בעצמו דלית הלכתא כר' דאמר דצעי ליכר ברכה לכל מין ומין וגבי ירקות ולכאורה שם דברים סותרים דהא מתוויטו מהד טעמא נפקא ליה לר' יהודה וכאן שאמר ר' זירא בעצמו ומ"ש דשאר הלכתא כוותיה ומפיהד לף וכן קשה על הרמב"ם ז"ל דפסק כר"ז בשני הפסקים. ושוב מצאתי בספר מאור זמן רב מהר מנחמי בצו"ח בית הפרים סמלך אות"ח סימן ד' שהרגיש בזה וכתב לישב דהשם כיון שאמרך בפה"פ שפיר הוי היכר ברכה ומהלוקתם שם אינו רק מי מקרי היכר ברכה אבל בזה הכל מודים דבעינן היכר ברכה וזה יש בשני דברי הגר"ז ז"ל בביאוריו לאו"ח בסי' רכ"ח במ"ב שם דפסק כר' משום דחזל לשיטתו דאמר תן לו מעין ברכותיו ע"ש ועו"ק:

[חשק שלמה]

רש"י ד"ה ה"ג ואע"ג דמדרבנן מברכינן. נ"ב וכן מפורש לעיל דף לט ע"א בברכת הלל לפניו:

[ר' שמחה מדעסויר]

רש"י ד"ה מצות הרבה כו' דהניח תפילין. נ"ב משמע דס"ל לרש"י דבמוהר"מ מניח תפילין:

[מלוא הרודעים]

תוס' ד"ה עושה סוכה לעצמו דסבר דאין מברך לעשות וכו'. עיין ביאור הלכה סימן תרמח סעי' ג' ד"ה לעצמו ובסימן תרמג סעי' ג' ד"ה ותפ"ל וכו':

תוס' ד"ה העושה מברך שהחיינו ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו. והרמב"ם בחמת ס"ל דמברכי על ציצית ותפילין ועי' מג"א סי' כ"ב וס"ך ד"ה סי' כ"ח ס"ה:

[גליון מהרש"א]

שם בא"ד ונקשה מפדיון הבן. נ"ב ועיין תוס' בכורות ס"ט. והר"ן ז"ל תירץ דפדיון הבן אינו מצוה זמנו מזמן לזמן קאתי כיון שהוא מצוה תלויה בזמן שלשים יום של תינוק ליל מכלל נפל ונכנס לכלל קיומא שייך לברוכי ביה שהחיינו אבל תפלין ומילה לא תלה בזמן עכ"ל ס"ל. ולריך לומר לף למילה משמה דכתיב ביום השמיני יומל כיון דלא עבר ומל תוך ז' יצא כמבואר ביו"ד סימן רס"ג ס"ק לא תלה בזמן משא"כ בפדיון הבן אם לא פדה תוך ל' אינו כלום כמבואר שם סימן ש"ה ס"ג הוי כתלה בזמן. ועיין תוספות הרשב"א סימן שע"ט דדחה טעמא דמילין זמנין זמן בבדיקת חמץ לחין לו זמן קבוע להיות לדבר ודעתו למזבר מייב לבדוק לפילו מחמלת הסעה והלל פדיון הבן אין לו זמן אלא פחות מכלשים יום ואילך ופ"ה חומרים זמן עכ"ד. ואינו דחיה לע"ד לף לחין זמן קבוע אבר ל' הוי זמן קבוע קובע ל' דל"י לפחות משא"כ בבדיקה. ועי' פ"ח ס"ק ס' מל"ב דחמה טעמא לחין לו זמן קבוע מקובה למברך שהחיינו אם עשאה משמע לף מחמלת הסעה ע"ש. ומשמיטתיה ריטב"א כאן לכתב דוקא חוץ ל' דמילה עליו חוצת קובה ע"ש. ועיין עוד בשובות הרשב"א סי' רמ"ח ודו"ק:

[רש"ש טורבשו]

תוס' ד"ה נכנם כו' כדקתני סיפא. נ"ב כאן למטה:

[ר' שמחה מדעסויר]

שם בא"ד ושמא כיון כו'. והמה בריטב"א מבואר לתיהר וקושית התוס' ניחא בפשיטות דהברייתא לא מיירי כלל מדין זמן דהרגל אלא בדין זמן דקובה דאם לא בירך בשעת מצוה אינו יכול לברך בשעת שייבה וכ"ש אם קדם ובדך זמן דהרגל בשיתו או שלא אכל לילה ראשונה בקובה וכמ"ש הר"ן בשם הרא"ש ור"ת וכ"פ הרמ"ך בפי' מרמ"ך ועי' בהגר"ז:

[חילופי גירסאות]

תוס' ד"ה דכל דהכא הרי מונחין ושומדין. נ"ב ר"ל ומ"ש לף שייך לברך להניח וכ"כ הר"ן להדיא דלא כמהר"ם מלובלין דפירש לף שייך לברך לשמוח את מקיו ע"ש. ומ"מ לי"ע לפמ"ש בט"ז בא"ח סי' כ"ם בתשובה דאפי מלות הן עכ"פ הגמה וגם הזכירה. ולהניח ועל מלות קף מתרוייהו ס"ל מדוע לף יברך על מלות כל לימת דמשמע לף דמומחין ועומדין אינו רק על ברכת להניח ולף על מלות דקאי על הזכירה ובעת המשמוש הוא זוכר. ועוי יותר מבואר מלשמוח מקיו דמפקפק הר"ן על ע"ש:

[רש"ש טורבשו]

שם בא"ד ומסתברא דמברכין. נ"ב עי' בר"ן כאן ובכ"י סי' כ"ה:

[מלוא הרודעים]

תוס' ד"ה הרואה אלא גבי נר הנוכה משום חביבות הגם וגם יש וכו'. עיין ביאור הלכה סימן תרעו סעי' ז' ד"ה ויש ומיבות מרעו סעי' ג' ד"ה ויש ומיבות וכו':

שם בא"ד ועוד י"ל כו'. עיין מהרש"ל ומהר"ם ז"ל דפירשו דאין מברכין על הנרות אלא בשעת הדלקה ולא בשעת הטלת הפתילות. והמהרש"ל ז"ל הקשה עליהם דודאי מצינו שפיר ברכת שהחיינו בלא ברכה אחרת וכגון בנוחם שפיר ברכת שהחיינו ולא ברכה לף"מ דודאי אסר לין לו הנאת הגוף ממנה וכגון הכא בנוחם ב"ש לין לו שום הנאה בהדי המלוה אלא שייך לברך שהחיינו למוחל. ולף כן בדבר שיש לו הנאה בקצת כגון הדלים מדשים או בית מדש ליש לו הנאה בקציתה. וגם בנוחם מבירו למחר י' יום ליש לו הנאה בהחיינו. שפיר שייך לברך ברכת שהחיינו בפני עלמו:

[רש"ש טורבשו]

דף מו ע"ב

גמ' אמר ר"ז לא לימני אינים הושענא לינוקא ביומא טובא קמא וכו'. מתבאר בספר מגחת ברוך סי' פ"ט וס"ג:

שם לא לימא אינש לינוקא יהבי לך שנאמר למדו לשונם דבר שקר. נ"ב עי' רמב"ם פי"ב מהל' מלוות ה"ח לריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת ע"ש ורלה לי שמכאן הוליה הרמב"ם דבריו כי אין לדבריו שום מקור זולת מקום זה. ובדבר מידול ים לומר דמימרת זאת דר"ז שייכא למימרת רלשונה דלא לקני אינש הושענא ליטוקא כו' מ"ט דיטוקא מקני קני מלוות לף מקני ונפיק בלולב אחיו שלו והקשה הר"ן מכי אמרה ע"א למחזר ולא אמרינן אחיו שלו ס"ל דמי שמי אמרה ונפיק בלולב דשלו הוא ולא מקשיים התנלי דהמחזר ול"ל דהפי' בגמרא דהמיעוט לף יהיה יוצא כיון דאין לו דידו להחזר. ומיעוט שייך גם בזה כיון דאם יהיה גדול יהיה יוצא בחמנה ע"א למחזר ול"ל כיון דאחד מנטיע למיעוט שנותן לו בלולב כדין לצאת ובאמת אין יוצא בו שוב אחי לגמרי. שיקבל וזה היא כוונת מידל דר"ז שם בא"ד ושמא כיון כו'. והמה בריטב"א מבואר להיפך וקושית התוס' ניחא בפשיטות דהברייתא לא מיירי כלל מדין זמן דהרגל אלא בדין זמן דקובה דאם לא בירך בשעת שייבה שוב אינו יכול לצאת אפילו לכתחלה ע"ש:

[מהר"ץ חיות]

רש"י ד"ה מיד כו' ואין נראה דאמרינן כו'. עי' בהגר"ז ס"מ סימן שע"ח ס"ק כ"ה שכתב דהתוס' נרסי כגירסת שלנו במ"ר שם. וע"ש שכתב שאיני דברי רש"י. וגם המהר"ם כ"כ ע"ש:

[חילופי גירסאות]

תוס' ד"ה אתרוג בשביעי אסור בסוכה לא מהני תנאי. עיין ביאור הלכה סימן תרסה סעי' ט' ד"ה אם לא התנה:

דף מז ע"א

גמ' הפרים והאלים וכו'. נ"ב בתוספתא דמנחות פ"י:

[מראה כהן]

תוס' ד"ה מיתב כו' לפי שהוא יו"ט. נ"ב גם י"ל לפי דנעילת לולב ביו"ט רק מדרבנן:

[ר' שמחה מדעסויר]

תוס' ד"ה לינה כו' משום דבעינן זביחה. נ"ב לחד מ"ד שם:

[ר' שמחה מדעסויר]

דף מז ע"ב

גמ' דאמר ר"נ זמן אומרו אפילו בשוק. עיין שער הציון סימן תרעו סעי' ג' אות ג':

שם אי לא בריך האידנא וכו'. עיין ביאור הלכה סימן תרמג סעי' ג' ד"ה ואם"ל זמן:

שם מאי לאו למעוטי נמי שמיני של חג. וק"ל דמאי פריך מבריימא דשמיני מהא דתניא דרי"ל אין פסח שני טעון לינה הא בפ"ט דפסחים (דף לה ע"ב) דמיני בריימא זו מבריימא דשמעינן מינה למיל לי' לר"י לינה בפסח שני ומפני דאני תנאי מלינה דר"י ור"ש ל"ק כלל מבריימא דקאני דשמיני טעון לינה מבריימא דפסח שני למימ דהוה תנא דשמיני ס"ל כמילד תנא דשמיני ס"ל דפסח שני טעון לינה דמיימי הכא בפסחים דס"ל דפסח שני טעון לינה ולדידיה ומאי דשמיני טעון לינה דמהי מיהי למעוטי מיין לתפי' פסח שני לא ממעט. ודוחק לומר דהכא נמי מבריימא דשמיני פריך אלא מבריימא דתנא דלר"י פסח שני אין טעון לינה דמקשי לידיה מהא דאמר ר"י גבי שמיני. אבל יש לי לומר דקושטא דסוגיא דילן נמי ס"ל כלל הא דשמני בסוגיא דפסחים תרי תנאי אליבא דר"י בפסח שני אי טעון לינה אלא ס"ל דליבא למ"ד כלל אליבא דר"י לפסח שני טעון לינה ומ"ה פריך בפסחים מבריימא דשמיני מבריימא דקתני דר"י לפסח שני אין טעון לינה הא דלריך בסוגיא דפסחים מבריימא דמיימי התם ס"ל אליבא דר"י לפסח שני טעון לינה אלא לימר דלאו דיוק הוא כמו שהאמר דהרי מדייק הכי מבריימא דתני פסח שני דומה לפסח את הטומאה וטעון לינה. דומה לפסח את הטומאה כמאן כר' יהודה דתניא פסח שני דומה לפסח את השבת ואינו דומה לפסח את הטומאה ולר' יהודה אומר אף דומה לפסח את הטומאה ולר' יהודה טעון לינה והא תניא ר"ש מניין לפסח שני שאין טעון לינה ת"ל בלילות ומשמע כן מכאי תרי תנאי ואליבא דר"י. אך אין זה הכרח כלל לפי דמומה ביומא (דף נא) דמלבד ר' יהודה אילא תנאי דס"ל דפסח שני אין טומאה דפריך התם תנאי דבריימא דמיימי התם (דף נ ע"ב) דקתני דפסח

הגהות וחדושי הרש"ש

למזבח). ק"ל דמשמע שמניחם שוין והרי מריות פסול לגובה לעיל (נב) והכא אמר דוקא מריות]: **גמרא אר"י א"ש כו' סוכה ד' ימים מימים כולהו ז' כחד יומא כו'.** נס' ג"ל דאיך מיבוי מיוחד דר"י להכא להא דמנחת הס"ם מימים מנחות ע"ם ושוף דבריו ס"ל לעיל מוחב גברא ול"ל להבטל ובדבריו בטלים דשם (מא) מבואר דאי ל"ל טעת את מיוחב אינו מחויב להסדורי במרה: **שם נקוט דרבב"ח בידך כו'.** לכאורה ל"ל כדיון לף לולב שבעה דשמועל ס"ל כווחיב דכה"ג כתבו הפוסקים בכ"ד. ועי' רש"י לקמן ד"ה ס"ג: **תד"ה סביב וכתיב ופאת ימה כו'.** העמיקו הכמוחים שלא בסדרן ולקמן גם שלא בכתבן עי' במקרא: **תד"ה אחת וריב"ב דריש לחוערבי כו'.** כל"ל במיבה לחמ: **בא"ד והא כו' ואותו היום לי"ד יום א'.** וזה לוחק ולעד"ז דהאי ומוכטין לומן כו' דקאמר לף היה ביום שלא ז':

דף מו ע"א

גמרא וריב"ל אמר כו' מבאן ואילך מצות זקנים. במדבר פי"ד לוחב מבאן ואילך מצות זקנים. עמ"ש בס"ד בס"ד לעיל ובמה שהקשה דר"י דהכא להא דמנחת הס"ם מימים כולהו ז' כחד יומא כו'. בס' ג"ל דאיך מיבוי מיוחד גברא ול"ל להבטל ובדבריו בטלים דשם (מא) מבואר דאי ל"ל טעת את מיוחב אינו מחויב להסדורי במרה: **שם נקוט דרבב"ח בידך כו'.** לכאורה ל"ל כדיון לף לולב שבעה דשמועל ס"ל כווחיב דכה"ג כתבו הפוסקים בכ"ד. ועי' רש"י לקמן ד"ה ס"ג: **תד"ה סביב וכתיב ופאת ימה כו'.** העמיקו הכמוחים שלא בסדרן ולקמן גם שלא בכתבן עי' במקרא: **תד"ה אחת וריב"ב דריש לחוערבי כו'.** כל"ל במיבה לחמ: **בא"ד והא כו' ואותו היום לי"ד יום א'.** וזה לוחק ולעד"ז דהאי ומוכטין לומן כו' דקאמר לף היה ביום שלא ז':

דף מז ע"ב

גמרא ובבר ר"י שמיני טעון לינה והתניא כו'. ק"ל מאי פריך להא דפסחים (לה ב) מסקינן דמני מנאי מלינה דר"י זה ס"ם ושל דהתם ק"ל מדוע לא מסיק מנאי מלינה דר"י בחמ ק"ל ולקמן (לד ב) וביותר קשה דמניהו לר"מ ביומא (נח) דפ"ם דוחה אה"ע וי"ל לחמי כוותיה ובלינה ל"ל דר"י וכמו דלחי בסמוך ולעמ"ש רמב"ם פ"ח ה"ו ול"ע: **שם דתניא ר"א והניחו זו תנופה כו' בשה"א והנחתו הרי הנחה אמור המא"מ והניחו כו'.** כן הגיה הגר"ז ז"ל בסג"א פ"ג דבכורים מ"ו ובהגהותיו כאן ט"ס [בהגהות הגר"ז שלפנינו מוקן]: **שם מאי הוה עלה.** קשה וכי מפני שנחמה הסיימתא יחמו דברי ריו"ח ומאי בעי ר"ל מפני לחמר שחידש בה"מ ותפלה ג"כ מדברה יהי' סתירה למדוע שייר זמן ומיוחנא מ"מ ליכא לחרי שייר ג"כ פיים: **רש"י ד"ה ה"ג מאי לאו כו'.** ל"ל לכוונתו למחוק למעוטי קמ"ל דנני שלפנינו דנחמת אין לו ביאור: **רש"י ד"ה לא למעוטי.** אבל שנוחת לף הזכירו הגמרא ול"ל דהוה נמי בכלל טעון שנה משום דגם לו מלוחין כל ז': **רש"י ד"ה טעונין קרבן ואין טוב אלא שיר כו' דכתיב כו' ומטיב נגן.**

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

הוי קרבן יחיד ודומה לת השבת והטומאה ומגיבה קרבן צבור הוי ומינו דומה שבת וטומאה. מ"ם פסח דקרי ליי קרבן יחיד ומ"ם מגיבה דקרי לה ק"ל מי משום דתמי בכנופיא פסח נמי תמי בכנופיא ומצי מיכל פסח שני דלא תמו בכנופיא וקתמר ג"כ יהא דומה לת השבת והטומאה ומצי מין כמ"ד דמי. והשתא לפי סוגיא דשמעתין דמשמע דליכא מ"ד מליבא דר"י דעניין ליה דפסח שני מלא דברייתא דקתני פסח שני דומה טומאה וטעון ליה קומטא דלא תמיא כר"י כלל מלא כשאר תנאי ס"ל ג"כ ביומא דפסח שני דומה טומאה וצענין ליה לא שמעינן ליה להו ומשמע מית להו כרבנן דר"י. אבל ר"י דשמעינן לי' בהדיא דפסח שני מין טעון ליה מהי מיתי לנו לומר לתיכא דפליג עלה דמברייתא דפסחים ג"כ כמ"ש. וא"ם

ילקוט מפרשים החדש על מסכת סוכה

[דף נ ע"א - נג ע"ב]

שם בא"ד אורחא דמלתא הוא דדרך לעשותה במקום זריזין. נ"ב מהרש"ל נמה הוקרכו לזה הא לעיל שהיה הבלילה פסולה מן לחומת עזרה כר' יוחנן ומכי ממרינן בהדיא התם כו' עכ"ל ולפי מה שפרש"י ומוס' בפסחים שם דמיירי ממנחת מאפה תנור ומחבת ומרחשת ולגיבא דרבי לעיל במנחות דף עד ע"ב ולף עה ע"ל תוס' טולין ניחא:

[ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה חזקיה כו' דכלי שרת מקדשין שלא בזמנן. נ"ב ע' מהרש"ל. ול"ל לחזל כאן לרבא דמסני שם על הא דפרין כי מטי ליליא דבי שמאי ליקדום וליפסול בשקדם ושלים ועיל קאי אליבא דמר זוטרא ורב אחא דאמרי אין שחיטה במזרח אלא כמי שקדמו הקוף:

[ר' שמחה מדעסור]

שם בא"ד מקדשין שלא בזמנן. נ"ב ל"ע דמסקינא שם לעיל מקדשין שלא בזמנם ומ"ש התוס' בעלמא תמי' הדיעור ול"ל דבפל כוותם לפי ס"ד להתם ודו"ק:

[ר"א חבר]

תוס' ד"ה החליל כו' ולמימר זהו החליל כו'. כ"ל:

[ר' שמחה מדעסור]

דף נ ע"ב

גמ' חד תני שואבה וחד תני חשובה. נ"ב מכאן רמיה לף פימי המעורלים לא היתה המצה כתוה בפסח רק לעמד בע"פ רק שהיתה מקודדת ומפ"ו אית תני כך ואית תני כך ומה היתה המצה בכתב לא היה יוסף בפסק בכוון אלו היה הגיל לייתי ספר ומזה למד שהקמח בקדושין ל' ע"א על הפסק בדברי מורה:

[מהר"ץ חיות]

שם דברי הכל שמחה יתירה הוא. כ"ל וכ"ג ר"ש ו"כ ס"ד בף שמח"ז בגמ' וכאן ובף סוף ע"פ בסוף:

[ר' שמחה מדעסור]

רש"י ד"ה בשיר כו' המים. ולפסק בגליון רס"ל מ"ו. נ"ב בתום. דבתב נמי מיירי. ולי מסוס שם שיר אלא על היין. הא ודאי לאו דוקא אלא לרוב שהשם נסוך יין ומשום דכולא שעתא לא הוי אלא נסוך יין אבל בשאר הימים יותר מעל ויסוך יין כדאיתא בכולא פרקא:

[ר' יעקב עמדין]

תוס' ד"ה ורבנן כו' ולא אשתמיט דפליג שום תנא ואל"ל כו'. נ"ב ע' מהרש"ל. ולי נראה לבך בתבו לשון זה כדי להקשות גם לר"י בר מנא בף נף נא ע"ל:

[ר' שמחה מדעסור]

דף נא ע"א

גמ' מ"ט דמ"ד עיקר שירה בכלי. עיין מ"ש רס"ל בתבת שלמה ומשמע דרק לר' ירמיה הוא הכרח לגיבא למ"ד הכי ול"ג דולמי לכ"ע פ' מצפה איתן]

מתני' סָפֵק. נ"ב בפלא שפליס למרוס [ביום כ] מן בשפל יצאו:

[ר' יעקב עמדין]

תוס' ד"ה מבלאי תימה דלא קתני נמי בתוגת. נ"ב ע' בתוס' יו"ט בלן שהקשה למאמי לא הקשו גם ממנחת ומוסף בהגהות מהרי"ב ז"ל ולמתם בבר להגיס בזה בכ"מ בפ"ח מהל' כלי המקדש הלכה ו' ובתב שם בתיעוד שבני ממנחת היה קיס דק ביותר ולא מזי לפפילות ולפלא ל"ל לייבב גם קושית תוס' מבתוגת ע"פ דברי הב"מ שם שבתב טעם לדברי הרמב"ם שם שכ' מהבתמות בהיום הדיוטים היו עושין פתילות למורה משום דמן המבנסים היו מלילקין למאמת בית השופבה ומן המבנסן בוודאי לא היו רשאין לעשות פתילות למורה משום דאית בהו עמעמ ע"פ וא"ב י"ל נמי מיפבע דמשו"ה לא היו מלילקין למאמת בית השופבה מבתבתות משום דמשם שהיה מלילקין למורה ומה שבתבו יותר לעשות מבנסים לשאמת בית השופבה ומבתבתות למורה ולא מיפבע נראה משום דמבנסים עביס ביותר ויהיו רואים לשאמת בית השופבה טפי מבתבתות וק"ל:

[חשק שלמה]

בהגהות מהרי"ב ע"ש דלא הקשו גם ממנפת. נ"ב ע' בב"מ פ"ח מהל' כלי המקדש הלכה ו' ותמיהני קצת יפוב לזה:

[מראה כהן]

דף נא ע"ב

מתני' היוצא ממזרח. ל"ל למזרח. וכן בפעם הפני:

[ר' יעקב עמדין]

גמ' וכלהון קטלינהו אלכסנדר מוקדון. ר"בבכר התעורר הרב מהר"י אבכסנגל סוף פירושו למלכים כי ע"כ ט"ס כאן שהרי אלכסנדל מוקדון בעה אלכסנדרית ועקרתא על שמו כמו שהרבו מהדם בהלמים רבה פכ"ג פיסקא וידע קין את קרתו בשמותם עלי ידמות אלכסנדריא ע"ש אלכסנדל ועי' מאור עינים פי"ב שהאריך בזה ועי' מהדם ויקרא רבה פ"ט בא ושם נבוכדנאצר בדופני של אנטוכיה אע"ג דאנטוכיה ע"ש אנטוכיוס בר"ז מכר בפית רמשון:

[מהר"ץ חיות]

שם וכלהו קטלינהו אלכסנדר מוקדון. מיבא מוקדון ט"ס כמ"ש אברבנאל כי הי' בזמן אחרון:

[מצפה איתן]

שם אלכסנדרום מוקדון". נ"ב ל"ג. וכמדומני זה היה אלכסנדרום לטירוס:

[רבי יעקב עמדין]

שם משום דעברי אהאי קרא לא תשובון בדרך הזה. נ"ב ובירושלמי כתן נאמר דעכרו על ג' לחיין ולדעתי לזו שנאמר גבי יס סוף לא מוסיפון לרחוקו אינו בכלל משום לחין למדין דבר מן קודם ממן תורה ובתי הלכתי:

[מהר"ץ חיות]

דף נב ע"ב

גמ' ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה. נ"ב אף שם ההוא גברא בעי. הגי בע"י הוא דבעי:

[ר' ברוך פרענקיל תאומים]

שם היכי עביד כו'. נ"ב נראה לחזיק שהוסיפו אחר שהיתה מלקה. מקבי דהו"ל מוסיף על הבנין אבל בחזוטרתא ק"ק היון שאינם מוסיפם בבין אלא מעיינין אחון על הזיזין לפי שעה אח"כ נוטלין אותן. ואם לא כן בלא"ה קשיא דקעבדי על לא תעבד לך כל עץ וגו':

[ר' יעקב עמדין]

תוס' ד"ה קרא הגבר כו' מקרות הגבר ועד צפרא אי פסלא בלינה או לא. כתב מהרש"ל בשם מהרש"ל דמפרש קרות הגבר הוא עלות השחר ופרפ הוא סיהר המזרח לכ"ע ונראה מדבריו דפסול לינה אינה בהאיר המזרח ואינו כן כו' אלא בתלת בעמוד השחר והשתא נפרש הוא ע"ה וקרות הגבר הוא קודם לו עכ"ד. ולפ זכר לבבר מצוחר כפי' מהרש"ל מדברי הרמב"ם פ"ה דב"מ ואחל לטעמי' דבאל' תמיהני מוכח דמפרש דקריאת הגבר הוא ע"ה כמ"ש הלמ"ה וע"כ נפרש הוא הגן השחר והבגמ' ריש פסחים. וקושטע דבכל דבר לא פסלה לינה מקרות הגבר. והא דבשמעם שם בזבחים דגבי כיור פסל הוא למ"ד דקריאת הגבר הוא קרא למ"ד קרא גברא הוא ע"ה והכהוא מ"ד ק"ל וכ"מ כאן בירושל':

[מצפה איתן]

תוס' ד"ה והיו בה תימה. נ"ב יעוין בירושלמי:

[ר' ברוך פרענקיל תאומים]

דף נב ע"א

גמ' אמרה תורה. נ"ב קני לבבי קבלה מורה. לכותה ריש תלק ובדוכתי תהריני:

[ר' יעקב עמדין]

שם שבעה שמות יש לו. ע' עקידה שער י"ו עלה ב"ם ע"ד:

[גליון מהרש"א]

שם ז' שמות יש לו ליצה"ר. ע' קה"ר ד, טו ועוד ט, כב תמלת עוד שמות ליסה"ר:

[אפרקסתא דענייא]

שם ותעל צחנתו שמניח אומות כו'. עיין ע"ז (דף ג):

[מצפה איתן]

רש"י ד"ה האבילהו לחם במלחמתה של תורה. נ"ב בגרסת רבה פ' כל מפרש לחם של מורה:

[ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה אם כו' מפוצין פלא. נ"ב ולא ניחא להו לפרש כרש"י דליף לה מן כתל מדנקט הגמ' לשון זה לכתיב גבי פטיש:

[ר' שמחה מדעסור]

שם בא"ד דמה לו להזכיר הפטיש. נ"ב לע"ד ל"ל דבקרא נמי בפטיש כתיב והגמ' לפרש הקרא מתא:

[ר' שמחה מדעסור]

דף נב ע"ב

גמ' ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה. נ"ב אף (שם) [כן] לא מלא [הוא] להגמא [שמועל ע טו]. כבר דבריה מורה בלשון ב"ל וינחם ה' [בראשית ו] נממתי כי המלבתי [שמועל שם] וכן רבים:

[ר' יעקב עמדין]

שם ג' מקראות. נ"ב ע"ד מצוא מן אב וכן רבים:

[ר' יעקב עמדין]

שם ומשה בשמאלו. עיין רבה סוף שיר המיריס:

[מצפה איתן]

רש"י ד"ה רעב כאש והאש מפעפע. נ"ב בב"ב דף י' ע"ל פרש"י על מפעפע מרככו:

[ר' שמחה מדעסור]

רש"י ד"ה רעב ורעב לעת זקנה. עי' סנהדרין קז וברש"י שם וקל"ע:

[אפרקסתא דענייא]

דף נג ע"א

גמ' תניא אמרו עליו על הלל הזקן. מצות דר"ג פי"ב:

[מצפה איתן]

שם אם אני כאן. ע' עקידה שער ט"ו עלה ל"ת ע"ד:

[גליון מהרש"א]

שם אמרו עליו על רשב"ג כו'. נ"ב הוא רבן שמעון הנהרג בזו של ר"ג הזקן ואבוי של ר"ג דינהה:

[ר' יעקב עמדין]

שם קמי דרבי ואיתלע. עי' בירושל':

[מצפה איתן]

שם הא והא גרמא לי'. עיין מדרש רבה לך לך פ' ל"ט:

[מצפה איתן]

שם חמש עשרה שיר המעלות. כל"ל:

[ר' שמחה מדעסור]

שם חמש עשרה שיר המעלות כנגד מי. כל"ל. וכ"ה בע"י:

[ר' שמחה מדעסור]

שם חמש עשרה שיר המעלות והורידן. כל"ל:

[ר' שמחה מדעסור]

שם אי הכי מעלות. כל"ל ותי' תמם עשרה הוא בע"י:

[ר' שמחה מדעסור]

תוס' ד"ה אשה היתה בוררת חיטין לאור של בית השואבה. כל"ל:

[ר' שמחה מדעסור]

שם בא"ד בלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה. נ"ב ע' תוס' שבת כ"ל ד"ה שמחת:

[מראה כהן]

תוס' ד"ה אם כו' דפריך ולקילוסיו כו'. נ"ב וע"ש ולו"ק:

[ר' יצחק אייזיק חבר]

דף נג ע"ב

גמ' מלמד שהיו פורעין כו'. נ"ב הוגנו דבריס הללו מלמוד להלליק הוא של הקב"ה במוכן הימו:

[ר' יעקב עמדין]

הגהות וחדושי הרש"ש

מתניתין נתע לשמעינן ומזבחים (כ ב) בב"ה קידש הבית רש"י ל"ה נתע בפנים מקוגיע להכא ותמוה טוב רש"י מהקק שהל"ק תמה עליהם שם:

פרק ה דף נ ע"ב גמרא מאן דמכשיר סבר עיקר שירה בכלי ולפיכך מאבובא דמשה. ק"ל הא הוי גם שאר כלי שיר של מתכת ואיכא למימר דילפו עיקר השיר בהן ומצוה לבמומי קלת בעלמא הוא ומה שפרש"י לעיל עיקר השיר אינו אלא ג"כ חלל מכה כו' אינו מובן דהא הוא לא היה אלא בשיר ומזה יוסף בשאר כלי שיר המצוה. היה אלא בשיר ומזה יוסף בשאר כלי שיר המצוה. כל"ל: רש"י ד"ה ה"ג ואב"א ואת"ל עיקר בכלי כו'. כל"ל: רש"י ד"ה והבא במילף כו' או ברבויי ומיעוטי כו'. כל"ל:

דף נא ע"א גמרא עבדי בהנים היו דר"ט כו'. הכ"ת הקשה לע"כ לא אתיא מתניתין דקדושין כו' ולא מן הדוכן ומעלה ושם אמרי' אתיא מתניתין דהתם דמצריכה בדיקה ליוסמין זו דברי ר"מ ותירב דדוכן דהתם ר"ל דשמחת בהמ"ק דתנן דקמן שעליהן הלוים עומדין בכלי שיר הן אם יש לו מכר דוכן כי לא היו עומדין רק על המעלות וקושטיעו י"ל דהסיק דקדושין הוא מחומן שבהו בפה. ועמ"ש בהגהות מיכה דבר בפתיחתא דמשנת גיד מזון יפוב אחר זוב בפ"ד: רש"י ד"ה עבדי בהנים על אוחזי בלי שיר כו'. ובערכין פי' דקאי על המכין במלל וע"ש במשנה דמיני קל קליק: תד"ה כתנאי וי"ל דהוה מפרש הטעם משום כו'. כל"ל: תד"ה מעלין משמע שר"ל כו' דמ"ם אין להעמיד עבדים וישראלים לדוכן כו'. כל"ל: בא"ד משמע שהמעשה אין תלוי כו' אלא כו' תלוי במעשה. כל"ל: במשנה כדים של ק"ב לוג. עי' תוי"ט מה שהניח ממק' קופרים ממקפר עניית הלויה ועלם מכ"מ אבן מיתא בירושלמי בפ' כל כתבי: רש"י יורדין לע"נ בהנים ולוים כו'. גם יפרלנלים מיכם מקוריס שלא מעזרת בהנים ולפניס (פ"א בכלים מ"מ): שם (בסה"ע) ובכולא מזרחי שהוא לסוף ע"נ היה נמוך בדאמרי' ביומא. ותמוה בסה לא על כותל ע"ע נאמר רק על כותל בר בניא ע"ש: תד"ה מבלאי. בתו"ח מיכן דבאמנו בשמעינן דהכי של בון ולא של בלאים כו' ועלם ממנו גמרא בשבת (כא) דמקשה מיכה להא דתני רב"ח דתפילות של"מ בהן בשבת ל"מ בפרש"י ובכי הל"ל דשמעינן לשמעת מפי מבטל ל

[מב: - מג.]

ואם יכול לאכול כזית דגן. כל ממשא המינין קרי דגן מטין שעורין כוסמין שיבולת שועל ושיפון (נדרים נה.): **מרחיקין מצואתו.** משמלכ"ם מלו בכל מינין שבעת אלו מקרמת: **ארבע אמות.** לענין ק"ש ותפלה: **והוא שיאכל כזית בכדי שיעור אכילת פרס.** שכייתו בכדי אכילת פרס [ד"ז לשיעור] אבל מס שהה יותר מכאן הרי הוא כאכל כלי זית עכשיו ולמתר כלי זית שכך הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה מרובה כחלת: **פרס.** לפי ככר שעישרו בו מזון שתי סעודות לעירוב לשון פרס פלגא כדתניא בעירובין תניא נמי המנוגע לטהייה נמי המנוגע לטמון כגון המנוגע בכזית(שם) שאלמלא הכתוב בשהייה [שם] שיעור אכילה כדכתיב (ויקרא י"ד, מז) והאוכל בתים יכבס בגדיו: יוסיף מכאוב. ומפרש: **שוחטין עליו את הפסח. ממנין אותו עם בני מבוכה ואי לא לא לכתיב** (שמות יב, ד) **אין לפי אכלו מכוסו הרשוי לאכילה:** ר' יהודה אומר עד שיודע הפרש אכילה. דסבר ר' יהודה בדיעבד קריינן בית לפי אכלו ושוחטין עליו את הפסח הא לאו הכי לא:

סליקו להו לולב הגזול

א.[א] לולב וערבה. **שהם במקדש כל שבעה כלומר לולב לטהילה וערבה להקיף את המזבח כלקמן בפירקין** (מה.): **ששה ושבעה. פעמים שדומין את השבת והן כל שבעה. ופעמים שאין דומין והוי להו שבה ימים ולקמיה מפרש להו וחזיל: ההלל.** לגמול כל שמונה כך מקנו נביאים הרחשונים ונערכין (י.) מפרש מ"ש מפסח מפני שימי הפג מלוקין בקרבנותיהן: **והשמחה. לאכול בשר שלמים וקי"ל**[ה] **בפסחים** (קט.) **זמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בשר שלמים** (דברים טז, ז) **וחבמת שלמים ואכלת שם**[ו]. **ותע"ג דהאי קרא לאו בראגלים כתיב דכתיב גרזים ובכר עיבל כתיב מיהו בראגלים שמחה ושמחת בחגך** (שם טז, יד). ותע"ג דכי מקלע (ג)שבת ביום ראשון מי אפשר בשלמים ללישנא קמא[ז] בשבת מי אפשר ולא למאן דאמר בשבת נמי בע"ס ויו"ט משום דבעינן זביחה בשבת שמחה דכתיב (פסחים ע:) מדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ייי אלהיכם שבעת ימים וכאילו אמר עד תשלום שבעת ימים כי הראשון מצותו מן התורה בכל מקום לפיכך התקינו לו שיהא כל אחד נוטל בביתו ואקשינן עלה **תינח אחר תקנה קודם תקנה** [מג.] **אי הכי ראשון נמי הא תקינו ליה רבנן בביתו.**

אבל בשאר הימים לא רצו להתקין ליטול בביתו שמצותו מן התורה אינה אלא במקדש משום דכתיב (ויקרא כג, מ) ושמחתם לפני ייי אלהיכם שבעת ימים וכאילו אמר עד תשלום שבעת ימים כי הראשון מצותו מן התורה בכל מקום לפיכך התקינו לו שיהא כל אחד נוטל בביתו ואקשינן עלה **תינח אחר תקנה קודם תקנה ואיבא** מאן דקשיא ליה אי הכי שופר נמי הא איתיה מן התורה **כתוב בספר המאור: ואיבא מאן דקשיא ליה אי הכי שופר נמי כו' עד ומגילה מעולם לא דחתה את השבת בשום מקום:** אמר הכותב: זה יודע שעיקר תקנת הקללה שנתקנו רבים למה לא היה שופר דוחה את השבת במדינה שהרי עיקרו מן התורה ומפני

ואם יכול לאכול כזית דגן. כל ממשא המינין קרי דגן מטין שעורין כוסמין שיבולת שועל ושיפון (נדרים נה.): **מרחיקין מצואתו.** משמלכ"ם מלו בכל מינין שבעת אלו מקרמת. **ארבע אמות.** לענין ק"ש ותפלה: **והוא שיאכל כזית בכדי שיעור אכילת פרס.** שכייתו בכדי אכילת פרס [ד"ז לשיעור] אבל מס שהה יותר מכאן הרי הוא כאכל כלי זית עכשיו ולמתר כלי זית שכך הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה מרובה כחלת: **פרס.** לפי ככר שעישרו בו מזון שתי סעודות לעירוב לשון פרס פלגא כדתניא בעירובין תניא נמי המנוגע לשהייה נמי המנוגע לטמון כגון המנוגע בכזית(שם) שאלמלא הכתוב בשהייה [שם] שיעור אכילה כדכתיב (ויקרא י"ד, מז) והאוכל בתים יכבס בגדיו: יוסיף מכאוב. ומפרש: **שוחטין עליו את הפסח. ממנין אותו עם מבוכה ואי לא לא לכתיב** (שמות יב, ד) **אין לפי אכלו מכוסו הרשוי לאכילה:** ר' יהודה אומר עד שיודע הפרש אכילה. דסבר ר' יהודה בדיעבד קריינן בית לפי אכלו ושוחטין עליו את הפסח הא לאו הכי לא:

סליקו להו לולב הגזול

א.[א] לולב וערבה. **שהם במקדש כל שבעה כלומר לולב לטהילה וערבה להקיף את המזבח כלקמן בפירקין** (מה.): **ששה ושבעה. פעמים שדומין את השבת והן כל שבעה. ופעמים שאין דומין והוי להו שבה ימים ולקמיה מפרש להו וחזיל: ההלל.** לגמול כל שמונה כך מקנו נביאים הרחשונים ונערכין (י.) מפרש מ"ש מפסח מפני שימי הפג מלוקין בקרבנותיהן: **והשמחה. לאכול בשר שלמים וקי"ל**[ה] **בפסחים** (קט.) **זמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בשר שלמים** (דברים טז, ז) **וחבמת שלמים ואכלת שם**[ו]. **ותע"ג דהאי קרא לאו בראגלים כתיב דכתיב גרזים ובכר עיבל כתיב מיהו בראגלים שמחה ושמחת בחגך** (שם טז, יד). ותע"ג דכי מקלע (ג)שבת ביום ראשון מי אפשר בשלמים ללישנא קמא[ז] בשבת מי אפשר ולא למאן דאמר בשבת נמי בע"ס ויו"ט משום דבעינן זביחה בשבת שמחה דכתיב (פסחים ע:) מדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ייי אלהיכם שבעת ימים וכאילו אמר עד תשלום שבעת ימים כי הראשון מצותו מן התורה בכל מקום לפיכך התקינו לו שיהא כל אחד נוטל בביתו ואקשינן עלה **תינח אחר תקנה קודם תקנה ואיבא** מאן דקשיא ליה אי הכי שופר נמי הא איתיה מן התורה **כתוב בספר המאור: ואיבא מאן דקשיא ליה אי הכי שופר נמי כו' עד ומגילה מעולם לא דחתה את השבת בשום מקום:** אמר הכותב: זה יודע שעיקר תקנת הקללה שנתקנו רבים למה לא היה שופר דוחה את השבת במדינה שהרי עיקרו מן התורה ומפני

שגדול עומד על גביו [ב]**ואם יכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות אמר רב חסדא** [ג]**והוא שיכול לאכלו בכדי אכילת פרס אמר רב חייא בר אבא**[א] **בריה דרב אויא וגדול אע"פ שאינו יכול לאכלו בכדי אכילת פרס דכתיב** (קהלת א, יח) **ויוסיף דעת יוסיף מכאוב** [ד]**אם יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח מאי טעמא לפי אכלו כתיב** (שמות יב, ד) **רבי יהודה אומר עד שיודע הפרש אכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו:**

סליקו להו לולב הגזול

כא. [ה]לולב [ו]**וערבה ששה ושבעה ההלל והשמחה שמנה סוכה ונסוך המים שבעה החליל חמשה ושששה לולב שבעה כיצד** [ז]**יו"ט הראשון שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה: גמ'** ושאר כל הימים ששה אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבה[ב] [ח]**גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד** [מג.] **ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר** [ט]**והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה**[ג] **אי הכי ראשון נמי** [י]**ראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא גזרו ביה רבנן הנך דלית להו עיקר מן התורה בגבולין גזרו ביה רבנן אי הכי האידנא נמי לידחי**

נפרק שני (כו:): **ההלל. שמשת ימים המשובחה היו שמחין בשמחת ניסוך המים ומתנגנין בחלילין וכנגודות מומו מליל לינו לומה לחפילו יו"ט הלכך פעמים שהוא ממשה ימים בשה כגון שלא מל יו"ט ברשמון בשבת וכין שלא מל מועד לזמון מקדש מין עושין יו"ט שני ימים: לולב** שבעה. **ליו"ט לשמון דמי שבת: ושאר ימים. שאל בהן יו"ט לשמון ומשלמת שבת בשולו של מועד לה דמי ותע"ג דכל שבעה מקדש מן התורה בכתיב ומשמתפס לפני ה' אלהיכם**[ב] **משמ"כ לה דמי כלשמרינן בעלמא בשבת**[בא] **ומגמ' משמע מ"ש שניעי כדי לפרקמה שהיא מן התורה ות"ל מייתי לה בזיכרון הן בליכא למיגזר משום בכבה: גמ'** [ט]**בעלמא הוא.** אין לך לילור שלא בשמלטל עליו וכין דמן התורה הוא מקדש כל שבעה למה לפרקוה מה שייג בלמרה מלמה בו: **ייעבירנו ארבע אמות ברה"ר.** ה"ה דמלי למיתר ויוליתו מרה"י לרה"ר שלא שבידו מקומות ועוניתם אין לחוש להוליאה כגון שם היה מונח בכרמלית[בב] בקרפף אף בגניה ואין כאן לילור הולרייתא ויש כאן לילור להעברה בה"ר לו שם שביאנו ע"מ ליטול ולא להוליאו ומעלך עליו להוליאו שם לא עמד לפוש בינתים אינו מייב משום הולאה כדלמר בסמ' שבת. **אלא ראשון.** דמשיבת עטילתו לחפילו בגבולין מייב ליטול לו בגזרו ביה רבנן לו בגבולין ולא בשאר ימים שלינו מה"ט שלא בשבת מקדש לו שבת עטילה לידחו ובגזרו רבנן משום מומרת לשבת אף במקדש ות"ש בשלמו ד"ש מתנין לעקור דבר מה"ט הא מומתינן בינתים (ג:) ומניגו[בג] שב ולא מעשה שלינו: **אי הכי.** משום לחיתים בגבולין לו גזור ביה: **האידנא נמי.** לידחי יו"ט לשמון את השבת.

בפרק שני (כו:): **ההלל. שמשת ימים המשובחה היו שמחין בשמחת ניסוך המים ומתנגנין בחלילין וכנגודות מומו מליל לינו לומה לחפילו יו"ט הלכך פעמים שהוא ממשה ימים בשה כגון שלא מל יו"ט ברשמון בשבת וכין שלא מל מועד לזמון מקדש מין עושין יו"ט שני ימים: לולב** שבעה. **ליו"ט לשמון דמי שבת: ושאר ימים. שאל בהן יו"ט לשמון ומשלמת שבת בשולו של מועד לה דמי ותע"ג דכל שבעה מקדש מן התורה בכתיב ומשמתפס לפני ה' אלהיכם**[ב] **משמ"כ לה דמי כלשמרינן בעלמא בשבת**[בא] **ומגמ' משמע מ"ש שניעי כדי לפרקמה שהיא מן התורה ות"ל מייתי לה בזיכרון הן בליכא למיגזר משום בכבה: גמ'** [ט]**בעלמא הוא.** אין לך לילור שלא בשמלטל עליו וכין דמן התורה הוא מקדש כל שבעה למה לפרקוה מה שייג בלמרה מלמה בו: **ייעבירנו ארבע אמות ברה"ר.** ה"ה דמלי למיתר ויוליתו מרה"י לרה"ר שלא שבידו מקומות ועוניתם אין לחוש להוליאה כגון שם היה מונח בכרמלית[בב] בקרפף אף בגניה ואין כאן לילור הולרייתא ויש כאן לילור להעברה בה"ר לו שם שביאנו ע"מ ליטול ולא להוליאו ומעלך עליו להוליאו שם לא עמד לפוש בינתים אינו מייב משום הולאה כדלמר בסמ' שבת. **אלא ראשון.** דמשיבת עטילתו לחפילו בגבולין מייב ליטול לו בגזרו ביה רבנן לו בגבולין ולא בשאר ימים שלינו מה"ט שלא בשבת מקדש לו שבת עטילה לידחו ובגזרו רבנן משום מומרת לשבת אף במקדש ות"ש בשלמו ד"ש מתנין לעקור דבר מה"ט הא מומתינן בינתים (ג:) ומניגו[בג] שב ולא מעשה שלינו: **אי הכי.** משום לחיתים בגבולין לו גזור ביה: **האידנא נמי.** לידחי יו"ט לשמון את השבת.

שיטת ריב"ב

מרחיקין מצואתו לקריאת שמע ולתפלה. והוא שיכול לאוכלו לאותו כזית דגן בכדי שהיית אכילת פרס דהשתא ודאי צואתו מסרחת: **פרס.** הוא חצי ככר ושיעור הככר כדי שמנה ביצים: **ויוסף דעת יוסיף מכאוב.** כלומר דבכל דהו מסריח כיון דגדול הוא: **איש לפי אכלו כתיב.** ואכילה בכזית שמה אכילה: **ר' יהודה אומר עד שיודע לברר וכו'.** כלומר שידע לברר אכילתו ולאת לתוך פיו:

סליק להו לולב הגזול

מתני' לולב וערבה ששה ושבעה וכו'. כולה מתני' מפרש לקמן: **לולב שבעה כיצד יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת לולב וערבה שבעה.** ביו"ט ראשון איתיה מן התורה בגבולין לפיכך הוא דוחה את השבת אפילו בגבולין ולא גזרינן שמא יעבירנו ארבע אמות ברה"ר אבל שאר ימים דליתנהו מן התורה בגבולין לא דחו שבת ואפילו במקדש דאיתנהו מן התורה הכי פרישנא בגמ':

גמ' ה"ג ראשון דאיתיה מה"ת בגבולין לא גזרו ביה רבנן הנך דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו בהו רבנן:

הגהות וציונים
מהב"ח ושאר מפרשים

(א) בגמ' אמר רבי חייא בריה דרב ייבא ובכ"ל ליתא כלל למימרא דרב חייא ודכתיב ויוסף דעת קאי אדרב חסדא וכן הגי' בתלמוד כ"י אוקספורד:
(ב) בכ"י ובדפו"ר: רבא:
(ג) והיינו טעמא דלולב (ד"ק):
(ד) גי' ד"ת ובדפו"ר שיש יכול. אבל בכ"י ובדפו"ר שיכול:
(ה) צ"ל דקי"ל (ב"ח):
(ו) נ"ב ושמחת (ב"ח):
(ז) ד"ה משחטיה כצ"ל ותיבת נמי מוקף (פ"ש):
(ח) גי' ד"ת וכ"ה בכ"י:
(ט) כ"ש כצ"ל (ב"ח):
(י) דאסור (ד"ה) בתוס' הרא"ש אי' דכתיבי בקרא:
(יא) צ"ל ואע"פ (ב"ח):
(יב) נ"ב או (ב"ח):
(יג) דמשום דמאי (ד"ח):
(יד) נוסף בדפו"א:
(טו) צ"ל בגדים (ב"ח):
(טז) נוסף בדפו"א:
(יז) נ"ב שהן (ב"ח):
(יח) דבהר כצ"ל (ב"ח):
(יט) נ"ב כל (ב"ח):
(כ) נ"ב שבעת ימים וגו' (ב"ח):
(כא) בשביעי אם חל בשבת, הרי שבעה שדוחה שבת ושאר הימים ששה (מהר"ם):
(כב) נ"ב או (ב"ח):
(כג) ושניגן כצ"ל (ב"ח):

א ב מיי' פ"ג מהלכות קרי"ת שמע הלכה ו סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן פט סעיף ג:
ג *מיי' פ"ג מהלכות קרבן פסח הלכה ג סמג עשין רסג:
ד מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יג והלכה טז סמג עשין מד:
ה מיי' שם פ"ז הלכה יג סמג שם:
ו מיי' שם פ"ז הלכה יד:

א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה י"ז:

לא ידעינן בקבועא דירחא. שמא מן יו"ט עד למחר דהוה לן למעבד מלוא מעוכר. ותע"ג דהשתא ידעינן בקבועא דירחא כדאמרינן גרים ביה (ד:) אפ"ה הרי אנו כאילו לא ידעינן משום גזירה דלילמא גזרי שמדא ואתי למיקלקולי כדאיתא התם.

[כא.]

ולמאריכין פ' מקוש שנהגו (פסחים נג:) דמ"ל רב ספרא (לרבא) [א]לר' מאיר כגון אנן דידעינא בקבועא דירחא דיש"ו ליכא למיגזר משום עדים דאתו לא דחינן אינהו נמי לא עדיפא מינן [ב]מלאכה ביו"ט שני] במדבר מתי לא שהיה נקי מקול העבור כמו שפרש"י ז"ל [ד]דמפילו הכי אסור כדכתיבנא מלא להוה דייר היכא דמטו שלושי תשרי דניסן אסור מדברי סופרים[ה] דגזרי שמא יעבירו את העבור ויהיו טועין ויעשו ל' יום ויבא ר"ה ליום ל"א וכתב עליו הר"ן[ו] דלוי ז"ל שזה כשגגה שלא נאמר ויהיו טועין לשופר שאין שופר מצוי אלא בראש השנה שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים אי למאן דאמר אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים עבדו בה רבנן במצות שופר דתיקעינן בתרוייהו ואפ"ה אסור לתוקעו בשבת שמא יטלנו בידו וילך אצל אומן לתקנו ויעבור ברה"ר ובכל מקום ויש לומר כיון שמצות (לולב) [שופר] מעורבת היא ביומה מדרבנן ומדאורייתא אי למאן דאמר שלש תרועות בר"ה שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים אי למאן דאמר אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים עבדו בה רבנן במצות שופר דתיקעינן בתרוייהו כולה בקדש תקנה קודם תקנה ולאחר תקנה דלא תידחי שבת בשאר מקומות כלל משום תרועה דרבנן דאית בה ולעולם בכולהו איתא לגזרה דרבה הא כדאיתא והא כדאיתא שופר במקום שאין בו בית דין ולולב בשאר הימים בכל מקום ואפילו במקדש וה"ה למגילה. אבל מצות לולב כיון שהיא כולה מה"ת ואפילו בגבולין לא גזרו בה רבנן אפילו בגבולין בדורות הראשונים שהיה בית המקדש קיים ולא היה ספק בשום מקום בקיבועא דירחא אבל מאחר שחרב בית המקדש שיש לנו ספק בקיבועא דירחא אע"ג דלבני [ארץ] ישראל ליתי להו ספק כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו. ובמסכת מגילה בפ"א כתב הרב ז"ל גרסינן במסכת סוכה מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביום ראשון ולא מצותו מה"ת ואפילו בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמיה דשופר והיינו טעמא דמגילה אלו הם דברי הרב ז"ל. והם כשגגה שלא נאמר והיינו טעמיה דשופר והיינו טעמיה דמגילה אלא לענין גזירה דרבה דכי היכי דגזרינן גבי שאר ימים דלולב דליתנהו מה"ת בגבולין גזירה דרבה (הם) הכי נמי גזרינן בשופר ומגילה וכמו שפירשנו למעלה אבל לענין ספיקא דקבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ומגילה שהרי אפילו במקום שלא היה להם שום ספק בקיבועא דירחא לא דחו את השבת כדתנן גבי שופר במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ומגילה מעולם לא הוזכר בגמ' אלא לענין לולב בלבד לגבי יו"ט ראשון דאיתיה מה"ת בגבולין והיה מן הדין לדחות את השבת אלא שאין אנו יודעים בקיבועא דירחא וכבר נתבררו כל הטעמים בלולב ושופר ומגילה ממה שכתבנו עיקרי כל הדברים הללו מספר המאור. ויש לפרש דברי הרב ז"ל ולומר שזה שכתב והיינו טעמיה דשופר והיינו טעמיה דמגילה לאו אספיקא דקבועא דירחא קאי אלא אמאי דקאמר דמספיקא לא דחינן שבת ומה הוא הדיחוי הזה דגזרינן שמא יעבירנו ארבע אמות ברה"ר דכיון דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספקא לן אי יו"ט ראשון הוא דהוא מדאורייתא אי לא גזרינן שמא יעבירנו ארבע אמות ברה"ר והיינו טעמייהו דשופר ומגילה דגזרינן בהו שמא יעבירנו ארבע אמות ברה"ר דכיון דשופר אית ביה תרועה (ד)ליום הכפורים משום גזירה דרבה ומה שאמר מספיקא לן דחו רבנן (ו)ליום הכפורים משום גזירה דרבה ומה שאמר העדים נמחרים היו מוזהרים עד שיר של חול כדרכו בדוב הסנים ולפיכך ממרו שבמדינה לא היו מוקעין שמא נמיר להם למקוע כשבאו העדים נמחרים לשנה הבאה ג"כ יתקעו ואע"פ שלא באו עדיין יאמרו משמקר מי לא תקעו עכשיו נמי נתקע כשם שמאו נוהגים מומו קודם ולפיכך לא רצו להמיר אלא במקדש במקום זריזין.

[א]לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו: (מג:) כיון וכתב הרמב"ן ז"ל (במלחמות) שלזה כיון הרב אלפסי ז"ל שכתב בפ"ק דמגילה (סימן אלף סו) גרסינן במסכת סוכה מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביו"ט ואע"ג דמקום שבת ביו"ט ומקום יו"ט שני שוין לענין לולב ושופר ומגילה שכולם דוחין את השבת בשוגג ובמזיד ובאנוס ובמתעסק ובתשמיש המטה ובכל דבר שיש בו מלאכה לצורך אוכל נפש ובכל דבר שהוא מצוה ואפילו הכי מ

[מב: - מג.]

ולא דמי שבת ללא ולולב דכתיב תורה מצ"ה ממר והיינו טעמא דמגילה כלומר שמיה דבר תורה. ומינו עולה יפה בלשון.

לפיכך נ"ל לכיון למסקינן למשום ללא ידעינן בקבועה דירחא אפילו מידי דאורייתא כלולב ושופר לא דמי משום הכי אמר להיינו טעמא דמגילה שהרי מעמה טעמו של שופר ולולב מפקיע בה ומינה לריכה לטעם בפני עצמה ואילו היה נותן בה טעם מפני שהיא של קופריס היה קשה עליו ר"ת שופר ולולב לחוליית לילחו ולפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל כך היה רשוי לכתוב. ומ"מ קשה מאי שנא דשמר מורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד (ר"ה כט:) ולא תקנו כן בלולב י"ל משום דשופר ליכא למיחד למקוע ע"י כולן הלכך במקום ב"ד ליכא למיחש משום"כ בלולב לכל מקום (מג:) הלכך אפילו במקום ב"ד ליכא למיחש היה משום גזירה דרבה:

וראשון דאית ליה עיקר בגבולין מנ"ל וכו' בגבולין שהיו נוטלין לולב זכר למקדש היו נוטלין מבעוד יום וקרא ימירא הוא דמי למכתב בתורה: ראשון ואפילו בגבולין. ללו מריבוי דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע לאפילו בגבולין: הראשון. מיעוטא הוא ללומר הראשון לחודיה הוא דלחמיעוט לך אפילו בשבת. וכן בפרק גיד הנשה (חולין קמ.) דדרשין סירוך (בראשית לב, לג) המיומנת שבירך ללומר למעוטי דשמאל וכן (פסחים נח:) הטעולה (ויקרא ו, ה) ללומר עולה דשמואה. ומיהו זמנין לחמיע לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק היכן (כח:) גבי מוספת ענוי ליו"ט כתורה (ויקרא טז, כט) לרבות את הנשים וגבי סוכה המזרק (שם כג, מג) לרבות את הגרים וכל לחד ולחד כפי ענינו:

פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב דוחין את השבת ואפילו לקנלו מן המחובר ולגמדו ולילחא לדרבי אליעזר (שבת קלג.):

(מב:) **מתני'** ערבה שבעה כיצד שבעה שבעה. פי' במקדש לדוקא: ובשאר כל הימים ששה. מי לחמי שבת בשאר ימים לבד מצביעי ערבה לינה ללא שבה משום ללא לחייב ערבה שבת ללא כי לחמי שבת ביום טוב ללא לשבה משום גזירה דגמרא:

(מג:) **גמ'** עלה בגמרא ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרינן לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייל בשביעי א"ה אנן נמי נדחי אנן לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי יומא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ(א) קשיא. ומסקינן כל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למ למו ליה וכל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למו ליה. והכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת. ולא גזור(ב) כי היכי דגזור גלולב להא ערבה ליתא מן המורה בגבולין כלל ומאי לא גזור בה במקדש: ומפרקינן בדי לפרסמה שהיא מן התורה. כלומר שלפי שמיה מפורשת במורה בהדיא שאנו לה רוחא למדאי שבת מד יומא: ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי. בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן המורה כל שבעה להא לא מיפרשא בהדיא למאי למעני ולמימר להאי ומשמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כג, מ) ללו שמחת לולב קאמר.

ומפרקינן ערבה שלוחי בית דין מייתי לה. מערב שבת ולמעלה מיה מנוה לכל מדם ללא כהניס מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח (מ"ט) למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח

ביום ואפילו בשבת. דמשמע כל דהו יום וקרא ימירא הוא דמי למכתב בתורה: ראשון ואפילו בגבולין. ללו מריבוי דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע לאפילו בגבולין: הראשון. מיעוטא הוא ללומר הראשון לחודיה הוא דלחמיע לך אפילו בשבת. וכן בפרק גיד הנשה (חולין קמ.) דדרשין סירוך (בראשית לב, לג) המיומנת שבירך ללומר למעוטי דשמאל וכן (פסחים נח:) הטעולה (ויקרא ו, ה) ללומר עולה דשמואה. ומיהו זמנין לחמיע לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק היכן (כח:) גבי מוספת ענוי ליו"ט כתורה (ויקרא טז, כט) לרבות את הנשים וגבי סוכה המזרק (שם כג, מג) לרבות את הגרים וכל לחד ולחד כפי ענינו:

פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב דוחין את השבת ואפילו לקנלו מן המחובר ולגמדו ולילחא לדרבי אליעזר (שבת קלג.):

(מב:) **מתני'** ערבה שבעה כיצד שבעה שבעה. פי' במקדש לדוקא: ובשאר כל הימים ששה. מי לחמי שבת בשאר ימים לבד מצביעי ערבה לינה ללא שבה משום ללא לחייב ערבה שבת ללא כי לחמי שבת ביום טוב ללא לשבה משום גזירה דגמרא:

(מג:) **גמ'** עלה בגמרא ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרינן לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייל בשביעי א"ה אנן נמי נדחי אנן לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי יומא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ(א) קשיא. ומסקינן כל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למ למו ליה וכל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למו ליה. והכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת. ולא גזור(ב) כי היכי דגזור גלולב להא ערבה ליתא מן המורה בגבולין כלל ומאי לא גזור בה במקדש: ומפרקינן בדי לפרסמה שהיא מן התורה. כלומר שלפי שמיה מפורשת במורה בהדיא שאנו לה רוחא למדאי שבת מד יומא: ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי. בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן המורה כל שבעה להא לא מיפרשא בהדיא למאי למעני ולמימר להאי ומשמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כג, מ) ללו שמחת לולב קאמר.

ומפרקינן ערבה שלוחי בית דין מייתי לה. מערב שבת ולמעלה מיה מנוה לכל מדם ללא כהניס מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח (מ"ט) למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח

ביום ואפילו בשבת. דמשמע כל דהו יום וקרא ימירא הוא דמי למכתב בתורה: ראשון ואפילו בגבולין. ללו מריבוי דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע לאפילו בגבולין: הראשון. מיעוטא הוא ללומר הראשון לחודיה הוא דלחמיע לך אפילו בשבת. וכן בפרק גיד הנשה (חולין קמ.) דדרשין סירוך (בראשית לב, לג) המיומנת שבירך ללומר למעוטי דשמאל וכן (פסחים נח:) הטעולה (ויקרא ו, ה) ללומר עולה דשמואה. ומיהו זמנין לחמיע לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק היכן (כח:) גבי מוספת ענוי ליו"ט כתורה (ויקרא טז, כט) לרבות את הנשים וגבי סוכה המזרק (שם כג, מג) לרבות את הגרים וכל לחד ולחד כפי ענינו:

פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב דוחין את השבת ואפילו לקנלו מן המחובר ולגמדו ולילחא לדרבי אליעזר (שבת קלג.):

(מב:) **מתני'** ערבה שבעה כיצד שבעה שבעה. פי' במקדש לדוקא: ובשאר כל הימים ששה. מי לחמי שבת בשאר ימים לבד מצביעי ערבה לינה ללא שבה משום ללא לחייב ערבה שבת ללא כי לחמי שבת ביום טוב ללא לשבה משום גזירה דגמרא:

(מג:) **גמ'** עלה בגמרא ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרינן לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייל בשביעי א"ה אנן נמי נדחי אנן לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי יומא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ(א) קשיא. ומסקינן כל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למ למו ליה וכל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למו ליה. והכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת. ולא גזור(ב) כי היכי דגזור גלולב להא ערבה ליתא מן המורה בגבולין כלל ומאי לא גזור בה במקדש: ומפרקינן בדי לפרסמה שהיא מן התורה. כלומר שלפי שמיה מפורשת במורה בהדיא שאנו לה רוחא למדאי שבת מד יומא: ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי. בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן המורה כל שבעה להא לא מיפרשא בהדיא למאי למעני ולמימר להאי ומשמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כג, מ) ללו שמחת לולב קאמר.

ומפרקינן ערבה שלוחי בית דין מייתי לה. מערב שבת ולמעלה מיה מנוה לכל מדם ללא כהניס מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח (מ"ט) למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח

תנו רבנן תו אי הכי בכל יומי נמי נידחי. כלומר מי הכי דליכא למגזר כה מידי והיא כל שבעה במקדש מן המורה כל יומא נמי למיקלע שבת בידי מד יומא ומו לא: ומפרקינן א"כ פקפקת בלולב. כלומר משום ללא דמי(ג) ללא מד יומא ובערבה לחמיע כל יומא לחמי למימר לולב לאו מצוה היא: ופרכינן ולידחי. ערבה ביום לשמן לולב: ומפרקינן דלא מינכרא מילתא. למשום ערבה היא וללא מתפרסם שהיא מן המורה לחמרינן דממוך שנאמרה שבת לדחות אלל לולב נאמרה ג"כ אלל ערבה: ופרכינן מו מ"ש שביעי טפי משאר ימים: ומפרקינן ביון דאפיקתיה מראשון אוקמיה אשביעי. כדי שיהא יום מסוים לו לשמן לו לחמרון. ופרכינן א"ה אנן נמי נידחי. ופרקינן דלא ידעינן בקבועא. כלומר לחע"ג לידעינן בקבועא דירחא יש לנו לעשות עלמינו כאילו לא ידעינן משום משבת דזימנין גזרו שמדא ואחי לאיקלועי וכמו שכתוב למעלה (ד"ה לא ידעינן):

ופרכינן תו אי הכי בכל יומי נמי נידחי. כלומר מי הכי דליכא למגזר כה מידי והיא כל שבעה במקדש מן המורה כל יומא נמי למיקלע שבת בידי מד יומא ומו לא: ומפרקינן א"כ פקפקת בלולב. כלומר משום ללא דמי(ג) ללא מד יומא ובערבה לחמיע כל יומא לחמי למימר לולב לאו מצוה היא: ופרכינן ולידחי. ערבה ביום לשמן לולב: ומפרקינן דלא מינכרא מילתא. למשום ערבה היא וללא מתפרסם שהיא מן המורה לחמרינן דממוך שנאמרה שבת לדחות אלל לולב נאמרה ג"כ אלל ערבה: ופרכינן מו מ"ש שביעי טפי משאר ימים: ומפרקינן ביון דאפיקתיה מראשון אוקמיה אשביעי. כדי שיהא יום מסוים לו לשמן לו לחמרון. ופרכינן א"ה אנן נמי נידחי. ופרקינן דלא ידעינן בקבועא. כלומר לחע"ג לידעינן בקבועא דירחא יש לנו לעשות עלמינו כאילו לא ידעינן משום משבת דזימנין גזרו שמדא ואחי לאיקלועי וכמו שכתוב למעלה (ד"ה לא ידעינן):

ופרכינן תו אי הכי בכל יומי נמי נידחי. כלומר מי הכי דליכא למגזר כה מידי והיא כל שבעה במקדש מן המורה כל יומא נמי למיקלע שבת בידי מד יומא ומו לא: ומפרקינן א"כ פקפקת בלולב. כלומר משום ללא דמי(ג) ללא מד יומא ובערבה לחמיע כל יומא לחמי למימר לולב לאו מצוה היא: ופרכינן ולידחי. ערבה ביום לשמן לולב: ומפרקינן דלא מינכרא מילתא. למשום ערבה היא וללא מתפרסם שהיא מן המורה לחמרינן דממוך שנאמרה שבת לדחות אלל לולב נאמרה ג"כ אלל ערבה: ופרכינן מו מ"ש שביעי טפי משאר ימים: ומפרקינן ביון דאפיקתיה מראשון אוקמיה אשביעי. כדי שיהא יום מסוים לו לשמן לו לחמרון. ופרכינן א"ה אנן נמי נידחי. ופרקינן דלא ידעינן בקבועא. כלומר לחע"ג לידעינן בקבועא דירחא יש לנו לעשות עלמינו כאילו לא ידעינן משום משבת דזימנין גזרו שמדא ואחי לאיקלועי וכמו שכתוב למעלה (ד"ה לא ידעינן):

ואחרים פירשו(ד) דבערבה ליח בה משום גזירה דרבה לפי שללומי ב"ד היו מביחין לותה מן המקום הנקרא מוצא כדחנן בחמני' (מה.) ערבה כילד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה וכו' וכולן נוטלין ממה שהיו נותנין להן שלומי ב"ד וכיון שהיו נוטלין לותה לפני ב"ד ולא היו מביחין לותה כל לחד מביחו לית בה משום גזירה דרבה ולפילו בגבולין שהיו נוטלין לותה זכר למקדש היו נוטלין מבעוד יום וקרא ימירא הוא דמי למכתב בתורה: ראשון ואפילו בגבולין. ללו מריבוי דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע לאפילו בגבולין: הראשון. מיעוטא הוא ללומר הראשון לחודיה הוא דלחמיע לך אפילו בשבת. וכן בפרק גיד הנשה (חולין קמ.) דדרשין סירוך (בראשית לב, לג) המיומנת שבירך ללומר למעוטי דשמאל וכן (פסחים נח:) הטעולה (ויקרא ו, ה) ללומר עולה דשמואה. ומיהו זמנין לחמיע לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק היכן (כח:) גבי מוספת ענוי ליו"ט כתורה (ויקרא טז, כט) לרבות את הנשים וגבי סוכה המזרק (שם כג, מג) לרבות את הגרים וכל לחד ולחד כפי ענינו:

פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב דוחין את השבת ואפילו לקנלו מן המחובר ולגמדו ולילחא לדרבי אליעזר (שבת קלג.):

(מב:) **מתני'** ערבה שבעה כיצד שבעה שבעה. פי' במקדש לדוקא: ובשאר כל הימים ששה. מי לחמי שבת בשאר ימים לבד מצביעי ערבה לינה ללא שבה משום ללא לחייב ערבה שבת ללא כי לחמי שבת ביום טוב ללא לשבה משום גזירה דגמרא:

(מג:) **גמ'** עלה בגמרא ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרינן לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייל בשביעי א"ה אנן נמי נדחי אנן לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי יומא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ(א) קשיא. ומסקינן כל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למ למו ליה וכל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למו ליה. והכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת. ולא גזור(ב) כי היכי דגזור גלולב להא ערבה ליתא מן המורה בגבולין כלל ומאי לא גזור בה במקדש: ומפרקינן בדי לפרסמה שהיא מן התורה. כלומר שלפי שמיה מפורשת במורה בהדיא שאנו לה רוחא למדאי שבת מד יומא: ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי. בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן המורה כל שבעה להא לא מיפרשא בהדיא למאי למעני ולמימר להאי ומשמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כג, מ) ללו שמחת לולב קאמר.

ומפרקינן ערבה שלוחי בית דין מייתי לה. מערב שבת ולמעלה מיה מנוה לכל מדם ללא כהניס מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח (מ"ט) למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח

ואחרים פירשו(ד) דבערבה ליח בה משום גזירה דרבה לפי שללומי ב"ד היו מביחין לותה מן המקום הנקרא מוצא כדחנן בחמני' (מה.) ערבה כילד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה וכו' וכולן נוטלין ממה שהיו נותנין להן שלומי ב"ד וכיון שהיו נוטלין לותה לפני ב"ד ולא היו מביחין לותה כל לחד מביחו לית בה משום גזירה דרבה ולפילו בגבולין שהיו נוטלין לותה זכר למקדש היו נוטלין מבעוד יום וקרא ימירא הוא דמי למכתב בתורה: ראשון ואפילו בגבולין. ללו מריבוי דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע לאפילו בגבולין: הראשון. מיעוטא הוא ללומר הראשון לחודיה הוא דלחמיע לך אפילו בשבת. וכן בפרק גיד הנשה (חולין קמ.) דדרשין סירוך (בראשית לב, לג) המיומנת שבירך ללומר למעוטי דשמאל וכן (פסחים נח:) הטעולה (ויקרא ו, ה) ללומר עולה דשמואה. ומיהו זמנין לחמיע לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק היכן (כח:) גבי מוספת ענוי ליו"ט כתורה (ויקרא טז, כט) לרבות את הנשים וגבי סוכה המזרק (שם כג, מג) לרבות את הגרים וכל לחד ולחד כפי ענינו:

פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב דוחין את השבת ואפילו לקנלו מן המחובר ולגמדו ולילחא לדרבי אליעזר (שבת קלג.):

(מב:) **מתני'** ערבה שבעה כיצד שבעה שבעה. פי' במקדש לדוקא: ובשאר כל הימים ששה. מי לחמי שבת בשאר ימים לבד מצביעי ערבה לינה ללא שבה משום ללא לחייב ערבה שבת ללא כי לחמי שבת ביום טוב ללא לשבה משום גזירה דגמרא:

(מג:) **גמ'** עלה בגמרא ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרינן לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייל בשביעי א"ה אנן נמי נדחי אנן לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי יומא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ(א) קשיא. ומסקינן כל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למ למו ליה וכל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למו ליה. והכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת. ולא גזור(ב) כי היכי דגזור גלולב להא ערבה ליתא מן המורה בגבולין כלל ומאי לא גזור בה במקדש: ומפרקינן בדי לפרסמה שהיא מן התורה. כלומר שלפי שמיה מפורשת במורה בהדיא שאנו לה רוחא למדאי שבת מד יומא: ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי. בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן המורה כל שבעה להא לא מיפרשא בהדיא למאי למעני ולמימר להאי ומשמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כג, מ) ללו שמחת לולב קאמר.

ומפרקינן ערבה שלוחי בית דין מייתי לה. מערב שבת ולמעלה מיה מנוה לכל מדם ללא כהניס מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח (מ"ט) למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח

א [מ"י פ"ח מהלכות לולב הלכה י' סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמט סעיף ג ומיתן תרנח סעיף ג]: —

ב *מ"י שם פ"ז הלכה י סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרנב סעיף ג:

ג מ"י פ"ו מהלכות לולב הלכה כח:

שלטי הגבורים

א [טור סי' תרס] ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה בעוד הספר על התיבה ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הספר קודם גמר קריאה כיון שאין נוהגין כן ומדקאמר הכא דבימי הגשמים אחר כלו כל יום אי פעמים אחד לימינו ואחד לשמאלו וביום שביעי שלשה פעמים לימינו ושלשה פעמים לשמאלו ואחד לימינו ואין נוהגין כן עתה שלא כלו כל יום אחד לימינו ושבעת אין מקיפין כיון שאין לו לולב וכתב רב שרירא גאון שאין לומר הושענות [בשבת] מפני התיובות שישמעו שתוכרים בשבת כמו בשאר ויכוחו גם ליטול הלולב אבל בשאין אומר הושענות מתבדר להם וברלאה דכיון שאין מקיפין בשבת אחד מתבדר להם כמה שאין מקיפין ות"ל למוצ"ש ולכ"ש בעל העיטור (פסקים הדבורות הל' לולב סי' [ג]):

לשון ריא"ז

[ה"א אות א] **אע"פ** שמצות לולב שבשבת יתים כמו שביארנו בזמן הזה אינו נוטל אלא ביום ראשון בשבת לעולם ואפילו אם חל שבת ביום טוב לאכול בסוכה ולא לנטלו בידו מפני גזירה שמא יעבירנו ברשות הרבים.

[אות ב] בזמן שבית המקדש קיים היו נוטלין אם עברה לתחת תוך מהערבה של לולב ודבר זה הלכה למשה מסיני בכל יום היו מקיפין אותו(ה) את המזבח שלא פעמים ומנענעים בהן ומודים לה' והיום הושיעה נא ביום השביעי היו מקיפין את המזבח שבעה פעמים. יש מקומות שנוהגין להניח התיבה בתוכה שבשבת ולהקיף אותה זכר למקדש ויש מקומות שנוהגין להקיף בספר תורה. בגבולין אין נוטלים את הערבה אלא ביום שביעי בלבד וכך אנו עושין בזמן הזה:

ביום ואפילו בשבת. דמשמע כל דהו יום וקרא ימירא הוא דמי למכתב בתורה: ראשון ואפילו בגבולין. ללו מריבוי דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע לאפילו בגבולין: הראשון. מיעוטא הוא ללומר הראשון לחודיה הוא דלחמיע לך אפילו בשבת. וכן בפרק גיד הנשה (חולין קמ.) דדרשין סירוך (בראשית לב, לג) המיומנת שבירך ללומר למעוטי דשמאל וכן (פסחים נח:) הטעולה (ויקרא ו, ה) ללומר עולה דשמואה. ומיהו זמנין לחמיע לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק היכן (כח:) גבי מוספת ענוי ליו"ט כתורה (ויקרא טז, כט) לרבות את הנשים וגבי סוכה המזרק (שם כג, מג) לרבות את הגרים וכל לחד ולחד כפי ענינו:

פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: למכשירי לולב דוחין את השבת ואפילו לקנלו מן המחובר ולגמדו ולילחא לדרבי אליעזר (שבת קלג.):

(מב:) **מתני'** ערבה שבעה כיצד שבעה שבעה. פי' במקדש לדוקא: ובשאר כל הימים ששה. מי לחמי שבת בשאר ימים לבד מצביעי ערבה לינה ללא שבה משום ללא לחייב ערבה שבת ללא כי לחמי שבת ביום טוב ללא לשבה משום גזירה דגמרא:

(מג:) **גמ'** עלה בגמרא ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרינן לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייל בשביעי א"ה אנן נמי נדחי אנן לא ידעינן בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי יומא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ(א) קשיא. ומסקינן כל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למ למו ליה וכל מילתא למן למיגן ליה מינהו נמי למו ליה. והכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת. ולא גזור(ב) כי היכי דגזור גלולב להא ערבה ליתא מן המורה בגבולין כלל ומאי לא גזור בה במקדש: ומפרקינן בדי לפרסמה שהיא מן התורה. כלומר שלפי שמיה מפורשת במורה בהדיא שאנו לה רוחא למדאי שבת מד יומא: ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי. בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן המורה כל שבעה להא לא מיפרשא בהדיא למאי למעני ולמימר להאי ומשמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כג, מ) ללו שמחת לולב קאמר.

ומפרקינן ערבה שלוחי בית דין מייתי לה. מערב שבת ולמעלה מיה מנוה לכל מדם ללא כהניס מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח (מ"ט) למן ישראל כשרין ליכנס בין האולם ולמזבח

שיטת ריב"ב

מתני' ערבה שבעה כיצד יום שביעי של ערבה וכו'. בגמ' מפרש אמאי נקט יום שביעי שהרי אף שאר הימים הם מה"ת במקדש כדאמרינן ערבי נחל שתים אחת ללולב ואחת למקדש ובגמ' נמי מפרש ערבה כיון דליתא מה"ת בגבולין אמאי דחיא שבת אפילו במקדש ובגמ' נמי מפרש דהאידנא היינו טעמא דלא דחיא ערבה של יום שביעי שבת משום דלא ידעינן בקבועא דירחא:

הגהות וציונים

מהב"ח ושאר מפרשים

(א) בגמ': ואלא קשיא: (ב) גזור בה (ד"ה): (ג) ג' ד"ת. ומחק אות ד מתיבת "דלכל": (ד) תיבת של כהנים מוקף ונ"ב ליתא ברש"י (פ"ש): (ה) כן פ' הריטב"א: (ו) נ"ב לולב (ב"ח): (ז) בד"ת נוסף: בעלמא ממה שהיו מקפידין בלולב ושופר: (ח) ברש"י בש"ס כלומר: (ט) בריא"ז: מקיפין בה, וכן לקמן, ומנענעין בה:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

[מד. - מד:]

(ר"ש כה.) מאשר תקרלו לותם מקרלי קדם (ויקרא כג, ג) מפילו ביום שבת מזיל. וכן הקביעות שאנו מחשבים בו עכשיו הוא בענין שא"א ליום ערבה שיבא בשבת. ומ"מ המנהג שלנו ע"פ הירושלמי שאנחנו נלפוס בשבת לילן הא למיקנא לכי אתא רבין וכל נחותי יתא ממרי מיקלע ולא דמי ומסקינן טועמא[ב] דכיון דאתן לא לתיון מיגנו נמי לא דמו אלא מי שתקן לנו הקבוע שאנו מחשבין בו ראוי הירושלמי בכך:

[מד.] וגרסינן תנו רבנן משל א"ל אביי לרבא[ג] **מ"ש לולב דעבדינן שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן** [ד]**שבעה זכר למקדש. כלומר אלא יום אחד ליום אחד**[ה] **ולפי עבדינן כדאמרינן לקמן** (מד:) **דההוא גברא דאייתי ערבה קמי רבי אלעזר בר' לזוק** ואקיל מציט מציט ולא בריך **והוא היה לאחר המורגן שהרי רבי לזוק אביו בימי רבי אלעזר ורבי יהושע ורבן גמליאל היה כדאמרינן** (לו.) **אלא דהיה כלום אלקנו בין אבר לעם המרץ** הלכך יום אחד[ו] לעבדינן ליה זכר למקדש אבל אבני אמתי אמתי לא עבדינן ליה שבעה כדעבדינן בלולב:

ומסקינן **אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאיתיה בגבולין מדאורייתא עבדינן בה שבעה זכר לערבה דליתא בגבולין מדאורייתא לא עבדינן בה שבעה זכר למקדש** כדעבדינן בלולב. פירוש לולב אי אפשר לו לעשותו יום אחד בלבד זכר למקדש שכבר הוא נטל בגבולין יום אחד מדינו מן התורה ולא יהא כאן זכר למקדש כלל וכיון דלא סגי ביום אחד עבדינן שבעה אבל ערבה שאינה נטלת מן התורה בגבולין כלל ביום אחד בלאוד אינה זכר למקדש:

ובגמרא (מג:) נמי אקלינן וטרינן הא דתנן במתניתין (מה.) בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים יום שבעה בלומר בשביעי מקיפין את המזבח שבעה פעמים אי הואי התם היקף בגולב או בערבה ולפי מנהגינו עכשיו שמקיפין את התיבה בכל יום פ"א ובשביעי שבעה פעמים משמע דסברינן שאומרו היקף היה בגולב דאי בערבה כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד לא היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל אי הוה בגולב מתוך שהוטל עליו חובה לעשות גולב זכר למקדש שבעה הנהיגונו להקיף בו זכר למקדש וכ"כ רש"י ז"ל בתשובה (סי' קכח) ולפי זה אף בשביעי של ערבה ראוי להקיף בגולב ולא בערבה:

גמ' איתמר רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים. מקנת נביאים המתרומים מגי זכריה ומלאכי שהיו ממסדרי מקנות ישראל בתנאי כנסת הגדולה התקינו שתהא ערבה נטלת בגבולין: וחד אמר מנהג נביאים. התקינו העם ולא מקנו להם. ונ"מ אלא בעיא ברכה ליכא למימר ולאו לתפילו בכלל לא תקון ליתא וכדמסקינן ההוא גברא דאייתי ערבה קומי רבי אלעזר ברבי לזוק ואקיל מציט מציט ולא בריך כלומר ברכה דקסבר מנהג נביאים היא בגבולים ולא ברכה אחרת שאנו מברכין עליהן בגבולים לפיכך אינה צריכה ברכה.

ויש שלמדו מכאן (תוס' מד: ד"ה כאן) ללא מברכין להלל דרשם חתונת (כה:) דרב איקלע לבבל בר"ח וחזנהו דהוו קרו הלילא סבר למפסקינהו וכיון[ז] דחזנהו דמלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם. וכ"ת ז"ל (ספר היראה מידושים סי' תקלו) תומר שאין רואה מערבה להלל בערבה כיון דאינה אלא טלטול בעלמא כיון דלא הויא תקנתא אלא מנהגא לא תשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל תשיבא ומברכין עלה דהא מצינן[ח] דמברכינן אמצי יומי טובים של גליות אלא על פי שאינו אלא מנהג בעלמא כדאמרינן בפרק קמא דסוכה (ד:) הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם.

ובתוספות דחו דאיה זו משום דהויגו טועמא דלא מברכין מערבה למאן דאמר מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר ונוגו ואני יומי טובים של גליות אלא דהסי[ט] לענין ברכה) אין בהם קדושה והזכרת היום בתפלה ובברכת המזון ואין לומר ונוגו ואי משום דמברך על תקיעת שופר ביו"ט אני של ר"ה היינו משום דהתם תקנתא הוא ותמירי מצי יומי טובים של גליות לענין ברכה דקדושה אחת הן כדאמרינן בפ"ק דביצה (שם) זו היא לחייהם ז"ל.

ולא ידענו מה היא להם אלא בידעינן בקבועה לירחא לא עבדינן אני יומי טובים אפילו בשל ר"ה אלא משום מנהג אבותיהם ולא סותקן כלום בשל ר"ה יותר משאר י"ט של גליות אלא משום דאבותיהן לא נהגו בשל גליות אלא בשמי קדושות אף אנו כן ולפי שנהגו בשל ר"ה בקדושה אחת אף אנו קדושה אחת הן ועוד ברכת מלה של יו"ט אני של פסח מאי איכא למימר[י] ולפיכך אם רגילין הרבה ז"ל רגילין אילי רוחה שאבותיהם הני מילי היכא דלא אגבהיה וכו': **ורב חסדא אמר רב יצחק וכו'.** לא פסק הרב ז"ל הלכה כדברי מי ומסתברא כוותיה דרבי אמי ובפלוגתא דרב נחמן ורב ששת נמי מסתברא לי כרב ששת:

[כב.]

כב. [מד.] **גמ'** איתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים היא וחד אמר מנהג נביאים היא ואסיקנא

[מד:] אמר אביו הוה קאימנא קמיה דר' אלעזר בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקיל [א] חביט חביט ולא בריך [א]מנהג נביאים היא ואמנהגא [ב] לא מברכינן[א] א"ר אמי ערבה צריכה שיעור [ב]ואינה ניטלת אלא בפני עצמה [ג]ואין אדם יוצא [ג] ידי חובתו בערבה שבלולב ורב חסדא אמר רבי יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ורב אמר רב נחמן שלשה בדי עלין לחין

גמ' יסוד נביאים הוא מקנת[ט] שהמתרומים מגי זכריה ומלאכי שהיו ממסדרי מקנות ישראל בתנאי כנסת הגדולה: **מנהג נביאים.** שנהגו ולא תקנו להם ונפקא מינה לגא בעינן ברכה לגיכא למימר ואנו לתפילו בכלל לא תקון ליתיה: **וכמה שיעורן.** לעיל לגיכא שיעור: **שלשה בדין.** שיש לכל אחד ואחד **שלשה** עלין לחין:

שיטת ריב"ב

גמ' יסוד נביאים. ערבה בגבולין יסוד נביאים היא וחובה היא לכל: **מנהג נביאים.** נביאים נהגו למנהגא בעלמא ולאו משום חובה: **ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב.** בגמ' פריך כיון דאמרת אינה ניטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ומשני מהו דתימא הני מילי היכא דלא אגבהיה וכו': **ורב חסדא אמר רב יצחק וכו'.** לא פסק הרב ז"ל הלכה כדברי מי ומסתברא כוותיה דרבי אמי ובפלוגתא דרב נחמן ורב ששת נמי מסתברא לי כרב ששת:

הגהות וציונים
מהב"ח ושאר מפרשים

(א) תי' ואמנהגא לא מברכינן ליתא (כ"י נ"י): **(ב)** בד"ת נוסף: משום: **(ג)** גרסה כו' דעבדינן ליה שבעה כצ"ל (ב"ח): **(ד)** עבדינן ליה שבעה כצ"ל (ב"ח): **(ה)** בד"ת נוסף: מיהא: **(ו)** נ"ב ודאי (ב"ח): **(ז)** צ"ל כיון (ב"ח): **(ח)** דהא **אשכחנא** (ב"ח): **(ט)** ד"ת מ"ז: **(י)** עיין גליון הש"ס על התוס': **(יא)** גי' ד"ת וכ"ה בכת"י: **(יב)** בגמ' שם: רב **בר** שבא וכ"ה בכ"י וכן לקמן: **(יג)** גי' מהר"ם: **(יד)** לשון רש"י על הרי"ף. וכ"ה באור זרוע הל' סוכה סי' שטו וכ"מ מספר כלבו סי' עב אבל ברש"י בגמ' לא הזכיר דבענין שלשה עלין וביד דוד כתב להגיה כברש"י כאן אבל המהרי"ם בתוד"ה שלשה כתב דלרש"י בגמ' בענין בכל האורך עלין לחין וכ"כ במחזור ויטרי סי' שסז ועיין מגן אבות להמאירי סי' כא. וע"ע רש"י ב"מ כד. ד"ה עלה ועיין הערה טז לקמן בשם חו"י: **(טו)** נ"ב נביאים הוא

א *[מי' פ"ו מהלכות לולב הלכה כב [סמנ עשין כו מד] טוש"ע או"ח סימן תרסד סעיף ה:

ב *[מי' פ"ו מהלכות לולב הלכה כ סמנ עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרסד סעיף ה:

ג *[מי' שם פ"ו הלכה כ טוש"ע או"ח סימן תרסד סעיף ג וסעיף ו:

א [טור סי' תרסד] כתב גאון שיעור מיטוט שני פעמים בתפלת מוסף של יום [שביעי] לפי שבתפלת התמיד אנו עוטלין הלולב ובתפלת המוסף של היום הזה אנו עוטלין הערבה בפני עצמה וכ"כ הי' פי' מצוט לשון נענוע מיימוני (הל' סוכה פ"ז הכ"ג) כתב מוכח בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש פעמים וכ"כ הרי"ף גיאות (הל' לולב ע' קיג):

ב [טור שם] **בעל העיטור** (בשבת הדפוס הל' לולב נג:) כתב הא דלא בריך רבי אלעזר משום דיחיד הוא ויחיד אינו קובע ברכה לעצמו אבל בצור ולפי מדברין ורב שמואל בן חפני פסק כר' יוחנן והרמ"ז ז"ל (פי' ס) כתב ונהגו כרי"ף: וכתב סמ"ג (עשה מד) ומקשה רבינו יעקב אלא מעתה בהלל דרשם מוסף ובקידוש דיו"ט אני לא יברך והשיב דגבי ערבה מנהג היה אלא לברך:

לשון ריא"ז

[ה"א אות ב] **וערבה** זו אינה מדברי תורה ולא מדברי סופרים אלא מנהג שהנהיגו אותנו הנביאים התמדומים מגני כנסת הגדולה ואין מברכין עליה שאין מעניעה כה בלבד:

ג כתב הטור (סי' תרסד) ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפילו אם הגביה אותה שני פעמים אחד לשם לולב ואחד לשם ערבה וכ"כ נחמן אומר אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב אם הגביה אותה שני פעמים ופסק מיימוני (שם פ"ז ה"ח) דאין אדם יוצא בה ואפי' העבירי ד"ה ואדם (ר"ח הל' לולב מרעיא) פסק שיוצא בה וזה הסכים הרמ"ה (שם): וסמ"ג (עשה מד) פסק בשם בעל הלכות גדולות (ע' ר"ו) דיוצא אדם י"ח בערבה שבלולב וא"ל ערבה אחרת ופלוג עם רבינו:

[מד: - מו. - מו:]

נחמן דכיון דקי"ל (לג.) לולב אין נרין אלא אגד פעמים שחסר טוטפת ערבה בפני עצמה לעיכובא [ב]ומשום לולב ליפלגו תנאי (לד:) בערבות לולב מאן דאמר ערבה אחת ומיהא מאן דאמר שתי ערבות בעי רב נחמן שלשה בדין כדי שיהא נראה שלשה מצות ערבה נוטל אותה ולא לשם מצות ערבה שבלולב]. ורב ששת. פליג ואמר לעיכובא עלה אחד בכל אחד. וקי"ל כוותיה דמנהג נשיאים היה ומזלזין ביה לקולא. ומיהו מסתברא לשיעור מרובה כשיעור אורך ערבה שבלולב שלא מלינו שהקלו בה בזה:

(מו.) **תנו רבנן העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו וכו' ואע"פ שבירך ביום ראשון חוזר ומברך ביום שני.** כלומר לכל הימים מברך על נטילת לולב אבל שהחיינו לא מברך אלא בשעת עשייתו או ביום ראשון: **העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו נכנס לישב בסוכה. אומר בא"י אמ"ה לישב בסוכה.** ומיקרי עובר לעשייתן ואע"פ שכבר נכנס ויצא הא מפני שיכיצה מלוה ונמצא אלא כלבי הרמב"ם ז"ל שהצריך לברך עליה קודם שיכיצה בפרק (ז') [ו'] מהלכות סוכה (הי"ב): **ואפילו אכל שעה שנכנס מברך לישב בסוכה דגמרינן מתפילין דקי"ל אכל אימת דמנח להו מברך.** ובגמרא נמי מסיקינן דבעי רב חסדא כל אימת דמנח להו מברכי פירוש משום דמסתמא[ג] בעי מהן ק"ו מלין כלאיתא דעתו מהן ק"ו מלין כלאיתא בפ"ק [דשבת] (יב.):

וכתבו בתוספות (ד"ה הכל אימת) דלא אתפרש מלי מברך דלא משכחת שהיו מברכין להניח כמו שהיו מברכין קודם הכא כי הן מונחין ועומדין וכתבו דמשכחת דמברכין לשמור מוקיו כי היכי דמברכי ציי מערבא בתר דמסקלי תפילייהו דלאיתא בפרק בא סימן (נדה נח:). ולא ידעתי מהו להם מיפרשי דמברך כלומר לילה לאו זמן תפילין וקרא הכי קאמר (שמות יג, י) ושמרת את החוקה וגו' מימים ימימה כלומר שלא יהו עליך שלא ביום ומשום הכי שייך למימר מוקיו אבל בעידנא דממשמשי בהו היכי שייך למימר בהו הכי. לפיכך נראה לי שהיו מברכין עליהן לשמור את התפילין כלומר מהיכא דשעת או כיוצא בזה.

ולא ידעתי למה השמיטוה פוסקי ההלכות להא דרבנן דבי רב חסדא[ד]. ואפשר להיינו משום לשיעורו הוא קיים להו בתוך כמה שיעור* של זמן מדם חייב למשמש בהן אבל אחן לא קיים להו אם נברך כל שעה שנמשמש בהן אפשר שנמשמש שלא בשעת חיוב ונמצינו מברכין לבטלה. וי"מ מפרשין לכל אימת דממשמשי היינו כשיצאו ממקומן להחזיר במקומן:

וכתבו בתוספות (ד"ה העושה סוכה) שיש מצות שתקנו בהן שהחיינו בסוכה ולולב בלאיתא הכא ומקרא מגילה בלאיתא במגילה (כח:) ופליון הכא בלאיתא בסוף פרק ערבי פסחים (פסחים קכח:) וי"מ מצות שלא תקנו בהן שהחיינו כתפילין דהא בפרק התכלת (מנחות מג:) דייק מדאמר רבי יוחנן על תפילין שלא יד לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין לעצמו תפילין לא מברך מדלא תניא ליה התם וכמו כן יש לדקדק מהם שהחיינו לא מברך ליה מדלא תניא ליה [ו](וכן במילה אינו מברך שהחיינו מדלא תניא ליה) התם (ו)בפרק רבי אלעזר דמילה (שבת קלז:) בהדי ברכות מילה. אבל לא פירשו מפני מה תקנו במקצתן שהחיינו ובמקצתן לא תקנו.

ולי נראה דשהחיינו דמצות נזמן מערבין (עירובין מ:) **לתמרין בר"ה ויוה"כ דכיון דמזמן זמן קאתי אומר עליהן זמן הלכך סוכה ולולב ומקרא מגילה מזמן לזמן קאתו ופליון הכא מע"ג דלאו מזמן לזמן קאתי אפ"ה כיון שהיא מצוה תלויה בזמן שלשים יום של חיטוך צינה מכלל נפל ונכנס לכלל קיימה וחיוה שפיר לברוכי ביה שהחיינו אבל תפילין ומילה לא תלו בזמן והלל של שני ימים טוביס[ו] נמי מע"ג דתלו בזמן כיון שמקנו לומר[ז] על כל נרה ונרה שלא תבא על הכתוב (פסחים קיח.) אין זמנו קבוע. ול"ע לפ"ז למה אין מברכין זמן על ספירת העומר ולעיתי מי שכתב שם לא ספר בלילה לא יספור ביום כדתנן (מגילה כ:) כל הלילה כשר לספירת העומר[ח] משמע דהא ביום לא מיקרי ביה זמן:

ואם לאו לכשיכנס מברך שתים. משמע דאם בירך שהחיינו בשעת עשיה אינו מברך כשנכנס לישב גה ויש לתמוה דהא צריך לברך משום יו"ט כשם שמברך שהחיינו בשאר י"ט ופשיטא דכיון דסוכה מחמת חג קא מחית זמן בידה פטור לזמן דמג.

וכתב הרמב"ד ז"ל (בשו"ת סי' ח) שמי שלא אכל בסוכה לילה הראשון אע"פ שבירך זמן בביתו צריך למחר כשיבא בסוכה לברך זמן אם לא בירכו עליה בשעת עשיה כשם שמברכין על הלולב זמן אע"פ שכבר בירך אומו גלילה. וי"ל (רמ"ה סי' ג בשם רבי שלמה בר שמשון) שאין מברכין זמן על הלולב ביום שני שאין עיקר ברכה זו אלא בשעת עשייה לולב כדמוכחא סוגיין אלא שאנו מסדרים אותה בשעת נטילה כדרך כהנא דהוה מסדר להו אבל דקדושא וכיון שבירך ביום לשמור שהחיינו שוב אינו מברך אלא גרע ממברך בשעת עשייה ולא נהגו כן משום דשעת עשייה אי אפשר מצוה בעינן[י]:

(מו:) **אמר ר' יוחנן אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת.** פירוש טעמיה דרבי יוחנן משום דקסבר לשמור לכולי יומא דשביעי מתקני משום דכיון דאם לא נטל בשמיני יטול בין הערבים כל היום רוחו למצות. ומשום הכי בשמיני מותרת לליכא למימר דמנו לשמור מתקני לבין השמשות אבל לכולי יומא משום דלבין השמשות גופיה לא מיתקני שהרי בין השמשות אינו רואו למצות מתרוג שאפילו לא נטל כל היום אינו

א *מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ד:
ב מיי' שם פ"ז הלכה ו ופי"ל מהלכות ברכות הלכה ט סמג עשין כז מד טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ה:
ג *מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה טו טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ה:
ד מיי' פי"ל מהלכות ברכות ה ט ופ"ו מהלכות סוכה הלכה יג סמג עשין מג טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ה:
ה *מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג:
ו מיי' פ"ל מהלכות תפילין הלכה ז סמג עשין כב טוש"ע או"ח סימן כה סעיף יב:
ז מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג:
ח *מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג:
ט מיי' פי"ל מהלכות ברכות הלכה י:
י מיי' פ"ו מהלכות לולב הלכה כז סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרסה סעיף ג:
א *מיי' פ"ו מהלכות לולב הלכה כ טוש"ע או"ח סימן תרמד סעיף ד:
ב מיי' שם פ"ו הלכה ו ופי"ל מהלכות ברכות הלכה ט סמג עשין כז מד טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ה:
ג *מיי' פ"ו מהלכות לולב הלכה טו טוש"ע או"ח סימן תרמד סעיף ה:
ד מיי' פי"ל מהלכות ברכות ה ט ופ"ו מהלכות סוכה הלכה יג סמג עשין מג טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ג:
ה *מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג:
ו מיי' פ"ל מהלכות תפילין הלכה ז סמג עשין כב טוש"ע או"ח סימן כה סעיף יב:
ז מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג:
ח *מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג:
ט מיי' פי"ל מהלכות ברכות הלכה י:
י מיי' פ"ו מהלכות לולב הלכה כז סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרסה סעיף ג:

שלטי הגבורים

א [טור שם] וכתב רב עלה אחד בכל אחד: לשון ריא"ז [ס"ב ה"ד אות ג] ובכל פעם שנכנס בה לסכול מברך מקב"ו לישב בסוכה כדרך שמברך על התפילין כל שעה שמניחן ואפילו כמה פעמים ביום: **ד** [טור סי' תרמג] מיימוני כתב (פ"ו מהל' סוכה הי"ג) שלרוץ לקדש מעומד כדי שיברך קודם עשייה כמלוה וכתב הרמ"ך (סי' ג) ל"ל לדבריו היה לו לקדש קודם שיכנס בה שמיד בכניסתו הוא עושה המלוה אלא כיון שמלות סוכה היא הלכה לפיכך לא מברך קודם שיכנס בה כדי שיהא קודם לשעת המלוה ממש ואפילו אכל קודם שיכנס בה לא מברך כיון שאין שם מלוה עליו אלא שהוא נכנס לישב בסוכה ומברך ברכה אחת בלבד ואפילו אכל כזית פת קודם שיכנס בה לא מברך כיון שאין זה נכנס לישב בסוכה אלא לאכול פת ואפילו אכל כזית פת בסוכה ולא בירך ברכה אחת בלבד

[מז: - מז. - מז: - מז.]

נוטלו בין השמשות לכיון דלולב בזמן הזה מדרבנן בר מיוס ראשון (מג.) ובין השמשות ספיקא הוא (שבת לד:) וספיקא[ד] דרבנן לקולא (שם לב.). ואיכא למימר דמגו דלתקנתי לפלגת דיומא דשביעי לתקנתי נמי לכוליה ומגו דאיקנה לף בין השמשות דלא לתקנתי כהני מלגא דמתרי ויו"ט בשבת אפילו בין השמשות דלכיון דלולב בזמן הזה מדרבנן הוא ואין לך בו אלא משום ספק ספיקא ואין ספק ספיקא דוחה את השבת ואת יום הכפורים אלא בדבר שחייבין עליו כרת ומיתה בידי אדם ולא בדבר שאין חייבין עליו אלא משום שבות ואפילו בשבת שהוא חמור מיום טוב אין ספק ספיקא דוחה אלא בדבר שחייבין עליו כרת ומיתה בידי אדם כגון ספק ספיקא שמא נתעברה אמו ביום הכיפורים שלפני השבת שספק שבת ספק יום הכיפורים ואפילו הכי אין ספק ספיקא דוחה אלא בדבר שחייבין עליו כרת ומיתה בידי אדם ולא בדבר שאין חייבין עליו אלא משום שבות אבל בדבר שחייבין עליו כרת ומיתה בידי אדם אפילו ספק ספיקא דוחה את השבת ואת יום הכיפורים ואפילו הכי אין ספק ספיקא דוחה את יום טוב הראשון של פסח שחל להיות אחר השבת ואחר יום הכיפורים שלפני השבת שספק שבת ספק יום הכיפורים ספק יום טוב הראשון של פסח שחל להיות אחר השבת ספק שבת ספק יום טוב הראשון של פסח שחל להיות אחר יום הכיפורים

[מח.]

מבל שיש בהרים שנוהגין בשבעה ימים ויש שנוהגים כל שלשים יום ואם קבר מתו יום אחד לפני הרגל עולה לו לשבעת ימים ואפילו שעה אחת לפני הרגל וימי החג עולין לו לשבעה אחרים ויום שמיני עצרת שהוא חג בפני עצמו עולין לו לשבעה[ג] אחרים נמצא שעלו לו כ"ח יום ומונה עוד עליהן תשעה ימים ונמצא שכלו לו שלשים יום ובטלה ממנו גזרת שלשים. ומחרים פירשו (תוד"ה רגל) רגל בפני עצמו לומר שטעון ליפה*:

מתני' ההלל והשמחה שמונה. ההלל שמונה והשמחה שלמי שמחה: סוכה שבעה כיצד גמר לאבול לא יתיר סוכתו. נ"ל דהיינו טעמא דכיון דלמד רחמנא (ויקרא כג, מב) בסוכות תשבו שבעת ימים צריך שתהא לו סוכה כל שבעה. והיינו דקתני סיפא אבל מוריד הוא הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג כלומר שלא על פי שצריך כל שבעה לעשות סוכתו קבע והיו לו כלים נאים ומצעות נאות רלאו שיהו בסוכה כל שבעה אפילו הכי מפני כבוד יום טוב האחרון של חג רשאי להוריד:

גמ' אין לו מקום להוריד כליו מאי. אין לו מקום אחר לאכול שם שיוריד כליו וצריך לאכול בסוכה ביום טוב האחרון מה יעשה ויוכים שהוא עושה אותו כשהוא מוסיף על הסוכה לעשות סוכות שמנה ימים: פוחת ארבעה. טפחים ופוקעה: **מדליק בה את הנר.** לתמרינן (כט.) שרגא בסוכה קטנה בר ממטלתא: **לבני בבל.** לפי שם היו בקיטעה[ד]: **לבני ארץ ישראל.** דקיס להו בקיטעה דילמא ולא יתבי בסוכה[ה] פוחת מרבעה:

סליקו להו
לולב וערבה
וסליקא לה
מסכת סוכה

שיטת ריב"ב

מתני' לא יתיר את סוכתו. ולא יסתור את סוכתו: **אבל מוריד.** מן הסוכה כלי תשמישו בשביל כבוד יו"ט האחרון של חג שצריך להשתמש בכלים נאים שהעלן לסוכה:

גמ' אין לו מקום להוריד כליו. והוא צריך על כרחו לאכול בשמיני בסוכה מה יעשה שלא יהא עובר על בל תוסיף: **הא לן.** (ד"ה)[ב]בבל דבשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן בסוכה ולצורך מחר אינו יכול לפחות בה ארבעה דיו"ט הוא מדליק בה את הנר ולבני ארץ ישראל דיום שביעי חולו של מועד הוא פוחת בה ארבעה: **והני מילי סוכה קטנה וכו'.** כתב הרב דודי ז"ל בספר המאור מ"ש הרב ז"ל אבל סוכה גדולה מעייל בגוה מאני מיכלא ומיפסלא אין נכון דבשלמא סוכה קטנה מיפסלא בשרגא דליתא לשיעורא דסוכה מידי דהוה אנויי סוכה שממעטין בסוכה מן הצד כך כל דבר שהוא ממעט בישיבת סוכה שלא נשאר ממנה שבעה טפחים פנויין לישיבה הוי מיעוט בסוכה קטנה ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסולה משום דליתיה לשיעורא דסוכה גדולה היכי דמיפסלא במאני מיכלא עד כאן לא אמר רבא מאני מיכלא בר ממטלתא אלא ללמדך תשבו כעין תדורו מה דרכו של אדם להכניס מכלי תשמישו בדירתו אבל לפסול את הסוכה אין בכך שום פסלות[א] ואף על גב דאמרינן דמעייל בה מאני מיכלא היכירא בעלמא הוא דלא נהיג בה מנהג דירה כי בנוהג שבעולם יש לכל אדם מקום מוקצה לכלי מאכלו חוץ מדירתו וחומרא דרבנן בעלמא הוא שלא יראה כעובר על בל תוסיף דהא קיימא לן דלעבור שלא בזמן מצות בעי כוונה ובהיכרא כל דהו סגיא:

[נו.] **והלכתא סוכה ואחר כך זמן.** ואף על פי שלא כתבה הרי"ף ז"ל אחר שכתבתי זה מצאתיה במקצת נוסחי ההלכות:

סליקו להו לולב וערבה וסליקא מסכת סוכה

מלחמת ה'

ועוד: ולא פליגי הא לן והא להו כתב הרב אלפסי ז"ל וכו' עד ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסולה משום דליתיה לשיעורא אלא בסוכה גדולה היכי אפשר למימר דמיפסלא וכו'.

אמר הכותב: עד שהוא תמה על רבינו הגדול יתמה על הגמוניס (עמ' ר') ופסקוקות ומדבריהם למדנו דמאני מיכלא בחג אינו רשאי להכניסן בסוכה ללמוד שניך לה ועפיך הלכך הוה היכרא לשמיני ומיהו אין כאן מקום שפק שלא לפסלה לגמרי מהכשירה אמרו שלא יהא בה זמנו שלא בזמנו ולא נראה מהרבינו שלא בזמנו (יז.) ולי נראה מהרבינו ומיהו כלתיתא בפ"ק (יז.) בעינן נמי דמיפסלא היא שאם היתה סוכה גדולה לא קניא בפחיתת מרבעה ולפיכך כתב רס"י ז"ל ופוסקו:

מדליק בה את הנר. לפי שזמון סוכה מקור להניחו אם בשעה שהוא דולק כמו שכתבתי בפ' היכן (סי' תלב כא) הלכך מיכא היכירא: **ולא פליגי הא לן כו'.** ומ"ג דרב חייא בר אבי הוה מייתי בר אבי הוה מנגיל (ג"ג כה:) ורבי יהושע בן לוי היה מאכין ישראל (יבמות מה.) לרבן של תלמידי חכמים שנגנל לסדר דבריהם לתלמידי ארץ ישראל ליושבים לפניהם וכן חושש של ארץ ישראל לתלמידי נבל וכבי מוכח בפרק המגרש (גיטין פד:) דרבי יוחנן אמר דילמן אמר שמי הכא הוא ופסלתו מן הסוכה ופירושו[ז] שהיה רבי יוחנן אומר לתלמידיו שמנגל שאמד מאלים בהיינו דב כהנא אמר רב חייא בר אשי אמר[ח] פוחת בה ארבעה ורבי יהושע בן לוי אמר [ט]מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן דיו"ט [י]הוא ואסור לפחות בה ארבעה מדליק בה את הנר ולבני ארץ ישראל דחולו של מועד הוא פוחת בה ארבעה והני מילי סוכה קטנה דמיפסלא בשרגא אבל סוכה גדולה עייל לגוה מאני מיכלא ומיפסלא דאמר רבא מאני מיכלא לבר ממטלתא מאני משתיא במטללתא:

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

[מח.]

ולא פליגי הא לן והא להו. כתב הרי"ף ז"ל והני מילי בסוכה קטנה דמיפסלא בשרגא אבל סוכה גדולה מעייל לגוה מאני מיכלא ומיפסלא דאמר רבא מאני מיכלא וכו' ואין זה נכון דבשלמא סוכה קטנה מיפסלא בשרגא משום דליתיה לשיעורא דסוכה מידי דהוה אנויי סוכה שממעטין בסוכה מן הצד כך כל דבר שהוא ממעט בישיבת סוכה שלא נשאר ממנה שבעה טפחים פנויין לישיבה הוי מיעוט בסוכה קטנה ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסולה משום דליתיה לשיעורא דסוכה גדולה היכי דמיפסלא במאני מיכלא עד כאן לא אמר רבא מאני מיכלא בר ממטלתא אלא ללמדך תשבו כעין תדורו מה דרכו של אדם להכניס מכלי תשמישו בדירתו אבל לפסול את הסוכה אין בכך שום פסלות[א] ואף על גב דאמרינן דמעייל בה מאני מיכלא היכירא בעלמא הוא דלא נהיג בה מנהג דירה כי בנוהג שבעולם יש לכל אדם מקום מוקצה לכלי מאכלו חוץ מדירתו וחומרא דרבנן בעלמא הוא שלא יראה כעובר על בל תוסיף דהא קיימא לן דלעבור שלא בזמן מצות בעי כוונה ובהיכרא כל דהו סגיא:

[נו.] **והלכתא סוכה ואחר כך זמן.** ואף על פי שלא כתבה הרי"ף ז"ל אחר שכתבתי זה מצאתיה במקצת נוסחי ההלכות:

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

השגות הראב"ד

(א) כתוב שם: **אבל לפסול את הסוכה אין בכך שום פסלות:** אמר אברהם: של נרפתי הוא זה ומה כדבריהם לבני מרץ יצחק למה הזכירו לפחות בה מרבעה ולי נסה אם יתכן להיכרא בעלמא מי נמי בעלמא מחיל ומדמטריקן בה מקום מצוא בלמא מהכשירה דמוכחא בעינן ומי לאו דפסלא מאני מיכלא בסוכה לאו מוכחא ועוד כיון דמבא מי נמי מעייל מי לא נמי לא מעייל מאי היכרא מיכא ועוד דהמי פסלות מפני שנפסדו של מדש קלה בהם ולילמא שביק לה ועפיך ומשום הכי מיגו דבאי להכניסם למוכה:

את כליו וצריך לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה ארבעה על ארבעה לעשות היכר שאנו יושבים בה שלא לשם מצות סוכה שלא יהא נראה כמוסיף וכיון דיום שביעי חול הוא יכול לפחות בה מן המנחה ולמעלה אבל לדידן דביום שביעי א"א לעשות בה שום היכירא של פסול וכ"ש לפחות בה שום דבר שהרי צריך לישב בה בשמיני משום ספק הלכך אם רוצה לישב בה בתשיעי ספק שמיני וא"א לפחות בה גם ביום שמיני מן המנחה ולמעלה שהרי הוא יו"ט צריך הוא לעשות היכר להדליק בה את הנר בליל תשיעי וכך מבואר מדברי הרא"ש והטור ודלא כדמשמע מפירש"י (ב"ח):

(ג) לשבועה **ימים** (ד"ח): **(ד)** בד"ק: ופירוי והב"ח הגיה ופירושו, ובדפו"א ופירוש: **(ה)** הביאו הרי"ף לעיל סי' אלף נח: **(ו)** צ"ל בפרק הישן [כח:] (ב"ח): **(ז)** דירתא: מדליק בה את הנר. ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שצריך לישב בה מחר כצ"ל (ב"ח): **(ח)** נ"ב בשמיני (ב"ח):

א *מיי' פ"ג מהלכות מעוכה הלכה ו טוש"ע או"ח סימן תרמד סעיף ג: ב *מיי' פ"ג מהלכות יום טוב הלכה יז:

ג ד ה מיי' פ"ג מהלכות סוכה הלכה יא ושלכה יד סמג עשין מג טוש"ע או"ח סימן תרסו סעיף ג:

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל (סי' ז) פירש"י הא לן לפי בבל שהשמיני שלנו ספק שביעי לגלן קיס לן בקיטעה דילמא מדליק בה את הנר ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שצריך בה למהר והא להו לבני ארץ ישראל דקיס להו בקיטעה דילמא ולא יתבי בסוכה בשמיני מתוך פוחת משמע מתוך פירושו דסוכה קטנה צריך להדליק בה את הנר כדי שלא יהא נראה שהוא עובר על בל מוסיף מה שיאכל בה בלילה ותמה לי שלגי רלימי מי שעשה בן ועוד קשה לר' יהושע בן לוי דאמר לעני בבל מדליק בה את הנר משמע דקאי דוקא אמקן לו מקום להוריד כליו בשביעי והא ליתא דאפילו יש לו מקום להוריד צריך להדליק בו את הנר שלא יהא נראה כעובר בבל מוסיף מה שיאכל בה בלילה ולא מיתסבר למימר מה שהוריד כליו מע"פ שאחר ומעלה בלילה ליכא היכרא בהני דאיכא נראה דעובר בבל מוסיף מה שיאכל בה בלילה וכ"ל פירושו דרבי יהושע בן לוי דאמר לעני בבל מדליק בה את הנר אמקן לו מקום להוריד כליו בשביעי ליתא לשלחן ערוך ולא לעשות היכר לכלך בה בקיטעה אבל בשאר ימות השנה אין צריך לעשות היכר שאינו עובר בבל מוסיף בה בלילה ולא בשמיני שהרי משום ספק שביעי אנו יושבים בה ואפילו אם יש לו מקום להוריד לשם את הכלים אינו מוריד ותנא דמתני' בארץ ישראל קאי שאין צריכים לישב בה בשמיני כל עיקר הלכך אם יש לו מקום מוריד לשם את כליו ביום שביעי מן המנחה ולמעלה ואם אין לו מקום להוריד לשם ממנה שבעה טפחים פנויין לישיבה הוי מיעוט בסוכה קטנה ואפשר שיתכן בה בדוחק לומר לשון פסלות משום דליתיה לשיעורא דסוכה גדולה היכי דמיפסלא במאני מיכלא עד כאן לא אמר רבא מאני מיכלא בר ממטלתא אלא ללמדך תשבו כעין תדורו מה דרכו של אדם להכניס מכלי תשמישו בדירתו אבל לפסול את הסוכה אין בכך שום פסלות ואע"ג דאמרינן דמעייל בה מאני מיכלא היכירא בעלמא הוא דלא נהיג בה מנהג דירה כי בנוהג שבעולם יש לכל אדם מקום מוקצה לכלי מאכלו חוץ מדירתו וחומרא דרבנן בעלמא הוא שלא יראה כעובר על בל תוסיף דהא קי"ל דלעבור שלא בזמן מצות בעי כוונה ובהיכרא כל דהו סגיא הכא קי"ל דלעבור שלא בזמן מצות בעי כוונה ובהיכרא כל דהו סגיא הכא

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה

הגהות וציונים

מהב"ח ושאר מפרשים

(א) אמר רב (כ"י ז"):
(ב) נ"ב כלומר דלדידן שצריכים לישב בה בשמיני אין לעשות בה שום היכרא של פסול שהרי משום ספק שביעי אנו יושבים בה ואפילו אם יש לו מקום להוריד כליו בשמיני קאי ולריך ליזב בה בתשיעי הלכך צריך לעשות היכר שלינו עובר בבל מוסיף ומלילך בה את הנר כי אינו יכול לפחות בה ביו"ט ורב אמיי בר אבי לבני ח"י קאמר לפיהם בה מרבעה (כו') [בשביעי] וכ"כ רב אלפסי ז"ל:

ידי דבר אחר שמה [ל]לקיחה. והוא שיהיה דרך כבוד ודרך הדור שכל שהוא לנאותו אינו חוצץ. אבל אם נתן את המינין האלו בעציץ או בקדרה ונטלה לא יצא ידי חובתו: **יב** [א]אגד את הלולב עם ההדס והערבה והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלת וכיוצא בה הרי זה חוצץ. הבדיל ביניהן בעלי הדם אינו חוצץ [ק]שמין במינו אינו חוצץ. ויש לו לאגוד את הלולב בחוט או במשיחה ובכל מין שירצה הואיל ואין אגידתו מעכבת: **יג** [ב]מצות לולב להנטל ביום ראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון. ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם ג'. חל יום השבת להיות בתוך ימי החג אינו ניטל בשבת גזרה שמא יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים כמו שגזרו בשופר: **יד** ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון מפני שהוא מצוה מן התורה ואפילו בגבולין. נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שוה שבשאר ימי החג אין אדם חייב ליטול לולב אלא במקדש: **טז** [ג]משחרב בית המקדש התקינו שיהיה לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש. וכל יום ויום מברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב מפני שהיא מצוה מדברי סופרים. ותקנה זו עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש כשיבנה בית המקדש יחזרו הדברים לישנן: **טז** בזמן שבית המקדש קיים היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת. וכן בשאר המקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעות ראש חדש לא היו נוטלין הלולב מספק: **יז** ומשחרב בית המקדש אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון ואפילו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש. מפני בני הגבולין הרחוקים שאינן יודעין בקביעת החדש כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין. הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו: **יח** ובזמן הזה שהכל עושין על פי החשבון נשאר הדבר כמות שהיה שלא ינטל לולב בשבת כלל לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפילו ביום ראשון. ואף על פי שהכל יודעים בקביעת

א סם: ב טור סי' תרנ"ו סמ"ג סם: ג הכל סם סמ"ג:

אמר שמה לקיחה ואמר רבה (דף ל"ז:) לף לילון חיים לולבים דהוסבעת דלמת נתני טרפיה והוה ליה מצילה רבא אמר מין במינו חינו מוקן. ובהלכות והלכתא כבולהו כרבא וקובר רבינו שדברי רבא הם שכל מה שהוא נוי לו והדור בין קשור עמו בין אינו קשור לו שהוא ממינו מע"פ שאינו נוי לו אינו מוקן ויוצא בו ידי מוצתו לכתחלה מה שאינו ממינו ואינו נוי לו ולפי מוקן כמוכר סם (דף מ"ב.) לרבא אמר שסם הוציאו כבלי לף יצא והקשו והא הוא גופיה אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ותירצו ס"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לף ע"כ. וים

יב ויש לו לאגוד את הלולב וכו'. מפורש בגמרא (דף ל"ו:) שטעם ר"י שהיה סומר שאין מוגדין את הלולב אלא במינו הוא משום דסכור לולב צריך אגד ולאידך דקי"ל דאין אגד מעכב אוגדו בכל מה שילקח:

יג מצות לולב להנטל ביו"ט הראשון של חג וכו'. משנה פרק לולב הגזול (שם דף מ"ח.) בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהיה לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ואמרו שם (דף מ"ח:) שיו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין לולביהן לבית הכנסת ממה שהיו מוליכין אותו מפני גזירה שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים וכשבא למחר כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו, פירוש מע"ס היו מוליכין אותו מפני גזירה שמא ישלמה ולמחר היתה נמילתו דוחה שבת והעמידוה פרק לולב וערבה (שם דף מ"ג.) בזמן שביהמ"ק קיים שהיה יום לשמן דוחה שבת כ"מ. ופ' לולב וערבה (שם דף מ"ב: מ"ג.) לולב וערבה שבשה ושמה כיצד יו"ט הראשון שחל להיות בשבת לולב שבשה ושמר כל הימים שמה שלו ושקשו בגמרא ושמר כל הימים שמה אמאי נטלוהו בשלמא הוא ולידמי שבת ותירץ רבה גזרה שמא ילך אצל נקי ללמוד ויעבירנו ברשות הרבים כהה"ר והיינו טעמיה דשופר והקשו אי הכי לשמן נמי לף לידמי ותירצו לשמן לחים ליה עיקר מן התורה בגבולין לף גזרו ביה רבנן הך לישנא להו עיקר מן התורה גזרו בהו רבנן פירוש אפילו במקדש והקשו אי הכי לידין נמי לידמי ותירצו לף ידעינן בקיבוע דירחא והקשו מינהו לידעי בקיבוע דירחא לידמי ותירצו כיון לתנן לף למיזן מינהו נמי לף דמו ונתבטלו כל דברי רבינו: ומ"ם אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעין בקיבוע דירחא וכו'. למד ממה שאמרו לף ידעינן בקיבוע דירחא מלמד מספק אין מוזין וה"ה לשותן שהיו בספק שלא היו דוחין וזה ברור. ומ"ם ובזמן הזה שמו עומין ע"פ המחזון וכו'. דבר ברור הוא דהמחזן נמי לף דמי ונמלו בזה המפרשים נסוגיא המורה פ"ק דיו"ט (ביצה דף ד:) והמידנע דידעינן בקביעא דירחא מ"ט עבדינן מדי יומי ומירלו משום דשלמו ממס הזהרו במנהג מבומיכם בידכם וה"ה לכל דבר שנשתר כמות שהיה שהוא מפני טעם זה:

כל

לחם משנה

ממאי לף לקמר כדאמר לעיל משום טעמא דמציאה ועוד היכי קאמר לדבית לף אמר אלא היכא שעשאו לשותו הם הרואים שהניח לחזוב הוי מפילו היכא דהינו לשותו דהא המם מינו נוי ומע"ג דדמו מותו בגמרא לף דמו מותה אלא משום דמכרו אגל היכא דמכרו מוכה ליה דשמה לקיחה מע"פ שאינו נוי וכיונו כתב שבין קשור להוי מכרו בין אינו קשור לריך שיהיה נוי כלכתב ס"ה ופ"ב קשה. ועוד לפי המסקנא דליף ליה משפופרת לפילו אלא מכרו הם המם לף הוי נוי. וי"ל לעיל להוי אגל בלבד בכל מקום ובכל זמן וכו'. לף שייך אם טעמא לקיחה על ידי דבר אחר כיון שהוא לריך לנולב אלא טעמא דמציאה בלמול שייך ביה והך טעמא דמציאה לף שייך אלא בלולב דוקא משום דכתיב כאן ולקחתם כלדכתיב ולקחתם שהשם לקיחה שמה כלדרשינן ליה בבריימא ומהכא נפקא לן מציאה מלדכתב הר"ן בפירוש ההלכות אגל בעלמא גבי חזוב ועפר לף שייך השם פיקול מטעם מציאה (אלא) אלא כתיב אם ולקחתם אגל פיקול מטעם לקיחה ע"י דבר אחר שייך ביה משום דכתיב קרא ולקחתם שעל כל פנים לריך ליקח הוא בידים ולהכי לעיל אלא שייך אלא טעמא דמציאה לכתיבנא דהוי פקול דכתב הר"ן שמה רבה דפיקול מטעם מציאה אגל הכא דאיכא אגל מגד לריך לנולב פקלו רבה מטעם אחר שהוא לקיחה על ידי דבר אחר שהוא פקול מן התורה לכך הוצרך רבא לומר לקיחה ע"י דבר אחר (לף) שהוא לקיחה דטעמא דלגוי לף סגי אלא לדהוה פיקול המציאה כלכתב הר"ן שהוא מדרבנן אגל לדהוה טעמא דלקיחה על ידי דבר אחר שהוא מן התורה לף והניף ביה ושמר שלקיחה על ידי דבר אחר (לף) שהוא לקיחה להא גבי חזוב וגבי עפר כתיב ולקח ואי אית לך לקיחה הא מיפקל התם מ"ו דשהוא לקיחה אגל הכא גבי לולב בעינן נוי מע"ג דהתם לף בעינן נוי משום דהכא פקול מציאה משום ולקחתם לדיתם התם כלכתיבנא. וז"ם גמ' דגבי לולב לקיחה ע"י דבר אחר שהוא לקיחה ס"מ דרך כבוד כלומר שהוא לנוי אגל אם אינו לנוי מיפקל מטעם מציאה

הגהות מיימוניות

יא [ל] כרבא דלא כרבה דאמר להו לחנהו דגדלי הושענא שירי בית יד, ע"כ: **יב** [ק] כרבא ודלא כרבה דאמר לא לינקוט אינש הושענא בסודרא ולא לידוק אינש הושענא בלולבא: סוף

מגדל עוז

יג מצות לולב להנטל על שבעת הימים. פרק יו"ט של ר"ה (דף ל'): **יג יח** חל יום השבת וכו' עד שמא יעבירנו ברשות הרבים. הכל מפורש פרק לולב הגזול (דף מ"ג): כל

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 286 הודפס ע"י אוצר החכמה

כלומר דכשבית המקדש קיים מתוך שהיה לולב ניטל במקדש כך היה ניטל בכל היכא דידעי בקיבועא דירחא אבל כיון שאין בית המקדש קיים השוו חכמים מדומיסם בכל המקומות:

כג בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן וכו'. פרק לולב וערבה (דף מ"ג:) תיפלגו אמוראי אהא דתנן התם בכל יום מקיפין את המזבח אי הוי בלולבין או בערבה ופקח רבינו כרבא דאמר לר' יפתח לך אימא לך מילתא מעליא דהוה אמר אבוך פעמים הכי אמר אבוך משמיה דר' אלעזר בלולב משום דרבא הוא דאמרא. ושוב אמתגמגו עכשיו הכי הוא שאנו מקיפין התיבה בכל יום פעם אחת ובשביעי שבע פעמים ואי הוה ס"ל דלולבו היקף היה בערבה כיון שאין עושין ערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד לפ היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל כיון דס"ל דבלולב מצוה שהוטל עליהן מוכה לעשות לולב זכר למקדש שבשה הנהיגוהו להקיף בו זכר למקדש. ולפי זה אף בשביעי של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה כך כתב הר"ן ושכך כתב רש"י בסוכה:

כד כך היה המנהג בירושלים וכו' מתפלל והוא בידו. ואמרו בגמ' (דף מ"ב:) דאע"ג דקי"ל לא יאחז אדם תפילין בידו ויתפלל התם לאו מצוה כלומר נטילתם בידו אינה מצוה ולהכי טריד עלייהו עד שיניחם הכא מצוה כלומר נטילתו מצוה וממוך שהתיבה עליו המצוה אין משאם ושימורה כאד עליו ולא טריד:

כה מקבלת האשה וכו'. פירוש ביו"ט הראשון ובזמן שהמ"ק קיים שהיה לולב דומה שאת ומשמעינן לתפילו אשה ללולב גם מיוחד היה מלולבים ליה כיון דלאו לנטילת מצוה הוא ומשמעינן נמי שמותר להסתיר למים בשאת אבל השתא לדידן שאין לולב דומה שאת לפילו ביו"ט ראשון לא שרי לטלטולי כלל: וביו"ט מוסיפין. פירוש אבל לא מתליפין דעורא הוא:

כו ובזמן הזה שאנו עושים שני וכו'. ה"ה נמי טעם למה אין נוטלין לולב בשמיני

בקביעת החדש. וכבר בארנו שעיקר האיסור בנטילת הלולב בשבת גזרה שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים: **יט** כל שחייב בשופר ובסוכה חייב בנטילת הלולב. וכל הפטור משופר וסוכה פטור מנטילת לולב. [א]קטן [ר]היודע לנענע חייב בלולב מדברי סופרים כדי לחנכו במצות: **כ** הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב. ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. ושיעורה אפילו עלה אחד בבד אחד: **כא** כיצד היתה מצותה. בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מורביות של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח. ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה תוקעין ומריעין ותוקעין. חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אלא אם־כן חל יום שביעי להיות בשבת זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה: **כב** [ב]כיצד היו עושין מביאין אותה מערב שבת למקדש ומניחין אותה בגיגיות של זהב כדי שלא יכמשו העלין. ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח ובאין העם ולוקחין ממנה וגוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום. וערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש אלא [ג]ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. כיצד עושה לוקח [ם]בד אחד או בדין הרבה חוץ מערבה שבלולב וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש או [פ]ברכה שדבר זה מנהג נביאים הוא: **כג** [ד]בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת ואומרין אנא ה' הושיעה נא. אנא ה' הצליחה נא. וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות להניח תיבה באמצע בית הכנסת ומקיפין אותה בכל יום כדרך שהיו מקיפין את המזבח זכר למקדש: **כד** [ה]כך היה המנהג בירושלים. יוצא אדם מביתו שחרית ולולבו בידו. ונכנם לבית הכנסת והוא בידו. מתפלל והוא בידו. ויוצא לבקר חולים ולנחם אבלים והוא בידו. וכשיכנס למדרש משלחו לביתו ביד בנו או ביד עבדו: **כה** [ו]מקבלת אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים בשבת בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת. וביום טוב מוסיפין על המים ובמועד מחליפין המים: **כו** [ז]הדם שבלולב [ח]אסור להריח בו מפני שאינו ראוי אלא לריח והואיל והוקצה למצוה אסור להריח בו. אבל אתרוג מותר להריח בו שהרי הוקצה למצוה מאכילה: **כז** [ח]ואסור לאכול אתרוג כל יום השביעי מפני [ג]שהוקצה למקצת היום הוקצה לכולו. ובשמיני מותר באכילה. ובזמן הזה שאנו עושין שני ימים אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני

יט כל שחייב וכו'. זה כבוד שמעיסה מצוה עשה שהזמן גרמא ופטור בסוגיא: קטן היודע לנענע חייב בלולב מדברי סופרים וכו'. משנה (סוכה מ"ב.) קטן שיודע לנענע חייב בלולב ופירשו בירושלמי מדבריהם כדי לחנכו ופטור הוא:

כ הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת וכו'. פרק לולב וערבה (דף מ"ד.) מצותר לדרבן ערבה במקדש הל"מ ופקח רבינו כדברי האומר שם (מ"ד:) ערבה צריכה שיעור ואינה נטלת לא בפני עצמה ואין מדם יוצא בערבה שבלולב ואמרו שם וכמה שיעורה אמר רב נחמן שלשה בדי עלים לאיז וכך שמא אמר עלה אחד בבד אחד וקי"ל ר"ב ורב שמא באיסורי הלכה כר"ב דבעי וכרב שמא באיסורי:

כא כיצד היתה מצותה בכל יום ויום משבעת הימים היו וכו'. משנה (שם מ"ה.) מצות ערבה כילד היו מלקטין מורביות של ערבה וכפין זוקפין אותן בגד המזבח ולמעיהן כפופים על גבי המזבח מקצו והריעו ותקעו ע"כ במשנה: חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אא"ב וכו'. שם (דף מ"ב:) ערבה שבשה כילד יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת (דף מ"ה.) כשחל שביעי בשבת היו מלקטין אותן מערב שבת ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמשו ולמחר היו זוקפין אותן בגד המזבח:

כב וערבה זו הואיל וכו'. תמה מני על טעם זה לפי שאם שאלו בגמרא מאי שנא לולב דעבדינן שבשה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן שבשה זכר למקדש ומתרץ שמא רב זביד משמיה דרבא לולב לפומייהע עבדינן שבשה זכר למקדש ומקשה דערבה לאו מדרבנן היא לשום מנא לשבא שאול מקרא ילף לה רבנן מלכתא גמירי לה ומתוך כך נתנו טעם שמא ושמרו שלא לולב דשית שיש עיקר מדאורייתא בגבולין עבדינן ליה שבשה זכר למקדש ערבה דלית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבשה זכר למקדש וזו היא מסקנא דגמ' וע"כ ה"ל לרבנן להזכיר כן לפי שאין לערבה עיקר כלל מן התורה בגבולין לא תקנו לה שבשה ואולי היה לו לרבינו גרסא ממרא זה ול"ע: כיצד עושה לוקח בד אחד וכו'. שם (דף מ"ד:) מסקנא מצינו מצינו ולא נהיר מנהג נביאים הוא:

כג בכל יום ויום וכו'. משנה בלשונה שם (דף מ"ה.) וכמ"ק והמנהג שהזכיר רבינו פשוט הוא:

כד כך היה המנהג בירושלים וכו'. בגמ' (דף מ"ב:) בלשונה ומפורש שם קולא קריאת שמע ומתפלל ולולב בידו:

כה מקבלת אשה וכו'. משנה שם (דף מ"ג.) מקבלת אשה וכו' בלשון רבינו. ופירש רבינו דלוקח בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת אבל בזמן הזה אין לנו לטלטולי בשבת ודבר פשוט הוא וכן כתבו ז"ל:

כו הדם שבלולב אסור להריח וכו'. מימרא מפורשת שם (דף ל"ז:) הדין והטעם:

כז ואסור לאכול אתרוג ביום השביעי וכו'. פרק לולב וערבה (שם דף מ"ו.) תמר ר'

לחם משנה

כא כדי לפרסמה שהיא מצוה וכו'. זהו מ"ש בגמרא תמר כ' יומנן כדי לפרסמה שהיא מן התורה. מע"ג דלכתורה כשמילנו שלושי בית דין מייתו לה לא קאי מילתא דר' יומנן אלינו כן ולפי המסקנא דתמר ולידתי ביו"ט וכו' ותילנו לא מוכחא מילתא וכו' ולפי דקאי הך דר"י ולכך עבדינן לה ביום ז' ולא ביום הראשון כדי לפרסמה וליכא פרסום ביום ראשון:

כב וערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה וכו'. ומה שממה ס"ה ז"ל על רבינו מימה גדולה היא. וגראה היא להקשות עוד על רבינו מכאן על מה שהניח בספר המצות להל"מ וכדבו הוי *ד"ם ופ"ב לכתורה קשה להא הכא הקשו למ"ד מדרבנן דאין קרלו מדרבנן כיון דהוי הלכה למשה מסיני

*(בפ"ב מהלכות טומאת מת כתב הרמב"ם בהדיא שהל"מ לא מקרי ד"ם ופ"ע):

מגדל עוז

יט כל שחייב בשופר וכו'. ריש מס' ערכין (דף ג') ופ"ק דקדושין (דף ל"ד): קטן היודע לנענע וכו'. ס"פ לולב הגזול (דף מ"ג): **כ** בגמ' הלכה למשה מסיני עד זכר למקדש. הכל פ' לולב וערבה (דף מ"ה): **כד** בד אחד היה המנהג על מתליפין המים. סוף פרק לולב הגזול (דף מ"ח): **כה** הדם שבלולב אסור להריח בו עד מתמלה. פרק לולב הגזול (דף ל"ח): **כו** ואסור לאכול אתרוג בו' עד סוף הפרק. פרק לולב וערבה (דף מ"ו) ובמס' ניקה פרק המניח (דף ל'): מרנינע

הגהות מיימוניות

יט [ר] סוף לולב הגזול קטן היודע לנענע חייב בלולב וגרסינן בירושלמי לא סוף דבר מנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשהוא מנענע ע"כ: **כב** [ג] כרב ששת דאמר אפילו עלה אחד בבד אחד: [ם] שקיל הכיש ולא ברוך: **כו** [ז] כתב רא"ם דאסור ליהנות מערבה אחר נטילתה אם לא התנה עליה מעיקרא דלכולי יומא איתקצאי לאפוקי מאותן שצולין בה בשר ע"כ. וריב"ק היה נוהג בערבה וכן בערבה של לולב לתקן מן העצים קולמוסים ולבער בהן חמץ בפסח כדאמר גבי עירוב הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה כו' כדלעיל בהלכה ח' שבפרק ח' בהל' עירובין כו': **כז** [ג] וששאלת כשחל שמיני עצרת בשבת ושמחת תורה באחד בשבת אם מותר לאכול אתרוג של מצוה דיש אומרו משום הכנה

א טור סי' תרנ"ו סמ"ג עשין מ"ד: ב סמ"ג עשין מ"ד: ג טור סי' תרס"ד: ד טור סי' תר"ס סמ"ג עשין מ"ג סמ"ג עשין סי' ה טור סי' תרנ"ג סמ"ג עשין סי' ו טור סי' תרנ"ד: ז טור סי' תרנ"ג סמ"ג עשין מ"ג: ח טור סי' תרס"ה סמ"ג עשין מ"ג:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 287 הודפס ע"י אוצר החכמה

ר' יוחנן מתרות בשמיני מתרת ור"ל אמר תפילו בשמיני נמי מותרת וקי"ל כר"י ואמרו בגמרא ולדידן דתית לן מרי יומי היכי עבדינן ואמר אביי שמיני קפק שביעי מקורה תשיעי קפק שמיני מותרת ופפקפק הלכה שם כן. והטעם שמין נוטלין לולב בשמיני וייסגין בקורה לפי שקורה היא כל שבעה מן המורה ולולב אין מלוחו מן המורה בגמרא

האתרוג אסור בשמיני כדרך שהיה אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק שהוא ספק שביעי. הפריש שבעה אתרוגין לשבעת הימים כל אחת ואחת יוצא בה ליומה ואוכלה למחר:

פרק שמיני

א ארבעת מינין האלו [א]שהן לולב והדס וערבה ואתרוג שהיה אחד מהן יבש או גזול או גנוב אפילו לאחר יאוש או שיהיה מאשרה הנעבדת אף על פי [ב]שבטלו האשרה מלעבודה. או שהיה של עיר הנדחת הרי זה [ג]פסול. היה אחד מהן של עבודת כוכבים לא יטול לכתחלה ואם נטל יצא.

א טור סי' תרמ"ו סמ"ג עשין מ"ד:

היה

כמי שיוצא כשם שיוצאים בקורה לפי שקורה כל ז' לתורייתא ולא לולב. ופפשר להא דעשה אמר דבלולב אינא חיסא חיסור טלטול משא"כ בקורה. ול"ל שים מקרון תיבה אחת בלשון רבינו מע"כ

וכך צריך להגיה כדרך שהיה מצוי בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק:

פ"ח א או גנוב או גזול אפילו לאחר יאוש. כתב ה"ה ומנהגנו בגמ' שאפילו אמר יאוש הגזול פסול ומהני דגרסינן בר"פ (סוכה כ"ט:) הגזול פסול אפילו ביו"ט אני משום מלוה הבאה בעבירה ור' יפתן בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט דאיכא למימר אבל בשני מתוך שיצא בשאול יוצא בגזול כלומר דביו"ט לאחון לא מיפסל אלא משום לכם ופסק רבינו כר' יפתן כמבואר בדבריו בפוף פ' זה ונעמנו משום דבגמרא מותיבי עליה דר' יפתן ופריק רבי אבי אלימא מלמא כוותיה ס"ל הכי נקטינן. ומעתה אילו היה פוסק רבינו כר' יוחנן ודאי היינו תומרים שאפילו לאחר יאוש פסול כיון דפסוליה

תרמא **העושה סוכה לעצמו אין צריך לברך על עשייתה אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו וכו' אגמרא דידן סמכינן שאין צריך לברך על עשייתה.** כן כתב הרמ"ס בפרק לולב וערבה (סי' ג) וזה לשונו בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג) תניא העושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך על עשייתה סוכה ומגמרת דידן סמכינן דגרסינן בפרק התכלת (מנחות מג.) אמר רב חסדא כל מצוה שעשייתה על ידי גוי אין ישראל מברך על עשייתה וסוכת גנב"ך כשרה ולכתחלה מן האמור (שם:) כל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה אין לריך לברך: **אבל** שהחיינו היה ראוי לברך דתניא **העושה סוכה לעצמו** מברך שהחיינו וכו'. גרייתא זו בפרק לולב וערבה (מו.) ובתר הכי אמר רב אסי חזינא לרב כהנא דמסדר להו מכסא דקידושא וכתב המרדכי (סוכה סי' תשסט) והמידנא לא מברכינן שהחיינו על עשיית סוכה כמו שעשו בימי החכמים המנחים והמחברים וי"ל לפי שכל אחד היה עושה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שאחד עושה לאחה אין נראה שיברך אלא יחיד ונראה העושה והשמר לא יברכו וסמכינן אהא דאמרינן (שם) רב כהנא מסדר להו מכסא דקידושא וכן עשה דנר: **וכתבו** התוספות (שם ד"ה נגנם) והרא"ש (שם) והר"ן (כה: ד"ה ואם) דמשמע בגרייתא שאם בירך שהחיינו בשעת עשייה אינו מברך כשנכנס ליכנ בה ותמהו על זה דהא לריך לברך מאוס יום טוב כדרך שמברך בשאר יום טוב ואפשר דכיון דסוכה מחמת מצ קא אתיא זמן דידה אף על פי שבירך נחול פטור לזמן דמצ: **וכתב** הר"ן (שם) בשם הראב"ד שמי שלא אכל בסוכה לילה הראשון אף על פי שבירך זמן בביתו לריך למחר כשיבנ בסוכה לברך זמן שם גם לא בירכו בשעת עשייה כשם שמברכין על הלולב זמן אף על פי שכבר בירך חומו בלילה (א):

תרמב **סדר היום ערבית נכנסין לבית הכנסת וכו'.** פשוט הוא:

סימן תרמא

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

טעם למה אין אנו מברכים שהחיינו בשעת עשיית סוכה:

העושה סוכה לעצמו אין צריך לברך על עשייתה אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה. עשאה לחבירו מברך על עשיית סוכה. סמכינן אגמרא דידן דקאמר שאין צריך לברך על עשייתה. אבל שהחיינו היה ראוי לברך. דתניא העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו. נכנס לישב בה מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה. אלא דמסדרינן ליה אכסא וזמן שעל הכוס פוטר גם של סוכה:

סימן תרמב

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

סדר תפלת ערבית:

סדר היום ערבית נכנסין לבית הכנסת וקורין קריאת שמע בברכותיה וחותמין ופרוס. ומתפללין שלש ראשונות ושלש אחרונות. [וקדושת היום באמצע] ב) **אתה בחרתנו ותתן לנו יי' אלהינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו באהבה** (א) **מקרא קודש** ג) **[יעלה ויבא] והשיאנו וקדיש. ואם הוא שבת מזכיר גם של שבת את יום המנוח הזה ואת**

תרמב א **סדר היום וכו' זמן שמחתנו באהבה מקרא קודש.** ליכא למידק דמהלכות פסח לא כתב שימר מקרא קדש ונסיתן (תרפ"ג) [תקפ"ג] (רנט:) כתב להדיא שמין נוהגין למרו בחסכנו והכי משמע וכו' וכמן כתב שימר מקרא קודש א) ומולי משמר שמומרין זמן שמחתנו ומין שמחה אלא בחסיפת עם לקדש חומו חומר מקרא קודש בסוכות יותר מבשאר יום טוב ומנהגינו לומר מקרא קודש בכל יום טוב:

דרכי משה

תרמא (א) **וכתב** המרדכי בפרק לולב וערבה (סי' תשסו) המקדש בליל סוכות על יין חדש זמן שבירך על הסוכה פוטר גם היין אבל אם לא היה לפניו בזמן הקידוש אינו פוטרו וצריך לחזור ולברך עליו כשבא לו אחר כך:

תרמב (א) **ובמנהגים** שלנו (ר"א טירנא מנהגי סוכות עמ' קכו) ואין אומרים באהבה וכן הוא בתשב"ץ:

דרישה

הכי ומסיק וכתב וחתן חייב בסוכה וכל שכן השושבינין דהרי אין כאן שום צער וק"ל ובזה נסתלקה תמיהת בית יוסף על רבינו עי"ש: **ומה** שכתב הרא"ש לפני זה זה לשונו הני תנאי סבירא להו דהעוסק במצוה פטור מהמצוה ר"ל החתן שעוסק במצוה לדברי הכל ועיין בתוספות ריש דף כ"ו שדייקי כן מדפטור (מסיפא) [מסוכה] עי"ש: **כתב** בתרומת הדשן דמי שצר לו לישן בסוכה בענין שאינו יכול לפשוט ידיו ורגליו נראה דלא מקרי מצטער ליפטר מן הסוכה והביא ראיה לדבריו עי"ש. עוד כתב אם בליל שבת בחג הסוכות כבו לו הנרות ויש לו נר בביתו הדעת נוטה דשרי לצאת מן הסוכה כדי לאכול בביתו במקום נר ואין אומרים לו לזה לך והבא סעודתך לסוכת חבירך ואכול שם לאור הנר דהא נמי חשיב צער דאין ערב לאדם אלא בשלו אם לא שבלא טורח גמור אפשר לו לבוא לסוכת חבירו דאז אין להקל ע"כ ומזה הוכחתי דגם כן מותר לאדם לבנות לו סוכה מיוחדת בחול המועד לעת הצורך ואין צריך להביא סעודתו לסוכה אחרת: **כתב** מהרי"ק בשורש (קע"ט) [קע"ח] על ברית מילה שאירע בתוך החג הסוכות שצריך לאכול אותו סעודה העושין מפירות אצל היולדת בסוכה ואין לדמות לחתן אבל כשלא אוכל אלא פירות נראה דהמקיל לא הפסיד אף שיקבע עליהם מאחר שגם בלא שום צד מצוה אין חייב בפת אם לא הרוצה להחמיר והאריך עי"ש עוד כתב המהרי"ק בשורש קע"ח על המרדכי (סי' תשמ) שכתב דאבל יש לו צער מהסוכה ובצאתו ינצל לפי מה שכתבתי בפרישה בשם הרא"ש יתיישב ג"כ ...: **וכתב** המרדכי בשם ראבי"ה יש יהודים (שכורים) [שכירים] לתקן בסוכות ושוהים שם דמי לכריא דפירי וחייבים בסוכה:

תרמא **אלא דמסדרינן ליה אכסא.** כתב המרדכי והאידנא לא מברך שהחיינו על עשיית סוכה כמו שעשו בימי חכמים לפי שבימיהם כל אחד עשה סוכה לעצמו לכך היה מברך אבל עכשיו שאחד עושה למאה אין נראה שיברך והאחרים לא יברכו אלא סמכינן ארב כהנא דסדר אכסא דקידושא וכן עמא דבר וכתב הר"ן דמי שלא אוכל בסוכה לילה ראשונה אף על פי שבירך זמן בביתו צריך לחזור ולברך זמן בסוכה למחר כשישב בה אם לא ברכו בשעת עשייה כמו בלולב שמברכין עליו זמן אף על פי שכבר בירך בלילה:

תרמב **ובאהבה מקרא קודש.** במנהגים שלנו בשם התשב"ץ דאין לומר באהבה ודוק:

הגהות והערות

תרמב א) **עיין** מ"ש לעיל סימן תצ ותקפב בהערותי ואין כאן כל קושיא, כי לא זכר רבינו הטור כאן כי אם מקרא קודש השני ועליו כבר הביא רבינו הטור עדות רבי שמואל בן חפני לעיל סימן תקפב שהאשכנזים נוהגים לאמרו, וגם מדברי רבינו הטור בסימן זה ראיה ברורה לדברי לעיל שם ועיין. (ר' יעקב בכרך המגיה דפוס קינגסברג): ב) **כן** הוא בטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח ספרד מנטובה שלוניקי: ג) **בדפוס** ספרד הגירסא מקרא קודש "זכר ליציאת מצרים" ובדפוס פייבי די שאקו ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח הגירסא מקרא קודש "יעלה ויבא":

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 585 הודפס ע"י אוצר החכ

תרמג א סדר הקידוש יין קידוש וסוכה ואחר כך זמן וכו'.
פלוגתא דתמוראי בסוף פרק המליל דרב אמר סוכה ואחר כך זמן דמיומא דיומא עדיף ורבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה תדיר ושמיעו תדיר קודם ומסיקנא והלכתא סוכה ואחר כך זמן: **ומ"ש** לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה. תימה למידק למה לא כתב הטעם שאמרו בגמרא משום מיומא דיומא עדיף וגרסה דנמשך אחר הרמ"ס נסח (לוש וערבה סי' ד) שמחלק בין ליל ראשון לשאר ימי החג דבליל שני ואילך אין הזמן חוזר על קידוש היום אלא על מצות סוכה. ולפי זה אין לומר דמשום דכיון דסוכה לא בעי זמן בליל שני למה יפסיק בין קידוש לזמן דהא תימה אמורה דמבירא ליה דלפילו בליל ראשון דסוכה בעינן לסמוך זמן לקידוש וקאי נמי אסוכה דבתריה ואם כן בליל שני מי סוכה לא בעי זמן לכולי עלמא ראוי לסמוך הזמן לקידוש מיד וכמ"ש לקמן בסימן תרס"ח ומשום הכי כתב כאן דהטעם שאומרים סוכה ואחר כך זמן בליל ראשון היינו לפי שהזמן חוזר גם על מצות סוכה מה שאין כן בליל שני ולימדנו הרב דממילא אף בליל ראשון אם היתה הסוכה עשויה ועומדת עכשיו א] יברך זמן ואחר כך סוכה ומה שאמרו בגמרא סוכה ואחר כך זמן אינו אלא שיברך זמן בשעת עשייה ולא כמו שפירש רש"י נסח ומ"ש בגמרא דהטעם הוא משום דמיומא דיומא עדיף אינו אלא לומר דמי שלא יצא ידי חובתו בקידוש היום והוה קאי אסוכה דבתריה אבל עיקר הטעם משום שלא בירך בשעת עשייה ועיין בימ"ש לקמן בסימן תרס"ח:

ב ומ"ש והרמב"ם כתב שצריך לקדש מעומד וכו'. בפרק ו' וטעמו דמשמע ליה פירושא דליכא יציאה ממש וכדי לברך עובר לעשייתן היה צריך לקדש מעומד כדי לברך ברכת סוכה שאחר הקידוש גם כן מעומד: **ומ"ש וכתב אדוני אבי הרא"ש אם כן לדבריו** וכו'. בפרק לולב וערבה כתב כן ואיכא למידק ומאי קושיא הא תניא והנכנס ליבא בה חומר מקצ"ו ליבא בסוכה דמלא תני נכנס בה חומר וכו' מלמד דוקא כשנכנס ויבא בה הוא שעושה מצוה אבל בכניסתו לחוד אינו עושה המצוה ומפשר לומר דהרא"ם דקדק מדלא קתני יבא בה וכו' מלא קתני נכנס ליבא בה משמע דבכניסתו כדי ליבא בה הוא עושה המצוה בכניסתו ואם כן היה לו לקדש קודם שיכנס ליבא בה ומכל מקום מפשר לייבא לדעת הרמב"ם ולומר דאף על גב דבכניסתו ליבא בה הוא עושה המצוה מכל מקום מאחר שעיקר המצוה היא הישיבה אין לברך אלא סמוך ליישיבה כדתנן ג] גבי תפלין משעת הנחה ועד שעת קשירה דהוי עובר לעשייתן כל זמן שלא קשרן דמדנתנו שיעור להתחלת הברכה שהיא משעת הנחה שמעינן דאין לברך קודם הנחה כיון דאין המצוה מזומנת בידו ואינו סמוך לעשייתה וכן כתבו התוספות (לט. ד"ה עובר) והרא"ש בפרק לולב הגזול (סי' לג) גבי ברכת לולב ויתבאר לקמן בסימן תרנ"ו (שמ.) בס"ד: **ועוד** יש לומר דמשום הכי קתני נכנס ליבא בה משום דלברך עובר לעשייתן דאי הוה תני יבא בה מברך הוה משמע שיברך מאחר שיבא ולכך תני נכנס ליבא בה לאורויי לן דכשנכנס ליבא בה מברך קודם שיבא ולעולם הישיבה היא המצוה ולא הכניסה כל עיקר ולפיכך אינו מברך קודם שיכנס כי אם קודם הישיבה סמוך ליישיבה ודוק: **אבן** המעיין בדברי הרא"ם יראה שהשיג על הרמב"ם והוכיח דהכניסה היא המצוה ולא הישיבה דאם היה אוכל מעומד היה לריך לברך על הסוכה ואם כן הא דתניא נכנס ליבא בה וכו' לאו דוקא ליבא בלא מורחא דמילתא נקט ועיקר המצוה היא הכניסה

יום חג הסוכות הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים. ויכולו וברכת מגן אבות בדברו וחותם בשל שבת לבד. ומקדש שליח צבור ונפטרין לבתיהם לשלום ואוכלין ושותין בסוכה:

סימן תרמג

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] סדר הקידוש ועיין בסימן תרס"א: [ב] אם צריך לקדש מעומד: [ג] בכל ימי החג אימתי מברך על הסוכה:

א סדר הקידוש יין וקידוש היום וסוכה. ואחר כך זמן לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה: ב והרמב"ם ז"ל כתב [ב] שצריך לקדש מעומד כדי שיברך קודם עשיית המצוה. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל אם כן לדבריו היה לו לקדש קודם שיכנס בה שמיד בכניסתו הוא עושה המצוה. אלא כיון שמצות סוכה היא האכילה והטיול אף אם מברך לאחר שישב מקרי

תרמג א סדר הקידוש יין קידוש וסוכה ואחר כך זמן.
הכי לפסיקנא בגמרא סוף פרק המליל (נו.):

ב והרמב"ם ז"ל כתב שצריך לקדש מעומד וכו'. יש לשון רבינו מדוקדק דמשמע מלשונו דהרמב"ם אינו מחלק בין ליל ראשון ליל שני ואינו מחלק בין יום ראשון ליום שני וכך הוא למיכתב כתב הרמב"ם צריך לקדש מעומד וכו' [ב] ודברי הרמב"ם הם בפרק ו' (הי"ג) וזה לשונו כל זמן שיכנס ליבא בסוכה כל שבעה מברך קודם שיבא לאכול קדשנו במצותיו וצונו ליבא בסוכה וכלילי יום טוב הראשון מברך על הסוכה ואחר כך מוסיף ואומר זמן ומסדר כל הברכות על הכוס נמצא מקדש מעומד ומברך ליבא בסוכה ויושב ואחר כך מברך על הזמן וכזה היה מנהג רבותי ורבני ספרד לקדש מעומד אלא דאשכנזים (צ"ל ספרד) אין נוהגין כן משום חג הסוכות כמו שבארנו ע"כ. וטעמו מבואר דמשמע ליה דברכת ליבא בסוכה יבירה ממש וכדי לברך עובר לעשייתה היה מברך עליה מעומד קודם שיבא ולפי שאלו ראשון אי אפשר לו לברך על הסוכה עד שיקדש תחלה היה לריך לקדש מעומד כדי לברך ברכת סוכה גם כן מעומד קודם שיבא ומצא שבירך עובר לעשייתה: **ומה** שכתב שיבא ואחר כך מברך זמן נראה דלאו למימר שלריך ליבא כדי לברך זמן אלא היינו לומר שאם רצה ליבא קודם שיברך זמן הרשות בידו ואין לפרש דדוקא קאמר שיבא תחלה כדי שיקיים קצת המצוה ואז יברך שהחיינו וקודם שיקיימנה לא שייך לברך שהחיינו אלא דמיד לברכת המצות שלריך לברך עובר לעשייתן (פסחים ז: וש"נ) דהאם שאני שהוא מברך למי שנוטו לעשות מצוה זו ואחר שעשאה לא שייך לברך כן אבל ברכת שהחיינו שהוא מברך למי שהגיעו לזמן הזה שהוא מקיים מצוה זו לא שייך לברך כן אלא אם כן התחיל לקיים המצוה דהא מזמן עשייתה רואי לברך שהחיינו כמו שנתבאר בסמוך: **ומ"ש** רבינו בשם הרא"ש **אם כן לדבריו היה לו לקדש קודם שיכנס בה.** כן כתב בפסקיו בפרק לולב וערבה (סי' ג) וכדברי הרמ"ם כתב גם כן הרב המגיד (סס ד"ה וכתב רבינו מקדש מעומד):

חדושי הגהות

תרמג [ב] חיבור לשון רבינו כך הוא והרמב"ם כתב מאחר שסדר הקידוש יין קידוש וסוכה שהקידוש קודם ברכת הסוכה אם כן לריך לקדש מעומד וכתב תמוהני אפי' ז"ל שאם כן וכו' ולשון רבינו מדוקדק שפיר ולא כמו שכתב הבית יוסף שלשון רבינו אינו מדוקדק (מהרל"ח):

הגהות והערות

תרמג א] כן הוא בדפו"ר ב"ח ובדפוסים שלפנינו, ועיין מגן אברהם שמביא דברי הב"ח אלו בזה הלשון ואם היתה הסוכה עשויה ועומדת "עם הסכך" מברך זמן ואח"כ סוכה (ב"ח) עכ"ל והאליה רבה אות ג הקשה על הב"ח לפי גירסת המגן אברהם וזה לשונו וצ"ע הא בגמרא מו ע"א דאם עשויה ועומדת מברך שהחיינו כשיישב בה ואם כן ודאי מברך זמן אחר כך ואדרבה איפכא מסתברא כשאין עשויה ועומדת דאז מברך שהחיינו בשעת עשייה הוא דמברך זמן ואחר כך סוכה כיון שא"צ זמן עוד על הסוכה וכו' לכן נ"ל שיש ט"ס בריש דברי הב"ח וצ"ל ואם "לא" היתה הסוכה עשויה עיי"ש, ועיין בכורי יעקב סק"א שכתב אבל ראיתי בב"ח שלפנינו שתחת תיבות "עם הסכך" שכתב המגן אברהם כתוב תיבת "עכשיו" ולפי זה אין צורך להגיה ודבריו נכונים דהכי קאמר דאם היתה הסוכה נעשה עכשיו אם כן כבר בירך זמן בשעת עשייה על הסוכה ולכן בקידוש יברך זמן ואחר כך סוכה עיי"ש. ועיין ביאור הלכה ד"ה ואח"כ זמן: ב] **עיין** מה שכתב הבית יוסף קיד צט ע"ב ד"ה ומ"ש רבינו וכתב א"א ז"ל: ג] **אולי** צ"ל "כדתני" והוא במנחות לה ע"ב:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 586 הודפס ע"י אוצר ה

שפיר קודם לעשייתה שהמצוה נמשכת כל זמן האכילה וכל זמן ששוהה בתוכה ד). **ופירוש בסכת תשבו** (ויקרא כג מב) **תתעכבו כמו וישב העם בקדש** (במדבר כ א). **וכן כתב מר רב צמח גאון אף על פי שמשנכנס לה צריך לברך כיון שאין לה קבע אלא בישיבה בסעודה ויש קידוש היום וסעודה לפניו סודרן על הכוס:** ג **וה"ר מאיר מרוטנבורג היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא אף בחול משום דתניא נכנס לישב בה מברך הילכך ראוי שתקדם ברכה זו לברכת המוציא מיד אחר הישיבה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב העולם לא נהגו כן כי רגילין כל העם שאין מברכין על הסוכה אם נכנס לטיול ולשינה אלא בשעת אכילה הילכך ראוי לברך תחלה** (א) **ברכת המוציא קודם שהתחיל הסעודה ואחר כך מברך על הסוכה:**

סימן תרמד

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] סדר תפלת שחרית וברכות נטילת לולב: טעם למה גומרים ההלל בכל שמונת ימי החג: ונוסח ברכתו ואם חיסר בו אות אחת: ודיני הפסקה בו ואם שהה בהפסק: [ב] אפילו עשרה קוראין את ההלל כאחד:

א שחרית משכימין לבית הכנסת ומסדרין תפסר לתמות ולומר לתף הגפון סביבת ליה לעיקר המצוה היא היינו מפני שעיקר קביעות שחדש עושה בסוכה היא האכילה כמו שנתבאר בסימן תרל"ט (שמג:) ומכל מקום ביאיבה זו שהיא לצורך אכילה מברך הוא עליה ואם כן ודאי שהוא צריך לסמוך הברכה ליאיבה כל מה שתפשר והילכך מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא ואפילו אם היה יושב קודם לכן זמן מרובה מברך קודם ברכת המוציא דלא מפלגינן במקום הברכה בין היכא שהיה יושב קודם לכן להיכא שיושב עכשיו:

תרמד א שחרית משכימין לבית הכנסת ומסדרין תפסר לתף הגפון סובר כהרמב"ם דנשעת קידוש צריך שיעמוד כדי שיבין קודם עשיית המצוה שהיא היאיבה בסעודה:

ג **והר"מ מרוטנבורג וכו'.** פירוש הר"מ היה סובר כמו הגפון דתין לברך תלת על היאיבה שבסעודה שים לה קבע תלת דמכל מקום רתוי שתקדם ברכה זו לברכת המוציא מיד תחר היאיבה והיה מפרש מתי דתניא נכנס ליישב בה מברך פירוש שנכנס ליישב בה נקבע צריך לברך מיד לצריך להסמיך הברכה ליאיבה כל מתי דתפשר: **ואע"א הרא"ש כתב העולם לא נהגו כן כי רגילין כל העם וכו'.** פירוש הרמ"ם מודה לדברי הר"מ שכך רתוי לפי הדין תלת שהעולם לא נהגו כן וכתב שטעמם לפי שנהגו כרבינו תם לעיל בסימן תרל"ט (שמג:) שתין מברכין תלת נשעת תכילה ותלת לטיול ואיבה ומשום הכי נהגו לברך תחלה ברכת המוציא ותחר כך על הסוכה כדי שתהיה הוכחה שהוא מברך ליישב בסוכה נשעור הסעודה שתס היה מברך תחלה על הסוכה היו טועין לומר שעל כל כאיסה וכאיסה צריך לברך על הסוכה והמנהג לברך ברכת הסוכה סמוך לברכת המוציא קודם טעימה ולא הוי הפסק דומיא דטול (כרוך) [ברוך] וכו' תבל העיקר כדברי הר"מ מרוטנבורג תלת דמשמע מדבריו שמברך ליישב בסוכה תחר היאיבה כשברת הרמ"ם לא נראה לי תלת דברי הרמב"ם עיקר זה שיושב תחר שיברך כמ"ש בסמוך ומשמע לפי המנהג דתף תס לא יצא מן הסוכה כלל כל היום אפילו הכי כשמוזר ומועד מוזר ומברך ליישב בסוכה והכי משמע להדיא בהמרדכי"ל ודברי שתר מתרוצים והיינו טעמא דכל תדס דעתו מן הסתס תלת ברכת ליישב בסוכה פוטרתו תלת על שעה שיהא מוזר ומועד כי תז יחזור ויברך ודוק:

תרמד א שחרית משכימין לבית הכנסת וכו'. תף על גב דפיוס טוב מתחרין כדתמרינן בתגילה (כג.) משום שצריך לטרוח בסעודת

דרכי משה

תרמג (א) וכן נוהגין בחול ובשבת וביום טוב מקדשין ומברכין על הסוכה ואחר כך המוציא וכן כתב מהר"י וייל בדרשותיו (סי' קצא):

הגהות והערות

ד) **בדפוסי** פייבי די שאקו , שלוניקי ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח הגירסא "בסוכה":

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 587 הודפס ע"י אוצר ה

יום טוב מכל מקום מאחר דבערב יום טוב ראשון של חג טרודים במצות סוכה ולולב אין רגילין להכין הרבה לסעודה כמו שכתבו התוספות בפרק אותו ואת בנו (חולין פג. ד"ה וכדברי) ונתבאר ביורה דעה סימן ט"ז (כ. ד"ה ומ"ש ובערב הפסח) ואם כן אין שם טורח כל כך בסעודת יום טוב לפיכך טוב יותר להשכים כדי לקרות קריאת שמע בעונתה אי נמי משום זריזין מקדימין למצות לולב והכי תנן בסוף פרק לולב הגזול (מא:) למחרת משכימין ובאין כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו ובסוף פרק אלו דברים (פסחים עב:) נמי קאמרינן שאני לולב דזמנו בהול אך קשה דלקמן בסימן תרס"ח כתב דבשמיני עצרת בבוקר משכימין לבית הכנסת אף על פי שצריך לטרוח בסעודת יום טוב ואין שם מצות לולב ואפשר לומר דמשום שמאריכין בזמנינו בקרוב"ך על הגשם ומזכירין נשמות לפיכך כתב להשכים ועיין במה שכתבתי למעלה בסימן תקפ"ד (ד"ה שחרית):

הברכות וכו' ואחר חזרת התפלה נוטלין הלולב ומברכין עליו על נטילת לולב ושהחיינו. ברייתא בפרק לולב וערבה (דף מו.) תנו רבנן העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב וכתב הרא"ש (סי' ב) והאידנא לא נהגו לברך שהחיינו בשעת עשייה אלא בשעת נטילה כדאמרינן לקמן (שם) בשהחיינו דסוכה דרב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא הכי נמי דלולב מברכין ליה בשעת נטילה: **כתב** הרמב"ם בסוף הלכות ברכות (פי"א הט"ו) נטל את הלולב מברך על נטילת [לולב] שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה עכ"ל והעולם נהגו לברך לעולם על נטילת לולב ונראה שהטעם לפי שלא ראו לחלק בסגנון הברכה בין בירך קודם נטילה לנטל קודם ברכה: **וגומרין ההלל וכן בכל שמונת ימי החג.** בערכין פרק ב' (י.) אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק שמנה עשר יום בשנה יחיד גומר בהם את ההלל ואלו הם שמנה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב של עצרת ושמנה ימי החג ובגולה עשרים ואחד יום תשעה ימי החג ושמנה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת: **ומ"ש דכל יום חשוב כיום טוב בפני עצמו כיון שחלוק בקרבנותיו מיום שלפניו.** שם בעיא מאי שנא בחג דאמרינן כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא ומהדרינן חג חלוק בקרבנות פסח אינו חלוק בקרבנות: **ומברכין לגמור את ההלל בין צבור בין יחיד.** אף על פי שקריאתו אינו אלא מדברי סופרים פשוט הוא שמברכין עליה כדרך שמברכין על כל מצות דרבנן (שבת כג., סוכה מו.) וכן כתב הרמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ג ה"ה) ובפרק היה קורא (ברכות יד.) משמע מדברי התוספות (ד"ה ימים) והרא"ש (סי' ה) שבימים שגומרין בהם את ההלל מברכין לגמור וזה לשון הרא"ש שם ואם תאמר אכתי אמאי לא היה יודע שהיו רוצין לדלג במה שברכו לקרוא את ההלל דאילו רוצין לגומרו היו מברכין לגמור ויש לומר דאין חילוק בין לקרוא בין לגמור דקריאת מגילה מברכין על מקרא מגילה (מגילה כא:) ולגמור נמי הוי קריאה כמו (ברכות ט:) ותיקין היו גומרין אותה קודם הנץ החמה לפירוש ר"ח א] ומה שנהגו לשנות פעמים לגמור ופעמים לקרות כדי לרמוז לצבור מתי גומרין ומתי מדלגין עכ"ל ונראה שמכאן למד רבינו מה שכתב בסמוך שהרא"ש היה אומר שאין לחוש כי לגמור הוא כמו לקרות וכו': **וכיון שגומרין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע וכו'.** בריש פרק היה קורא (שם יד.) בעי מיניה אחי תנא דבי רבי חייא מרבי חייא בהלל ובמגילה מהו שיפסיק אמר ליה פוסק ואין בכך כלום אמר [ב] רבא ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק וכתבו הרי"ף (שם ז:) והרא"ש (סי' ה) והלכה כרבא וכתב הרא"ש (שם) דימים שהיחיד גומר בהם את ההלל פוסק בהם כדין קריאת שמע וכן כתב הרב המגיד בהלכות חנוכה (פ"ג ה"ט) שדעת רוב המפרשים שימים שהיחיד גומר בהם את הלל הוא כקריאת שמע ממש ודין קריאת שמע פשוט במשנה (שם יג.) לרבי יהודה דקיימא לן כוותיה (עירובין מו:) באמצע שואל מפני הירא ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ונראה שדין ההלל שוה לקריאת שמע בין בהפסק באמצע בין בהפסק בין הפרקים אבל ה"ר יונה (שם ז: ד"ה אמר רבא) פירש דהא דאמר רבא באמצע הפרק אינו פוסק היינו לומר שאינו פוסק כלל ואפילו מפני הירא כיון שאפילו היחיד חייב לגמור בהם את ההלל ואף על פי שפוסק באמצע קריאת שמע אינו פוסק בהלל שאינו פוסק בשבחו של מקום ורבינו כתב כדברי הרא"ש וכמו שכתב הרב המגיד שהוא דעת רוב המפרשים: **ומקום** בין הפרקים פשוט הוא זולת מן המצר שנראה שהוא תחלת פרק והרד"ק (תהלים קיח א) כתב שאינו תחלת מזמור דתחלת המזמור הוא מהודו ליי' כי טוב שקודם מן המצר: **ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו אין צריך לחזור וכו'.** נתבאר בסימן תכ"ב (קכב: ד"ה ואם) וסימן תפ"ח (רכד.) ב]:

הברכות וקורין הזמירות כמו בשבת ומתפללין כמו בערבית ומחזיר שליח צבור התפלה. ואחר חזרת התפלה נוטלין הלולב ומברכין עליו על נטילת לולב ושהחיינו וגומרין ההלל. וכן בכל שמונת ימי החג דכל יום חשוב כיום טוב בפני עצמו כיון שחלוק בקרבנותיו מיום שלפניו. ומברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור [את] ההלל בין צבור בין יחיד. וה"ר מאיר מרוטנבורג לא היה מברך לגמור [א] אלא לקרות אף כשגומרין אותו לפי שאם יברך לגמור ויחסר אפילו אות אחת הויא ברכה לבטלה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לחוש כי לגמור הוא כמו לקרות כדאמרינן גבי קריאת שמע ותיקין היו גומרין ופירושו קורין וכיון שגומרין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע באמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו ומשיב שלום לאדם נכבד שיתן לו שלום ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם. ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו אין צריך לחזור לראש אלא למקום שפסק: ב ותניא בהלל ומגילה אפילו עשרה קורין ומתרגמין. וסדר קריאתו כתבתי למעלה בהלכות ראש חדש:

ב ותניא בהלל ובמגילה אפילו עשרה קורין ומתרגמינן. בריש פרק הקורא עומד (מגילה כא:) תנו רבנן בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין ובנביא אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהא שנים קורין ושנים מתרגמין ובהלל ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין מאי טעמא כיון דחביבה יהבי דעתייהו ושמעי ופירש רש"י ועשרה מתרגמין לא גרסינן שאין תרגום בכתובים ע"כ ורבינו גרים ליה דרב יוסף תרגם כתובים כמו שכתבו התוספות בפרק קמא דבבא קמא (ג: ד"ה כדמתרגם) ג]:

חדושי הגהות

תרמד [א] **נתבאר** לעיל בסימן תפ"ח (מהרל"ח): [ב] **בגמרא** וכן בהרא"ש הנוסחא רבה ואולם גירסת הרי"ף רבא:

הגהות והערות

תרמד א] **עיין** תוספות יומא לז ע"ב סוד"ה אמר אביי, רא"ש ברכות פרק א סימן י: ב] **בדפו"ר** בית יוסף ליתא תיבת "וסימן תפ"ח" ובדפוס דיהרנפורט איתא כן בחידושי הגהות בשם מהרל"ח ובדפוסים המאוחרים הכניסו זה בפנים: ג] **בדפו"ר** בית יוסף ליתא תיבת "דבבא קמא" ובדפוס דיהרנפורט איתא כן בחידושי הגהות ובדפוסים המאוחרים הכניסו זה בפנים, והעיר על זה המגיה בדפוס קניגסברג ר' יעקב בכרך כי שם בבא קמא הוא תרגום נביאים

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס: 588 הודפס ע"י אוצר ה

תרנט א **ואחר** שגמר ההלל אומר קדיש שלם. לפי שהוא סיום התפלה וכן בכל יום שיש קרבן מוסף אומר קדיש שלם אחר שגמרו ההלל לאפוקי חנוכה: **ומ"ש** ומוציאין שני ספרים. נתבאר בסימן תפ"ח:

תרנט **ואחר** שגמרו ההלל אומר קדיש שלם ומוציאין שני ספרים. דין הוצאת שני ספרים נתבאר בסימן תפ"ח (רכד. ד"ה ומוציאין): **ומ"ש** שקורין שור או כשב או עז ומפטיר בזכריה הנה יום בא ליי'. פשוט בפרק בני העיר (מגילה לא.):

תרס א **ואחר** כך אומר הושענות ויש שאין אומרים קדיש קודם הושענות. טעם הושענות אלו שאנו אומרים אחר תפלת המוספין הם דוגמת מה ששנינו (מה.) בכל יום מקיפים את המזבח פעם אחת ואומרים אנא יי' הושיעה נא ובגמרא (מג:) שקלינן וטרינן אי הואי האי היקף בלולב או בערבה ואנו סוברין כמאן דאמר בלולב ולפיכך נוהגין להקיף בלולב כל שבעה ואומרים הושענא זכר למקדש ומאחר שאותה ההקפה שבמקדש היתה אחר הקרבת קרבן מוסף והתפללו תפלת מוספין כדמשמע מדתנן (מה.) בשעת פטירתן מה היו אומרים יופי לך מזבח וכו' דאלמא שתיכף אחר ההקפה נפטרו והלכו להם אף אנו עושין כן ואומרים הושענא אחר תפלת המוספין ונפטרין לשלום אלא דיש אומרים דלאחר שסיימו כל התפלה ואמרו קדיש מתחילין לומר ההושענות ויש אומרים דראוי לכלול תפלה זו דהושענות דרך תחנונים סמוך לתפלת המוספים ואחר כך לומר קדיש על הכל וכן אנו נוהגין: **ומ"ש** ונוהגין להקיף התיבה פעם אחת בכל יום ומעלים ספר תורה על התיבה. כבר התבאר למעלה בסימן ק"נ (קכז: ד"ה ובונין) דבלשון התלמוד התיבה היא שמונח בה ספר תורה ושליח צבור יורד לפניה להתפלל ובתענית לבד היו מוציאין התיבה לרחובה של עיר (תענית טו.) ואין תיבה זו ההיכל שבו הספר תורה שמוציאין אותה בכל שבת ושני וחמישי ולא הבימה שאנו קורין אלמימבר"א שאין שם ספר תורה אלא שמשכיבין שם הספר תורה לקרות בה בצבור והנה היה מנהגם להקיף התיבה פעם אחת בכל יום ולהעלות הספר תורה על התיבה כשמקיפים אותה ונראה דטעם מנהגם מפני שסוברים דתיבה זו שהשליח צבור יורד לפניה להתפלל שם תפלות צבור שהם במקום קרבנות (ברכות כו:) היא מכפרת עלינו דוגמת המזבח שמקריבין עליו קרבן ומה שמעלים הספר תורה על התיבה נראה גם כן מפני ששנינו (סוכה מה:) רבי אליעזר אומר שהיו אומרים ליה אנחנו מודים וכו' והספר תורה היא כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא א] על כן מקיפין אותה לומר אנו ליה ועינינו ליה ובמלכות זה אין לנו שום תיבה אלא השליח צבור עומד לפני ההיכל שבו ספר תורה ומתפלל ונהגו להקיף האלמימבר"א ומוציאין ספר תורה מן ההיכל ומעלים על האלמימבר"א כשמקיפין אותה אולי שאנו תופסין עיקר כי שמיעת התורה היא מכפרת עלינו כמו המזבח ויותר נראה לומר שמה שכתב רבינו ונוהגים להקיף התיבה ומעלין הספר תורה על התיבה האלמימבר"א הוא שקורא תיבה וכן מבואר בתשובת הרשב"א (ח"א) סימן צ"ו שהבימה שהוזכרה בפרק החליל (נא:) היא כעין תיבה שלנו אלמא דלאלמימבר"א קורין תיבה בלשון המחברים:

ב **ומ"ש** אני והו שני שמות וכו'. כל זה בפירוש רש"י ותוספות בפרק לולב וערבה והרמב"ם כתב עוד בפירוש המשנה (מה.) שהוא רומז למ"ש (דברים לב לט) ראו עתה כי אני אני הוא שזה הפסוק בא בשמירת ישראל וישועתם וכאילו אמר אתה שאמרת ראו עתה כי אני אני הוא הושיעה נא כמו שהבטחתנו: **ומ"ש** ובירושלמי איתא זכר ליריחו. נראה בעיני שבא לתת טעם על הקפת המזבח שבמקדש שבע פעמים שהוא זכר ליריחו אבל הקפתנו ודאי אינה אלא זכר למקדש וק"ל:

ג **ורב** סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה וכו'. אפשר דסבירא ליה לרב סעדיה דכשם שנטילת לולב סמוך לתפלת

סימן תרנט

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

סדר היום קריאה בתורה והפטרה ותפלת מוסף וחזרתו:

ואחר שגמרו ההלל אומר קדיש שלם ומוציאין שני ספרים בראשון קורין א] **שור או כשב בפרשת אמור אל הכהנים** (ויקרא כב כו). **ובשני קורא המפטיר קרבנות המוספין** (במדבר כט יב) **ובחמשה עשר יום לחדש השביעי. ומפטיר בזכריה** (יד א) **הנה יום בא. ומחזיר הספרים. ואומר קדיש ומתפללין הצבור בלחש מוסף שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' את מוסף יום חג הסוכות הזה וכו' כאמור ובחמשה עשר יום לחדש השביעי וכו' ומחזיר שליח צבור התפלה ואומר קדיש:**

סימן תרס

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] טעם הקפת התיבה: פירוש אני והו הושיעה נא: באיזו שעה מקיפין: כמה פעמים מקיפין: [ג] בשבת אין מקיפין ואם אומרים בו הושענא: [ב] מי שאין לו לולב בחול אם יקיף: עיין בסוף סימן תרס"ב:

א ואחר כך אומר הושענא ויש שאין אומרים קדיש קודם הושענא. ונוהגין להקיף התיבה פעם אחת בכל יום ומעלין ספר תורה על התיבה כשמקיפין אותה. וביום השביעי מקיפין אותה שבע פעמים זכר למקדש דתנן בכל יום מקיפין [את] המזבח פעם אחת וביום השביעי שבע פעמים ואומרים אנא יי' הושיעה נא אנא יי' הצליחה נא רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא. אני והו שני שמות של ע"ב. ומה שמזכירין אלו השנים על שם עמו אנכי בצרה (תהלים צא טז). **וכתיב ואני בתוך הגולה** (יחזקאל א א). **והוא אסור בזיקים** (ירמיה מ א). **כביכול. וגם אני והו בגימטריא אנא יי'. ובירושלמי** (פ"ד סוף ה"ג) **איתא זכר ליריחו. ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר**

תרס פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ב] אם האבל מקיף בלולב:

א ואחר כך אומר הושענא וכו' דתנן בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת וביום השביעי שבע פעמים ואומר אנא יי' הושיעה נא אנא יי' הצליחה נא רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא. בפרק לולב וערבה (מה.): **ומ"ש** רבינו אני והו שני שמות של ע"ב. כן פירש רש"י (שם ד"ה אני) דמע"ב שמות הן הנקובים בשלש מקראות הסמוכים (שמות יד יט — כא) ויסע ויבא ויט ושלשתן בני ע"ב אותיות ומהם שם המפורש אות ראשונה של פסוק [ראשון] ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון וכן בזה הסדר כולם השם הראשון והו וי"ו של ויסע ה"א דכל הלילה וי"ו דויט ושם השלשים ושבע הוא אני אל"ף (דישראל) [דמאחריהם] ונו"ן ראשון דהענן בחשבון של מפרע ויו"ד דרוח קדיש: **ומ"ש** רבינו שמזכירין אלו השני שמות יותר מאחרים על שם עמו אנכי בצרה וכתיב ואני בתוך הגולה וכו'. כן כתבו שם בתוספות (ד"ה אני): **ומ"ש** וגם אני והו בגימטריא אנא יי'. כן כתב שם רש"י:

ב **ומ"ש** אני והו שני שמות וכו'. כל זה בפירוש רש"י ותוספות בפרק לולב וערבה והרמב"ם כתב עוד בפירוש המשנה (מה.) שהוא רומז למ"ש (דברים לב לט) ראו עתה כי אני אני הוא שזה הפסוק בא בשמירת ישראל וישועתם וכאילו אמר אתה שאמרת ראו עתה כי אני אני הוא הושיעה נא כמו שהבטחתנו: **ומ"ש** ובירושלמי איתא זכר ליריחו. נראה בעיני שבא לתת טעם על הקפת המזבח שבמקדש שבע פעמים שהוא זכר ליריחו אבל הקפתנו ודאי אינה אלא זכר למקדש וק"ל:

ג **ורב** סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה וכו'. אפשר דסבירא ליה לרב סעדיה דכשם שנטילת לולב סמוך לתפלת

הגהות והערות

תרנט א] **בדפוס** ספרד הגירסא קורין "ה"':

תרס א] **עיין** זוהר משפטים (קכד ע"א) אורייתא כולא שמא דקודשא בריך הוא, ועיין בהקדמת הרמב"ן על התורה שכתב יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא עיי"ש:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 642 הודפס ע"י אוצר ה

וסדר ההקפות כתב רב האי בכל יום שתי פעמים אחת לימינו ואחת לשמאלו וכו' ואין נוהגין אלא בכל יום אחת לימינו. כ"כ ברוקח (הל' סוכות סי' רכא עמ' קכב) (א):

ב כתב רש"י דאף בחול מי שאין לו לולב לא יקיף כמו בשבת שאין מקיפין וכו'. כ"כ בהגהות אשירי פרק לולב וערבה (סי' א) אהא דאמרינן (מד.) לולב דאית ליה עיקר מן התורה יוס אחד עבדינן כל שבעה זכר למקדש וכו' פירש ריב"ן ומהאי טעמא היכא דליכא לא אתרוג ולא לולב לא מקיפין סביב הבימה פעם אחת בכל יום ושבת יוכיח שאין לולב ניטל בו ולא מקיפין וכן כתב רש"י בתשובתו (סי' קכא מהד' אלפנביין) ועוד האריך באור זרוע (הל' סוכה ולולב סי' שטו סט.) עד כאן: **ובארחות** חיים (הל' לולב סי' ל) כתוב י"א שאין מקיפין בלא לולב וי"א שמקיפין עכ"ל: **כתב** הכל בו בסימן קי"ד (הל' אבל פו.) שמנהג נרבונא שאם בא לו אבל בחג הסוכות אינו מקיף בהושענא לא הוא ולא היושבים עמו ודברי תימה הם למה יפסידו ההקפה וכן נהגו להקיף אפילו האבל עצמו (ד):

קריאת ההפטרה בעוד הספר על התיבה ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הספר שלא לצורך כיון שאין קורין בו אלא שאין נוהגין כן. וסדר ההקפה כתב רב האי בכל יום שתי פעמים אחת לימינו ואחת לשמאלו. וביום השביעי שלש פעמים לימינו ושלש פעמים לשמאלו ואחת לימינו. ואין נוהגין כן עתה אלא בכל יום פעם אחת לימינו. ובשבת אין מקיפין (ב): ב כתב רש"י דאף בחול מי שאין לו לולב לא יקיף (ג) כמו בשבת שאין מקיפין כיון שאין לו לולב: ג וכתב רב שרירא גאון שאין לומר הושענא בשבת מפני התינוקות שישמעו שאומרים בשבת כמו בחול וילכו גם ליטול הלולב. אבל כשאין אומרים הושענא מתברר להם. ונראה דכיון שאין מקיפין בשבת מתברר להם במה שאין מקיפין ואין צריך למנוע מלומר הושענא וכן כתב בעל העיטור (הל' לולב סדר ערבה צג ע"ג). **ואומר קדיש ונפטרין לבתיהם לשלום:**

השמר כך ההקפה בלולב היתה באותה שעה הכל קודם תפלת המוספין ולפי זה צריך לפרש הא דתנן (מה.) בשעת פטירתן היינו בשעה שנפטרו מהקפתן אבל לא שנפטרו והלכו לבתיהן ורבינו כתב שהמנהג טוב הוא בעיניו אלא שאין נוהגין כן ואני אומר כיון שכל עיקר אינן עושין כי אם זכר למקדש יפה מנהג שלנו שמאחרין ההקפה סמוך לשעה שנפטרין לבתיהן כדמשמע פשטא דמתניתין: **וסדר ההקפה כתב רב האי וכו'.** אף על גב דכל פינות שאתה פונה אינם אלא דרך ימין (יומא טו:) מכל מקום סבירא ליה לרב האי דבמקדש היו מקיפין בסדר הזה לשום כוונה ואנו צריכין לעשות זכר למקדש ממש אבל אנו נוהגין בכל יום לימין: **ומ"ש ובשבת אין מקיפין.** טעמו משום דהקפה שלנו אינה כי אם זכר למקדש שהיו מקיפין את המזבח בלולב או בערבה כדאיתא בגמרא (מג: מה.) ובשבת שאין שם לא לולב ולא ערבה גם כן אין שם הקפה ולא אמרינן מה בכך שאין שם לא לולב [ולא ערבה] סוף סוף נעביד הקפה גרידא זכר למקדש זה אינו דהא בסוגיא (מד.) קא מסיק דאף על פי דערבה במקדש כל שבעה מן התורה אפילו הכי לא עבדינן ערבה כל שבעה זכר למקדש מאחר דערבה אין לה עיקר מן התורה בגבולין אפילו יום אחד אם כן לפי זה הקפה נמי מאחר דאין לה עיקר מן התורה בלא לולב וערבה לא עבדינן לה זכר למקדש: **וכתב** בהגהות אשיר"י דמהאי טעמא נמי היכא דליכא לא אתרוג ולא לולב לא מקיפין סביב הבימה פעם אחת בכל יום ומשמע לי דמכל מקום בשביעי יש להקיף שבעה פעמים בערבה אף על גב דליכא לולב דכיון דאיכא למאן דאמר דהקפת המזבח בערבה היתה יש לנו לעשות זכר למקדש לדידיה אף על גב דבשאר ששה ימים אי אפשר להקיף זכר למקדש כיון דלא עבדינן ערבה כל שבעה זכר למקדש מכל מקום בשביעי דאיכא למיעבד עבדינן כדאמר בפרק התכלת (מנחות מד.) אלא מאן דלית ליה תרי מצוה חדא מצוה נמי לא ליעביד בתמיה וכך אפשר לדקדק מלשון ההגה"ה הנזכרת שלא כתב בסתם דאין מקיפין בלא לולב ואתרוג אלא כתב דאין מקיפין סביב הבימה פעם אחת בכל יום דמשמע אבל בשביעי כשמקיפין שבע פעמים יש להקיף אפילו בלא לולב ואתרוג מאחר שיש שם ערבה נ"ל: **וזה** לשון מהר"ש לוריא כתוב במנהגים (ר"א טירנא מנהגי סוכות עמ' קכט) מי שאין לו לולב לא יקיף אם ירצה פירוש אם ירצה שלא להקיף ונראה לי דבהושענא רבה ראוי להקיף בערבה אף מי שאין לו לולב מאחר שעושין זכר למקדש ושם היו מקיפין בערבה אלא שאין המנהג להקיף בלא לולב לכן מי שאינו מוחזק ביראת השם ראוי לו שלא להקיף כי היכי דלא ליחזי כיוהרא נ"ל עכ"ל ועיין במה שאכתוב בסימן תרס"ד (ס"ג) בס"ד: **כתב** בכל בו אבל בחג הסוכות אינו מקיף ומנהגינו אבל כל שנים עשר חדש על אביו ואמו לא יקיף ונראה בעיני לתת טעם למנהג דבפרק לולב וערבה (מד.) קאמר ריש לקיש דכהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם למזבח כדי לצאת בערבה ופליג עליה ר' יוחנן וקאמר מנ"ל הא דילמא אין הלכה למשה מסיני אלא בתמימין הראויין לעבודה והתוספות (ד"ה כהנים) כתבו וזה לשונם כהנים בעלי מומין הוא הדין דהוה מצי למימר ופרועי ראש דתרווייהו אסירי אי לאו משום ערבה וכו' וידוע דהלכה כר' יוחנן לגבי ריש לקיש ולר' יוחנן לא היתה הקפת המזבח בבעלי מומין ובפרועי ראש וכיון דאבל פרוע ראש הוא כל שנים עשר חדש ע"כ לא נהגו להקיף וכדין הקפת המזבח ואף על גב דלא קפדינן בבעלי מומין ובזרים דאף הם מקיפין זכר למקדש אפשר לומר התם כיון שאינו נודע בפרסום שהוא בעל מום וזר לית לן בה מאחר שאינו כי אם זכר למקדש מה שאין כן אבל שנתפרסם אבלותו לכל רואיו דפרוע ראש הוא קפדינן טפי ותו דמדכתיב (ויקרא כג מ) ושמחתם לפני יי' אלהיכם שבעת ימים ובאבל ליכא שמחה הילכך אינו מצטרף בהקפה כנ"ל טעם המנהג והבית יוסף כתב שתימה הוא למה יפסידו ההקפה וכן נהגו להקיף אפילו (ההקפה) [האבל] עצמו ע"כ ומה שנראה לפע"ד לייש מנהג שלנו כתבתי: **וכתב רב שרירא גאון וכו'.** ומנהג שלנו לומר הושענות אף בשבת: **ומ"ש ואומר קדיש.** היינו אף למי שסובר דאומר קדיש קודם הושענות מכל מקום צריך לחזור ולומר קדיש אחר ההושענות שהרי אומר פסוקים דרך בקשה:

דרכי משה

תרס (א) **וכן** המנהג וכתב בתרומת הדשן (שו"ת) סימן צ"ח כשהספר תורה על הבימה אז צריכין גם היושבין במזרח בית הכנסת להפוך פניהם נגד הספר תורה ואז צפון ימין שלהם וכן המנהג שהולכין מדרום לצפון ומסבבין הבימה וזהו נקרא דרך ימין מאחר שמהפכין יושבי מזרח פניהם למערב דהיינו נגד הבימה: **וכתב** מהרי"ל (סדר תפלות חג הסוכות סי' ו) דנוהגים דביום שביעי מקיפין שבע פעמים ומוציאין שבעה ספרי תורות על הבימה ואנו נוהגין להוציא כל הספרי תורות שיש בבית הכנסת וכן הוא במנהגים (ר"א טירנא מנהגי סוכות עמ' קלג): (ב) **גם** אין מוציאין ספר תורה על הבימה מאחר שאין מקיפין ומכל מקום אומרים הושענות: (ג) **וכן** כתב הר"ן בפרק לולב וערבה (כב. ד"ה ובגמרא) (דף שד"מ ע"א) וכתב דאפילו בהושענא רבה אין להקיף בלא לולב וכן אנו נוהגין כן אבל בית יוסף (סי' תרסד שנט: דיבור ראשון) כתב דביום שביעי מקיפין אפילו בערבה בלא לולב ואין אנו נוהגין כן: (ד) **אבל** אנו נוהגין דאין אבל מקיף כל זמן שהוא אבל אפילו תוך שנים עשר חודש אחר אביו:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 643 הודפס ע"י אוצר ה

תרסא א **למנחה מתפללין כמו ביוצר וכו' ובקידוש של ליל שני אומר קידוש וכו'.** סברות אלו כתבן הרמ"ק בפרק לולב וערבה וסובר רבינו שהרמ"ק הסכים לסברת הראשונה מפני שכתב בסוף דבריו וזה לשונו ומסתבר כן דכל זמן לכולי עלמא רשות לסמוך הזמן לקידוש מיד עכ"ל כוונתו דלי סוכה לא בעיא זמן אפילו היה מחמת חול ולא היתה שעת עשיית סוכה אלא כסברת בני מייבר"ח מסתבר כן רשות לסמוך הזמן לקידוש מיד ומאחר שכבר גילה הרמ"ק (פ"ד סי' ג) דעתו גבי זמן לולב ביום שני אלא כסברת בני מייבר"ח שהרי כתב בסוף דבריו לפסק וזה לשונו ומיהו יש לומר דמתני הכא דיעבד אלא לפסק מצוה לכתחלה עליו ועדיף טפי מצנעלו בחול מאחר שעשייה וכן נוהגין בפשיטות שאין מברכין זמן על הלולב בשני עכ"ל ש"כ גם כאן הסכמתו כך היא: **ולענין** המנהג נראה בעיני אף על גב דלא קיימא לן כסברת בני מייבר"ח שהרי אין אנו נוהגין לברך זמן בלולב ביום שני אפילו הכי כאן ראוי לנהוג כראבי"ה שסובר לאף גליל שני אומר בקידוש בתמרונה והיינו טעמא דמאחר דלמרינן בגמרא (סו.) דמברכין בסוכה ברישא משום דמיומא עדיף אם כן אין חילוק בין ראשון לשני והכי משמע פשטא דסוגיא דאף על גב דלא למרינן זמן בשאיל הסוכה אלא בשאיל המועד כגון בעשויה ועומדת כמו שפירש רש"י אפילו הכי סוכה קודמת משום דחיומא דיומא עדיף ג] והכי משמע בפשיטות דסוגיא דאין חילוק גם בהגהות מיימוניות כתב שכן הוא דעת הרמב"ם ושכן עיקר שלא מצינו חילוק בין שני הימים הרשומים עכ"ל וכן היא דעת מרוניס עיין עליהם:

תרסב א **וביום שני מתפללין כמו בראשון ונוטלין לולב ומברכין על נטילת לולב וכן כל שבעה.** בפרק לולב וערבה פליגי אמוראי דהך מילתא ופסק שם רש"י (סו. ד"ה הכי גרסינן) דמברכין כל שבעה אף על גב דמדרבנן היא וכן למקדש מברכין עליה כי היכי דמברכין בגר תושב ובמגילה דרבנן וכן בפקו הפוסקים:

סימן תרסא

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

סדר הקידוש בליל שני:

א למנחה מתפללין כמו ביוצר וכן בערבית כמו בליל ראשון. ובקידוש של ליל שני אומר קידוש וזמן אחריו מיד ואחר כך סוכה דזמן לא קאי אלא אקידוש ולא אסוכה דאף אם יום ראשון חול יצא בזמן דסוכה הילכך צריך שלא להפסיק בסוכה בין קידוש לזמן. ואבי העזרי כתב שאף בליל שני יש לומר זמן באחרונה כמו יקנה"ז (פסחים קג.) **אף על פי שהזמן אינו חוזר על ההבדלה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לסברא הראשונה** (א):

סימן תרסב

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] אם אומרים על נטילת לולב ביום טוב שני: [ג] קריאת התורה וההפטרה ביום טוב שני: אם אומרים בו הושיענו בחגיגת יום שני:

א וביום שני מתפללין כמו בראשון ונוטלין הלולב ומברכין על נטילת לולב וכן כל שבעה: ב אבל לענין זמן ביום טוב שני נחלקו בו ה"ר שלמה ב"ר שמשון כתב שאין לאמרו דממה

תרסא **למנחה** מתפללין כמו ביוצר וכו' ובקידוש של ליל שני אומר קידוש וזמן אחריו מיד וכו'. בפרק לולב וערבה כתב הרמ"ק (סי' ד) וזה לשונו גרסינן בפרק החליל (סו.) אמר רב יהודה א] אמר סוכה ואחר כך זמן רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה והלכתא סוכה ואחר כך זמן יש מן הגדולים [תוספות] דגליל שני תומה זמן מחלה דזמן לא קאי אסוכה דלפילו אם היה ליל יום טוב רשאין [חול] יצא בזמן דסוכה ולפי סברת בני מייבר"ח שחילקו בין בשעת עשייה בין לאחר עשייה קאי זמן נמי אסוכה ורמב"ה (סוס"ס תקלד) כתב שכשכל פעם יש לומר זמן בתמרונה דהא יום טוב שחל להיות אחר השבת מברך יקנה"ז אף על גב דזמן לא קאי אהבדלה ו"ל דלא דמי דהתם היינו טעמא משום דהבדלה טעונה כוס הילכך אין להפסיק בזמן בין גורת פרי הגפן להבדלה אבל הכא אי סוכה לא בעי זמן גליה ב] למה יפסיק בסוכה בין קידוש לזמן דהא איכא תמורת דס"ל דלפילו גליל רשאין דסוכה בעי זמן שמוך לקידוש וקאי נמי אסוכה דתמריה ואם כן גליל שני אי סוכה לא בעי זמן לכולי עלמא רשות לסמוך הזמן לקידוש מיד עכ"ל. והמרדכי כתב שם (סי' תשפה) שאי הסברות ולא הכריע ובתרומת הדשן (שו"ת) סימן נ"ה כתב שהוא היו נוהגים כרמב"ה:

תרסב א **וביום שני מתפללין כמו בראשון ונוטלין לולב ומברכין על נטילת לולב וכן כל שבעה.** בפרק לולב וערבה (סה:) איכא מאן דאמר דמברך עליו אלא ביום ראשון אבל מאן דאמר דמברך עליו כל שבעה ופסקו הפוסקים כמאן דאמר כל שבעה בעי ברכה:

ב ומ"ש אבל לענין זמן ביום טוב שני נחלקו ה"ר שלמה ב"ר שמשון כתב שאין לאמרו וכו'. זה לשון הרמ"ק בפרק לולב וערבה (סי' ג) ולענין זמן על הלולב ביום טוב שני כתב רבי שלמה ב"ר שמשון דאמתני דמי מומרים זמן על הלולב ביום טוב שני ומהכי על מה שכתב בה"ג (ריש הל' סוכה) דזמן דכשאר פטר דלולב והלל לענין לולב מפסקי לילות מימים ור"י פסק דאין מומרים זמן ביום טוב שני וכן נהגו גדולי גרמייז"א וטעם שלהם דממה דפסק יש זמן שאמר ביום הראשון דלפילו אם תמצי לומר דמול הוה אי מומרין (סה.) העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו ושוב אין מברך בשעת נטילה ואם כן הכא נמי יש זמן שברך תחמול לפילו אם היה מול ולא דמי לזמן של קידוש שאומר בשני הלילות לאותו הזמן הוא בשאיל היום ולא בשאיל הסוכה ולולב מידי דהוה לשאר יום טוב ועוד משום דבשעת נטילת לולב שבעת ימים ואם נברך זמן מפסק ביום טוב שני וביום (שביעי) [שמיני] פסק (שמיני) [שביעי] לא מברכין נמצא שאין לולב נטול אלא שבעה ימים וזה הטעם אינו נראה לי דהיכן אמר זמן ביום טוב שני ובין [לא] אמר זמן יום ראשון פסק הוא ומיהו איכא למימר אין דנקיטינן בקיטועא דירחא ואינו פסק לנו אלא מנהג בעלמא הוא מה שאנו עושים שני ימים אבל אם נברך זמן ביום שני אז אנו מרחיקים בשעת נטילת לולב שהן פסק וכן פסק רש"י בתשובה (סי' שנה מהד' גלפנטין) א] שאין לומר זמן ביום שני וה"ר שמואל מאייבר"ח כתב בשם רש"י ב] דעכשיו שנהגו לברך זמן בשעת נטילה אם כן

דרכי משה

תרסא (א) **ובתולדות** אדם וחוה (נ"ח ח"ב נח.) כתב דעמא דבר כראבי"ה דמברך סוכה ואחר כך זמן וכן כתבו אבודרהם (רצב.) ומהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' א עמ' שעב) ז"ל ובתרומת הדשן (שו"ת) סימן צ"ה אבל המנהגים שלנו (ר"א טירנא מנהגי סוכות עמ' קל) כתבו דיש לנהוג כדברי הרא"ש וכן נוהגין:

הגהות והערות

תרסא א] **כן** הוא ברא"ש ובדפו"ר ב"י, ובגמרא שלפנינו הגירסא "רב": ב] **ברא"ש** שלפנינו איתא "בליל שני": ג] **עיין** לעיל סימן תרמג בב"ח ד"ה ומ"ש לפי:

תרסב א] **וכן** הוא בספר הפרדס ריש סימן קצ ובמהד' ערנרייך ריש ענייני חג הסוכות: ב] **כן** הוא בדפו"ר ובדפוס שלפנינו, ובר"א הגירסא בשם

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 644 הודפס ע"י אוצר ה

צריך לברך גם ביום השני דשמא יום ראשון חול הוא ולא יצא דזמן לא נתקן לאמרו אלא בשעת נטילה או בשעת עשייה אפילו בחול אבל אם לא אמרו בשעת עשייה ואמרו בחול לאחר עשייה לא יצא וצריך לאמרו בשעת נטילה מיהו י"ל דשאני הכא דנטלו לשם מצוה לברך עליו ועדיף טפי מנטלו בחול אחר עשייה וכן נוהגין באשכנז שאין מברכין זמן על הלולב ביום שני עכ"ל: ומ"ש רבינו ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לסברא ראשונה. כך משמע מתוך דבריו: ומ"ש ומיהו נראה שאם חל יום ראשון בשבת שצריך לאמרו בשני וכו'. פשוט הוא דכיון שאין אנו מברכין בשעת עשייה אלא בשעת נטילת לולב צריך לברך בפעם הראשונה שנוטלו:

ג ומוציאין שני ספרים וקורין בראשון כמו אתמול ומפטיר במלכים ויקהלו. פשוט בפרק בני העיר (מגילה לא.) וכתב רש"י שטעם הפטרה זו מפני שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה ובחג הסוכות: ומכאן קשה למנהג טוליטולא שאומרים ביום השני הושיענו בחגיגת יום שני דכיון שעשינו אותו קודש היאך נעשנו חול לומר יום שני. איני יודע למה הוקשה לו יותר מפסוקי הקרבנות ממה שאנו אומרים בו את יום טוב מקרא קדש הזה וגם ברכת זמן שאנו מברכין בו וממה שאנו עושים אותו קדש לכל דבריו [א] ומפסוקי קרבנות המוספין אינה קושיא למנהג טוליטולא שבכל ספרד לא היו אומרים פסוקי קרבנות המוספין [ב] ובעיקר הקושיא מיום טוב מקרא קדש ומברכת זמן שאנו אומרים בו וכן בכל דבריו אנו עושים אותו קדש י"ל דמאי יום שני יום שני להקפה ואף על גב דקאמר בחגיגת האי חגיגה לא לשון חג ומועד הוא אלא לשון הקפה וסיבוב מלשון יחוגו ויגועו (תהלים קז כז) ואפילו אם תמצי לומר שהוא מלשון חג ומועד י"ל דהכי קאמר הושיענו בחגיגת יום הזה שהוא יום שני להקפה ועוד יש לומר דחגיגה מלשון חג ומועד הוא ויום שני לחגיגה זו קאמרינן ואפילו הכי אין אנו עושין אותו חול בכך שאף על פי שאנו חוגגים שני ימים לא יתחייב שהיום השני חול דהא אפשר דיום שני עיקר ולא דמי למברך על הסוכה בשמיני דאמרינן ביה שהוא עושהו חול:

תרסג א בחול המועד מתפללין ערבית שחרית ומנחה כדרכן ואומר יעלה ויבא בעבודה. נתבאר בסימן ת"ל (רכה.): ומקיפין התיבה בכל יום חוץ מבשבת. נתבאר בסימן תר"ס (שנת.): ומוציאין ספר תורה וקורין בו ארבעה בקרבנות החג שבפינחס. שקורין בו ארבעה פשוט בפרק הקורא עומד (מגילה כא.) ושקורין בקרבנות החג פשוט בפרק בני העיר (מגילה לא.): ומ"ש ורבו הדעות בסדר קריאתן והעיקר כך הוא שביום הראשון של חול המועד קורא כהן וביום השני וכו'. בסוף סוכה (נה.) אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי וכתבוהו הרי"ף (מגילה י.) והרא"ש (סי' י) בפרק בני העיר ופירשו בשם גאון כמ"ש רבינו ורש"י (סוכה נה. ד"ה אתקין) כתב כך היו נוהגים רבותי שניים הראשונים קורין שתי ספיקות היום והשלישי בפרשת יום המחרת

תרסג א בחול המועד וכו' ולמעלה כתבתי וכו'. בסימן ת"ל: ומ"ש וגומרין ההלל. משנה בריש פרק לולב וערבה (מב:) ההלל והשמחה שמונה ופירש רש"י ההלל לגמור כל שמונה כן תיקנו נביאים הראשונים ובערכין (י.) מפרש מאי שנא מפסח מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהן עכ"ל: ומ"ש ורבו הדעות וכו'. בסוף סוכה אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק בני העיר ופירשו בשם גאון כמו שכתב רבינו אכן רש"י בשם רבותיו בסוף סוכה כתב פירוש אחר גם התוספות פירשו עוד פירוש אחר ומנהגינו כרש"י וכתב רש"י לשם ולא מצינו למימר ביום טוב שני פרשת וביום השני דאם כן עבדינן ליה חול:

נפשך יצא בזמן שאמר בראשון אף אם הוא חול דלא גרע מאילו אמרו בשעת עשייה שיצא ולא דמי לזמן דקידוש שאומר בליל שני שאותו הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה. וכן כתבו רש"י ור"י. ויש אומרים שצריך לאמרו משום שלא תיקנו זמן אלא או בשעת עשייה או בשעת נטילה ואם היה אתמול חול אם כן לא היה לא שעת עשייה ולא שעת נטילה הילכך לא יצא בזמן של אתמול. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לסברא הראשונה. וכן נוהגין באשכנז (א). ומיהו נראה ג] שאם חל יום ראשון בשבת שצריך לאמרו בשני כיון שלא אמרו בראשון:

ג ומוציאין שני ספרים וקורין באחד כמו אתמול ומפטיר קורא גם כן כמו אתמול ומפטיר במלכים (א ח ב) ויקהלו עד בהוציאו אתם מארץ מצרים (שם כא). ומחזירין הספרים למקומן. ואומר קדיש ומתפללין מוסף כמו אתמול ואומר קרבנות המוספין ובחמשה עשר כמו אתמול. ומכאן קשה למנהג טוליטולא שאומרים ביום השני הושיענו בחגיגת יום שני דכיון שעשינו אותו קדש היאך נעשנו חול לומר יום שני:

סימן תרסג

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ג] סדר היום בתפלה ובקריאת התורה ולכל ימי חול המועד ולשבת שחל להיות בו:

א בחול המועד מתפללין ערבית שחרית ומנחה כדרכן ואומר יעלה ויבא בעבודה ולמעלה בהלכות פסח כתבתי אם יש להזכיר בו יום מקרא קודש הזה. ונוטלין הלולב ומברכין עליו וגומרין ההלל ומקיפין התיבה בכל יום חוץ מבשבת. ומוציאין ספר תורה וקורין בו ארבעה בקרבנות החג שבפינחס (במדבר כט יז) ורבו הדעות בסדר קריאתן והעיקר כך הוא שביום הראשון של חול המועד קורא כהן וביום השני. ולוי וביום השלישי. וישראל חוזר וקורא וביום השלישי.

דרכי משה

תרסב (א) וכן נוהגין:

חדושי הגהות

תרסב [א] ול"ג דודאי דוקא מפסוקי הקרבנות ק"ל לרבינו דאי ממה שאנו אומרים בו את יום טוב מקרא קדש הא נתבאר לעיל סימן ת"ל דיש אומרים דאף בחול המועד אומרים יום טוב מקרא קדש וגם מברכת זמן לא קשה דהא זמן אי לא אמרו בראשון יכול לברכו בשני כדאמרינן בפרק בכל מערבין (מ.) דאי סלקא דעתך זמן זמן כל שבעה מי איכא הא לא קשיא דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליומא אוחרא ואי ממה שאנו עושין אותו קדש ודאי מכח ספק צריכין אנו לעשותו קדש אבל לא נראה בזה שהוא ודאי יום טוב אבל מפסוקי הקרבנות קשה ליה לרבינו (מהרל"ח): [ב] מה בכך שלא היו אומרים פסוקי הקרבנות בתפלה מכל מקום היו קורים בתורה ובחמשה עשר למפטיר שבזה יראה שעושין אותו קודש ודאי (מהרל"ח):

הגהות והערות

ר"י, וכתב שם הקרבן נתנאל אות י, הוא ר"י אחר [דר"י] פסק לעיל דאין אומרים זמן עכ"ל, וכן יש להעיר לפי גירסתנו שאיתא בשם רש"י דפסק לעיל בשם רש"י בתשובה שאין לומר זמן ביום שני וכאן אי אפשר לומר שהוא רש"י אחר: ג] **בדפוסים** הקדמונים איתא "ומיהו אפילו לפי זה נראה לי":

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 645 הודפס ע"י אוצר ה

ומ"ש ואומרים בכל יום בקרבנות המוספין ספיקא דיומא וכו'. הך היא תקנתא גופא דאמימר לענין תפלה אלא דאנן עבדינן נמי הכי לענין קוראי התורה כמו שפירש רש"י לשם: **ובשבת שבחול המועד** וכו'. נתבאר בסימן ת"ל:

תרסד א ביום חמישי וכו'. גם האחרונים בחיבוריהם כתבו שביום זה הוא גמר חתימה כמה מיס לריכין לקרקפתא דגברא ויש להם סימן בכל הלבנה ונראה בעיני דמאחר שהלבנה מניע יסוד המיס על כן ניתן בכחה ענין זה:

והרביעי קורא ספיקא דיומא שהוא וביום השני וביום השלישי. ובשני קורא כהן וביום השלישי. ולוי וביום הרביעי. וישראל חוזר וקורא וביום הרביעי. והרביעי חוזר וקורא וביום השלישי וביום הרביעי. וכן כל הימים עד יום שביעי והוא בכלל. ומחזיר ספר תורה למקומו. ומתפללין תפלת מוסף שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו ומפני חטאינו. [ומחזיר שליח צבור התפלה] ואומר קדיש. ואומרים בכל יום בקרבנות המוספין ספיקא דיומא. ביום הראשון אומר כאמור. וביום השני פרים בני בקר שנים עשר ואילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים. וביום השלישי פרים עשתי עשר וגו'. ובשני אומר וביום השלישי וביום הרביעי וכן בכל יום. וסימניך שלא תטעה לעולם מנין הפרים והימים ביחד הם י"ד: ב ובשבת שבחול המועד (ב) ערבית שחרית ומנחה מתפללין כדרכן ואומר יעלה ויבא בעבודה. ובמוסף שלש ראשונות ושלש אחרונות אתה בחרתנו וקדושת היום באמצע וכולל עמו השבת לומר את יום המנוח הזה ואת יום חג הסוכות הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים: ג ומוציאין שני ספרים וקורין בראשון שבעה בפרשת כי תשא (שמות לג יב) ראה אתה אומר אלי. ומפטיר קורא קרבנות של ספיקא דיומא לפי מה שהוא היום ומפטיר ביחזקאל (לח יח, לט א—טז) ביום בוא גוג. ולמעלה בהלכות פסח (סי' תצ רכה:) כתבתי למה מפטירין כך:

סימן תרסד

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ב] סדר יום השביעי: מתירין בו אגודת הלולב ונוטלין ערבה ואם מברכין עליה: [ד] וכיצד חובטין אותה: וכמה שיעור ערבה זו: [ה] פירוש אינה ניטלת אלא בפני עצמה: [ו] אם יצא ידי חובתו בערבה שבלולב:

א ביום חמישי של חול המועד שהוא הושענא רבה נוהגין א] שמרבים במזמורים כמו ביום טוב (א) ואומרים קדושה רבה במוסף ומרבים קצת בנרות (ב) כמו ביום הכפורים לפי שבחג נדונין על המים (ר"ה טז.) והכל הולך אחר החתום

אוצר החכמה

[ג] ביום שביעי אם מקיפין בערבה או בלולב: [ז] הנוטל ערבה אחרת עם ערבה שבלולב אי חשיבא כערבה אחרת ואסור משום בל תוסיף או לא: [ב.ג] טעם למה נהגו שהמתעסקים בצרכי צבור מביאים הערבה: [ח] הושענא שבלולב אף על פי שנזרקת אין לפסוע עליה: [ט] אסור ליהנות מן הערבה לאחר ברכה ונטילה אם לא התנה עליה מעיקרא: [י] ישראל הקוצץ ערבה משדה הגוי ברשות הגוי שלא כדין הוא: [יא] הושענא רבה שחל להיות בשבת וחתך גוי ערבה והביאה בשבת:

א ביום חמישי של חול המועד שהוא הושענא רבה נוהגים שמרבים מזמורים כמו ביום טוב וכו' ומקיפין שבע פעמים. זה מפורש במשנה פרק לולב וערבה (מה.) שביום השביעי היו מקיפין את המזבח שבע פעמים:

דרכי משה

תרסג (א) **ומהרי"ל** (סדר תפלות חג הסוכות סי' יב) כתב דנוהגין כרבותיו של רש"י וכן הוא במנהגים שלנו (ר"א טירנא מנהגי סוכות עמ' קלא): (ב) **ונוהגין** לומר קהלת אחר תפלת שחרית בשבת שבחול המועד וכתב מהרי"ל (שם סי' ב עמ' שפ) ואם אין שבת בחול המועד אז אומרים אותו בשמיני עצרת שהוא בשבת עכ"ל. ועיין לעיל סימן ת"צ (אות א) אם מברכין ברכה על קריאת קהלת וטעם שאומרים אותו בסוכות: **וכתוב במנהגים** (שם עמ' קלה) וחותם [בהפטרה] בשבת שבחול המועד מקדש השבת וישראל והזמנים וכן הוא בכל המנהגים וצ"ע מאי שנא שבת של חול המועד שבפסח דאין חותמין בהזמנים עכ"ל. ולי נראה דלא קשה מידי דשאני ימי הסוכות דכל אחד יום טוב בפני עצמו הואיל וחלוקים בקרבנותיהם לכן מברכין הזמנים:

תרסד (א) **וכן הוא במנהגים** (ר"א טירנא מנהגי סוכות עמ' קלב) דאומרים מזמור לתודה כיון שהוא חול ואין אומרים נשמת אלא ישתבח כמו בחול וקדיש לאחר תפלת שחרית אין כמוך שמע ישראל בניגון של יום טוב ועל הכל כמו ביום טוב ואין רגילין לעשות מלאכה של חול עד אחר יציאה מבית הכנסת פעם אחת היתה מילה בהושענא רבה ואמר מוהר"מ דקבלה בידו לומר זכור ברית אחר אנא אזון חין ואחר פזמון זה חוזר לומר הושענא ואמר שכן קבלה בידו לומר זכור ברית כשחל מילה בהושענא רבה, וכתב עוד שקדיש לאחר תפלת מוסף בניגון יום טוב: (ב) **ומהרי"ל** (סדר תפלות חג הסוכות סי' ה עמ' שפב) היה נוהג ללבוש הקיט"ל בל"א כמו בראש השנה ויום הכפורים אבל שאר בגדי חול לא היה משנה כלל ויש שנוהגין לטבול

הגהות והערות

תרסד א] **בדפוסי** מנטובה, פייבי די שאקו, ספרד, שלוניקי, ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח ובכתה"י איתא ונוהגים "באשכנז", ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"י ובנדפס ליתא תיבת "באשכנז":

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס: 646 הודפס ע"י אוצר ה

ומ"ש ויש נוהגים להתיר בו אגודה של לולב וסמך לדבר דכתיב (ויקרא כג מ) כפת חסר. כן כתב המרדכי בפרק לולב הגזול (סי' תשנא):

ב(א) ומ"ש ונוטלין ערבה זכר למקדש. עיקר נטילת ערבה זו הלכה למשה מסיני כדאיתא בפרק לולב וערבה (מד.) ומשמע התם שלא נאמרה ההלכה אלא במקדש בלבד ומצותה במקדש להקיף בה כל שבעת הימים וחכמים תקנו ליטלה בגבולין ביום השביעי זכר למקדש ואם תאמר למה לא תקנו ליטלה כל שבעה כשם שתקנו בלולב כבר תירצו בגמרא (שם) לולב דאית ליה עיקר מן התורה שהרי יום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין עבדינן ליה שבעה זכר למקדש ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבעה זכר למקדש: **והטעם** שקבעו יום שביעי לערבה יותר מיום אחר נראה שהוא מפני שאותו היום היה מיוחד במקדש משאר הימים שאם חל יום שביעי להיות בשבת היה ערבה דוחה שבת מה שאין כן כשחל להיות בשאר הימים מפני כך כשרצו חכמים לקבוע בגבולין יום אחד לנטילת ערבה קבעו היום המיוחד יותר לערבה שבמקדש: **והטעם** שנטילת ערבה בשביעי דוחה שבת ולא בשאר ימים מפורש שם בגמרא (מג:):

ג **וכתב** הר"ן (כב. ד"ה ובגמרא) בגמרא שקלינן וטרינן הא דתנן (מה.) בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום כלומר בשביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים אי הוה האי היקף בלולב או בערבה ולפי מנהגינו עכשיו שמקיפין את התיבה בכל יום פעם אחת ובשביעי שבע פעמים משמע דסברי שאותו היקף היה בלולב דאי בערבה כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד לא היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל אי הוה בלולב מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש שבעה הנהיגונו להקיף בו זכר למקדש וכן כתב רש"י בתשובה (סי' קכא מהד' אלפנביין) ואף הרמב"ם כתב כן בפרק ז' (הכ"ג) ולפי זה אף בשביעי של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה עכ"ל ולא נהגו כן אלא להקיף ביום השביעי גם בערבה ואפשר שהטעם לעשות ככולי עלמא דלמאן דאמר דמקיפין בלולב אם נטל עמו ערבה אין בכך כלום וכן למאן דאמר מקיפין בערבה אם נטל עמה לולב אין בכך כלום:

ב(ב) **ופליגי** בה רבי יוחנן אמר יסוד נביאים היא וכו'. שם (מד.):

וכל חיי האדם תלויין במים. ויש נוהגין להתיר בו אגדו של לולב וסמך לדבר דכתיב כפת חסר ו' פירוש ו' ימים יהיה כפות ולא יותר (ב*) ומקיפין שבע פעמים ומרבים תחנונים על המים ב]: ב ונוטלין ערבה זכר למקדש שהיו מקיפין בו ביום בערבה ופליגי בה רבי יוחנן אמר יסוד נביאים היא פירוש נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי יסדוה ולכך מברכין עליה.

ומ"ש ויש נוהגין להתיר בו אגדו וכו'. פירוש כפת חסר וי"ו כתיב משום דששה ימים קשור ודומה לכף אחת וביום השביעי מתירין אותו וכן כתב המרדכי בשם ראבי"ה (סי' תרנט) והטעם משום דהנענוע הוא לעצור הטללים הרעים והרוחות הרעות וכשסתר אגודו מנענע בו יותר וכיון שעכשיו הוא גמר החתימה למים מתירין אגודו כדי לנענע בו היטב:

ב **ומ"ש ומקיפין שבע פעמים וכו'.** נתבאר בסימן תר"ס שבמקדש היו מקיפין המזבח ביום שביעי שבע פעמים ולפיכך עכשיו גם כן נוטלין הערבה ביום שביעי ומקיפין שבע פעמים זכר למקדש ואף על פי דדבר תורה היו נוטלין במקדש הערבה כל שבעה הלכה למשה מסיני מכל מקום אין אנו עושין זכר למקדש אלא יום אחד. ובגמרא מפרש מאי שנא מלולב דניטל כל שבעה זכר למקדש וקאמר דשאני לולב דחשיב טפי דהא יום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין מה שאין כן ערבה והר"ן (כב. ד"ה וגרסי') פירש לולב אי אפשר לעשותו יום אחד בלבד זכר למקדש שכבר הוא ניטל בגבולין יום א' מדינו מן התורה ולא יהא כאן זכר למקדש כלל וכיון דלא סגי ביום א' עבדינן שבעה אבל ערבה שאינה ניטלת מן התורה בגבולין כלל ביום א' בלחוד איכא זכר למקדש: **ומה** שאנו נוטלין הערבה ביום שביעי זכר למקדש יותר מיום אחר היינו מפני שאותו היום היה מיוחד במקדש יותר משאר הימים דאם חל יום שביעי בשבת היתה דוחה שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה מה שאין כן בשאר הימים וכדמפרש טעמא בגמרא ואם כן גם כן עכשיו שאנו עושין זכר למקדש כל כוונתינו לפרסמה שבמקדש היתה ניטלת מן התורה ולפיכך נוטלין אותה בשביעי מאחר שגם במקדש היתה ניטלת בשביעי אפילו כשחל בשבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה ודוק וכיוצא בזה כתב גם הבית יוסף:

ג **ומ"ש זכר למקדש שהיו מקיפין בו ביום בערבה.** נראה מכאן שסובר הלכה כמאן דאמר דהקיפו בערבה ולא בלולב והכי מוכח פשטא דסוגיא (מג:) דמאן דאמר ערבה בזקיפה ולא בנטילה איתותב אלא ערבה בנטילה ובזקיפה ופירוש בנטילה שהיו נוטלין אותה ומנענעין ומקיפין בה את המזבח ואחר כך זוקפין אותה כדמוכח הסוגיא (שם וברש"י ד"ה והביאום) ולפי זה צריך ליישב מנהגינו שאנו מקיפין בכל יום פעם אחת בלולב דמאחר שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד לא היה לנו להקיף גם כן אלא בשביעי בערבה אבל לולב אין לו ענין להקפה או נעשה זכר למקדש להקיף כל שבעה אפילו אין שם לולב וכן בשבת. וג"ל דס"ל דלמאן דאמר הקפה בערבה לא אתי למעוטי לולב אלא הקפה בשניהם היתה בלולב ובערבה לאפוקי למאן דאמר בלולב ולא בערבה דערבה אינה אלא בזקיפה דליתא אלא הקפה בשניהם היתה לדידיה וכך פירשו התוספות (מה: ד"ה אחת) אליבא דרבי יוחנן בן ברוקה דאמר תריות של דקל וכו' דתרווייהו הוי ערבה וחריות של דקל והשתא בשאר ימים עבדינן הקפה בלולב לחודיה וביום השביעי עבדינן הקפה בתרתי בלולב ובערבה להאי מאן דאמר וכן כתוב במנהגים (ר"א טירנא מנהגי סוכות עמ' קלד) ומקיפין עם הלולב והושענות וכו' והכי נהוג ודלא כמו שכתב הר"ן (כב. ד"ה ובגמרא) דסברינן כמאן דאמר בלולב ולא בערבה ולדידיה צריך לדחוק ולומר דאף על גב דקיימא לן דערבה בנטילה היינו נענוע לחודיה אבל לא הקפה כל עיקר דאין להקיף בערבה אף בשביעי אלא בלולב ולא נהגינן הכי אלא מקיפין בשניהם ביום שביעי ומכל מקום אם אין כאן לא לולב ולא אתרוג מקיפין בערבה לחוד ביום השביעי וכמ"ש למעלה בסימן תר"ס (ס"ג ד"ה ומ"ש ובשבת) בס"ד:

ד **ופליגי** בה וכו'. בפרק לולב וערבה הביא הרא"ש (סי' א) דברי הר"ש בן חפני ושהעם נהגו כרב אלפס וגם רבינו תם פסק הלכה

דרכי משה

קודם עלות השחר כטעם טבילת ערב יום כפור וערב ראש השנה וכן הוא במנהגים שלנו (שם) דהצנועים נוהגים בטבילה זו: **כתב** אבודרהם (עמ' רחצ) יש אנשים שנהגו שכורכין עצמן בסדין ויוצאים למקום שמגיע שם אור הלבנה ופושטין מעליהן הסדין ונשארים ערומים ופושטין איבריהם ואצבעותיהן אם מצאן כלם שלם סימן טוב הוא ואם יחסר צל ראשו בנפשו הוא ואם יחסר צל אחד מאצבעותיו סימן לאחד מקרוביו יד ימין סימן לבניו הזכרים ויד שמאל סימן לבנותיו וכן פירש הרמב"ן בפסוק (במדבר יד ט) סר צלם מעליהם וזה הצל אינו צל האדם ממש כי העומד אצל הלבנה או אצל האור אי אפשר שלא יהא לו צל אלא הוא צל הצל הנקרא בבואה דבבואה ויש סעד לדבר מדאמרינן בפרק בתרא דהוריות (יב.) האי מאן דבעי למיפק לאורחיה ובעי למידע אי הדר לביתיה אי לא ליקום בביתא [דהברא] ב*] אי חזי בבואה דבבואה הדר לביתיה ואמרינן שם ולאו מילתא היא דילמא חליש דעתיה ומיתרע מזליה מכאן אני אומר שאין לנהוג מנהג זה עכ"ל: (ב*) עיין לעיל סימן תר"ס (אות ג):

הגהות והערות

ב] **בדפוסי** מנטובה, ספרד, שלוניקי, איתא תחנונים "ורצויים" על המים: ב*] **בגמרא** שלפנינו הגירסא "דחברא" וגירסת הערוך (ערך הבר ב) דהברא ופירושו "חושך":

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 647 הודפס ע"י אוצר ה

כרבי יהושע בן לוי לגבי ר' יוחנן ובתשובת הגאונים פסק כרבי יהושע בן לוי בכל מקום: **ומה שכתב בשם בעל העיטור לחלק בין יחיד לצבור.** נראה דטעמו משום דקשיא ליה מאי שנא דמברכין אשני ימים טובים של גליות שאינן אלא מנהג כדאיתא בפרק קמא דביצה (ד:) דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם ומחלק דצבור ודאי מברכין אף על המנהג ומשום הכי נמי קאמר שמנה עשר ימים יחיד גומר בהן את ההלל ובגולה כ"א יום דמשמע דבצבור גומרין אותו אפילו בראש חדש וממילא נמי מברכין עליה אף על פי שאינו אלא מנהג כדמוכח (תענית כח:) מרב דאיקלע לבבל חזי דקרו הלל בראש חדש וכו' ויחידים הוו דקרו הלילא ועיין בתוספות (מד: ד"ה כאן) ובדברי הר"ן (כב. ד"ה איתמר) בפרק לולב וערבה שתפסו להם שיטה אחרת:

ה **כתב גאון שיעור החיבוט שתי פעמים בתפלת מוסף של יום שביעי לפי וכו'.** כוונתו לתת טעם למה בתפלת מוסף ולא בתפלת תמיד וקאמר לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ולא מוכחא מצות נטילת הערבה שהרואה הוא אומר שהכל הוא ערבה שבלולב ולכך אנו נוטלין הערבה בתפלת מוסף בפני עצמה דמוכחא מצות הערבה ואיכא פרסומא ולאו דוקא בתפלת מוסף ממש דודאי בשעת התפלה אסור לחבוט לכל הפירושים דהחיבוט מבטל כוונתו דאינו דומה למה ששנינו (מא:) קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו דהתם מחזיקו בידו בלא נענוע אבל החיבוט שהוא הנענוע בלי ספק כשהוא נותן דעתו לנענע מתבטל מכוונתו וכל שכן אם החיבוט הוא על הקרקע אלא על אמירת ההושענות בסוף תפלת מוסף קודם קדיש קאמר כי היכי דנטילת לולב בסוף תפלת תמיד בשעת קריאת ההלל קודם קדיש ויש ללמוד מכאן דבשעת אמירת ההושענות יטול הערבה בפני עצמה בלא לולב ואף על גב דההקפה בלולב ובערבה מכל מקום אחר כך יניח הלולב ויתפוס הערבה לבדה: **ומ"ש שהחיבוט שתי פעמים.** היינו מפני שאמרו בגמרא חביט חביט ולא בריך דמשמע שנוטלה וחובטה פעמיים: **ומ"ש ורש"י פירש חביט לשון נענוע.** כך פירש בסוגיא דפרק לולב וערבה והוא מלשון חבוט רמי (דבפ"ק) [דבפרק ב'] דסוכה (כב.) שפירש נענוע: **ומ"ש בשם הרמב"ם.** נראה שטעמו מפני ששנינו (מה.) רבי יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצידי המזבח וכו' וסובר הרב דחבוטי דערבה נמי בקרקע היא דבהא לא פליגי:

ו **וערבה זו צריכה שיעור וכו'.** בפרק לולב וערבה ופירש רש"י והר"ן (כב. ד"ה וכמה) שלשה בדין שיש בכל אחד שלשה עלין לחין עד כאן: **ומ"ש והלכה כרב ששת.** הרא"ש כתב הטעם משום דקיימא לן דהלכה כרב ששת באיסורי והר"ן (שם) כתב משום דמנהג נביאים הוא ואזלינן ביה לקולא: **כתב** המרדכי בשם ר' אפרים מרעגענשפורג הא דנהיגין שהחזן נוטל עוד ערבה אחרת עם הערבה שבלולב דאותה ערבה לא חשיבה כערבה אחרת דהא סבירא לן לולב אין צריך אגד ואם הוסיף על הארבעה מינין שבלולב ואגדו עמהן לא עבר על בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומאחר דהכי הוא, האגד כמאן דליתיה דמי, והוי כמו ערבה שבלולב עכ"ל פירוש דלרבי יהודה דלולב צריך אגד (לא.) ודאי אם נוטל עוד ערבה אחרת חוץ לאגד איכא משום בל תוסיף ואף על גב דאם היא חוץ האגד ליכא משום בל תוסיף כיון דהכל הוא מין אחד היינו משום דיכול להוסיף הרבה ערבות אבל חוץ לאגד ערבה אחרת היא ואינה כמו ערבה שבלולב מאחר דלולב צריך אגד אבל לרבנן דאין צריך אגד ואפילו הוסיף מין אחר על ארבעה מינין שבלולב ואגדו עמהם לא עבר על בל תוסיף כדאיתא בפרק הנחנקין (סנהדרין פח:) אם כן גם ערבה אחרת שנוטל חוץ לאגד לא חשיבה כערבה אחרת דהאגד כמאן דליתיה דמי והוי כמו ערבה שבלולב כך הוא פירוש דבריו וחולק אדברי התוספות בפרק לולב הגזול בד"ה הואיל ואמר רב יהודה (בדף ל"א ע"ב) עיי"ש אבל הר"ש בן הר"ש בר צמח בתשובה כתב דנראה בעיניו שאם נוטל [ערבה] אחרת עם הערבה שבלולב דעובר משום בל תוסיף ואף על גב דלרבנן ודאי אפילו נוטל מין אחר ליכא משום בל תוסיף על ידי האגד דהאגד כמאן דליתא דמי אפילו הכי בערבה איכא משום בל תוסיף שהרי אסור להוסיף על שתי ערבות לדעת הרמב"ם ושכן היא דעת הגאונים והרשב"א בתשובותיו וכן כל האחרונים ז"ל ואף על פי שקצת מהראשונים חולקין ואם כן לדידהו אפילו לרבנן דהאגד כמאן דליתא דמי והוי כמו ערבה שבלולב מכל מקום מוסיף על שתי ערבות ועובר משום בל תוסיף והבית יוסף כתב על זה בשלחן ערוך (ס"ז) וזה לשונו ואף על פי

ד **כתב הגאון שיעור החיבוט שתי פעמים וכו' עד אנו נוטלין ערבה בפני עצמה.** כן כתב הרא"ש בפרק לולב וערבה (סי' א) בשם גאון וביאור דבריו דהא דאמרינן (שם:) חביט חביט ולא בריך היינו כשנוטלה פעם אחת וחובט שתי פעמים: **ומ"ש ורש"י פירש חביט לשון נענוע וכו'.** כלומר ולענין מה הוא חביט זה רש"י פירש שהוא נענוע והרמב"ם (פ"ז הכ"ב) פירש שהוא חבטה ממש על הקרקע או על הכלי: **וערבה זו צריכה שיעור וכמה שיעורה וכו'.** בפרק לולב וערבה (שם:) וכתב הרא"ש (שם) שפסקו הגאונים כרב ששת משום דהלכתא כוותיה באיסורי וכן פסק הרמב"ם (שם ה"כ) והר"ן (כב. ד"ה וכמה) כתב וקיימא לן כרב ששת ומיהו מסתברא דשיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב שלא מצינו שהקילו בה בזה:

ורבי יהושע אומר מנהג נביאים היא פירוש מנהג בעלמא שנהגו כך ואין מברכין עליה. ופסק רי"ף (כב.) **שאין לברך עליה דאסיקנא אייבו הוה קאי קמיה דרבי אלעזר ב"ר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקיל חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים היא ואמנהג לא מברכין. ובעל העיטור** (הל' לולב סדר ערבה צג ע"ד) **כתב הא דלא בריך רבי אלעזר משום דיחיד הוא ויחיד אינו קובע ברכה לעצמו. אבל צבור ודאי מברכין. ורב שמואל בן חפני פסק כרבי יוחנן שמברכין. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל** (פ"ד סי' א) **כתב ונהגו כרי"ף: ד כתב גאון שיעור החיבוט שתי פעמים בתפלת מוסף של יום שביעי לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ובתפלת המוסף של היום ההוא אנו נוטלין הערבה בפני עצמה. ורש"י פירש חביט לשון נענוע** (ב**) **והרמב"ם ז"ל כתב חובט בה על הקרקע או על הכלי שתי פעמים או שלש וכן כתב הרי"צ גיאת** (הל' לולב עמ' קיג). **וערבה זו צריכה שיעור וכמה שיעורה רב נחמן אמר שלשה בדי עלין לחין** ג] **ורב ששת אמר אפילו עלה אחד בבד אחד** (ג) **והלכתא כרב**

דרכי משה

(ב**) **במהרי"ל** (שם סי' ו עמ' שפג) ונהגו לכבות הנרות עם ההושענות לשמחה: (ג) **וכתב** הר"ן בפרק לולב וערבה (כב. ד"ה וכמה) (דף שד"מ ע"א) ושיעור אורך הערבה זו כשיעור אורך הערבה שבלולב שלא מצינו שהקילו בה עכ"ל ואם כן נראה שכל הפוסל בערבה שבלולב פוסל גם כן בערבה זו הואיל שלא מצינו שהקילו בה:

הגהות והערות

ג] **דברי** רבינו אלה האירו עיני בתיקון דברי הפרישה לעיל סוף סימן תרמו (אשר הסגרתים שמה ואמרתי כי קצרה ידי מלתקן שיבושים) וכצ"ל שם "וצ"ע דלקמן סימן תרס"ד כתב רבינו דברי רב נחמן דאמר בערבה ג' בדי עלין לחין והתם פשוט דקאי אגבעולין לא אקינים", ועיין בפירוש רש"י והר"ן. (ר"י בכרך המגיה דפוס קניגסברג):

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 648 הודפס ע"י אוצר הר

ששת אלא שכתב רב האי שמכוער הדבר עלה אחד בבד אחד: **ה ואינה ניטלת אלא בפני עצמה פירוש שלא יאגוד דבר אחר עמה אבל אם יש לו בידו דבר אחר אין לחוש:** **ו ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפילו אם הגביה אותה שתי פעמים ורב נחמן אמר אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אם הגביה אותה שתי פעמים. ופסק הרמב"ם ז"ל דאין אדם יוצא בה. ואבי העזרי פסק שיוצא בה ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל:**

ה **ואינה ניטלת אלא בפני עצמה.** סמ מימרת דרב ממי: **ומ"ש פירוש שלא יאגוד דבר אחר עמה וכו'.** כן כתב הרמ"ם (סמ) וכן נראה מפירוש רש"י (מד: ד"ה מינה):

ו **ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפילו אם הגביה אותה שתי פעמים ורב נחמן אמר אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אם הגביה אותה שתי פעמים.** גם זה סמ: **ומ"ש שהרמב"ם** אחר החכמה **פסק דאין אדם יוצא בה.** בפרק ז' (סמ): **ומ"ש שאבי העזרי** (ראבי"ה סי' תרצט) **פסק שיוצא בה.** בפסקי הרמ"ם (סמ) ובמרדכי (סי' תשמד) בפרק לולב וערבה: **ומ"ש שלזה הסכים הרא"ש.** סמ: **וכתב** עוד המרדכי סמ בשם רבינו אפריים נראה הא דנהגינן שהחזן נוטל עוד ערבה אחת עם ערבה שבלולב לתותה ערבה לא משיגת בערבה אחרת דהא סגירת (ליה) [לן] לולב אין לריך אגד (לג.) ואם הוסיף על ארבעה מינים שבלולב ואגדו עמהם לא עבר על בל תוסיף דהאי לתודיה קאי והאי לתודיה קאי, ואחר דהכי הוא, האגד כאחן דליתיה דמי (והאי) [והוה ליה] כאו ערבה שבלולב עכ"ל:

ז **כתב** ה"ר שלמה בן הר"ם בר שמת ז"ל (שו"ת הרשב"ם סי' ז) ערבה ביום השביעי נראה בעיני שאינו יכול ליטול עם הלולב בשעה שהוא יולא ידי חובתו עד אחר שיברך ויטול וינענע בתחלה ואם נטלה עובר משום בל תוסיף ואחר הנענוע הראשון יכול הוא ליטלה עם הלולב וכל שכן בשעת הקפה וזה נלמוד ממה שאמר הרמב"ם (פ"ז ה"ז) שהמוסיף על שתי ערבות עובר על בל תוסיף וכן דעת הגאונים והרשב"ץ בתשובותיו (מ"ם סי' עה, ופי' תקלה) וכן כל האחרונים ז"ל אחרית 12345678 אף על פי שקבלת מהראשונים מולקים ונענין ערבה של יום השביעי אמרינן דניטלת בפני עלמה ופירש רש"י (מד: ד"ה מינה) שאינה נקשרת עם שאר אגד אחר וקיימא לן נמי דלולב אין לריך אגד (לג.) ובפרק ראוהו בית דין (ר"ה כח:) אמרינן דלעבור בזמנו לא בעי כוונה ושלא בזמנו בעי כוונה וכל שעברה מלותו הוי בלאחר זמנו וכן בתבו רבותא ז"ל בפי' התם ובתב עוד שהה דגם אחר נטילה ונענוע לריך לתפוס הערבה לבדה להבין שמונה הימ (ד) ועל בן אמרו (מד:) וניטלת בפני עלמה ובשעת התבטה שלריך לחבט בה משום מנהג נבילים (יטלטלנה) [יטלנה] בפני עלמה ויצא בה ידי חובה ע"כ:

ב(ג) **ומה שנהגו** עבשיו שהמתעסקין בלרבי לבור מבילין הערבה בתב הר"ן בפרק לולב וערבה (בח: ד"ה גרסי') מפני שבזמן שבית המקדש קייס לא היה מבילה בל אחד בביתו אלא שלומי בית דין היו מבילים לותה לעזרה ושם נוטלין לותה משאר אדם ולכן נהג זה בידם אף בגבולין (ה):

ח **בתוב** בהגהות מבילי פרק בני העיר (סי' ג) בשם אור זרוע (הל' ביהב"ש ריש סי' שפו) הוסיפו שלולב וביוצא בה אף על פי שנזרקת אין לפסוע עליה:

ט **בתוב** בהגהות מיימוניות (פ"ז הב"ו אות ח) בשם רש"ס (ירחיס השלם סו"ם תבב) לאסור ליהנות מן הערבה לאחר נרבה ונטילה שם לא התנה עליה מעיקרא בלבולי יומא אתקנתי למלותה לאפוקי מלותה שלולין בהם תפוחים ובשר וביב"ק היה נוהג בערבה שהיה מתקן ממנה עגיל לקולמוסים והיה מבער בהם תמן בשעת בלאמרינן (ברבות לט:, שבת קיז:) גבי עירוב הואיל ואתעביד ביה חדא מלוה ליעביד ביה מלוה אחריתא (ו) וגם המרדכי בתב בסוף סוכה (סי' תשעב) לאסור ליהנות מערבה לאחר נטילתה שם לא התנה מתחלה לבולי יומא אתקנתי ולפי שראיתי בני אדם נוהין בשר ופירות בעלי ערבה לאחר נטילתה בתבתי בן ע"כ:

י **מצאתי** בתוב ז) לראיתי בני אדם שהולבין בשדה של גויס בראות הגוי וקולבין ערבה להושענת רבה ונראה לי דשלא בדין הן עושין מדאמר רב הונא (ל.) להנהו חווכרי בי (גזיתו) [זגניתו] אסא לא תיגזון אתון וכו' עד וקרקע אינה נגזלת ובני גת הוזהרו על הגזל ואפילו גוי מגוי בדאמרינן בפרק אלו מיתות (סנהדרין נז.) ומסתמא גויס גוזלים שדות זה מזה וקיימא לן נמי בפרק הגוזל בתרא (ב"ק קיג:) גזל הגוי אסור בראי עקיצא (שם סוע"ם) והא דאמר רב אסי התם בי חזיל (בתרגמא להנהי) [בתורגמא ותזא] שבשעת דגופנא דתלו בה קיטפי דעיבי וכו' מפרשי רבותינו משום הפקר דתלו להו לבר מפרדיסא שרי ומבלן אמי אומר דשתם גויס גוזלי שדות הס

שמה שבתב שאם נטלה עובר משום בל תוסיף טעות הוא בעיני מבל מקום אין הפסד לאוסר לדבריו וכו' בתב בן מפני שבבר קבע ההלבה בסימן תרנ"ח (סעיף טו) דיבול להוסיף על שתי ערבות ולא ידעתי למה לו לייחס שום טעות על זה שפסק בסיפור דאורייתא בהרשב"ץ שהעיד בך משם הגאונים דאיבא בל תוסיף אף בערבה ואף על פי שהרמב"ם חזר בו בסוף ימיו מבל מקום הגאונים והרשב"ץ לא חזרו מדבריהם ופסקו דאיבא בל תוסיף בלולב ואתרוג וערבה בתשובותיו (מ"ם) סימן ע"ה וסימן תקל"ה הילבך נראה עיקר להאמיר ואף על פי שהמרדבי בשם רבינו אפריים בתב גם בן טעם למנהג היינו מפני שסובר גם בן דיבול להוסיף על שתי ערבות בל שהוא ממינו אבל לאותן גאונים שסוברים שאסור להוסיף על שתי ערבות ודאי אסור גם מאותי בתוב (הגהות מנהגים ר"פ טירנא עמ' קלז אות ריג) וזה לשונו מהר"ם נקח שבעה בדין להושענא נגד שבעה הושענות ואינו נוטלה בידו אלא בשאחר ההושענות ובן דעיקר מלות ערבה אינה בשחרית אלא במוסף בדאיתא (טור בשם גאון) אם בן אין תועלת בנטילתה בשעת נטילת לולב בי אם היזק שמבינים לאשו בפלוגתא דרבותא בסיפור דאורייתא וכן רואי רבותי נוהגין וכן ראוי לנהוג:

דרבי משה

(ד) והמנהג אינו בן אלא אוחזין ההושענות עם הלולב בשעת נטילת לולב והקפה וכן הוא במהרי"ל (שם סי' ה עמ' שפב) שהוא היה נוהג בן להחזיק הערבה עם הלולב שאומר ההושענות ומיהו בשעת חבטה חובטין אותה לבד ובזה יוצאין ידי חובתן בי זהו עיקר מצותה ומבל מקום נראה דאין צריך ליטלה עם הלולב בלל בשעת נטילת הלולב והנענוע בתפלת שחרית ועדיף שלא ליטלה מאחר שלא נזבר בשום מבום ליטלה עם הלולב: (ה) ומזה נתפשט המנהג שהשמש מביא ערבה ומובר אותה לבל אחד ואחד ה]: (ו) וכן בתבו מהר"י וויל (סי' קצא) ומהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' ט, והל' המצות סי' בב) דאנשי מעשה נוהגין לאפות מצות בעצי הערבה וכן הוא בהגהות אשיר"י בפרק בני העיר:

הגהות והערות

ד] **בגמרא** שלפנינו הגירסא רב חסדא א"ר יצחק: ה] **קטע** זה, "ומזה נתפשט המנהג שהשמש מביא ערבה ומובר אותה לבל אחד ואחד" שייך להדרבי משה, וכן הוא בבת"י הד"מ ובארוך, ובדפוס דינהפורט איתא קטע זה בגליון הב"י ובדפוסים המאוחרים הוכנסו קטע זה בפנים הב"י סוד"ה ומה שנהגו: ו] **כן** הוא בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תתנב, ובאור זרוע הלכות סוכה סימן שו סוף אות א, ובראבי"ה סימן תרצ, ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סימן מד, ובקיצור בהגהות אשר"י פ"ג סימן ג, וכן מובא דין זה בדרבי משה לעיל סימן תרמט אות ג וברמ"א שם סעיף א:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 649 הודפס ע"י אוצר ה

תרסה א אתרוג בשביעי אסור וכו'. נפרק לולב וערבה פליגי בה רבי יוחנן ורשב"ל ומשמע נסוגיית דקיימא לן כרבי יוחנן דאמר אתרוג אסור כל יום שביעי ואפילו לאחר שיצא בו ללכל יום שביעי אתקנוהו דקאמר ואין לחוש לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אמימי ספק שביעי אסור משביעי ספק שמיני מותר מרימר אמר אפילו שמיני ספק שביעי מותר והלכתא כאמימי פירוש אין לחוש לן (נאמר) [נשמיני] תרי יומי היכי עבדינן מי אמרינן ליה ביומא קמא משום ספק שביעי לו לא אלמא דפשיטא לן דמיום שביעי אסור וכן פירש רש"י (מו: ד"ה ואפלוגתא): **ומ"ש ואפילו נפסל וכו'.** מימרא דר' זירא שם והביא יוסף העמיק ירושלמי אתרוג שנפסל ביום ז' מותר לאכלו עכ"ל וברמה בשיטי להכי פירושו שנפסל ביום ז' קודם שיצא בו דאין לו דין מוקצה מאחר שלא עשה מעשה בגוף האתרוג אלא הזמנה בעלמא דלאו מילתא היא דדוקא כשמירך עליו או הוקצה לכל שבעה ימים ושוב אין לו היתר אפילו נפסל אחר כך והוא הדין נמי דאפילו לא נפסל מותר לאכלו שם ים לו לאתרוג אחר לצאת מטעם דהזמנה לאו מילתא היא אלא לחורבא דמילתא נקט כן נראה לי לפרש שלא יחלוק הירושלמי אתלמודא דידן ועדיין צ"ע לענין מעשה. ומה שקשה לאחי מותר בשמיני ולא אמרינן כיון דאתקנתי לבין השמשות דשמיני ספק שביעי אתקנתי לכולי יומא כבר האריכו התוספות על זה בפרק קמא דסוכה (דף י) (ע"ש) והרמ"ם בפרק לולב וערבה עיי"ש: **ומ"ש בשם ה"ר פרץ ושהרא"ש כתב עליו דלא נהירא דלא שייך בזה הכנה.** נראה בעיני לישב דה"ר פרץ לאו הכנה ממש קאמר אלא כיון שעכשיו בין השמשות היה אסור אם היה מותר ביום ז' הוי כעין יולד כיון שעכשיו בין השמשות שלו וכן נריך לפרש בהכנה שאמרו בפרק קמא דיום טוב (ב:) בשבת ויום טוב המוכיח ללאו הכנה ממש קאמר כמו שפירשו התוספות (שם ד"ה והיכי) והר"ן (ג. ד"ה ומוקמת) להדיא לשם גם בתוספות בפרק המביא כלי יין מבואר שמזה הטעם נהגו העולם ליקור באתרוג וכן הוא העיקר כדברי ה"ר פרץ ז"ל ג"ל: **הפריש שבעה אתרוגים וכו'.** שם פלוגתא דרב ורב אבא ואלכתא כמאן דאמר ספיקא דרבנן לקולא (שבת לד.): **ומ"ש רבינו ולדידן דאית לן תרי יומי בשמיני ספק שביעי אסור אבל בתשיעי ספק שמיני מותר.** הכי אתיקנא בפרק לולב וערבה (מז.) ואם תאמר כיון דלא נטלינן ליה בשמיני אמאי אסור לליכא למימר לתקנתא משום דכיון דלתקנתי לבין השמשות אתקנתי לכולי יומא מהטעמים שכתבתי בשר מירן הרמ"ם (פ"ו ה) דטעמא משום דכיון דאם יבא אליהו ויאמר דעברוהו לאלול הוי שמיני שביעי: **והר"ן** (כב: ד"ה ולדידן) מירץ דטעמא משום דאי אתרית למימר דלא אתקנתי בשביעי כלל אלא ודאי שמיני [הוא] ולא ישמע לנו ליצא בשבת: **וכתב ה"ר פרץ שאם חל יום טוב [האחרון] של חג באחד בשבת** וכו'. כן כתב הרמ"ם (שם) וכתב עליו ולמאי דפריכית דלא שייך כאן הכנה מותר וכן עמא דבר עכ"ל. ונראה שמה שפירש דלא שייך כאן הכנה היינו מה שכתב דלא אתקנתי לבין השמשות לתקנתי ויותר נראה שרומז למה שכתב בריש מסכת יום טוב (פו"ם ו) דהא דאמר רב (ירושלמי פיאה פ"ו ה"ו) שיורי פחילה שבנו בשבת אסור להדליק בהן ביום טוב לא קיימא לן הכי משום דמעשה קדושה אחת אסר ליה ולא מטעם הכנה דלא שייך הכנה כי הא גוונא ומהאי טעמא נמי כי מיקלע שמחת תורה בחד בשבת בחרי בחלילה על גב דבשבת אסור דשמי קדושות הן והכנה אין כאן עכ"ל: **והר"ן** כתב בהדיא כדעת הרמ"ם דלא מיתסר משום הכנה והתוספות בפרק המביא כלי יין (פיאה ג: ד"ה עד) כתבו כדברי (הרי"ף) [הר"ף] ונתנו טעם לדבריהם דהואיל ובערב שבת היה אסור משום שביעי והוא יום טוב אם היה נאכל בשבת (מוכן ליו"ט אסור) [היה מכין יום טוב] לשבת והוי כעין יולד כיון שבת עתה לאוויות שלו ולא בא ביום טוב:

סימן תרסה

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

אתרוג באיזה יום הוא מותר: אם הפריש שבעה אתרוגים לשבעת הימים:

א אתרוג בשביעי אסור שהרי הוקצה לכל השבעה ואפילו נפסל אסור כל שבעת הימים ובשמיני עצרת מותר ולדידן דאית לן תרי יומי בשמיני ספק שביעי אסור אבל בתשיעי ספק שמיני מותר. וכתב ה"ר פרץ שאם חל יום טוב האחרון של חג באחד בשבת שאסור אף בתשיעי היינו בשאר ימים אבל הכא אסור משום הכנה דכיון דשבת לפניו אין שבת מכינה ליום טוב ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל דלא שייך ביה הכנה וכן נוהגין בו היתר: ב הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר אבל ביומו אסור שהוקצה לכל אותו היום:

[ב] אתרוג שנפסל ביום ראשון מותר לאכלו: עבדא להושענא ולא אגבהה למיפק בה שריא בהנאה:

א אתרוג בשביעי אסור שהרי הוקצה לכל שבעת הימים ובשמיני עצרת מותר. נפרק לולב וערבה (מו:, מז.) לפלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל ופסקו הפוסקים כרבי יוחנן דאמר אתרוג נשביעי לכולי יומא דמילתא ומאחר דאמר אתרוג נשביעי אסור משביעי אסור ואם תאמר אמאי אסור נשמיני הא על כרחך אין השמשות אסור דשמא יום הוא וכיון דאתקנתי לבין השמשות אתקנתי לכולי יומא כבר מירן הרמ"ם (פרק לולב וערבה סי' ד—ה) דבכי האי גוונא לא שייך למימר מגו דאתקנתי לבין השמשות כיון דלא נאסר בין השמשות אלא מחמת ספק יום שעבר וכן נמי אמרינן (מו:) הפרים שבעה אתרוגים לשבעת ימי החג כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר ואף על גב דאתקנתי לבין השמשות אתקנתי לכולי יומא דקאמר יום שעבר וכן כתבו התוספות בפרק קמא דסוכה (י: ד"ה עד) גבי עיטרה בקרמין: **והר"ן** (כב: ד"ה אמר) מירץ לליכא למימר דמגו דאתקנתי לבין השמשות אתקנתי לכולי יומא משום דלבין השמשות גופיה לא אתקנתי אלא שהרי בין השמשות אינו ראוי למצות אתרוג שאפילו לא נטל כל היום אינו נוטלו בין השמשות דכיון דלולב זמן הזה מדרבנן בר מיום ראשון ובין השמשות ספיקא הוא ספיקא דרבנן לקולא (שבת לד.): **ומ"ש רבינו ולדידן דאית לן תרי יומי בשמיני ספק שביעי אסור אבל בתשיעי ספק שמיני מותר.** הכי אתיקנא בפרק לולב וערבה (מז.) ואם תאמר כיון דלא נטלינן ליה בשמיני אמאי אסור לליכא למימר דאתקנתי לבין השמשות אתקנתי לכולי יומא מהטעמים שכתבתי בשר מירן הרמ"ם (פ"ו ה) דטעמא משום דכיון דאם יבא אליהו ויאמר דעברוהו לאלול הוי שמיני שביעי: **והר"ן** (כב: ד"ה ולדידן) מירץ דטעמא משום דאי אתרית למימר דלא אתקנתי בשביעי כלל אלא ודאי שמיני [הוא] ולא ישמע לנו ליצא בשבת: **וכתב ה"ר פרץ שאם חל יום טוב [האחרון] של חג באחד בשבת** וכו'. כן כתב הרמ"ם (שם) וכתב עליו ולמאי דפריכית דלא שייך כאן הכנה מותר וכן עמא דבר עכ"ל. ונראה שמה שפירש דלא שייך כאן הכנה היינו מה שכתב דלא אתקנתי לבין השמשות לתקנתי ויותר נראה שרומז למה שכתב בריש מסכת יום טוב (פו"ם ו) דהא דאמר רב (ירושלמי פיאה פ"ו ה"ו) שיורי פחילה שבנו בשבת אסור להדליק בהן ביום טוב לא קיימא לן הכי משום דמעשה קדושה אחת אסר ליה ולא מטעם הכנה דלא שייך הכנה כי הא גוונא ומהאי טעמא נמי כי מיקלע שמחת תורה בחד בשבת בחרי בחלילה על גב דבשבת אסור דשמי קדושות הן והכנה אין כאן עכ"ל: **והר"ן** כתב בהדיא כדעת הרמ"ם דלא מיתסר משום הכנה והתוספות בפרק המביא כלי יין (פיאה ג: ד"ה עד) כתבו כדברי (הרי"ף) [הר"ף] ונתנו טעם לדבריהם דהואיל ובערב שבת היה אסור משום שביעי והוא יום טוב אם היה נאכל בשבת (מוכן ליו"ט אסור) [היה מכין יום טוב] לשבת והוי כעין יולד כיון שבת עתה לאוויות שלו ולא בא ביום טוב:

ב הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר וכו'. שם (מו:) פלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל ופסקו הפוסקים כרבי יוחנן דאמר אתרוג אסור כל יום שביעי ואפילו לאחר שיצא בו ללכל יום שביעי אתקנוהו דקאמר ואין לחוש לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אמימי ספק שביעי אסור משביעי ספק שמיני מותר מרימר אמר אפילו שמיני ספק שביעי מותר והלכתא כאמימי פירוש אין לחוש לן (נאמר) [נשמיני] תרי יומי היכי עבדינן מי אמרינן ליה ביומא קמא משום ספק שביעי לו לא אלמא דפשיטא לן דמיום שביעי אסור וכן פירש רש"י (מו: ד"ה ואפלוגתא): **ומ"ש ואפילו נפסל וכו'.** מימרא דר' זירא שם והביא יוסף העמיק ירושלמי אתרוג שנפסל ביום ז' מותר לאכלו עכ"ל וברמה בשיטי להכי פירושו שנפסל ביום ז' קודם שיצא בו דאין לו דין מוקצה מאחר שלא עשה מעשה בגוף האתרוג אלא הזמנה בעלמא דלאו מילתא היא דדוקא כשמירך עליו או הוקצה לכל שבעה ימים ושוב אין לו היתר אפילו נפסל אחר כך והוא הדין נמי דאפילו לא נפסל מותר לאכלו שם ים לו לאתרוג אחר לצאת מטעם דהזמנה לאו מילתא היא אלא לחורבא דמילתא נקט כן נראה לי לפרש שלא יחלוק הירושלמי אתלמודא דידן ועדיין צ"ע לענין מעשה. ומה שקשה לאחי מותר בשמיני ולא אמרינן כיון דאתקנתי לבין השמשות דשמיני ספק שביעי אתקנתי לכולי יומא כבר האריכו התוספות על זה בפרק קמא דסוכה (דף י) (ע"ש) והרמ"ם בפרק לולב וערבה עיי"ש: **ומ"ש בשם ה"ר פרץ ושהרא"ש כתב עליו דלא נהירא דלא שייך בזה הכנה.** נראה בעיני לישב דה"ר פרץ לאו הכנה ממש קאמר אלא כיון שעכשיו בין השמשות דשמיני ספק שביעי אתקנתי לכולי יומא כבר מירן הרמ"ם (פרק לולב וערבה סי' ד—ה) דבכי האי גוונא לא שייך למימר מגו דאתקנתי לבין השמשות כיון דלא נאסר בין השמשות אלא מחמת ספק יום שעבר וכן נמי אמרינן (מו:) הפרים שבעה אתרוגים לשבעת ימי החג כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר ואף על גב דאתקנתי לבין השמשות אתקנתי לכולי יומא דקאמר יום שעבר וכן כתבו התוספות בפרק קמא דסוכה (י: ד"ה עד) גבי עיטרה בקרמין: **והר"ן** (כב: ד"ה אמר) מירץ דטעמא משום דאי אתרית למימר דמגו דאתקנתי לבין השמשות אתקנתי לכולי יומא לליכא למימר דלא אתקנתי לבין השמשות אתקנתי משום דבין השמשות גופיה לא אתקנתי אלא שהרי בין השמשות אינו ראוי למצות אתרוג שאפילו לא נטל כל היום אינו נוטלו בין השמשות דכיון דלולב זמן הזה מדרבנן בר מיום ראשון ובין השמשות ספיקא הוא ספיקא דרבנן לקולא (שבת לד.): **ומ"ש רבינו ולדידן דאית לן תרי יומי בשמיני ספק שביעי אסור אבל בתשיעי ספק שמיני מותר.** הכי אתיקנא בפרק לולב וערבה (מז.) ואם תאמר כיון דלא נטלינן ליה בשמיני אמאי אסור לליכא למימר דאתקנתי לבין השמשות אתקנתי לכולי יומא מהטעמים שכתבתי בשר מירן הרמ"ם (פ"ו ה) דטעמא משום דכיון דאם יבא אליהו ויאמר דעברוהו לאלול הוי שמיני שביעי: **והר"ן** (כב: ד"ה ולדידן) מירץ דטעמא משום דאי אתרית למימר דלא אתקנתי בשביעי כלל אלא ודאי שמיני [הוא] ולא ישמע לנו ליצא בשבת: **וכתב ה"ר פרץ שאם חל יום טוב [האחרון] של חג באחד בשבת** וכו'. כן כתב הרמ"ם (שם) וכתב עליו ולמאי דפריכית דלא שייך כאן הכנה מותר וכן עמא דבר עכ"ל. ונראה שמה שפירש דלא שייך כאן הכנה היינו מה שכתב דלא אתקנתי לבין השמשות לתקנתי ויותר נראה שרומז למה שכתב בריש מסכת יום טוב (פו"ם ו) דהא דאמר רב (ירושלמי פיאה פ"ו ה"ו) שיורי פחילה שבנו בשבת אסור להדליק בהן ביום טוב לא קיימא לן הכי משום דמעשה קדושה אחת אסר ליה ולא מטעם הכנה דלא שייך הכנה כי הא גוונא ומהאי טעמא נמי כי מיקלע שמחת תורה בחד בשבת בחרי בחלילה על גב דבשבת אסור דשמי קדושות הן והכנה אין כאן עכ"ל: **והר"ן** כתב בהדיא כדעת הרמ"ם דלא מיתסר משום הכנה והתוספות בפרק המביא כלי יין (פיאה ג: ד"ה עד) כתבו כדברי (הרי"ף) [הר"ף] ונתנו טעם לדבריהם דהואיל ובערב שבת היה אסור משום שביעי והוא יום טוב אם היה נאכל בשבת (מוכן ליו"ט אסור) [היה מכין יום טוב] לשבת והוי כעין יולד כיון שבת עתה לאוויות שלו ולא בא ביום טוב:

תרסה פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

יא במרדכי פרק לולב הגזול (סי' תשמז) כתב דכיון דמיגדור כהן כשמל הושענא דנה בחד בשבת וקללו גוים ערבה בשבת והביאו כשרה ולא אמרינן מלוה הבאה בעבירה היא והכי רמיה לדבר: **ובתשובת** הרשב"ם (ס"ה סי' ריח) כתב על אחד שאמר לגוי מבעוד יום שיחתוך ערבה כדי שתהא מזומנת למוצאי שבת והלך הגוי בשבת למקום קרוב לעיר וחתך משם והיו שם רבים ולא הקול בעיר שביום שבת היו קוללין ערבה לעורך ישראל והשיב דמותרת היא דגוי במלאכתו הוא עסוק אבל יפה עשיתם להאמיר כיון שנעשה בפרהסיא ובמקום פרהסיא יש לחוש לרינון שעה ח):

[ח] מרן הב"י קיצר תשובת הרשב"א, וכן העתיק הב"י תשובת הרשב"א לעיל סימן רנב י ע"ב:

הגהות והערות

ז] עיין באוצר מפרשי התלמוד סוכה ל ע"א עמ' לא, דברי האחרונים בביאור דברי רש"י והראשונים בענין גזל גוי:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 650 הודפס ע"י אוצר ה

כרב אסי דאמר כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו למחר וכתב הר"ן נרים בילה (ב. ד"ה ומינה) נפסק הרמ"ה דהיינו טעמא דלא אמרינן בכל חד מגו דאתקצאי לגבי השמשות אתקצאי לכולי יומא דכיון דהפריש שבעה אתרווחי לשבעה ימים הרי הוא כאותה שפירוש שאינו מקנה אומו אלא למצותו: **כתוב** באורחות חיים (הל' לולב סי' כז) ירושלמי (פ"ד ה"ד) אתרוג שנפסל ביום ראשון מותר לאכלו ע"ל ויש לתמוה על זה אמאי לא מיתסר משום דאתקצאי לגבי השמשות: **כתוב** בהגהות מיימוני בפרק המביא כלי יין (סי' ג) נפסק חור זרוע (מ"ב הל' יו"ט סי' שם) עבדה להושענא ולא מגדה א] למיפק בה שריא בהגאה להזמנה לאו מילתא היא:

תרסו אף על פי שגמר סעודתו ביום השביעי לא יסתור סוכתו שמא יזדמן לו סעודה אחר כך ויצטרך לאכול בה ומוציא הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה ומתקן הבית לכבוד יום טוב האחרון. ואם רוצה לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה (א) **מקום ארבעה על ארבעה לעשות היכר שאנו**

סימן תרסו

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

לא יסתור סוכתו בשביעי: אם רוצה לאכול בשמיני או בתשיעי בסוכה מה יעשה:

לא יסתור סוכתו שמא יזדמן לו סעודה אחר כך ויצטרך לאכול בה. משנה בפרק לולב וערבה (מח.) סוכה שבעה כילד גמר מלאכתו לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג. ופירש רש"י גמר מלאכתו. דשביעי: לא יתיר את סוכתו. לא יתיר אגדיש שלה לפותרה להא כל היום מוצאה ליתן ולצתן ואי אקלע ליה סעודתא אכיל לה בגווה: אבל מוריד הוא את הכלים. ואת המצעות שנשתמש בהן בסוכה: מפני כבוד יום טוב. שמראה כמכין עצמו לקראתו למקום שיקעוד שם הלילה: **ודבר** פשוט הוא דהיינו דוקא לבני ארץ ישראל אבל לבני חוצה לארץ דעבדי תרי יומי מספק צריך לאכול בסוכה גם בשמיני

אורח החכמה

וכמו שיתבאר בסימן תרס"ח:

ומ"ש רבינו ואם רוצה לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה מקום ארבעה על ארבעה וכו' עד סוף הסימן. שם אין לו מקום להוריד כליו מהו דלא חיישינן דמא פותח בה מרובעה ורבי יהושע בן לוי אמר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו מינח סוכה קטנה סוכה גדולה מאי מיכא למימר דמעייל בה מאני מיכלא לאמר רבא (כט.) מאני מיכלא בר ממטלתא ופירש רש"י אין לו מקום. אחר לאכול שם יוריד כליו וצריך לאכול בה ביום טוב האחרון מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים: **והא** דאמור להמיה בשבעה ימי החג בר בסוכה קטנה ומאני מיכלא אפילו בסוכה גדולה נתבאר בסימן תרע"ט (שמב.):

אורח החכמה

דביומו אמור לגמרי דקיימי בשביעי רבי יוחנן דאמר לכולי יומא אתקצאי:

תרסו א אף על פי וכו'. משנה בפרק לולב וערבה סוכה שבעה כילד גמר מלאכתו לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג ובגמרא אין לו מקום להוריד כליו ואיך לאכול בסוכה ביום טוב האחרון מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים רב חייא בר רב חומר פותח בה תרעא ורבי יהושע בן לוי חומר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו פירש רש"י הא לן לבני בבל שהשמיני שלהם ספק שביעי ולא קיש להו בקיבועא דירחא מדליק בה את הנר דאמרינן (כט.) שרגא בסוכה קטנה לבר ממטלתא ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שאריך ליצא בה ממר והא להו לבני ארץ ישראל דקיש להו בקיבועא דירחא ולא יתבי בסוכה בשמיני פותח עד כאן מצותר מפירושו דשבירא ליה דלף לדידן צריך שיעשה היכר בשמיני שלא יהא נראה כבל מוסיף ומשום הכי מדליק בה את הנר גלוי שמיני ספק שביעי: **והרא"ש** (סי' ז) הקשה על דבריו וזה לשונו ומימה לי שלא ראיתי מי שעשה כן ועוד דאם כן אפילו יש לו מקום להוריד אם כליו צריך להדליק בו את הנר שלא יהא נראה כבל מוסיף מה שאוכל בה בלילה ונראה בעיני דלא קשה מידי דפשיטא דכשיש לו מקום להוריד אם כליו אינו נראה כמה שהוריד מן הסוכה כל כליו הנאים והמצעות הנאות שהיו בסוכה ליתן עליהן ולא נשאר אם כי אם כלי מכילה ולפיכך אינו צריך להדליק אם את הנר אלא דשמין לו מקום להוריד אם כליו דנשארו כל הכלים והמצעות בסוכה כשראשונה ומותר לאכול וליתן אם לליכא מקום כל מוסיף בלא כוונה כיון שאינו בזמנו כדאיתא בפרק ראוהו בית דין (ר"ה כח:) ואף על גב דאיקורא מיהא אינא כמו שכתוב במרדכי בסוף פרק לולב וערבה (סי' תשעב) היינו דוקא לכתחלה אבל כאן שאין לו מקום ודאי דיעבד הוא ושרי כמו שכתב המרדכי לשם להדיא ואם כן ליכא היכרא כל עיקר לפיכך הצריכו להדליק את הנר להיכרא ומזה נתייצב גם כן מה שאמרו הרש"ם (שם) דמה שלא ראה מי שעשה כן דזהו מקום דרובא דרובא יש להם מקום להוריד אם המצעות ושפיר אינא היכרא כמה שמקיל המצעות שלא ליתן בסוכה עוד: **אבן** הרש"ם ז"ל לא נראה לו פירוש רש"י ופירש בענין אחר לדידן ודאי מאחר שצריכין ליצא בסוכה בשמיני משום שפק אין לעשות בה היכרא של פסול לא לפחות בה מרובעה ולא להדליק בה את הנר ואפילו יש לו מקום להוריד אם כליו אינו צריך הוא לחזור ולהעלות כליו לסוכה לאכול אם בשמיני ואנא דאמתיתין בארץ ישראל קאי שאינו צריך ליצא בה בשמיני כל עיקר לפיכך אם יש לו מקום מוריד אם כליו ביום שביעי מן המנחה ולמעלה שמראה כמכין עצמו לקראת יום טוב האחרון ואם אין לו מקום וצריך לאכול בה בשמיני פותח בה מרובעה ביום שביעי שהוא חולו של מועד להיכרא שיושבין בה בשמיני שלא לשם מצות סוכה אבל לדידן דביום שביעי אין לעשות בו משום היכרא של פסול וכל שכן לפחות בה דכר צריך ליצא בה בשמיני משום שפק שביעי הילכך אם רוצה ליצא בה בשביעי שפק שמיני ואי אפשר לפחות בה בשמיני מן המנחה ולמעלה שמראה כמכין עצמו לקראת יום טוב האחרון בה את הנר גלוי שביעי שהוא יום טוב צריך להדליק בה את הנר גלוי תשיעי להיכרא שלא יהא נראה כמוסיף וכך נראה מדברי הריא"ף (כג.) שמפרש כן וכך הם דברי רבינו. ☜ ולענין הלכה כבר נתפשט המנהג פרוץ העולם שמורידין כל המצעות והכלים הנאים ביום שביעי מן המנחה ולמעלה ובלילה אוכלין בסוכה ואין עושין משם היכרא של פסול בהנחת הנר או כלי המאכל דדי היכרא במה שהורידו המצעות ועל פי פירוש רש"י וכמו שביארתי לעיל ואם לא היה לו מקום להוריד אם המצעות כל עיקר יעשה היכרא גלוי שביעי בהנחת הנר או כלי מאכל לחוש לפירוש רש"י אבל מה שנהגו מקצת שלא לאכול בסוכה ביום המחרת ומקצתם אוכלין מקצת סעודה בסוכה ומקצתה בבית ואוכלין במדרש ר' תנחומא (פרי פנחס פס' ביום השמיני אות טו) שכתב שם שנפטרין מן הסוכה ביום טוב האחרון

דרכי משה

תרסו (א) **וכתב** המגיד משנה בפרק ו' מהלכות סוכה (ה"א) דאם רצה לאכול בסוכה בשאר ימים אין צריך לפחות רק ביום שמיני דאתי למיטעי:

הגהות והערות

תרסה א] **עיין** במאמר מרדכי ס"ק א שכתב שט"ס "אגדה" וצ"ל "אגבהה" וכן הוא בהגהות אשר"י ובאור זרוע, ועיין לעיל סימן תרנג מביא הבית יוסף דין זה שכתב כאן ושם כתוב "אגבהה" עיי"ש:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 651 הודפס ע"י אוצר ה

שלא מג כדי שיתפללו על הגשמים בלב שלם ברכה בעיני שהן עוברין על התלמוד (מז.) לתיפסיקא הילכתא בהדיא יתובי יתבין ברוכי לא מברכינן ומתנחומא אין רחיץ דתפסר דעל מה שנפטרין מן המנחה ולמעלה קאמר דעושין כן כדי שיתפללו בלב שלם על הגשמים שלא יושבין בה שלא לשם מצות סוכה שלא יהא נראה כמוסיף וזהו דוקא לבני ארץ ישראל שאין צריכין לישב בה בשמיני ויום שביעי הוא להם חול הילכך יכולין לסותרה ולפחות בה. אבל אנו שצריכין לישב בה בשמיני אין לעשות בה שום היכרא של פסול שהרי משום ספק שביעי אנו יושבין בה ואם רוצה לישב בה בתשיעי אי אפשר לפחות בה בשמיני מפני שהוא יום טוב. ומה יעשה להיכרא (ב) אם היא קטנה שאסור להניח בה הנר יניחנו בה ובזה יש היכרא. ואם גדולה היא שמותר להניח בה הנר יניח בתוכה כלי המאכל שהן אסורין להניחם בתוכה:

מעשה רב

מנהג העולם מיקור בזה:

תרסח א **ליל שמיני** וכו'. נפרק לולב וערבה תניא דשמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא לענין ברכה והקריבו התוספות והרמ"ם דהיינו לומר את יום השמיני חג העצרת הזה

סימן תרסז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

עד אימתי זמן איסור סוכה ונוייה:

סוכה ונוייה אסורין גם בשמיני ולדידן גם בתשיעי שהוא ספק שמיני. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל וכך מיקלע שבת במוצאי יום טוב האחרון של חג נוהגין שלא להסתפק מנויי סוכה עד מוצאי שבת ונראה דשרי:

סימן תרסח

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] סדר תפלת ליל שמיני ויומו ודין ישיבה בו בסוכה:

א ליל שמיני ערבית מתפללין שלש ראשונות

תרסז פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

התנה ליהנות מעצי סוכה ונוייה לכשיפלו אי מהני:

א עצי סוכה ונוייה אסורין גם בשמיני. נפרק לולב וערבה (מז:) אמר רבי יוחנן סוכה לפילו בשמיני אסור ומפרש טעמא משום דחזיא לבין השמשות דלמי מתרמי ליה סעודה בעי למיתב בגווה ומיכל בגווה לתקנתי לבין השמשות לתקנתי לכולי יומא דשמיני: **וכתב** הרמ"ם (פ"י ה) אף על גב דלא מיתייב לאכול בה אלא משום ספק יום שעבר דילמא אכמי יום הוא מכל מקום מיתייב למיכל בה מאיזה טעם שיהיה ולריך לעשות מעשה בין השמשות לאכול בה: **והר"ן** כתב בריש פילה (ב. ד"ה ומינה) דאף על גב דבעלמא לא אמרינן מגו דלתקנתי כשהאיסור מחמת יום שעבר מוקלה למלותו אמיר טפי: **כתב** הר"ן בפרק המביא כדי יין (פילה יז. ד"ה ומיהו) אם התנה ליהנות מעצי סוכה ונוייה לכשיפלו אין תנאו כלום דכי היכי דסוכה אסורה כל זמן מלותה אפילו נפלו נוייה נמי אסירי ומיהו ביום השמיני משמע ודלי דמהני תנאה לסוכה ולנוייה כל שנפלו דכיון דלא מיתסר אלא משום מוקלה מהני בהו תנאה כי היכי דמהני בכל מוקלה עכ"ל וכבר כתבתי זה בסימן תרל"ח (שמג: דיבור המתחיל): **ומ"ש רבינו ולדידן גם בתשיעי שהוא [ספק] שמיני.** פשוט הוא: **וכתב אדוני אבי הרא"ש** (פ" ה) **וכך מיקלע שבת במוצאי יום טוב האחרון של חג נוהגין שלא להסתפק.** זה לשון התוספות בפרק המביא כדי יין (פילה ל: ד"ה עד) נהגו העולם בכל תשיעי של חג בערב שבת שלין מסתפקין מהן בשבת שהוא עשירי ומאי טעמא אי משום סתירת אהל לא שייך בפירות ואי משום לתקנתי אין השמשות דתשיעי תרי מגו כי האי גוונא לא אמרינן דבתשיעי נמי לא נתקר אלא מטעם מגו ול"ל דהיינו טעמא משום הכנה דהואיל ובערב שבת היה לתור שהוא תשיעי והוא יום טוב אם היה נאכל בשבת (מוכן לי"ט לתור) [היה מכין יום טוב] לשבת והוי כעין גולד כיון שבת עתה לרוויות שלו ולא בא יום טוב וכבר כתבתי בסימן תרס"ה (ד"ה וכתב) שהרמ"ם והר"ן מולקים ואומרים דלא מיתסר משום הכנה ובפרק קמא דסוכה (י:) כתבו התוספות (ד"ה עד) והיכא דמיקלע שבת במוצאי יום טוב לתרון של חג נוהגין ליתור להסתפק מנויי סוכה עד מוצאי שבת ולכאורה שרי דמאיזה טעם נאתור [לי] משום דכקדושה אחת היא שבת ויום טוב הא אמר רב פרק קמא דביצה (ד.) הלכה כתרבעה קונים ומליצא דרבי אליעזר דאמר שתי קדושות הן ואי משום הכנה מה הכנה יש כאן עד כאן וכן כתב הרמ"ם בריש מסכת יום טוב (פו"ם ה):

תרסח פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א] אם ישינים בליל שמיני עצרת בסוכה:

א ליל שמיני ערבית מתפללין שלש ראשונות [וכו'] ואומר

דרכי משה

(ב) **וכתבו** הגהות מיימוניות (הל' סוכה פ"ו ה"ד אות א) דלהעמיד השולחנות והספסלים לצורך הלילה אסור דאין יום טוב מכין לחבירו וכן כתב מהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' ד עמ' שעה) וכתב הכל בו (הל' סוכה סי' עא לח ע"ד) והר"ם היה נוהג בליל מוצאי סוכות לעלות לסוכה ליטול רשות ממנה ואמר יהי רצון שנזכה בשנה הבאה לישב בסוכת לויתן:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 652 הודפס ע"י אוצר הח

ותתן לנו את יום שמיני חג עצרת הזה. בפרק לולב וערבה (מז. מח.) תניא שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב, פייס בפני עצמו, זמן בפני עצמו, רגל בפני עצמו, קרבן בפני עצמו, שירה בפני עצמה, ברכה בפני עצמו, ופירשו התוספות (מח. ד"ה רגל) והרא"ש (סי' ה) דברכה בפני עצמו היינו שבתפלה ובברכת המזון אומרים את יום שמיני חג עצרת הזה וכן פירש גם כן רש"י אהא דאמרינן התם (מו:) שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה: **ואוכלין בסוכה מפני שהוא ספק שביעי ואין מברכין על ישיבתה וכו'.** מסקנא דגמרא שם (מז.) והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן וכתב הרא"ש (שם) והיינו טעמא דלא מברכינן דכיון דיום שמיני עצרת הוא אי אפשר לברוכי בסוכה דקשיין אהדדי אי יום סוכה הוא לאו שמיני עצרת הוא ואי שמיני עצרת הוא לאו יום סוכה הוא ומשום דספיקא [הוא] תרווייהו עבדינן לחומרא יתבינן בסוכה ולא מברכינן ונוהגים בו מנהג יום טוב דהוא יום שמיני עצרת ועבדינן לחומרא אבל בלולב לא רצו לתקן שיטלוהו בלא ברכה מספק מפני שהוא מוקצה לטלטול ומינכרא מילתא שהוא נוהג בו מנהג חול אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו ואוכל בה [אפילו] ביום טוב האחרון: **כתב** המרדכי (סי' תשעב) יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן פירש ראבי"ה (סי' תקסב) כיון דאיכא היכרא דלא מברך כאשר עשה כל שבעה ימים לא הוי כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור משום דמיחזי כמוסיף עד כאן (ב) ואין נראה כן דעת הפוסקים שסתמו ולא חילקו בכך (ג): **ומ"ש ומקדשין ואומרים זמן.** כבר נתבאר בסמוך שהוא רגל בפני עצמו לענין זמן: **ומ"ש וכן למחר יושבין בה.** פשוט הוא: **ומ"ש ויש נוהגין שלא לישב בה בליל שמיני.** טעמם מפני שבלילה צריך לברך זמן ואם אוכל אז בסוכה נמצאת אז אכילתו בסוכה סותרת את ברכת זמן ומפני כך סוברים שמה שאמרו בגמרא מיתב יתבינן ביום דוקא אמרו כן שאין אומרים בו זמן וכתב רבינו שאינו מנהג משום דכיון דסתמא אמרו מיתב יתבינן אין לחלק בין יום ללילה:

ב בבוקר משכימין לבית הכנסת ומתפללין יוצר וכו' וקורין באחד חמשה בראה כל הבכור. שביום טוב קורין חמשה פשוט בפרק הקורא עומד (מגילה כ.) ושקורין כל הבכור בשמיני עצרת בפרק בני העיר (מגילה לא.): **ומ"ש שמפטיר ויהי ככלות שלמה.** גם זה שם וכתב רש"י (ד"ה ויהי ככלות) שהטעם שמפטירין כן על שם ביום השמיני שלח את העם (מל"א ח סו):

תרסט ליל תשיעי מתפללין כמו בליל שלפניו וכו'. כל זה פשוט:

ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע ואומר ותתן לנו את יום שמיני חג (א) העצרת הזה ומקדש א] בבית הכנסת ונפטרין לבתיהם לשלום. ואוכלין בסוכה מפני שהוא ספק שביעי. ואין מברכין על ישיבתה שאם כן היינו עושין אותו חול. אלא שאנו יושבין בה מספק ולא שייך בישיבתו בה לומר היאך נעשנו חול שכך דרך בני אדם לפעמים לישב בצל סוכה אפילו שלא לשם מצות סוכה. ומקדשים ואומרים זמן. וכן למחר יושבין בה עד לאחר הסעודה. ויש נוהגין שלא לישב ב] בה בליל שמיני וביום שמיני יושבין בה ואינו מנהג: ב בבוקר משכימין לבית הכנסת ומתפללים יוצר כמו בערבית וגומרין ההלל ומוציאין שני ספרים וקורין באחד חמשה בסדר ראה (דברים טו יט) בפרשת כל הבכור ואם הוא שבת קורין שבעה ומתחילין עשר תעשר (דברים יד כב). ויש שמתחילין לעולם עשר תעשר לפי שהוא זמן אסיפה ומתנות עניים. והמפטיר קורא בשני וביום השמיני עצרת (במדבר כט לה) עד סוף הסדר. ומפטיר במלכים (א ח נד) ויהי ככלות שלמה. ומחזיר הספרים. ואומר קדיש ומכריז (ד) משיב הרוח ומוריד הגשם ואין פוסקין כדלעיל (סי' קיד צח.) בתפלת החול ג]:

סימן תרסט

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

סדר ליל תשיעי ויומו והבדלה במוצאו:

ליל תשיעי (א) מתפללין כמו בליל שלפניו.

בתפלה ובברכת המזון ודלא כמו שמשמע בתוספתא (סוכה פ"ד ה"י) דהיינו ברכה שמברכין את המלך וכן פירש רש"י אהא דקאמר רב שמיני שביעי לסוכה ושמיני לברכה: **ומ"ש ואוכלין בסוכה וכו'.** מסקנא דגמרא שם והילכתא יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן: **ומ"ש שהטעם שאין מברכין על ישיבתה שאם כן היינו עושין אותו חול.** פירוש וכבר עשינו אותו קדש שאומר את יום שמיני חג העצרת הזה ואם כן סתרי אהדדי שאם יום סוכה הוא לאו שמיני עצרת הוא ואי שמיני עצרת הוא לאו יום סוכה הוא הילכך אזלינן לחומרא ויושבין בה מספק ולא מברכינן ונוהגין בה מנהג יום טוב דהוא יום שמיני עצרת ועבדינן לחומרא וכן כתבו הרי"ף (כב:) והרא"ש: **ומ"ש ולא שייך בישיבתו וכו'.** כן כתב הרא"ש לשם: **ומ"ש ומקדשין ואומרין זמן.** שם בברייתא רגל בפני עצמו לענין זמן: **ומ"ש וכן למחר יושבין בה עד אחר הסעודה.** נראה שכוונתן לומר דלאחר הסעודה כבר הוא מן המנחה ולמעלה ומוריד כליו להכין עצמו ליום טוב האחרון שהוא (שמיני) [ט'] ספק (תשיעי) [ח'] וכבר כתבתי בסימן תרס"ו דלאו שפיר עבדי הני דאכלי הסעודה בבית אפילו מקצת הסעודה: **ומ"ש ויש נוהגין וכו'.** גם על זה כתבתי שם שאפשר שנהגו כן כדי לעשות הפסקה בין שביעי לשמיני דכיון שאכל בליל שמיני בביתו שוב אף אם יאכל ביום שמיני בסוכה אינו נראה כמוסיף מידי דהוה אאוכל בסוכה באמצע השנה ועוד אפשר לומר דכיון דמצוה הוא להוסיף מחול על הקודש אם כן אם יאכל בליל שמיני בסוכה צריך הוא לברך לישב בסוכה מאחר שעדיין יום שביעי הוא בשעת קידוש ומאחר שאומר את יום השמיני חג העצרת הזה אין לו לברך על הסוכה ולעשותו חול דאם כן סתרי אהדדי ועל כן [נהגו] שלא לישב בה בליל שמיני וכתב רבינו שאינו מנהג דממה נפשך אם יום הוא בשעת הסעודה אסור לו לאכול חוץ לסוכה מדין התורה ואם לילה הוא יאכל בסוכה ולא יברך והבית יוסף פירש בענין אחר מכל מקום ראוי שלא לעשות קידוש בליל שמיני בסוכה אלא אם כן הוא ודאי לילה וכן נמצא בליקוטים בשם מהר"ר טעבלין:

דרכי משה

תרסח (א) **ובמנהגים** (ר"א טירנא מנהגי שמיני עצרת עמ' קלה) דאין אומרים חג אלא אומרים יום שמיני העצרת דלא מצינו דנקרא חג: (ב) **ונראה** לי לומר אף לפי הטעם שכתבו הרא"ש ורבינו באכילה משום דלפעמים יושב בסוכה בלא מצוה מודים בשינה דאין דרך לישן בסוכה: (ג) **אבל** נוהגין כראבי"ה וכ"כ מהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' ג עמ' שעג): (ד) **וכתב** מהרי"ל (סדר תפלות חג הסוכות סי' יג) דשמש הכנסת יכריז קודם התפלה וכבר כתבתי כל דיניו לעיל סימן קי"ז:

תרסט (א) **במנהגים** (ר"א טירנא מנהגי שמיני עצרת עמ' קלח) ומפקינן בלילה כל הספרי תורות שבארון ושליח צבור אומר אנא יי' וכו'

הגהות והערות

תרסח א] **בדפוסי** מנטובה שלוניקי ספרד הגירסא ומקדש "שליח צבור": ב] **כן** איתא בדפוסים הקדמונים ובכתה"י. ובנדפס איתא "לישן": ג] **ואומר** שליח צבור קדיש ומכריזין רב להושיע משיב הרוח מוריד הגשם ומתחילין אז לומר משיב הרוח ומוריד הגשם ואין פוסקין, כדמפורש למעלה בתפלת החול, כן הוא הגירסא בדפוס ספרד, וכן הוא בדפוס מנטובה שלוניקי בשינוי קצת:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 653 הודפס ע"י אוצר ה

תרע א מאי חנוכה וכו'. פירוש נפרק נמה מדליקין קף מפרק תלמודא הלכות חנוכה ונמר הכי קאמר מאי חנוכה כלומר על מיזה נם קנעוה וכן פירש רש"י ולפי זה המנוה היא דתניא וכו' ומעמי דיש מפרשים דמאי חנוכה דתניא וכו' כל זה הוא לשון הנמלה והמנוה היא שכשנכנסו יוניס וכו' וטוענין להא בגילת תענית (פ"ט) כתובה בריימא זו בלשון זה בכ"ה בכסליו יומי חנוכה לימן וכו' וכן בסמ"ג (הל' חנוכה רג ע"ג) ובמגיד משנה (חנוכה פ"ג ה"ח) הובאה בלשון זה והא דנקט תלמודא ומ"ש וקורין באחד וזאת הברכה וכן מה שכתב ומפטיר ויעמוד שלמה. פשוט נפרק בני העיר (מגילה לא.): **ונוהגים באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרין נדרים וקוראים לכל** מרעיהם ועושין משתה ושמחה ויום טוב לסיומה של תורה. כן כתוב בהגהות מנהגי נפרק לולב וערבה (סי' ו) בשם מור זרוע (הל' סוכה סו"ס שכ) ומנהגי עיקרו של המנהג נמדרש נתחלת שיר השירים (שהש"ר פ' ט) וינוע ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית יי' וגו' ויעש משתה לכל עבדיו (מל"ב ג טו) אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה: **ולמוצאי יום טוב מבדילין בתפלה וכן על הכוס כדרך שמבדילין במוצאי שבת אלא שאין מברכין על הנר ולא על הבשמים.** כנר נתנאר נסימן תל"ח:

תרע א מאי חנוכה דתניא בכ"ה בכסליו וכו'. נפרק נמה מדליקין (שבת כא:) ותיכף למידק כי חמיס נחומתו של כהן גדול מאי הוי ניהי דאפילו נגעו בו מבחוץ לא נטמא דכלי חרס אינו מטמא מגדו ולא מתוכו (כלים פ"ג מ"ח) מכל מקום ליחוש שמא הסיטוהו ונטמא א) כנר תירצו בתוספות (שם ד"ה שהיה) שמא כנר גזרו על הגוים להיות נזכין (שבת יח: נדה לד.) לריך לומר שהיה מוקף נחומס נקרקע ולא הסיטוהו היו שוברים אומו לראות אם יש בו זהב או מרגליות כיון שראוהו נחתס נחומס של כהן גדול ולא ודאי לא

ומ"ש ונוהגים באשכנז וכו'. עיין משנה ברורה ס"ק טו ובשער הציון ס"ק יב: א) **מה שכתב הדרכי משה בענין שמונה פסוקים אחרונים שבתורה תלמיד חכם צריך לקרותן מקור הדבר הוא בגמרא בבא בתרא טו ע"א ומנחות ל ע"א, ובגמרא איתא שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן עייי"ש, ובראשונים מצינו חמשה פירושים בכוונת הגמרא שאמרו "יחיד", ואחד מהם הוא פירוש המרדכי בהלכות קטנות שם שתלמיד חכם יקרא אותם ועיין בגמרא תענית י ע"א שיחיד נקרא תלמיד חכם ועיין ביכורי יעקב: ב) דברי** הטור הוא מהרא"ש מגילה פרק בני העיר סימן י וכתב שם הקרבן נתנאל אות מה "שהירושלמי" הזה לא ידעתי מקומו, ועיין בתוספות מגילה לא ע"א ד"ה למחר שרב האי גאון תיקן לומר ויהי אחרי מות משה, וכן הוא בשם הירושלמי בראבי"ה סימן תקצה ועיי"ש בהערות ציון 4: ג) **קטע** זו היא השלמה מדרכי משה הארוך ומכתי"ר ד"מ: ד) **עיין** גם לעיל סימן שלט קיג ע"ב בית יוסף ד"ה וכתב מהר"י קולון ז"ל: ה) **עיין** ביכורי יעקב סק"ה שהקשה דאדרבה במהרי"ל כתוב איפכא שאין למחות בתינוקות, אלא בימי בחרותו כאשר הגיע למצוות מחה אביו בידו:

תרע א) עיין רמב"ם הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ב ה"ז, ושם פרק ח הלכה ב—ג: ב) **כן** הוא בדפו"ר ב"י ובורש"י שלפנינו, ובנדפס איתא "והכירו" וכן לקמן בסוף דיבור זה איתא בדפו"ר ב"י "והכיר" ובנדפס איתא "והכירו":

ירושלמי

ומקדשין ואומרים זמן. ולמחר מתפללין כמו ביום שלפניו ומוציאין שלשה ספרים וקורין באחד וזאת הברכה (דברים לג א) (ב) **והמפטיר קורא בשני כמו אתמול ומפטיר במלכים ויעמוד שלמה לפני [מזבח] יי'. ובירושלמי** ב] **יש שמפטירין ויהי אחרי מות משה** (יהושע א) **והכי מנהגינו. ובשלישי מתחיל בראשית. וקורין אותו שמחת תורה לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד. ומרבין בפיוטים כמו אשר בגלל אבות. ויש מקומות שמוציאין כל הספרים ואומרים על כל אחד ואחד פיוט כל מקום לפי מנהגו. ונוהגין באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרין נדבות וקוראים לכל מרעיהם** (ב*) **ועושין משתה** (ג) **ושמחה ויום טוב לסיומה של תורה ולהתחלתה. ולמוצאי יום טוב מבדילין בתפלה וכן על הכוס כדרך שמבדילין במוצאי שבת אלא שאין מברכין על הנר ולא על הבשמים:**

הלכות חנוכה

סימן תרע

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ב] טעם לחנוכה ואיסורו בהספד ותענית: אם נהגו שלא לעשות בו מלאכה וריבוי סעודות בו רשות: [ג] הספד לחכם וצדוק הדין:

א מאי חנוכה דתניא בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון

נחומס נקרקע שלא הסיטוהו הכלי וכן משמע מדברי רש"י שכתב נחומתו נהנגע(ו) וחמוס נטנעתו והכיר ב] שלא נגעו בו והר"ן (ט: ד"ה תנו רבנן) תירץ שמא הסיטוהו היו שוברים אומו לראות אם יש בו זהב או מרגליות כיון שראוהו נחתס נחומס של כהן גדול שלא ודאי לא

דרכי משה

יי' אלהי הרוחות וכו' ומסבבין המגדל שבבית הכנסת והעם הולכין אחר הספרי תורות ואז גוללין ומחפשין בוזאת הברכה בספר תורה ראשונה ובשנייה בראשית ובשלישית ביום השמיני בפרשת פינחס ומזמרין זמירות ואחר כך עומדין עם הספרי תורות והשליח צבור אומר התקבצו מלאכים וכו' והמנהג אינו כן עכשיו אלא קורין כל הנדרים שבתורה א*] בליל שמחת תורה וקונין הנדרים ונותנין למי שקונה אחר שעלה לספר תורה מי שבירך: (ב) **ובמנהגים** (שם) וחוזר למעלה ומרבה בפרשיות כדי לקרות הרבה לכבוד התורה וקורין כל הנערים ביחד וקורין להן נדר המלאך הגואל וגו' (בראשית מח טז) וקורין חתן תורה וכו' ואחר כך חתן בראשית וכו' וכהן או לוי יכול לקנותו ועיין לעיל סימן קל"ה (אות ז) ומה שכתב וחוזרין למעלה ומרבין בפרשיות כן הוא המנהג וכן כתב הריב"ש בתשובה סימן פ"ד ואין איסור בזה משום ברכה לבטלה דלא כרבינו אפרים שכתב המרדכי בפרק בני העיר בשמו דאסור בזה ועיין לעיל דינים אלו בהלכות קריאת ספר תורה. כתב המרדכי (בפ"ק) בהלכות קטנות (סי' תתקנה) (דף נ"ד ע"א) דשמנה פסוקים אחרונים שבתורה תלמיד חכם צריך לקרותן א] ואין נוהגין כן אלא נוהגין שאף הנערים עולים לסיום התורה וקורין אותו העולה חתן תורה ואפשר דבזמן הזה דהחזן קורא הכל אין לחוש מי העולה מאחר שאינו קורא רק החזן וכל שכן דשאר הפוסקים לית להו כדברי המרדכי כמו שנתבאר לעיל סימן תכ"ח: **מצאתי** כתוב (מהרי"ל סדר תפלות חג הסוכות סי' טו הג"ה) כשאין להקהל אלא שני ספרי תורות קורין בראשונה וזאת הברכה ובשנייה בראשית וחוזרין ולוקחין הראשונה וכן בכל מקום שזקוק לשלשה ספרי תורות ואין להם רק שתים עושין כסדר הזה: (ב*) ג] **וכתב** באור זרוע שהמנהג שאותן שקונים חתן תורה וחתן בראשית המה עושים סעודות גדולות לכבוד התורה וכן מצינו בשלמה המלך שעשה משתה ושמחה לעבדיו לאחר שלמד חכמה כמו שנאמר (מל"א ג יב) הנה נתתי לך לב חכם וגו' ונאמר (שם טו) ויקץ שלמה והנה חלום וגו' ונאמר (שם) ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו, וכן הוא במדרש שיר השירים: (ג) **כתב** מהרי"ק שורש ט' בשם תשובת הגאונים דביום שמחת תורה נוהגין לרקוד אפילו זקנים בשעה שאומרים קילוסים לספר תורה אף על פי שאין מרקדין ביום טוב משום כבוד התורה נהגו היתר עכ"ל ד]: **וכתב** מהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' ח) יש מקומות שנהגו שהתינוקות סותרים הסוכות ומבערים אותם בשמחת תורה ונותנים טעם להיתר זה אבל אבא מורי ז"ל כשהייתי נער מיחה בידי מלסתור ביום טוב עכ"ל ה]:

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 654 הודפס ע"י אוצר הח

ם כריתות סה ב ד"ה ק כרבה סה
ו מיעוטא דרב מסדל מנחות ס"ח
ז כריתות סוכה מ"ו ג כרב כבה סה
ח אכח כ"ה ו בסוקת הגמ' סוכה כ"ו

יד אפרים

שם והלכתא כ' כו' ר"ל ולכן לא לה עשה לריך לכתחלה עד שיעשה לו סוכה וזקוק בהולך מפר לכפר ס"ל לכתחלה רק בהמחיר הע"ב . לכל בשוכה לריך לכתחלה בדיני כמו אכזת ולפי לא עשה לו סוכה דכוי פיסא כביטול לריך לכתחלה : ס"ח ס"ק ס' והיינו כלא כהרמ"ם ובכ"י כו' ר"ל דהרמ"ם ס"ל דבוסבינים ובני חוסה כתחלה רק בחמה שחמה ס"ח לכם לבעין ולא"ב כתירלא בבלא"ם אין הכוונים כ"כ סם מיוכים ובחבוחר בגמ' לף ס"ז ב:ס"א בפ"א בקס"ק בלחי דרכיהם ס"ב בפ"א בקס"ק בלחי דרכיהן מפאר לחי ופירש"י בקוסם שהיו רוחים בחמוחיהם ולא הכנו בשוכ כל יתי בחג הלף"ם לא נרכו בשחיני סחם שבימי ס"ם ובחוסן בחנו בחוסה שלף ס"י פרחם היה יכולים לעשות כיה יכולים לעשות בסוכה ובהו פטורים בה כיה בין שלא כיה יכולים לעשות בסוכה יכה יפה :

תרמא בסג"א בקי"א נרשם בשמות אחרי החכמה ג"ל לבוחת בלין לקחן בשמושה חוחן בעלמה כו' :

תרמב בסג"א ריש סימן ולא כיתה בסוכה כו' ס"ח ב"ק ג"ל בחן בשמ' רמ"ח בבוחר בחוחן בחוחן בחוחן

סגרון על הסוכה על קידוש לפי שכוונו קלי נס על הקידוש וז"ס הפור וס"פ לפי שכוונו כל כדי למהלני למה מאכל דוקא מאכ על הסוכה כמ"ש בסי' תרכ"ט הוי אומר מי שנתן כזה למען שהוקשה לו נמה לו כי כפור בטעם המוכ"ים ולכך לתשובה ללא טורך כי כפור לו בה לאת טעם על הקדמת סוכה לזמן

(ב) להרמב"ם מקדם מעומד · כי כ"י קפמו מעמם ני'כרכת ליבב כפול' יביבה ממם וכדי לברך מוכר לעשיית' כי' מברך מעומד קודם שיבב(ר) ולפי שכלל רלמקון מ"ח לו לברך עד שיקדש תחלה היה ירין לקדש מעומד כדי לברך ברכת סוכה ג"כ מעומד ונמלא שבירוכוכר לעשייתה ע"כ והרלח"ם הקשה על הרמב"ם ז"ל כי לברך קודם שבייפה דסבייפה היא המצוה ולפי סיבבה דאם היה מוכל מעומד כי' ירין לברך על הסוכה מלא ולפי כיון דמלו' כוכה היא מכיל'ויוכל אם מברך אחר שיבב מקרי שיבר מוכר לעשייתה כדלי' בירוזלמי פ' כרוזה מתפלם מו' להתפלל קלית מלא אם"ם שבבר מתעם מברך לפי שהמצוה כי' שהוא מעומד ומעומד ס"ל כפול' המצוה מעכבת כי' המלוה ומכוסות תבנו פירש מתפבנו כמו ויבב הבם בקדש כו' עכ"ל ונלע"ד ל"ק על הרמב"ם ז"ל כלל שהרמב"ם מפרש ליבב בסוכה שהמלוה ביבב ממש ז"ל"ם מלי בסוכות תבנו פי' וכי לעמוני ליבב ממש כל ג' ימים שמוד בי' ימים הלא נם הרמב"ם פ"ל ל' קניעות ומבבב מלא ללא מיבבר בקניעות מלא פ"י שיבב ממש בזה מרמה שרוצה להתעבב בה אבל כ"ז שעומד לא מיבבר דאפשר שתבף יחזור ויוא וכ"ם ללא מיבבר בבייפה לחול ס"ב לא שייך ברבה שלא מיבבר עמו ביבב ממש בזה מרמה שרוצה להתעבב בה אבל כ"ז שעומד לא מיבבר דאפשר שתבף יחזור ויוא וכ"ם ללא מיבבר בבייפה לחול ס"ב לא שייך ברבה שלא מיבבר עמו ביבב ממש בזה מרמה שרוצה להתעבב בה אבל כ"ז שעומד לא מיבבר דאפשר שתבף יחזור ויוא וכ"ם ללא מיבבר בבייפה לחול ס"ב לא שייך ברבה

ב ג (ב) ולהרמב"ם (ג) מקדש א מעומד ומברך לישב בסוכה וישב ואח"כ מברכין זמן [ואין נוהגים כן מלא מקדשין מיושב וכן דעת הרמ"ל] :

ג ג (ג) בשאר ימים מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא ד ונוהגים לברך על הסוכה ב אחר ברכת המוציא קודם שישעשים: הגה והכי נהגינן בתוה"[ד] ומלכ נמצת ויושב ביום בהן קידוש מברך לעמר קידוש [מהרי"ו] ומס קידש בציח ומוכל בסוכה לו מיפבת ס"ל סימן רמ"ג סעיף ג' :

תרמד סדר הלל כל ימי החג ובו ב סעיפים

א ° (ג) שחרית אחר חזרת תפלה ו נושלין הלולב ומברכין עך נשילת לולב (ב) ושהחיינו

א] ז ונומרים ההלל וכן כל שמונת ימי החג ג ומברכים לנמור את ההלל בין עבור בין יחיד ד ואין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד בין הפרקים שואל כפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ואם פסק באמצע ושהה אפי' כדי לנמור את כולו אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק :

ב ס בהלל אפילו עשרה קורין כאחד : °עסי' תרס"ח לולב

(*) מכרך כל ז' (נמ') : א מעומד · כדי שיסיח עוכר לעשיתן ואין מוכנין כן דכיון דאין מברכין מלא על המלוה כמ"ש בסי' תרכ"ט הוי עוכר לעשיתן : ב מאר ברכת המוציא · כדי שיתאכל כסעודה ומה"ב יכרך ולא הוי לפסק לתוך סעודה הוה כמו קידוש :

תרמד במנהגים כ' שיעמוד ומה"ב יברך קודם [לנוס] וכ"ם סי' תרכ"ח ס"ב וכן נהלה דמ"ם מסופר ומנינ' ומס נ"ל שיכול לברך אחר [לנוס] וכ"ם סי' תרכ"ח ס"ב וכן נהלה דמ"ם מסופר ומנינ' ומס נ"ל שיכול לברך אחר [לנוס] וכ"ם סי' תרכ"ח ס"ב וכן נהלה דמ"ם מסופר ומנינ' ומס נ"ל שיכול לברך אחר

א ° (ד) שחרית אחר חזרת תפלה ו נושלין הלולב ומברכין עך נשילת לולב (ב) ושהחיינו

א] ז ונומרים ההלל וכן כל שמונת ימי החג ג ומברכים לנמור את ההלל בין עבור בין יחיד ד ואין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד בין הפרקים שואל כפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ואם פסק באמצע ושהה אפי' כדי לנמור את כולו אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק :

ב ס בהלל אפילו עשרה קורין כאחד : °עסי' תרס"ח לולב

באר היטב

תרמב (ד) מקדש · כתב מ"ו מדרך הסוגיא ליכב כ' לו ג' כפלי כתיב ויותר כסוכה מתם וממחוים זה על זה נקדוש מצי הכנוך לו יפה כם פוסיס דמדרכה לו יקדשו כימד דמרי קלוש לו מתעמעי וע' סי' רפיד ס"ק ו · וכמיי פמ"ם ס"ק ג' כתבתי כשם הס"י דבפיר למיעבר הכי ס"ש · ולפלו לומר ברכה דסוכה בשל ובמ"ב כתב ברוב פוסקים דקידוש ובס"ם ככל שאר הברכות יוביל לומר בשל וס כי בשל מעורר בכוונה שלי"ח :

תרמד (ה) כשבת · לין לומרים על מ לא בסוכה דסוכות מ"ש : (כ) ולאסיינו · ולא"כ יעבוב . ולא לא בלי זמן יום לפלוג מבלך כל ג' ממי ביכב · ומס בירך יום לפלוג בוב לין מבלך יום שבי שבמיינו ר"ן והבמ"י : (ג"ל) :

בסמוך בין בברכה לשהיה ובכר מהבחו לשל פוסק רמ"א סעי' ג' בשם בסמ"ק ס"ב · שלין נכון לעשות כן ע"ם ועיין בבה"ל ס"ב ד"ה ומיהו ומ"ש בשם הסמ"ק ס"ל עד שיברך לפי' דמשמע מדבריו דאפילו אם לא בירך אלא ברכה אחת בעלמא לא יוכל לברך עוד ברכות אחרות וא

(ו) ומצה פטורה כו' . ל"ל דמכשיר שכשיש שלנו מברכין ג"כ על המרורין. ומ"ש שם פטורים מכח מזה מ"ש שכוונ"ג מ"מ יש רשות לכם לברך כדמ"ל לעיל ע"ש מייירים ניחן זה לפי ממנוס . ומו ל"ל כיון דלמ"ד מ"ל ניחן ע"ד למ"ד כשיטת מזה שלישו רשות ועליהם רשים מ"ב גם שיש מכתים מזה ע"ב למייכה ניחן לכשיטה: תרס (א) זכר למקדש . שכיו מלקטין מורכיות של ערב, וכתן חוזקין לעיל כלידי המזבח וכ"ש כפופים ע"ג המזבח תקנו וכריכו ותקנו כלל יום מקיפין לה המזבח ואומרי' למה כ' הושיעה נא ר"ל אי הכי והכי הושיעה נא ואומר יום כ' מקיפין ז"פ . ובכיכי טופין הקף לציפ' שים כה פ"ת דוגמת המזבח וכשבת אין מקיפין לפי שאין עם שבת עליו:(ב) מי שמילמ לו מבל כו'. כ"ל הכיכי בה כשם כל כו' וכ' עליו ודכרי תימה הם למה יסבירו הסקפ' וכמוכגין דלקף לפי' כתב עלמו ע"ל ומו מוכגין שלא לקף ומו"ח ז"ל כיכי לפיה שלא לקף ממה לפי' כפ' לוגב ושבת דף מ"ד ד"ה ס"ל דלכיכי כעלי מומן ככשין כין מהול למזבח כדי ללמת כשבת ורייי אמר מי יימר דבעלי מומן ככשין ללמת דוקא מתימים וכתבו כתי' דפרופי רמם דיכם כבעלי מומן וז"כ לדיבי ר"י אפור כפרופי רמם ואין ומהכל אין פרופי רמם ואין זה כלון ד"כ כל מי שילמו כלן לא יקוף כשביב כמזבח לא יקוף רק בכפים ומכיב כמזבח דל אפור לקוף בפופים כל אלו ומהכל אין פרופי רמם ואין מי שילמו כלן לא יקוף כשביב כמזבח לא יקוף רק בכפים ומכיב כמזבח דל אפור לקוף בפופים כל אלו ומהכל אין פרופי רמם ואין זה כלון ד"כ כל

תרסב א מיו מבעך זמן . ומ"ב
אסור התכבסה
בסי' ת"כ ועיין במהגאים שכתב
דזמן הוי תלמודיית °)ובכר תימה
ותפשר דכוונתו לדית כיה פלוגתא מש"כ
כ"ה לתמיהני לכו כנמי ו"כ עפ"י מחר
משום דכלולב אם כיכך זמן כשאר עשים
ילת וכמ"ש סי' תרמ"ח ובן אפי' לי הוי
התמול מול ילת כשמיירו ללת נרע משאת
עשים משמ"כ כשופר כל"ל כרוב :

תרסב (°) בתפלת מוסף מי כין
יום טב ליום טב ומכחמם ונומר
(נוסח) : סדר הוספאת כמי ס"ם למען
למיתך מכן מתים ומ"ה למעיך שוני מל
למוסאות מדון המוסיע וכשכח ומה לומיה
ומה מל יום מ' דסוכות כשכח נומר ביום
כ' למען למיתך וביום כ' דמ"ה מכן שתים
°) ומה מל יום שני כשכח מז נומר כך
דמ"ה לוס לתי מומה וכ"ל למוסאות(נוסח
מכנאים) : א לי הכלה . בהלה כ"ש
מוריס שלין מכרכין : ב ומפטיר קורא.
ומומס כהפטרה כשכח ויחכלל וכזמיה
(ד"מ מכנאים נוסח) ומפטיר ת"ן :
מנהגי

תרסב סדר תפלת חול המועד ובו ג סעיפים :

א ס ביום שני מברך על נטילת לולב וכן בכל שאר ימים :
ב ג (א) א אינו מברך זמן ביום שני על הלולב ג אלא
אם כן הל יום ראשון בשבת :
ג ד מוציאים שני ספרים וקורין בהם פרשיות שנקראו
אתמול ומפטיר במלכים (°) ויקהלו עד בהוציאי
אותם מארץ מצרים :

תרסב סדר תפלת חול המועד ובו ג סעיפים

א ס (א) בחול המועד מוציאין ס"ת וקורים בו ארבעה
ג בקרבנות החג של פרשת פנחס ג וביום ראשון
של חולו של מועד קורא בהקריבים השני ולו' וביום השלישי
וישראל חוזר וקורא ביום השלישי והרביעי קורא
* (ב) ספיקא דיומא וביום השני וביום השלישי ועל דרך
זה קורים בשאר הימים : הגה ו"ה שנים הקוראים קורין בספיקא
דיומא ומניחין קורא ביום שמאחר ומר' מאר וקורא כל ספיקא דיומא בשיעור
מה שקורא שנים הראשונים וכן אנו נוהגין ביום זה] הכהן קורא ביום שני
ולי ביום שלישי ישראל הקרוב לכהן וביום רביעי קורא ביום שביעי ויום שביעי
וכן אנו נוהגין [ר"ש מקנאים ורמ"ה ומהרי"ו ומהגאים] ד ובארץ ישראל
שאין שם ספיקא דיומא אין קורים בכל יום אלא קרבן
היום בלבד כי ביום ב' היא א' לחולו של מועד קורא כהן
וביום השני והג' העולים אחריו חוזרים וקורים אותה פרשה
עצמה ועד דרך זה בכל יום משאר הימים :

ב ס שבת של חולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה מתפלל של שבת ואומר יעלה ויבא
בעבודה ובמוסף אומר אתה בחרתנו ומפני חטאינו את יום המנוח הזה ואת יום חג הסוכות
הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים :

ג מוציאישני ספרים ו באחד קוריראה אתה אומר אין ב ובמפטיר קורא קרבנו של ספיקא דיומא(ר) ומפטיר ביחזקאל ביום בוא גוג :

כסוכות צריך לומר שים לכרך סוכה וחמ"כ זמן כמ"ש ס' תרמ"ח וכשים
תדם כתב כשם רוב המחרוטים שלעולם יברך סוכה וחמ"כ זמן וכ"מ נמצמת
פכ"ל וכ"כ בכנמ"ר כשם הרכה פוסקים וכ"מ נמ"ל · וכשל"ה כ' מי שעושה
שני ימים יכ"כ יכרך סוכה וחמ"כ זמן :

תרסב (א) מיו מבעך זמן . ומ"ב
סמי' ת"כ ועיין במהגאים שכתב
דזמן הוי תלמודיית °)ובכר תימה
ותפשר דכוונתו לדית כיה פלוגתא מש"כ
כ"ה לתמיהני לכו כנמי ו"כ עפ"י מחר
משום דכלולב אם כיכך זמן כשאר עשים
ילת וכמ"ש סי' תרמ"ח ובן אפי' לי הוי
התמול מול ילת כשמיירו ללת נרע משאת
עשים משמ"כ כשופר כל"ל כרוב :

תרסב (°) בתפלת מוסף מי כין
יום טב ליום טב ומכחמם ונומר
(נוסח) : סדר הוספאת כמי ס"ם למען
למיתך מכן מתים ומ"ה למעיך שוני מל
למוסאות מדון המוסיע וכשכח ומה לומיה
ומה מל יום מ' דסוכות כשכח נומר ביום
כ' למען למיתך וביום כ' דמ"ה מכן שתים
°) ומה מל יום שני כשכח מז נומר כך
דמ"ה לוס לתי מומה וכ"ל למוסאות(נוסח
מכנאים) : א לי הכלה . בהלה כ"ש
מוריס שלין מכרכין : ב ומפטיר קורא.
ומומס כהפטרה כשכח ויחכלל וכזמיה
(ד"מ מכנאים נוסח) ומפטיר ת"ן :
מנהגי

דגול מרבבה

ן מן מכל תון ל"ב מודם מל ל"ב ומ"ב מל מכיו וכו'
מ מומס דכמלוכ קרוכים מפי' תון ל"ח
כתניתא יום מני כ"ל : שם (°)
כסוסו ויום ג' מ"ל מלמו כ"ל :
הרסב מ"א (°) ל"ב כתפלת כוסף.
סוכ' כוסאות דע כי סוכות

לבושי שרד

תרסב ס"ו סק"א (°) ול"ל דכמ
לין לומרים"ם כשומנו כיום
כתניתא יום מני כ"ל : שם (°)
כסוסו ויום ג' מ"ל מלמו כ"ל :
הרסב מ"א (°) ל"ב כתפלת כוסף.
סוכ' כוסאות דע כי סוכות

שערי תשובה

תרסב (א) מכלה. מכ"ב ומ"ה כ' מ"ל לנרך כלה מם ומלכות ומ"ם מירן ס"ו : (ב) ומפטיר . מכ"ם ומיין ס"ח
מם קרא רק ומיום כמני מתפטיר כמ"ם ומ"ל ומ"ל ומיום ומיום ומיום כמ"ם כלה כרמה ומיין מם ק"ל
כתיר ס"ק י' ומיין ס"ם ס"ח"ם מהרי"ם מלוכלן מיין ס"ם ו"ם מ"ל ומיין מ"ם מ"כ מ"ל כמ"ל מ"ם מ"ל
כמ"ל מ"ם מ"ל מ"ם מ"ל מ"ם מ

תרסד (א) כתו ני"כ. לפי שכתב לעיל מכל מקום וכל מי שהוא מלומד בכתים וכהכל הולך אחר הרוב: (ב) ומולין עכשיו. שהי' זכר למקדש שהיו מולין בתחום: **תרסד** נוהגין ישראל לנטות בלולב שלהם [ש"ך] וכבר נתפשט כן ברוב תפוצות ישראל: **תרסד** ומ"ש ס' מל"ד ומ"ש ס' מ"ל ומ"ש ס' מ"ל ומ"ש ס' מ"ל

מגלי : ו וכיבוחו כשרה. משמע כרבנ"ח מפ"ו סה ע) (ב"ח מ"ל: יא יש לומר. ולהכשיר [ומוכיר[פי' מוכרי לוגים] כי זכיתם לפסק מעכו"ם לגזור כשם שהטפסר] לגזוז אילנו מן הממוכר ויתמכו לכם ולא תגזזו לחזן מ"מ כשם מכו"ם גזלי תרומת ניכוח פירש"י וממו מוחרם לכך כ"ש נוסח

תרסה א מכור. עפ"י תרס"ד ס"ע לו מכני מכלי זכ"ם ממכר ולא ממכרי מנו דחזקתן לכך"ם מחזקתן לכולי יומא דהא כ"ש נוסח

לא נחסר מלא מסוס ספק יום שענבר וכו' [סוס ורמ"ם] : ב כמחד כשבת . ולא מכרי לי' מפעם ככהה כיון שכבר כי כמוהם ולא נמצה בו מפעם (י"ם ס"ד ס"ב ורמ"ם) : ג לממר. ולא תמרי מנו דחזקתן לכ"ם כי דכיון דכשרים ז' מחרונים הוי כמלו כהמב כפי שלוחו מלקה חותו מלא למעוטו אם (כי"ר) (י) ולפי מש"ל אין לריך מלא למזן דלמר חוכלו למלחר :

תרסו א מקום ד. מ"ש לחזר פוסל ג' מ"מ אין כיכר כ"ב אם לא כי שהוא טיעות מקום וס' כתוס : ב כרת. מוסף. ג' ובחוצה לארץ שעושים שני ימים טובים של גליות אסור אף ב' בשמיני ומותר בתשיעי ג'ואפי' חל להיות ב' בא' בשבת ד (ג) ויש אוסרים בחל להיות בא' בשבת :

ב ס הפרישה שבעה אחרונים לו' ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו ג למחר אבל ביומו אסור שהוקצה לכך אותו היום :

תרסו דיני סוכה ביום השביעי ובו סעיף אחד

א ס אע"פ שנמר מלאכול ביום השביעי שחרית לא יסתור סוכתו אבל מוציא הוא את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה ומתקונא הבית לכבוד יו"ט האחרון ב ואם איקו לפנות כליו ורוצה לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה א מקום ארבעה על ארבעה לעשות היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה (א) שלא יהא ב נראה כפוסקים: הגה ואם רולה למכול בסוכה ממר סבא מ"ל לפעמים גה דלא נרלה כפוסקים רק ביום שמיני (מהגהות): ואם הוצרך לסעור בשאר ימים צריך לאכול בסוכה שמעורבה כי שבעה ג ובחוצה לארץ שצריך לישב בה בשמיני. ג נמר מלאכול ביום השמיני מוריד כליו ומפנה אותם ממנה ואם אין לו מקום להוריד את כליו

ורוצה

שקל דמי הרי שלו'ר הכי ניקח מ(כוה דעכו"ס)(וחמלי לא חז שמ נזלוה היה מעכו"סחמר וכ"ב כלו'כהיא זה שלוחו כהוכי הרבי'כזה וכ"מלה ה"ל מפרשי רכוחי מפרשי: כה דר"ח שלח חמרה מלח ככבל ד"ס כי' פסוהיו לח מקח לכלקוחם ה"ל מ"ה ח"ל כי לח מלח לכלקוחם ה"ל מ"ה ח"ל כי לריך ליתלדמים וכ"ל דפסוקים מוסכמ"ל כ"ל ומ"ה ומ

תרסו (א) גם בשמיני.מטעם דלמיקלקלי כ"ה של מ' דלריך למכול סם סם ירלה למכול סמים כשבי' תרס"ה סם כשלה הסוכ' מו מחמיע ובפל"ב כשבי' [גמ'] וכ"ה במ"ל כש' מטר ומכ"ה בשלה"ג ומ"ש מהלכל מכל כל קרסים וסלרים מוריל מוחם למהלות בכיתו [מ"ב מ"ג קס"ן] (י) ו"ש בסי' תלל"ח: ב מהגיה שלא להסתפק.משום דכיון דכ"ע מסר סם שמפק בכפ"ל מקרי כפל ו"ש בכ"ה תרס"ו (י) ובמ"ש בשלה"ג ומ"ש בשלה"ג ומ"ש בשלה"ג ומ

זמן מפטירות (מנחניס) ויש מקומות שקורין גם כמ' וחזק שכרכה (כ"ט) והכי"ת שם מהנביים מתחלקים בקריאתת ס"ת :

תרסט מ"א ג' דלין מרקדין כ"ש לכבוד סמורה מותר לנקד (ד"מ מכרי"ק) מכי' ס"ל"ן • מכל לגמר מוגמר מסור (מכרי"ק שורש מ' כשם רב כמו נתן)ומסי' מקרי"ם ס"ד : וג"ל לכ"ש לתלות לכעיכר פולוי' לכשמים קול נשמע, וכן רלוחי שמיהו כנהוגים אבר כתיב : איתא בירושלמי פ"ם דכרכו' לה יהי כ' קורין בתורה מיר זרח מפי סכרכה ממעם לתסור לסיכה לכרך ג"ם משמיע קול נשמע, כן כש"ת : יש מקומות שלין מפלין מד מנון (מסי"ו) :

בשני ביום השמיני עצרת ומשיר במ"כים ו ויהי כנלות שלמה ומחזיר הספרים ואומר קדיש ומכריז משיב הרוח ומוריד הגשם (* :

תרסט סדר יום שמחת תורה ובו ס"ניף אחד

א במקום שעושין שני ימים טובים ליל תשיעי מקדישין ואומרים זמן ולמחר מתיאון שלשה ספרים ומקורין באחד ו ואח"כ הברכה עד סוף התורה ובשניה בראשית עד אשר בריא אלהים לעשות ובשלישית קורא המפטיר כמו אתמול

ב ומפטיר ויהי אחרי מות משה : כגם ומקרין י"ם מסאחון (ו) מתחת לפי שמתחיל ומסיים כדרום ומקרין ג' פעמים בשנה ומפטיר ג' פעמים כשנה על סורה ומוסיף מהמחבר ומהמפטיר כרכות ומפטיר כל ספרי סורה ומפטיר מזרחון ומערכון ומכאן ומקום לפי שמכנו ומכל מקום לפי שמכנו ומיד נכנו לקרוא ומקרין כאחר שעושה מלאכה כדי שיהא מקרין ומפטיר עם מלוה ומכל מקום שמכה ומכנו מיד לקרוא מפטיר סורה ומקרין מכרכה כדיעה שנינית הכוכבים כמו שמקיפים

דיש להקל, (מה) מכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה (ב"י בשם א"ח): **ט** (מו) **[פ]שומרי העיר** (יג) **ביום, פטורים ביום וחייבים בלילה; שומרי העיר בלילה, פטורים בלילה וחייבים ביום: י [צ]שומרי גנות ופרדסים פטורים בין ביום ובין בלילה, [ק]שאם יעשה השומר סוכה ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע ויבוא ויגנוב ממקום אחר. לפיכך אם היה שומר כרי של תבואה שיכול לשמור כולו ממקום אחד, חייב לעשות סוכה במקום ששומרו:** הגה (מז) והעושין (יג) יין אצל העובד־כוכבים בסוכות פטורים בין ביום ובין בלילה, דצריכים לשמור שלא יגעו העובדי־כוכבים (הג"מ פ"ז בשם סמ"ק וכל־בו). ואם הוא בענין שאין צריכין שימור, חייבין:

פ שם בברייתא צ שם בכרייתא ק כרבא שם

תרמא שאין מברכין 'שהחיינו' על עשיית הסוכה, ובו סעיף אחד:

א [א]העושה סוכה, בין לעצמו בין לאחר, (א) **אינו מברך על עשייתה,** (ב) **[ב]אבל 'שהחיינו' היה ראוי לברך** (ג) ***כשעושה אותה** (ג) ***לעצמו, *אלא שאנו [ג]סומכים על זמן שאנו אומרים** (ד) **על הכוס של קידוש:** הגה ואם לא אכל לילה ראשונה בסוכה, אף־על־פי שבירך זמן בביתו, (ה) כשאוכל (ג) [ג] בסוכה צריך לברך זמן (ו) משום הסוכה. ואם בירך זמן בשעת עשייה, סגי ליה (ר"ן פרק לולב וערבה):

א מימרא דרב חסדא מנחות מ"ב ב ברייתא סוכה מ"ו ג כרב כהנא שם

באר היטב

שם סוכה, מ"א, ע"ש: (יג) **ביום.** ואותן היושבים בחנות אעפ"י שרגילין רוב הפעמים לאכול ביום שם מ"מ בסוכות צריכים לאכול בסוכה, אפילו אם דרים חוץ לעיר וחנויותיהם בעיר צריך לעשות סוכה בעיר כי שם ביתו, מ"א. בירושלמי, רב הונא היה הולך בדרך והיה צמא ולא רצה לשתות עד שנכנס לסוכה: (יג) **יין.** ואם היין מונח בחצר צריך לישב בסוכה, מ"א, ע"ש:

(ג) **לעצמו.** אבל כשעושה לאחרים היה ראוי שיברך הבע"ה שהחיינו, עי' סימן תקפה ס"ב. ודוקא דבר שעושין אותו משנה לשנה, אבל שופר ומגילה שעושין אותן לכמה שנים אינו מברך שהחיינו על עשייתן, ונר חנוכה נמי אינו מינכר שעושה לשם מצוה, מרדכי, מ"א: (ג) **בסוכה.** ר"ל ביום צריך לברך זמן וכו'. והב"ח בתשובה סימן קלב חולק וכתב: אם בלילה הראשון ירדו גשמים באופן שלא אכלו בסוכה כל עיקר וקידשו ובירכו בבית אין לברך זמן למחר ביום א' כשנכנסין לסוכה לישב בה כדי שלא להכניס עצמו בספק ברכה לבטלה, דלא כהרמ"א סימן תרמא, עכ"ל,

שערי תשובה

[ג] **בסוכה.** עבה"ט. ועיין בשבו"י ח"א סימן מב כתב ג"כ דהעיקר כרמ"א בזה

משנה ברורה

באותו מקום, מה שאין כן בזה: **(מה) מכל מקום המחמיר וכו'.** וכל זה בהולך מכפר לכפר, מדינא אין צריך להמתין מלאכול רק המחמיר, אבל בשוהא בכפר אחד שלשה או ארבעה ימים חייב מדינא לעשות שם סוכה [אחרונים]: **ט (מו) שומרי העיר.** היינו (סד) מגייסות שלא יבואו עליהן, וצריכין לילך (סה) סביב העיר לשמרן, ולפיכך אין יכולין לעשות סוכה במקום אחד. ודוקא בשומרי גייסות, אבל בשומרי ממון שלא יבואו לגניבה [שדרכן לשמור תמיד], הוי כשומרי גנות ופרדסין[אוצר החכמה] המבואר לקמיה [מ"א בשם הירושלמי]. ובאמת דבר זה תלוי לפי ענין השימור, כגון שומרי החנויות שלנו שדרכן לשמור בלילה, פטורין רק בלילה. והיושבין בחנות, אף־על־פי שרגילין כל השנה ברוב פעמים לאכול בחנות ביום, מכל מקום בסוכות חייבים לאכול בסוכה, אפילו אם דרים חוץ לעיר וחנויותיהם בתוך העיר, חייבים לעשות להם סוכה כדי לאכול בעת שיצטרכו, אם אינם יכולים לילך לביתם ולאכול [אחרונים]: **י (מז) והעושים יין וכו'.** ואם היין מונח בחצר (סו) צריך לעשות סוכה בחצר, דיכול לשמרו מתוך הסוכה על־פי האופנים המבוארים ביורה־דעה סימן קלא:

א (א) אינו מברך על עשייתה. שאין עשייתה גמר מצוה, שהרי צריך לישב בה: **(ב) אבל 'שהחיינו' וכו'.** ודוקא דבר שעושין אותו משנה לשנה, (ו) אבל שופר ומגילה שעושין אותן לכמה שנים אינו מברך 'שהחיינו' על עשייתן, ונר חנוכה נמי אינו מינכר שעושין לשם מצוה: **(ג) כשעושה אותה.** והוא הדין אם (ג) היתה עשויה מכבר (ג) והוא מחדש בה דבר, דהיינו שהיה בה רק שני דפנות והוא השלימה עכשיו או שחידשה בהסכך [ריטב"א]: **(ד) על הכוס של קידוש.** שהוא קאי על מצות סוכה ועל החג: **(ה) כשאוכל בסוכה.** רוצה לומר, למחר ביום: **(ו) משום הסוכה.** דהברכה שבירך מאתמול בביתו היה רק בשביל החג:

ביאור הלכה

מיושב הכל, וכמו שכתבו החיי־אדם והבגדי־ישע:

* **כשעושה אותה.** ודוקא כשעשה אותה תוך שלשים לחג, אבל קודם שלשים, אף־על־פי שכשרה בשעשאה אותה לשם חג כמבואר סימן תרלו, מכל מקום לא מקרי שעת עשייה לברך עליה זמן, עיין שם: * **לעצמו.** משמע דכשעושה אותה לאחרים אינו יכול לברך 'שהחיינו' ורק הבעל־הבית בעצמו יברך 'שהחיינו', כמו שכתב המגן־אברהם, ועיין בפרי־מגדים. והא דסתם הרמ"א לעיל בסימן תקפה סעיף ב דאפילו היכי שכבר יצא ומברך להוציא אחרים אפילו הכי יברך 'שהחיינו', התם הלא אירי שמי שעדיין לא יצא עומד בצדו לצאת בברכת התוקע, התם אמרינן דיוכל להוציאו, דשומע כעונה והוי כאלו מברך לעצמו, מה שאין כן בזה שאינו מירי באופן זה, ואין־הכי־נמי דאם הבעל־הבית עומד פה ומבקשו שיכוין להוציאו הכי נמי דמותר, כך העליתי מדברי הגר"א שם, אלא שכבר העלו האחרונים שם דאם יוכל לברך בעצמו אין כדאי שיוציאו בברכתו. ודע עוד, דמדברי התוספות בדף מו דיבור המתחיל 'העושה סוכה לעצמו' משמע דלהכי לא יוכל לברך 'שהחיינו' כשעושה בשביל אחר, מדסבירא ליה להאי תנא דאין מברך 'לעשות' (רוצה לומר, ואם־כן אין עשייה עיקר המצוה, ועל־כן אין מברך 'שהחיינו' בשביל אחרים), ולפי זה במצוה שעשיה עיקר המצוה, לדעת התוספות יוכל לברך 'שהחיינו' גם כשעושה המצוה בשביל אחרים. ולשיטתם ניחא גם־כן מה שהקשינו מסימן תקפה אדהכא, דהתם שמיעת השופר הוא עיקר המצוה ולהכי יוכל לברך 'שהחיינו' גם בשביל אחרים, מה שאין כן בסוכה דעיקר המצוה הוא הישיבה בסוכה ולא העשייה: * **אלא שאנו וכו'.** ואם בירך 'שהחיינו' בשעת עשייה, מסתפק בפרי־מגדים אם שוב יברך זמן בשעת קידוש על

שער הציון

(סד) מגן־אברהם בשם הירושלמי: (סה) ואפשר אם היא מוקפת חומה ואין צריך לשמור רק דרך השער, הוי דינו ככרי של תבואה המבואר לקמיה דצריך לעשות סוכה במקום ההוא: (סו) מגן־אברהם וש"א: (ו) מגן־אברהם בשם המרדכי: (ג) גמרא: (ג) ולפלא קצת שלא העתיקו הרמב"ם וטור ושולחן־ערוך דין זה: ואולי שסמכו על מה דנהיגין בזמננו לסדר בכל גווני כולהו אכסא:

הלכות סוכה סימן תרמב תרמג

תרמב ובו סעיף אחד:

א שבת כ״ד

א אאם חל יום ראשון של סוכות (א) להיות (ה) בשבת, אומרים בערבית ברכה אחת מעין שבע וחותם בה בשבת (ב) בלבד:

תרמג סדר הקידוש, ובו ג׳ סעיפים:

א מסקנת הגמרא סוכה נ״ו

א אסדר הקידוש, (א) יין קידוש וסוכה (ב) *ואחר־כך זמן, (ג) לפי שהזמן חוזר על קידוש היום

אוצר החכמה

שערי תשובה

שלא יצא בזמן דחג שבירך בבית כיון שאינו שעת עשייתה ולא שעת מצותה, ע״ש, ועיין בא״ד שהשיג ג״כ על הב״ח והביא דברי הכל־בו, וכן בבו״י הביא בשם ארחות־חיים כדברי הר״ן שממנו מקור דברי הרמ״א, ומ״ש כאן המג״א ס״ק ב׳ וגם בלילה שניה עיין סימן תרסא ר״ל שגם לענין לילה שניה יש חילוק בדבר בין אם אכל לילה ראשונה אז מברך בשניה זמן ואח״כ סוכה משא״כ כשלא אכל בלילה ראשונה יברך בשניה סוכה ואח״כ זמן, ולפי״ז משמע דס״ל כהב״ח בתשובה דביום אין מברך זמן, והבה״ט נדחק לפרש שגם ביום ראשון לא אכל בסוכה וכ״כ בפ״מ סימן תרסא, ואין זה במשמע, ועיין בפ״מ שכתב כאן ג״כ דמהמג״א סימן תרסא משמע כהב״ח, וע״ש סימן תרסא שהב״ח כתב שדעת האחרונים דלעולם יאמר גם בליל ב׳ סוכה ואח״כ זמן. ובשו״ת נ״ב ח״ב סימן לט נשא ונתן בזה והעלה שהעיקר כדעת האחרונים בזה, ובמח״ב סימן תרמג הביא מדברי הרמ״ע באלפסי זוטא שכתב דזמן אין לו עסק גבי קידוש כו׳ (ור״ל לדינא דגמרא דמברך בשעת עשייה) וכתב שכן עמא דבר, ע״ש, ובמדינתנו רבים נוהגים כהאחרונים. ועיין לעיל במג״א סימן תר שכתב דיש טועים ליקח אף ביו״ט פרי חדש לליל שני וטעות הוא, דר״ה קדושה א׳ הוא, והביאו בה״ט שם, ובא״ר כתב דרוב העולם נוהגים כן בליל שני דסוכות וכתב די״ל טעמם דחוששים שמא זמן דסוכה דליל ראשון פוטר כר״ה, דאפילו אם היום הראשון חול מ״מ איכא דס״ל שאם בירך זמן על עשיית הסוכה אפילו בחול פוטר זמן דחג, דסוכה מכח חג קאתי, ע״ש תשובת הב״ח שהביא שם דעת פוסקים אלו, וא״כ י״ל דעכ״פ הועיל זמן דליל ראשון כאלו בירך על עשיית הסוכה וכיון שלא היה לבטלה פוטר זמן דחג וא״צ לברך ליל שני, ומחמת ספק פוסקים אלו (נהגו כן), ע״ש, אבל עתה אין מנהג זה כלל בסוכות רק בר״ה לחוד ותו לא וכדעת המג״א, ועיין בדגול מרבבה משמע קצת שדעתו כהב״ח בתשובה דאף שבירך בלילה זמן בביתו אין מברך ביום על הסוכה, ע״ש:

אחי״ח 1234567 אוצר החכמה

באר היטב

ע״ש. ומהרמ״י בספר משאת־משה סימן ה דחה דבריו וכתב דצריך לברך וכדברי רמ״א, ע״ש. ואם לא אכל גם ביום הראשון בסוכה, אז כשאוכל בליל שני בסוכה צריך לברך לישב בסוכה ואח״כ זמן, מ״א בסימן תרסא, ע״ש. ועמ״א בסימן זה ס״ק ב משו״ש. ואם לא בירך זמן כלל בליל ראשון, עי׳ סימן תעג ס״ק א משו״ש. ובאר היטב אשר לפני כתב כאן דברים אשר לא כדת, ע״ש ודו״ק:

(ה) **בשבת.** ואז אין אומרים מערבית בליל ראשון, ובליל ב׳ אומרים מערבית של יום ראשון. ועי׳ סימן תפט ס״א:

ביאור הלכה

יום־טוב וכו׳, עיין שם, וראיתי בברכי־יוסף שנסתפק גם־כן בזה והעלה דלדעת התוספות והרא״ש והר״ן וכל־בו וארחות־חיים לא יברך, אבל לדעת הרמב״ם והרמב״ן והריטב״א ודעמייהו יברך, ומסיק כיון דספק פלוגתא הוא לא יברך, דספק ברכות להקל [בכורי יעקב]:

* **ואחר־כך זמן.** עיין במשנה ברורה במה שכתבתי שאין נפקא־מינה בין שהסוכה היתה עשויה ועומדת עם הסכך מכבר וכו׳, והיינו דאפילו באופן זה ברכת הזמן קאי על הסוכה דהיינו על קיום המצוה של סוכה, כן הוא הסכמת האחרונים (עיין בלבושי־שרד וא״ר ונהר־שלום והח״א והבכורי־יעקב), דלא כמה שכתב המגן־אברהם בשם הב״ח, ויש מאחרונים שכתבו שגם הב״ת מודה לזה אלא שיש טעות־סופר בדבריו, וכן מוכח להמעיין בו. ומה שכתבנו ׳כיון שלא בירך עליה בשעת עשייה׳, דאם היה מברך בשעת עשייה, אז ברכת הזמן קאי רק ארגל ועל־כן צריך לברך זמן ואחר־כך סוכה, ולדעת התוספות והרא״ש אין צריך לברך בזה כלל ברכת הזמן, דברכת הזמן שבירך קודם החג על הסוכה מהני ממילא גם לרגל, וכמו שכתבנו בסימן תרמא. עוד כתב המגן־אברהם, דאם לא בירך זמן בליל ראשון מברך כל שבעה [גמרא]. ולא אבין, דהלא קיימא לן דאפילו בליל שני מברך זמן משום רגל, ואם־כן אפילו אם לא בירך בליל שני גם־כן מברך כל שבעה משום רגל (דאינו דומה זמן דרגל לזמן דסוכה, דזמן דסוכה אפילו אם בירך קודם הסוכות בשעת עשייה יוצא בה, ולכן בליל שני אין צריך לברך זמן משום סוכה, דיוצא במה שבירך מאתמול, מה שאין כן לענין זמן דרגל, אם היום שני הוא רגל אינו יוצא במה שבירך מאתמול ברכת הזמן אף שכיון גם משום רגל, ובאמת בגמרא לא נזכר ליל ראשון, דזה לשון הגמרא: אי לא בריך האידנא מברך למחר או ליומא אחרא, ונוכל לומר דבחוץ־לארץ לענין ליל שני שייך גם־כן לומר ׳אי לא בריך האידנא׳

משנה ברורה

א (א) להיות בשבת. ואז אין אומרים ׳מערבית׳ בליל ראשון, דכיון שאין העולם רגילין בהם, חשו שמא יטלו נרות לראות בהן, ובליל שני (ה) אומרים ׳מערבית׳ של יום ראשון, (ג) והוא הדין כשחל שביעי של פסח בשבת אומרים במוצאי־שבת ה׳מערבית׳ השייך ליום שביעי, והוא הדין בשמחת־תורה אומרים ה׳מערבית׳ של שמיני־עצרת, לבד ליל ראשון ושני של פסח, שאומרים בליל שני השייך ללילה שני משום ביכור לספירה(א) [פמ״ג]. אין אומרים (ג) ׳במה מדליקין׳: **(ב) בלבד.** שלא נתקנה אלא עבור שבת בלבד. בטור כתב ׳באהבה מקרא קודש׳, ובמנהגים שלנו כתוב: (ד) ואין אומרים ׳באהבה׳:

א (א) יין קידוש וסוכה. שאי אפשר לברך (ה) על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום, שהרי מתחלה נתקדש היום ואחר־כך נתחייב לישב בסוכה: **(ב) ואחר־כך זמן.** ואין נפקא־מינה (ג) בין שהסוכה היתה עשויה ועומדת עם הסכך מכבר ובין שעשאה קודם חג הסוכות, כיון שלא בירך עליה אז בשעת עשייה, אם־כן מוטל עליו עכשיו לברך זמן על קיום המצוה. אם לא בירך זמן בלילה, יוכל לברך כל שבעה ואפילו בלא כוס, דזמן יכול לומר אותו אפילו בשוק [גמרא]: **(ג) לפי וכו׳.** ומכל מקום (ג) בדיעבד אם עבר ובירך זמן ואחר־כך סוכה אינו חוזר לברך זמן, ואמרינן דהאי זמן קאי

שער הציון

(ה) מגן־אברהם: (ג) פרי־מגדים: (ג) גזירה משום יום־טוב שחל בערב־שבת שאין אומרים בו ׳עשרתם׳ כו׳, שאין מעשרין ביום־טוב, לכן אין אומרים אותו אפילו כשחל יום־טוב בשבת עצמו. לבוש: (ד) וכן כתב בתשב״ץ, דרכי־משה, וכן כתב בלבוש: (ה) לבוש, והאי טעמא דלבוש הוא רק לענין לכתחלה אבל לא לעיכובא: (ג) עיין ביאור הלכה: (ג) דבגמרא איפלגו רב ורבה בר בר־חנה לענין לכתחלה, אי סוכה קודם משום דהוא חובת היום או זמן קודם דהוא תדיר, ונהי דאנן פסקינן כרב, היינו לענין לכתחלה, אבל בדיעבד גם רב מודה דיצא, וידוע מכמה אחרונים דטעם זה שכתבו הטור ושולחן־ערוך איננו עיקר הטעם (עיין בב״ח וט״ז וש״א), אלא משום דרב דאקדמיה משום דהוא חובת היום, ועל־כן בוודאי יצא בדיעבד:

(א) דה׳מערבית׳ הוא מענין של ספירה (משנ״ב סימן תפט סק״א). והכוונה לפיוט ׳אור יום הנף׳.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ועל מצות סוכה: **ב** *[ב]להרמב"ם (ס) [ס] (ד) **מקדש מעומד ומברך** (ה) **'לישב בסוכה' ויושב, ואחר־כך מברך זמן.** (ואין נוהגין כן, אלא מקדשין מיושב, וכן דעת הרא"ש): **ג** (ו) [ג]**בשאר ימים מברך על הסוכה קודם ברכת 'המוציא'.** [ד]**ונוהגים לברך על הסוכה** (ז) **אחר ברכת 'המוציא' קודם שיטעום:** הגה הכי נוהגין בחול, [*] (ח) אבל בשבת ויום־טוב שיש בהן קידוש, (ט) מברך לאחר

ב בפרק ו בשם מנהג רבותיו וחכמי ספרד ג טור בשם מהר"ם מרוטנבורג ד שם בשם אביו הרא"ש

באר היטב

(ס) **מקדש.** כתב מי"ט: מדרך העולם לישב ב' או ג' בעלי־בתים ויותר בסוכה א' וממתינים זה על זה בקידוש מפני הכבוד, לא יפה הם עושים, דאדרבה, לא יקדשו ביחד דתרי קולות לא משתמעי. ועי' סימן רפד ס"ה. ובסימן תפח סק"ג כתבתי בשם הח"י דשפיר למעבד הכי, ע"ש. וראוי לומר ברכה דסוכה בקול ובמשיכה בניגון כשאר ברכות דקידוש, וה"ה בכל שאר הברכות יזגיל לומר בקול רם, כי הקול מעורר הכוונה, של"ה:

שערי תשובה

[ס] **מקדש.** עבה"ט. והנה נוהגים העושים קידוש ביחד שכשמגיעים לברכת בפה"ג הם ממתינים כ"א עד שיברך הא' והם עונים אחריו אמן ואח"כ מברך השני והם עונים אחריו, ועושים שלא כדין, שהאמן שעונה אותו שבבר ירך בפה"ג הוא הפסק בין הברכה לשתיה, וכבר כתבתי לעיל סימן רעא סעיף טז בשם הפמ"א ח"ב שאין נכון לעשות כן, ע"ש. ועיין במג"א אם היתה סוכה עשויה ועומדת כו', וא"ר מגיה בדברי הב"ח, ועיין ביד־אפרים מ"ש בזה. ועתה ראיתי בבר"י הארוך בזה והעלה דאם בירך בשעת עשייה לא יברך זמן לרגל על הכוס כיון דלדעת התוספות והרא"ש אינו מברך, ע"ש: [*] **אבל בשבת ויו"ט** כו'. עבה"ט לקמן סימן תרסא מ"ש בשם שכנה"ג דביום שיש קידוש, האומר ברכת סוכה בברכת המוציא טועה אלא יאמר בקידוש. ובדבר־שמואל סימן רטו כתב שיש פקפוק אם יש להפסיק בקידוש היום בברכת סוכה בין ברכת היין לשתיה כיון שלא נתקנה מהקדמונים ולא החזכרה בתלמוד ואין בשתיית היין איסור חרץ לסוכה, עכ"ל. ולכן דעתי כיון דבקידושא אין בה סידור ברכות אחרות, מברכים על הסוכה או קודם ברכת המוציא או אחריה כו', ור"ל לכל מר כדאית ליה, דלמהר"מ יברך קודם המוציא ולהרא"ש דנוהגים כוותיה יברך אחר המוציא. אמנם י"ל דהיינו למברך על היין ונוטל ידיו מיד לסעודה, משא"כ מי שמברך על היין ואינו נוטל מיד לסעודה רק אוכל פת כיסנין להיות נחשב כקידוש במקום סעודה, י"ל דגם לפ"ד הדב"ש יש לנהוג בזה לברך תחלה בפה"ג ואח"כ ברכת סוכה כיון דבאמת דעת מח"ב דפת כיסנין אין לברך עליו ברכת סוכה אף ביותר מכביצה, ודלא כגו"ר כמש"ל סימן תרלט, ולפי"ז לא הוי מקום לברך ברכת סוכה כלל, אך בזה דקמהדר ליה בקידושא י"ל דאף המח"ב מודה דהוי קבע, ולפי"ז כיון שכל עיקר הברכה מכח קביעות הקידוש שפיר יש לברך אחר הקידוש שהוא ברכת היין יברך ברכת הסוכה

משנה ברורה

גם אסוכה דבתריה: **ב** (ד) **מקדש מעומד וכו'.** דלדעתו, (ד) הישיבה הוא תחלת עשיית המצוה, ויש לו לברך עובר לעשייתן היינו קודם עשיית תחלת המצוה, ויש לו לנהוג כן (ה) כל שבעת הימים. והרא"ש סבירא ליה שיש לסמוך הברכה על עיקר המצוה, שהיא האכילה, וכמו שכתוב סוף סימן תרלט, שנוהגין שאין מברכין אלא על האכילה: (ה) **'לישב בסוכה' ויושב, ואחר־כך מברך זמן.** בא לאפוקי, (ו) שלא יברך ברכת זמן קודם שישב, דאף דברכת זמן גופא רשאי להיות בעמידה לכולי עלמא, מכל מקום אין נכון לעשות כן מטעמא אחרינא, דצריך להסמיך עשיית המצוה אל הברכה, וכיון שבירך 'לישב בסוכה' צריך לישב תיכף. ולענין אם יכולין כמה בעלי־בתים לקדש בסוכה בבת־אחת, עיין לעיל סימן תפח במשנה ברורה סעיף־קטן ח. (ז) וראוי לומר ברכה דסוכה בקול במשיכה בניגון כשאר ברכות דקידוש, והוא הדין בכל שאר ברכות יגיל לומר בקול רם, כי הקול מעורר הכוונה. של"ה: **ג** (ו) **בשאר ימים וכו'.** רוצה לומר, (ס) דביום־טוב הלא מבואר לעיל בסעיף א יין קידוש וסוכה, וביארנו שם טעם הדבר, דאי אפשר לברך על הסוכה קודם קידוש היום, עיין שם, אכן בשאר הימים שאין בהם קידוש, דעת המחבר דצריך לברך על הסוכה קודם ברכת 'המוציא', כדעת רבינו מאיר מרוטנבורג, (ט) דבה נתחייב תחלה תיכף שנכנס וישב בה לסעוד סעודתו, וראוי לסמוך הברכה להישיבה כל מה דאפשר, אך העולם לא נהגו כן, כדמסיים: (ז) **אחר ברכת 'המוציא'.** כדי שיתחיל (י) בסעודה, דעל־ידה הוא עיקר חיוב הסוכה, ואחר־כך יברך, ולא הוי הפסק בין ברכת 'המוציא' לאכילה, דצורך סעודה הוא כמו קידוש: (ח) **אבל בשבת ויום־טוב וכו'.** פירוש, שאז (יא) מקדש על היין ואומר על הכוס סוכה וזמן כדלעיל ואחר־כך 'המוציא' על הפת, ואם מקדש על הפת, אומר 'המוציא' וקידוש וסוכה וזמן, מה שאין כן בחול שאין שם אלא 'המוציא', מברך על הסוכה תיכף אחר ברכת 'המוציא': (ט) **מברך לאחר קידוש.** דאז הוא (יב) זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול), ושייך אז לברך ברכת הסוכה. ולענין סעודת שבת ויום־טוב שחרית, שאין בהם קידוש רק ברכה בעלמא על הכוס, יש דעות בין האחרונים: (יג) יש אומרים דבזה אין כדאי להפסיק בברכת סוכה בין הברכה להשתיה, דעל השתיה ליכא חיוב סוכה כלל, אלא יברך אותה אחר ברכת 'המוציא' למנהגנו, (יד) ויש אומרים דגם בזה, כיון שמכין עצמו בקידוש זה לאכילה, יברך אותה קודם שיטעום מן הכוס; ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. והנה זה הוא בנוטל ידיו אחר־כך לסעודה, אבל אם אינו רוצה עתה לסעוד סעודתו, רק מברך על הכוס ואוכל אחריו פת כיסנין כדי שיהיה קידוש זה במקום סעודה, מצדד בשערי־

ביאור הלכה

וכו'), וכן כתב בדרך־החיים בהדיא, וצריך עיון: * **להרמב"ם וכו', ואין נוהגין כן כו'.** ובביאור הגר"א מצדד כדעת הרמב"ם. ועיין במור וקציעה דדעתו, דבקידוש היכי שהוא מוציא בזה לאחרים, בוודאי יש לנהוג לקדש מיושב, וכדלעיל בסימן קסז. ועיין בסימן רעא סעיף י בהג"ה ובמה שכתבנו שם במשנה ברורה סעיף־קטן מו בשם הגר"א:

שער הציון

(ד) עיין ט"ז. והנה לדעתו גם הרמב"ם מודה להרא"ש דאם אוכל מעומד יכול לברך 'לישב בסוכה', דהכוונה היא העכבה בסוכה, כמו שכתוב "ותשבו בקדש ימים רבים", ולדעת הב"ח אם אוכל מעומד אינו יכול לברך 'לישב בסוכה' לדעת הרמב"ם, ולאכול בלי ברכה גם־כן אינו רשאי, ועל־כן מוכרח לישב ולברך, אם לא שהוא אנוס ואינו יכול לישב [פמ"ג]: (ה) רמב"ם: (ו) כן נראה לי: (ז) מטה־אפרים: (ח) אף דבט"ז כתב 'אפילו בשאר הימים', היינו רק לדעת מהר"מ, כמו שסיים בעצמו, אבל דעת שארי פוסקים אינו כן, כמו שסתם המחבר בסעיף א: (ט) ט"ז בשם הבית־יוסף: (י) מגן־אברהם: (יא) ט"ז, ובאמת לאו דוקא בשבת שחל בתחלת סוכות, והוא הדין בשבת ויום־טוב שבסוף החג (אף דשם אין שייך הסברא שזכרתי בסעיף־קטן א במשנה ברורה) גם־כן מברך על הסוכה אחר הקידוש מטעם שזכרתי פה בסעיף־קטן ט, וכן כתב במאמר־מרדכי: (יב) כן משמע הסברא בביאור הגר"א וכן מצאתי במאמר־מרדכי (ואגב אבאר את דבריו, דמוקשים הם לכאורה, וזה לשונו: ונוהגים וכו' כנ"ל סימן תרלט סעיף ח (היינו דשם מבואר דנוהגים לברך על אכילה), הלכך ראוי שיתחיל הסעודה, וראיה ממה דאיפליגו סוכה וזמן איזהו מהן קודם, אלמא לאחר ברכת היין או לחם (רוצה לומר, דאי לאו הכי ליפלגו סוכה וברכת היין והלחם איזהו מהן קודם, אלא לאו דזהו לכולי עלמא הן קודמין, דצריך שיתחיל הסעודה ואחר־כך שייך לברך על הסוכה), וזה שכתב 'אבל בשבת ויום־טוב וכו' (רוצה לומר, דכיון דצריך לעשות בהן קידוש, מקרי התחלת הסעודה אחר קידוש), כן נראה לי ביאור דבריו. ודמשק־אליעזר באר בדרך אחר, ואין מדוקדקים דברי הגר"א לפי ביאורו, וגם ממה דאיתא בגמרא "קנה"ז' אין ראיה, דשם לא מיירי לענין סוכות אלא בשאר יום־טוב): (יג) דבר־שמואל המובא בשערי־תשובה וט"ז בסימן זה, והעתיקן הגר"ז להלכה: (יד) לבוש ושכנה"ג:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

הלכות לולב סימן תרמג תרמד תרמה

קידוש (מהרי"ו). ואם קידש בבית ואכל בסוכה או איפכא, עיין לעיל סימן רעג סעיף ב:

תרמד סדר ההלל כל ימי החג, ובו ב' סעיפים:

א ברייתא סוכה מ"ו ב הרא"ש ומהא דרב כהנא דמסדר להו אכסא דקידושה הכי נמי בלולב מברכין ליה בשעת נטילה ג ציינתיו לעיל סימן תפח ד גם זו ציינתי שם ה גם זו ציינתי שם

א (ס) (א) **שחרית אחר חזרת** (ב) **התפלה** א**נוטלין הלולב ומברכין** (ג) **'על נטילת לולב'** (ג) ב**'שהחיינו' וגומרים ההלל,** (ד) **וכן כל שמונת ימי החג,** (ה) ג**ומברכים 'לגמור את ההלל',** (ו) **בין צבור בין יחיד.** (ז) ד**ואין מפסיקין בו** (ח) **אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע,** (ט) **באמצע שואל מפני הירא ומשיב מפני הכבוד, בין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק: ב** ה**בהלל אפילו עשרה קורין כאחד:**

אוצר החכמה

הלכות לולב

תרמה דיני לולב, ובו ט' סעיפים:

א משנה סוכה כ"ט וכתנא קמא

א **לולב** (ס) (א) א**שנפרדו עליו זה מעל זה** (ב) **ולא נדלדלו כעלי החריות, כשר אפילו לא אגדו:**

שערי תשובה

ולא ימתין עד אחר ברכת במ"מ על הפת־כיסנין, וכן עמא דבר לברך ברכת סוכה

באר היטב

(ס) **שחרית.** א"א אל נא ביום א' דסוכות, מ"א: (ב) **ושהחיינו.** ואח"כ ינענע. ואם לא בירך זמן יום ראשון מברך כל ז' מתי שיזכור, ואם בירך ביום ראשון שוב אין מברך יום ב' שהחיינו, ר"ן והגמ"נ, מ"א:

(ס) **שנפרדו.** היינו כמו ענפי השבט שעומדין פרודות ויכולין לאגדן:

1234567 אחיה

משנה ברורה

תשובה דבזה לכולי עלמא יברך ברכת סוכה קודם שיטעום מן הכוס, עיין שם:

א **(א) שחרית וכו'.** בטור איתא דמשכימין, והוא משום דזריזין מקדימין למצוה, לקיים מצות לולב [ב"ח]:

(ב) התפלה. אין אומרים 'אל נא' (ס) ביום ראשון דסוכות (כי אומר במקומו 'אז היתה חניית סוכו', שהוא גם־כן שיר ושבח כמו 'אל נא'). במקום שמהפכין הסדר כשחל בשבת יום ראשון, (ג) אז ראוי לומר 'אל נא' ביום ראשון ולא ביום שני, והעולם לא נהגו כן לפי שלא ידעו טעמו של דבר:

(ג) **'על נטילת לולב' ו'שהחיינו'.** ואחר־כך (ג) ינענע, וכן משמע סימן תרנא סעיף ה. והנה 'שהחיינו' זה הוא על קיום המצוה, ועל־כן אף דאתמול בלילה בירך 'שהחיינו', שם היה על מצות סוכה ועל יום־טוב, וזה הוא על מצות לולב. ואם נטל הלולב ביום ראשון ולא בירך 'שהחיינו', (ד) יכול לברך כל שבעה אימת שיזכור, (ה) ובשעת נטילה דוקא. ואם בירך ביום ראשון, (ו) שוב אין מברך ביום שני 'שהחיינו':

(ד) וכן כל שמונת ימי החג. ולא הוי כחול־המועד פסח דמדלגין, משום דבסוכות כל יום חשוב כיום־טוב בפני עצמו כיון שחלוק קרבנותיו מיום שלפניו: **(ה) ומברכין 'לגמור'.** עיין לעיל סימן תפח סעיף א בהג"ה שם דבמדינותינו המנהג לברך 'לקרות ההלל', ועיין במשנה ברורה שם: **(ו) בין צבור בין יחיד.** רוצה לומר, ולא הוי כמו ראש־חודש וחול־המועד פסח, דלכמה פוסקים אין מברכין אז על ההלל אפילו לצבור ובפרט ליחיד [עיין לעיל בסימן תפח סעיף ב ובסימן תצ סעיף ד], דשם ההלל הוא רק 'מנהג' של כל ישראל, אבל בזה דמדינא הוא, מברכין לכולי עלמא בין לצבור בין ליחיד:

(ז) **ואין מפסיקין בו וכו'.** כתב החיי־אדם כלל קמז, שאם הביאו לו לולב באמצע הלל, מותר לו להפסיק בין הפרקים דהיינו בין מזמור למזמור לברך: **(ח) אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע וכו'.** הכל מבואר לעיל בסימן תפח לענין הלל בשני ימים הראשונים של פסח דגומרין בו ההלל, ולא כפלו הכא (ז) אלא לאשמועינן דבסוכות שוין בזה לדינא כל שמונת הימים, ולדידן בחוץ־לארץ גם שמחת־תורה בכלל זה, דגם בו גומרין ההלל דהוא ספק שמיני: **(ט) באמצע שואל וכו'.** ביאור כל הדברים האלו עד סוף הסימן מבואר בסימן תפח במשנה ברורה שם:

כתיב בתורה "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", וקיבלו חז"ל, דפרי עץ הדר זהו אתרוג, שטעם עצו ופריו שוה. וכתיב "הדר", שיהיה נאה והדר בתוארו וגידולו, ועל דרך שיתבאר בסימן תרמח. ולפי שכל אלו הארבעה מינים כתובין בפסוק אחד, למדין זה מזה, ועל־כן כל הארבעה מינים צריכים להיות נאים ומהודרים, ועל דרך שיתבאר לקמן. כפת תמרים הן ענפי אילן שגדלין בו תמרים, כשיצמחו, קודם שיתקשו העלין שלהן ויתרחקו לכאן ולכאן רחוק מן השדרה, אלא כשיהיה כמו שרביט, והוא הנקרא לולב. וענף עץ עבות הוא ההדס, שעליו חופין את עצו, ופרטיו יתבאר בסימן תרמו. וערבי נחל יתבאר בסימן תרמז:

א **(א) שנפרדו.** היינו, (ס) כמו ענפי השבט שעומדין פרודות ויכולין לאגדן: **(ב) ולא נדלדלו כעלי החריות.** דטבע החריות, שנפרדו העלין ונתרחקו הרבה, (ג) ובמקום חיבורן נתקשו כעץ ואין יכולין לאגדן יחד:

שער הציון

(ס) מגן־אברהם: (ב) הרי"ש. ועיין פרי־מגדים: (ג) מגן־אברהם וש"א: (ד) פוסקים: (ה) אחרונים: (ו) דאף־על־פי שיום ראשון היה חול, הוי ליה כמו שבירך בשעת עשייה דיצא [מ"א וש"א]. וקצת פלא על המגן־אברהם, הא כן מפורש לקמן בסימן תרסב סעיף ב, ולמה כתבו פה: (ז) היינו משום דיש כמה דינים חלוקין לענין הפסקה בין חול־המועד של פסח דינו לענין זה כראש־חודש, כמבואר לעיל בסימן תצ, ובין חול־המועד סוכות דחמיר טפי. אכן מה דחזר סעיף ב בענייננו דהוא לקולא איני יודע, דבודאי לא חמיר חול־המועד סוכות משני ימים הראשונים של פסח דמבואר בסימן תפח להקל, וצריך עיון:

(ס) מגן־אברהם: (ב) עיין בטור:

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

הלכות לולב סימן תרנט תרס

תרנט סדר קריאת התורה בסוכות, ובו סעיף אחד:

א ציינתי לעיל בסימן תפח ב ברייתא מגילה ל"א

א [*] [א]מוציאין שני ספרים, (א) באחד קורים 'שור או כשב' (ב) בפרשת אמור, (ג) ובשני קורא המפטיר קרבנות המוספין 'ובחמשה עשר יום לחודש (ד) השביעי', (ה) [ב]ומפטיר בזכריה 'הנה יום בא' וגו':

תרס סדר היקף הבימה, ובו ג' סעיפים:

א מהא דתנן בכל יום היו מקיפין וכו' סוכה מ"ד ב וכן כתב בארחות חיים בשם יש אומרים

א נוהגים להעלות (א) ספר־תורה על (הבימה) [א]ולהקיפה (ח) [ח] פעם אחת בכל יום, ובשביעי מקיפים אותה שבע פעמים זכר למקדש הגה ומוציאים שבעה ספרי־תורה על הבימה ביום שביעי (מהרי"ל), ויש מקומות שמוציאים כל ספרי־תורה שבהיכל (מנהגים) (והכי נוהגין במדינות אלו) (ב) שהיו מקיפים את המזבח. וההקפות (ג) לצד (ג) ימין. (ד) (ובשבת אין מקיפים (טור) (ה) ואין מוציאין ספר־תורה (ו) על הבימה): ב [ב]נוהגים להקיף אף מי שאין לו לולב: הגה ויש אומרים שמי שאין לו לולב (ג) (ז) אינו מקיף, וכן נוהגין (טור בשם רש"י ור"ן פרק לולב). וביום שביעי (ד) (ח) נוטלין הערבה עם הלולב

שערי תשובה

המצוה כך רק שיעשוה קצת אנשים מן הצבור, ואז פשיטא שיש להקדים הת"ח ואנשים מכובדים לשאר כל אדם, ולאו כל כמיניה לומר לעצמי אני מציל, וכך היא המדה, כמו שמצינו בסוטה גבי ארונו של יוסף שלקח משה שאמרו הניחו לו כבודו בגדולים, וכן מצינו בקה"ת שהקדימו הת"ח וכהן ושאר מעלות בקודש זעג"ז כמבואר בגיטין פרק הנזקין, ועיין לעיל סימן קלה וסימן רפב בשם הא"ז שכ' בשם הירושלמי שכבוד לתורה שמתכבדת באנשים גדולים, ע"ש, ועיין בת"ש סימן כח לענין לכבד במצות מילה וכיסוי, ועיין בספרי שו"ת בית־אפרים חלק ח"מ, שוב ראיתי במור וקציעה הביא דברי שכנה"ג וגמגם בהם דהא הגדול גולל ונוטל שכר כנגד כולם וכן בסעודה גדול מברך כו', וכתב דהתם שאני דנחת לדמי וגם אפשר דחיישי לממון דצדקה, ומ"מ נראה כיון שהתחילו בכבוד הרב, אע"ג דבלחם־שמים פ"ג דשקלים הוכחתי שאין משוא־פנים לגדול בדבר־מצוה במקום שיר כל אדם שוה, שאני היכא דליכא כבוד התורה, משא"כ הבא דאיכא כבוד הרב דחמיר וגם זילותא אית ליה בכה"ג כו', ומ"מ אינו יכול למחות במי שהוא חזרן במצוות דאיכא כבוד שמים דמצוה להרבות מעות צדקה, אך פליאה נשגבה מנהגם למכור בפרהסיא וע"י הכרזת שמש כו', ע"ש, וגם בעיני יפלא וכמ"ש בשכנה"ג בעצמו לרמוז לסימן שו וכמש"ל. ולענין לעשות כבוד לגדול בעסק עשיית מצוה נראה לכאורה מדחזינן שהתורה חילקה כבוד לכהן וקדשתו כי קדוש הוא לאלהיו ראשון לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון כו', והיינו כמו בזמנם שאחד מברך והשאר יוצאים בברכתו; ומ"מ יש לחלק קצת היכא שזה יתבטל מן המצוה לגמרי. ועיין לעיל סימן תפה ובשאר דוכתי שרמזתי לעיל, ע"ש:

[*] מוציאין ב' ספרים כו'. ועיין בשערי־אפרים שער ח שביארתי שם הרין אם טעו וקראו פרשה אחרת, וכן בקריאת שאר ימי החג המבוארים בסימן תרסב ותרסג ותרסח ותרסט אם אירע טעות ושאר פרטים, הכל מבואר יפה בעזרת הש"י, משם תדרשנו:

[ח] פעם. עבה"ט. ועיין בא"ר דלכן אבל שיש לו לולב יש לו לכבד את מי שאין לו שיקיף הוא, דשמא הלכה כמ"ד דאבל יקיף וכשאינו מקיף עושה רעה, ובאשל־אברהם כתב בשם בית־יהודה דהיינו שאינו מחוייב להקיף, וליתא, ונראה שמצויין בטעות, וצריך לציין על תחלת הג"ה [בסעיף ב] שמי שאין לו לולב לא יקיף, ע"ז כתב שאינו מחוייב להקיף, וכ"כ ב"ח בשם רש"ל, ועיינתי בשו"ת בית־יהודה ומצאתי בסימן יח שם כדברי ושם הביא משם שכנה"ג שהביא מהב"ח בשם רש"ל,

באר היטב

(ח) פעם. ומאן דאית ליה לולב ועומד ואינו מקיף רעה עושה, שכנה"ג: (ג) ימין. לפי שהס"ת על הבימה וכל הצבור צריכין להפוך פניהם כלפי ס"ת שעל המגדל קודם שיתחילו להקיף ואז הוי צפון ימין שלהם, ד"מ. ועמ"א: (ג) אינו מקיף. וביום ז' אם אין לולב בעיר יקיפו בערבה, ב"ח, מ"א: (ד) נוטלים. והאר"י ז"ל הזהיר שלא לחברם כלל עם הלולב, רק אחר קדיש תתקבל אז קח בידך הערבה ותחבוט ה' פעמים בקרקע, עיין ספר כוונת הוש"ר בסופו. ושל"ה כתב: כשמגיע לתענה אמונים אז מניח הלולב ויקח

משנה ברורה

א (א) באחד קורים וכו'. כן ביום הראשון וכן ביום השני, וכן קריאת המפטיר: (ב) בפרשת אמור. בחול חמשה ובשבת שבעה, ובמנחה קורין שלשה בפרשת 'וזאת הברכה': (ג) ובשני. ומניחין ספר־תורה שניה אצלה ואומרים חצי קדיש: (ד) השביעי. עד "וביום השני". ואם התחיל לקרות "ביום השני", פוסק אפילו באמצע הפסוק. ואם קרא בענין אחר לא יצא, וצריך לקרותה כולה בברכה לפניה ולאחריה. ואם דילג פסוק אחד צריך לחזור, ואם דילג פסוק "ובחמשה עשר וכו'" אין צריך לחזור [שערי אפרים]: (ה) ומפטיר בזכריה וכו'. זהו ביום הראשון, ומפני שיש בה מענין סוכות, וביום שני קורא הפטרה במלכים [א, ח] מן "ויקהלו" עד "בהוציאו אותם מארץ מצרים", מפני שיש בה ענין חנוכת הבית שהיתה באותו אסיפה בחג הסוכות [לבוש]:

א (א) ספר־תורה על הבימה ולהקיפה וכו'. שהיא נשארת (ח) לנו במקום מזבח, כדאיתא בגמרא (מגילה ל"א) שהשיב הקדוש־ברוך־הוא לאברהם אבינו, שכל זמן שיהיו קוראין בניך לפני בסדר הקרבנות, מעלה אני עליהן כאלו מקריבין לפני וכו': (ב) שהיו מקיפין את המזבח. גם־כן בכל יום פעם אחת ובשביעי שבע פעמים: (ג) לצד ימין. ולפי (ג) שהספר־תורה על הבימה, והצבור אנשי מזרח צריכין להפוך פניהם כלפי ספר תורה קודם שיתחילו להקיף, ואז ממילא הוי צפון ימין שלהם, וסדרן בהקפה הוא צפון מערב דרום מזרח. (ג) והחזן שעומד נגד ההיכל, אין מן הנכון שיהפוך פניו מתחלה שיהיה אחוריו נגד ההיכל, מכל מקום צריך להקיף גם־כן לצפון עם הצבור אף שאצלו הוא דרך שמאל: (ד) ובשבת אין מקיפין. לפי (ד) שגם במקדש לא היו נוטלין ערבה בשבת, וכל־שכן לפי מנהגנו שאנו מקיפין בלולב, אין הלולב ניטל בשבת: (ה) ואין מוציאין ספר־תורה. כיון דאין מקיפין [ד"מ]: (ו) על הבימה. רק פותחין ארון הקודש ואומרים הושענות, וכדלקמיה [אחרונים]: ב (ז) אינו מקיף. וביום שביעי, אם אין לולב (ה) בעיר יקיפו בערבה [אחרונים]: (ח) נוטלין הערבה עם הלולב. עיין לקמן סימן תרסד סעיף ז בהג"ה דיותר טוב שלא לחבר הערבה עם הלולב כלל, וכן כתבו בשם האר"י ז"ל שלא לחברם כלל עם הלולב, רק אחר קדיש תתקבל, אז קח בידך הערבה ותחבוט ה' פעמים בקרקע. ושל"ה כתב: כשמגיע

שער הציון

(ח) הגר"א: (ג) מגן־אברהם, ורוצה לומר דלכאורה היו צריכין מתחלה להקיף לצד דרום שהוא ימין שלהם, ולזה תירץ דלפי שהיו מתחלה צריכין להפוך פניהם נגד הבימה, ממילא אחר־כך הצפון הוי ימין שלהם: (ג) כן באר הביכורי־יעקב את דברי המגן־אברהם, ודבריו נכונים: (ד) מגן־אברהם: (ה) אבל כשיש בעיר, אף שהוא אין לו לא יקיף בערבה, דמיחזי כיוהרא [אחרונים]:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 288 הודפס ע"י אוצר החכמה

הלכות לולב סימן תרם תרסא תרסב

להקיף (ב"י). מי שאירע לו אבל בחג (ט) אינו מקיף, וכן אבל כל י"ב חודש על אביו ואמו (כל בו), וכן נהגו: ג [ג]יש מי שאומר (י) שאין אומרים הושענא בשבת, ולא נהגו כן:

ג טור בשם רב שרירא גאון

תרסא ובו סעיף אחד:

א [א]בליל יום־טוב שני אומר קידוש, וזמן (ה) [ה] אחריו מיד, ואחר־כך ברכת (א) סוכה (זו דעת הרא"ש, (ב) וכן ראוי לנהוג):

א ראו"ש בפרק ד דסוכה בשם יש מן הגדולים אהא דאמר רב יהודה[א] סוכה ואחר־כך זמן שם ני"ו

תרסב סדר תפלת יום שני של סוכות, ובו ג' סעיפים:

א [א]ביום שני מברך 'על נטילת לולב' (א) וכן בכל שאר ימים: ב (ב) [ב]אינו מברך זמן ביום שני על הלולב (ג) [ג]אלא־אם־כן חל יום ראשון בשבת: ג [ד]מוציאים שני ספרים וקורין בהם

א מסקנת הגמרא סוכה מ"ו וכרבי ב טור בשם רבי שלמה בר שמשון ור"י ורא"ש ג טור ד ציינתיו לעיל סימן תצ

באר היטב

הערבה. ועיין בס' נגיד ומצוה:

(ה) **אחריו.** ומי שלא אכל לילה ראשונה בסוכה צריך בליל שניה לברך סוכה ואח"כ זמן, מ"א. ועי' סימן תרמא ס"ק ב מש"ש. והב"ח כתב בשם רוב אחרונים שלעולם יברך סוכה ואח"כ זמן וכ"כ בהגמ"נ בשם הרבה פוסקים וכ"כ במ"צ, ועיין מ"א. וכתב בשכנה"ג דהאומר ברכת הסוכה ביום שיש קידוש בברכת המוציא טועה הוא, אלא שצריך לאמרה אחר הקידוש, ע"ש. ועיין ביד־אהרן:

שערי תשובה

ע"ש. וסדר הפיוטים שבכל יום וביום הו"ר עיין בלבוש, וכתב שנוהגים כשאומרים הושענא לנענע את הלולב על שם אז ירננו כל עצי יער כו', וע"ש באמירת 'אני והו' הנזכר במשנה שפירש"י שהם שני שמות משם של ע"ב, ע"ש בלבוש ביאור הדברים, ובא"ר הביא מ"ש ב"י ולבוש ואבודרהם והתויו"ט בשם 'אני' שהוא אלף דישראל ורש"י בסוכה כתב שהוא אלף ד'אחריהם', ע"ש, ועיין בר"י שהביא מהירושלמי. ועיין בספרי שו"ת בית־אפרים סי' [...] בפירוש הפיוט כהושענת אלים כו' בחרוז כהושענת גוי ואלהים דרושים לישע אלהים עפ"י הירושלמי דסוכה דדריש אשר פדית עמך ממצרים גוי ואלהיו, כביכול את עצמך פדית, ע"ש. וגם החרוז חנון בירדם מעבידים כתבתי שלענ"ד הוא ט"ס שנפל בספרים הישנים (הלום ראיתי בסידור כתבו על קלף ישן כתוב ג"כ כנוסחא שלפנינו) וצ"ל חנם ביד מעבידים, עיין שם מילתא בטעמא:

[ה] **אחריו.** עבה"ט. ועיין לעיל סימן תרמא שם הבאתי תשובת הב"ח ודעת החולקים, ע"ש:

משנה ברורה

ל'תענה אמונים' אז מניח הלולב ויקח הערבה: (ט) **אינו מקיף.** דכתיב "ושמחתם לפני ד' אלהיכם שבעת ימים", והוא בשעת הקפה [הגר"א]: ג (י) **שאין אומרים הושענא בשבת.** טעמם, (ו) מפני התינוקות שישמעו שאומרים בשבת כמו בחול, וילכו גם ליטול לולב. ולא נהגו כן, דכיון שאין מקיפין בשבת, מתברר להם במה שאין מקיפין:

א (א) סוכה. דזמן לא קאי אלא אקידוש ולא אסוכה, דאף אם יום ראשון חול יצא בזמן דסוכה, דלא גרע מאלו בירך זמן בשעת עשיית הסוכה דיצא, הלכך צריך שלא להפסיק בסוכה בין קידוש לזמן. (ה) אכן מי שלא אכל לילה ראשונה בסוכה וגם למחר בשחרית לא אכל בסוכה, יברך בליל שניה סוכה ואחר־כך זמן, דאז הזמן יהיה קאי אשניהם: **(ב) וכן ראוי לנהוג.** והנה הרדב"ז חלק א סימן מו והרש"ל, דעתם כאבי העזרי דלעולם סוכה ואחר־כך זמן, (ג) ומכל מקום לא מקרי הפסק מה שאומר בינתיים ברכת סוכה, ודומיא דאנו אומרים כשחל יום־טוב במוצאי־שבת יקנה"ז אף־על־פי שהזמן אינו חוזר על ההבדלה כי אם על קידוש, הכי נמי הזמן חוזר על קידוש שלפני סוכה, (ג) ויש מאחרונים שהעתיקו לדינא כמותם, על־כן מי שרוצה לנהוג כן אין מוחין בידו, (ד) ומכל מקום אם כמה בעלי־בתים אוכלין בסוכה אחת, לא יהיו חלוקין במנהגם בזה. חסידים ואנשי־מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה, להיות ניעורים בלילות של חול־המועד סוכות ולהרבות בזמירות ושבחים, ומרבים נרות בסוכה בלילות אלו, גם בהרבה בתי־מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפלת ערבית דחול־המועד בחג הזה. יסוד ושורש העבודה, עיין שם שהאריך בזה:

א (א) וכן בכל שאר ימים. דאף־על־גב דכל הימים חוץ מן יום הראשון הוא רק מדרבנן, זכר למקדש שהיה המצוה לשמוח שם במצוה ההיא כל שבעת הימים, אפילו הכי שייך לברך עליה ולומר 'וציונו', מדכתיב "ולא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך וגו'": **(ב) אינו מברך זמן ביום שני.** דממה־נפשך יצא (ה) במה שאמר ביום ראשון זמן אף אם הוא חול, דלא גרע ממה שאמר זמן (ג) בשעת עשיית הלולב דיצא. ולא דמי לקידוש שאומר בליל שני זמן, שאותו הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה. (ג) ואף־על־גב דגבי שופר מנהגנו לומר זמן אפילו ביום שני, שאני התם דלפעמים עיקר הקדושה הוא ביום שני, כמו שכתוב שם בסימן תר: **(ג) אלא־אם־כן חל יום ראשון בשבת.** דאז צריך לברך זמן בשני, שהוא פעם ראשון שנוטלו, כיון שלא אמרו בראשון. והוא הדין אם לא נטל (ד) הלולב עד יום השביעי, דמברך זמן

שער הציון

(ו) טור: (ה) כן הסכימו רוב אחרונים, דלא כמגן־אברהם בשם הב"ח: (ג) הפוסקים בשם אבי העזרי: (ג) תרומת־הדשן והב"ח והט"ז והנודע ביהודה, וכן הוא במעשה־רב, ולנגדם יש כמה אחרונים שהעתיקו כהשולחן־ערוך והרמ"א, היינו הדרך־החיים והחיי־אדם והיוסף־אומץ וכן העתיק הלבוש כהשולחן־ערוך. אחר־כך מצאתי באליה רבה שהחולקין הוא משום שסברו שרק דעת הרא"ש הוא נגד אבי העזרי, אבל באמת דעת הרבה ראשונים הוא כהרא"ש, הלא המה הר"י בר שמשון ורבי מנחם ווירמ"ש ור"ש הלוי ור"י מדורא, על־כן דעתו שלא לזוז מן השולחן־ערוך והרמ"א. ומכל מקום נראה לי אחרי שכמה אחרונים הסכימו להרש"ל והרדב"ז אין בנו כח למחות בידן. והנה מה שהעתיק בבאר היטב בשם שיירי־כנסת־הגדולה, הארכתי בזה בסימן תרמג, עיין שם:

(ד) פשוט: (ה) פוסקים: (ג) היינו בשעת אגידת הלולב: (ג) ט"ז: (ד) כתב הפרי־מגדים, משמע הא נטל הלולב ביום א' ולא בירך, שוב אינו מברך זמן כשנוטלו ביום ב' [פמ"ג במשב"ז]. ובאמת לאו ראיה היא, דלפי שהשולחן־ערוך לא מיירי אלא בחיסר יום אחד שלא נטלו דמברך זמן בשני, וקא משמע לן דהוא הדין חיסר ששה ימים דמברך זמן בשביעי, וכן איתא בלבוש בהדיא בסימן תרמד לענין לולב וזה לשונו: מי ששכח לברך 'שהחיינו' ביום א' יברך בימים אחרים באיזה יום שיזכור ובלבד שיברך בשעת הנטילה, וכן כתב המגן־אברהם שם וזה לשונו: ואם לא בירך זמן ביום א' מברך כל ז' מתי שיזכור, משמע מזה דאפילו נטלו ולא בירך. ובאמת אינו דומה זה לשאר עניני אוכל דקיימא לן בסימן רכה דאינו מברך אלא בתחלה כשראהו ולא כשהורגל בו, דהכא כיון דמיפסקי לילות מימים דבלילה אין זמן נטילה, כל יומא הוא מצוה בפני עצמו, וצריך עיון:

(א) כן גירסת הרא"ש. ולפנינו איתא: רב.

הלכות לולב סימן תרסב תרסג

*) (מפני שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה ובתג הסוכות)

פרשיות שנקראו (ד) **אתמול, ומפטיר במלכים** *)**'ויקהלו' עד 'בהוציאו אותם מארץ מצרים':**

תרסג סדר תפלת חול המועד, ובו ג' סעיפים:

א משנה מגילה כ"א ב שם ל"א ג מהא דאתקין אמימר סוכה נ"ה וכמו שפירש הרי"ף והרא"ש בשם גאון ד בית־יוסף ה ציינתיו בסימן תצ ו ברייתא • מגילה ל"א

א (ה) **[א]בחול־המועד מוציאין ספר־תורה וקורים בו** (א) **ארבעה [ב]בקרבנות החג שבפרשת פינחס. [ג]וביום הראשון של חול־המועד קורא כהן 'וביום השני' ולוי 'וביום השלישי'** (ב) **וישראל חוזר וקורא 'וביום השלישי', והרביעי קורא** (ג) (ג) **ספיקא דיומא 'וביום השני' 'וביום השלישי', ועל דרך זה קורים בשאר ימים.** הגה ויש אומרים ששנים (ד) **הראשונים קורין בספיקא דיומא והשלישי קורא ביום המחרת והרביעי חוזר וקורא** (ה) כל ספיקא דיומא דהיינו מה שקראו שנים הראשונים, וכן אנו נוהגים. וביום השביעי הכהן קורא 'ביום החמישי', לוי 'ביום הששי', ישראל 'ביום השביעי', (ו) **והרביעי קורא 'ביום הששי' 'וביום השביעי',** וכן אנו נוהגין (רש"י בשם רבותיו ומהרי"ו ומנהגים). **[ד]ובארץ־ישראל שאין שם ספיקא דיומא אין קורים בכל יום אלא קרבן היום בלבד, כי ביום שני הוא ראשון לחולו של מועד קורא כהן 'וביום השני', והשלשה העולים אחריו חוזרים וקורים אותה פרשה עצמה, ועל דרך זה בכל יום משאר הימים: ב [ה]שבת של חולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה, מתפלל של שבת ואומר 'יעלה ויבוא' בעבודה, ובמוסף אומר 'אתה בחרתנו', 'ומפני חטאינו', 'את יום המנוח הזה ואת יום חג הסוכות הזה', וחותם 'מקדש השבת וישראל והזמנים':** הגה ונוהגין לומר (ג) [ג] קהלת בשבת של חול־המועד או בשמיני־עצרת אם איקלע בשבת (מהרי"ל). (ז) ועיין לעיל סימן תצ: **ג מוציאין שני ספרים, [ו]באחד קורין 'ראה** (ח) **אתה אומר אלי',** (ט) **ומפטיר קורא בקרבנות של ספיקא דיומא,** (ד) [ד] **ומפטיר ביחזקאל 'והיה** (י) **ביום בוא גוג':**

שערי תשובה

[ג] **קהלת.** עבה"ט. ובא"ר כתב שנ"ל לברך בלא שם ומלכות וכמ"ש סימן תצ:
[ד] **ומפטיר.** עבה"ט. ועיין בפ"מ אם קרא רק וביום השני במפטיר בשבת חה"מ וגלל ובירך יחזור ויקרא וביום השלישי בלא ברכה, ועיין סימן קלז בא"ר ס"ק י', ועיין מ"ש אא"ז מהר"ם מלובלין סימן פה ומ"ש במג"א סימן ה' ומבואר ב' דח"ה אבן שתיה, ואם חל יום ששי בשבת אז אומר ביום ג' דחול־המועד אום אני חומה וביום ד' אל למושעות, לבוש ומנהגים: (ג) **ספיקא.**

באר היטב

(ה) **בחול־המועד.** בתפלת מוסף אומר בין יום השני ליום השלישי ומנחתם וגו', לבוש. סדר הושענות, בשני י"ט למען אמתך אבן שתיה, ובחה"מ אערוך שועי אל למושעות אדון המושיע, ובשבת אום נצורה, ואם חל יום א' דסוכות בשבת אומר ביום ב' למען אמתך וביום

ובי"ט אין קורין וביום השני, דגנאי לקרות י"ט ספק חול, רש"י במגילה דף ל:
(ג) **קהלת.** בקהלת כולי עלמא מודים שאין מברכין, ועי' סימן תצ ס"ק ט מש"ש: (ד) **ומפטיר.** וחותם בהפטרה מקדש השבת וישראל והזמנים, מנהגים:

משנה ברורה

בשביעי [אחרונים]: (ד) **אתמול.** אם התחיל במפטיר מן 'וביום השני', אף־על־פי שגמר ובירך (ה) יחזור ויקרא מן
'ובחמשה עשר' בברכה לפניה ולאחריה:

א (א) **ארבעה בקרבנות החג.** ואומרים חצי קדיש אחר הרביעי: (ב) **וישראל חוזר וקורא 'וביום השלישי'.** ולא סבירא ליה כדעה שניה שיקרא 'וביום הרביעי', (ו) כי היא שלא מענינו של יום, שאם תמנה מיום ראשון של יום־טוב הוא יום שני: (ג) **ספיקא דיומא.** אבל ביום השני של יום־טוב, אף דאנו עושין אותו ליום־טוב גם־כן משום ספיקא דיומא, אין קורין בו 'וביום השני', (ג) דגנאי לקרות ליום־טוב ספק חול: (ד) **הראשונים.** ואם קרא הלוי 'ביום השלישי' 'וביום הרביעי', (ג) יקרא להשלישי 'וביום החמישי', והרביעי יקרא 'ביום השני' 'וביום השלישי': (ה) **כל ספיקא דיומא.** עיין לעיל בסימן קלז במשנה ברורה סעיף־קטן יא: (ו) **והרביעי קורא 'ביום הששי' 'וביום השביעי'.** וכן בתפלה בקרבנות המוספין בחול־המועד מזכירין גם־כן ספיקא דיומא, דהיינו ביום ראשון דחול־המועד אומרים 'וביום השני פרים שנים עשר' וגו' 'וביום השלישי פרים עשתי עשר' וגו'. וסימן שלא תטעה: לעולם הפרים והימים ביחד הם ארבעה־עשר (טור).

וצריך לומר 'ומנחתם' (ד) בין יום השני ליום השלישי, וכן בכל יום צריך לומר 'ומנחתם' על כל יום בפני עצמו, ודלא כהטועין שאין אומרים רק פעם אחת 'ומנחתם'. במוסף בחול 'את מוסף', ובשבת 'מוספי' [פמ"ג]. סדר הושענות: (ה) בשני יום־טוב אומרים 'למען אמתך' 'אבן שתיה', ובחול־המועד 'אערוך שועי', 'אל למושעות', 'אדון המושיע', ובשבת 'אום נצורה'. ואם חל יום ראשון דסוכות בשבת, אומר ביום שני 'למען אמתך', וביום ראשון דחול־המועד 'אערוך שועי', וביום שני דחול־המועד 'אבן שתיה', וביום שלישי דחול־המועד 'אל למושעות', וביום רביעי דחול־המועד 'אדון המושיע', ו'אום אני חומה' נדחה לגמרי. ואם חל יום ששי בשבת, אז אומרים על זה הסדר: 'למען אמתך', 'אבן שתיה', 'אערוך שועי', 'אום אני חומה', 'אל למושעות', 'אום נצורה', והפיוט 'אדון המושיע' נדחה. והטעם לזה הסדר עיין במחצית־השקל: **ב** (ז) **ועיין לעיל סימן תצ.** שם מבואר לענין אם יש לברך עליהם, ועיין שם במשנה ברורה סעיף־קטן יט:
ג (ח) **'אתה אומר אלי'.** שיש בה ענין סוכה: (ט) **ומפטיר קורא וכו'.** וחותם בהפטרה (ו) 'מקדש השבת וישראל והזמנים', וכן מזכיר של סוכות באמצע הברכה כמו ביום־טוב ראשון של סוכות [פמ"ג בסימן תצ]: (י) **'ביום**

שער הציון

(ה) שערי־אפרים: (ו) הגר"א: (ג) רש"י: (ג) דרך־החיים: (ד) אחרונים: (ה) מגן־אברהם בשם לבוש: (ו) מגן־אברהם וש"א, והטעם עיין לעיל סימן תצ במשנה ברורה סעיף־קטן טו. ודעת הגר"א במעשה־רב שלא לומר רק 'מקדש השבת' בלבד, ובודאי לדידיה אין מזכיר גם־כן של סוכות באמצע:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

הלכות לולב סימן תרסד

תרסד סדר יום הושענא רבה, ובו י"א סעיפים:

א [*] **ביום שביעי שהוא הושענא** (א) **רבה נוהגים להרבות במזמורים** (ב) **כמו ביום־טוב.** הגה (ג) ואין אומרים 'נשמת', ואומרים 'מזמור לתודה'. ואומרים 'אין כמוך' 'שמע ישראל' וכו' (ד) כמו ביום־טוב. ואומרים קדיש שלאחר תפלת מוסף בניגון יום־טוב. ואין רגילין לעשות מלאכה (ה) (ו) של חול עד אחר יציאה מבית־הכנסת. ויש לומר (ז) פזמון 'זכור ברית' כשיש מילה בהושענא רבה, ואומרים אותו (ו) קודם 'אנא אזון חין' וכו'. כתבו הראשונים ז"ל, שיש סימן בצל (ג) הלבנה בליל הושענא רבה שיקרה לו אז לקרוביו באותה השנה. ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה כדי שלא ליתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים הענין על בוריו, ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות, כן נראה לי. **ומרבים קצת בנרות** (ז) **כמו ביום־הכפורים:** הגה והמדקדקים נוהגים (ד) לטבול עצמן (ח) קודם עלות השחר כמו בערב יום־הכפורים (מנהגים). ויש נוהגים ללבוש (ט) הקיטל[1] כמו ביום־כפור [א]**לפי שבחג נידונים על המים.** [ב]**ונוהגים להתיר בו אגודו של** *)**לולב,** (י) [ג]**ומקיפים שבע פעמים, ומרבים תחנונים על המים:**

ב (יא) [ד]**ונוטלים ערבה ביום זה מלבד ערבה שבלולב,** (יב) [ה]**ואין מברכין עליה:** הגה ונהגו ששמש בית־הכנסת מביא ערבה למכור, (יג) כמו שהיה המנהג בזמן שבית־המקדש היה קיים (ר"ן פ' לולב וערבה):

ג [ו]**יש מי שאומר** (יד) **שאף ביום זה מקיפים בלולב ולא בערבה,** (טו) [ז]**ולא נהגו כן אלא להקיף בו**

א [*] **ביום שביעי שהוא הושענא** (א) **רבה נוהגים להרבות במזמורים** (ב) **כמו ביום־טוב.** הגה (ג) ואין אומרים 'נשמת', ואומרים 'מזמור לתודה'. ואומרים 'אין כמוך' 'שמע ישראל' וכו' (ד) כמו ביום־טוב. ואומרים קדיש שלאחר תפלת מוסף בניגון יום־טוב. ואין רגילין לעשות מלאכה (ה) (ו) של חול עד אחר יציאה מבית־הכנסת. ויש לומר (ז) פזמון 'זכור ברית' כשיש מילה בהושענא רבה, ואומרים אותו (ו) קודם 'אנא אזון חין' וכו'. כתבו הראשונים ז"ל, שיש סימן בצל (ג) הלבנה בליל הושענא רבה שיקרה לו אז לקרוביו באותה השנה. ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה כדי שלא ליתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים הענין על בוריו, ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות, כן נראה לי. **ומרבים קצת בנרות** (ז) **כמו ביום־הכפורים:** הגה והמדקדקים נוהגים (ד) לטבול עצמן (ח) קודם עלות השחר כמו בערב יום־הכפורים (מנהגים). ויש נוהגים ללבוש (ט) הקיטל[1] כמו ביום־כפור [א]**לפי שבחג נידונים על המים.** [ב]**ונוהגים להתיר בו אגודו של** *)**לולב,** (י) [ג]**ומקיפים שבע פעמים, ומרבים תחנונים על המים:**

ב (יא) [ד]**ונוטלים ערבה ביום זה מלבד ערבה שבלולב,** (יב) [ה]**ואין מברכין עליה:** הגה ונהגו ששמש בית־הכנסת מביא ערבה למכור, (יג) כמו שהיה המנהג בזמן שבית־המקדש היה קיים (ר"ן פ' לולב וערבה):

ג [ו]**יש מי שאומר** (יד) **שאף ביום זה מקיפים בלולב ולא בערבה,** (טו) [ז]**ולא נהגו כן אלא להקיף בו**

א משנה ראש־השנה ט"ז ב טור והמרדכי בפרק ג דסוכה, וסמך לזה בפת חסר ר', פירוש, ר' ימים יהיה כפות *) (פירוש, מלמעלה, רוקח) ג מהא דתנן ואותו יום היו מקיפין כו' סוכה מ"ה ד שם בגמרא מ"ד ה מהא דרבי אליעזר בר צדוק ורב שם דסברי דמנהג נביאים הוא וכרבי יהושע בן־לוי, טור בשם הרי"ף והרא"ש ו הרין ושכן כתב רש"י בתשובה והרמב"ם בסוף פרק ז ז בית־יוסף

באר היטב

(ה) **של חול.** ויש מסירין אפילו הכיס של מעות, לבוש. ובקצת מקומות נהגו לגבות מעות אתרוג בבהכ"נ ואינו נכון, מ"א: (ז) **פזמון.** ויש לומר קודם חרוז הבט לברית, לבוש, מ"א: (ג) **הלבנה.** עיין פלאים מזה בכוונת האר"י: (ד) **לטבול.** ונכון לטבול מבערב ללמוד כל הלילה בקדושה. ודין הזיווג כמו בליל שבועות, עשל"ה. מהרי"ל לבש הקיטל בשחרית אבל שאר בגדי חוה"מ לא היה משנה, מהרי"ל וכל הקהל שיתענו ולקרות ויחל ולומר סליחות על שהניחו טלית ותפילין ואמרו פסוקי דזמרה בעוד לילה, ע"ש, ונראה שהחמיר בזה משום ברכות לבטלה שאמרו, (דא"כ) [דאל"כ] אין להחמיר כ"כ. ועיין לעיל סימן יח וסימן ל' היה משכים לצאת לדרך כו'. ומ"ש ומרבים קצת בנרות כתב מט"מ מפני שהוא סוף החג כו' ולכן נהגו להדליק שיורי נרות של יוה"כ, והביאו שכ"ג וא"ר. ועיין פ"מ דאף מזמור שיר ליום השבת אומרים בהו"ר, ואין אומרים נשמת שאין בו כ"כ תוספת נשמה

שערי תשובה

יפה בחיבורי שערי־אפרים שער ח בסדר קריאת חה"מ סוכות, ע"ש:

[*] **ביום שביעי.** וכתב בק"א למח"ב בשם ספר מזבח־אדמה שכתב בשם שולחן־מלכים: מי שמת לו מת תוך החג התירו רבני ירושלים עה"ק שיכול לקרוא תיקון ליל הושענא רבא, ע"ש. ועיין בא"ר שכתב: ומשכימים לבהכ"נ והוא אחד מה' השכמות ר"ה ויה"כ והו"ר פורים וט"ב. וכתב בשם מהרי"ל: פ"א היו סבורים שעלה עמוד־השחר ושגגו, שעדיין הלבנה היתה זורחת, ואח"כ החשיך, והמתינו כמעט שעה עד שעלה עמוד־השחר, וערב ר"ח חשון גזר

משנה ברורה

בוא גוג'. לפי שלעתיד תהיה מלחמת גוג ומגוג בחשרי:

א (א) רבה. נוהגים (ח) ישראל להיות ניעורים בליל ערבה. וכבר נדפס הסדר: **(ב) כמו ביום־טוב.** לפי שבחג נידונין על המים והוא גמר החתימה. ואומרים 'למנצח מזמור השמים מספרים' ושארי מזמורים, וקדושת מוסף 'נעריצך' כמו ביום־טוב: **(ג) ואין אומרים 'נשמת' וכו'.** אלא 'ישתבח', דבאמת הוא חול: **(ד) כמו ביום־טוב.** רוצה לומר, בניגון של יום־טוב: **(ה) של חול.** ויש מסירין מעצמן אפילו הכיס של מעות. ומה שגובין מעות אתרוג, מפני שרוב הקהל מתאספין בהושענא רבה ויש ריווח לצדקה מזה [פמ"ג]: **(ו) קודם 'אנא אזון חין'.** ויותר טוב לאמרו קודם החרוז 'הבט לברית' [אחרונים]: **(ז) כמו ביום־הכפורים.** לפי שבחג נידונין על המים, (ג) וכל חיי האדם תלויין במים, והכל הולך אחר החיתום: **(ח) קודם עלות השחר.** וטוב (ג) יותר לטבול מבערב כדי ללמוד כל הלילה בקדושה. ואודות הזיווג, הוא כמו בליל שבועות, ובליל טבילה ישמש, ועיין מה שכתבנו לעיל בסימן רמ במשנה ברורה סעיף־קטן ז וביאור הלכה שם: **(ט) הקיטל כמו ביום־הכפורים.** שאז הוא גמר החתימה. ובמדינתנו (ד) נהגו ללבוש בגדי שבת, לבד השליח־צבור לובש הקיטל: **(י) ומקיפים שבע פעמים.** כמו במקדש, שהיו מקיפין המזבח בזה היום שבע פעמים: **ב (יא) ונוטלים ערבה ביום זה.** זכר למקדש, שנטילת ערבה היה שם (ה) הלכה למשה מסיני, וכן היתה מצותה: בכל יום משבעת הימים (ו) היו מביאין ערבות וזוקפין אותן הכהנים על צדדי המזבח, ואחר־כך באין העם ונוטלין אותן משם ומנענעין אותן. ולהכי לא תקנו לנטלה כל שבעה כמו בלולב, דלולב אית ליה עיקר מן התורה, דיום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין, עבדינן ליה זכר למקדש, ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין, די שנעביד לה זכר למקדש יום אחד [גמרא]. וקבעו יום שביעי לערבה יותר מיום אחר, (ז) כיון שבמקדש היה גם־כן יותר קדושה ביום זה, שהרי היו מקיפין שבע פעמים ביום זה: **(יב) ואין מברכין עליה.** שהוא רק (ח) מנהג נביאים שהנהיגו את העם לעשות כן ולא בתורת תקנה, (ט) ולא שייך לברך ולומר 'וציונו': **(יג) כמו שהיה המנהג וכו'.** שהיו (י) שלוחי בית־דין מביאין להן: **ג (יד) שאף ביום זה וכו'.** רוצה לומר, כמו בימים הקודמים שאין נוטלין הערבה, שלא הוקבע ערבה רק ליום זה: **(טו) ולא נהגו וכו' גם בערבה.** וטעם הדבר, דבגמרא אית פלוגתא אם מקיפין בלולב או בערבה, ודעה הראשונה סבירא לה כמאן דאמר דמקיפין בלולב, ומנהג העולם הוא כדי לצאת כל הדעות, שגם מאן דאמר בלולב, אין פוסל אם מקיף בערבה, וכן מאן דאמר בערבה אין פוסל אם מקיף בלולב [ב"י]. ועיין לקמיה בסעיף ז בהג"ה. והסכימו האחרונים, דאם אין לולב בעיר יקיפו בהושענא רבה בערבה:

שער הציון

(ח) שבולי־לקט, והביאו המגן־אברהם: (ג) ט"ז: (ג) אחרונים: (ד) מגן־אברהם, וכן הסכים הגר"א בביאורו: (ה) גמרא: (ו) לשון הרמב"ם, ולדידיה הקפה היתה בלולב לבד בכל יום פעם אחת וביום זה ז' פעמים. ודעת רש"י דלא היתה הקפה בלולב כלל, אלא דמתחלה כשהיו שלוחי בית־דין מביאין הערבות היו העם נוטלין אותה ביד ומנענעים ואחר־כך מקיפין בם הכהנים את המזבח ברגליהם ואחר־כך זוקפין אותן בצידי המזבח, ובכל יום היה הקפה בערבה פעם אחת וביום זה ז' פעמים: (ז) ט"ז. ועוד טעם עיין בבית־יוסף, שלפי שאף בזמן המקדש היה יום זה מיוחד לערבה יותר משאר הימים, שאפילו שבת היה דוחה, עיין שם: (ח) גמרא: (ט) רש"י: (י) גמרא:

תרגום: 1 בגד עליון לבן.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

הלכות לולב סימן תרסד

ח כרב ששת שם בגמרא הסכמת הפוסקים ט הר"ן י שם בגמרא, חביט וכפירוש הרמב"ם, וחביאו הטור כ מימרא דרב אמי, שם ל שם וכרבי אמי, טור בשם הרמב"ם *) (שם בשם אבי העזרי והרא"ש) מ ה"ר שלמה בן הרשב"ץ ובשם הגאונים והרשב"א בחשובה נ שם ס הגהות אשר"י בשם אור זרוע בפרק ד דמגילה

גם בערבה: ד [ח]**שיעור ערבה זו, אפילו** (ס) **עלה אחד בבד אחד.** הגה מיהו, מכוער הוא להיות עלה אחד בבד אחד (טור בשם רב האי), על־כן נהגו לעשות (טז) ההושענות יפים משום 'זה אלי ואנוהו'. [ט]**ושיעור ארכה** (יז) **כשיעור אורך ערבה שבלולב.** הגה (יח) וכל הפוסל בערבה שבלולב (ו) פוסל בערבה זו (מדברי ר"ן פרק לולב וערבה). [י]**וחובט בה** (יט) **על הקרקע או על הכלי פעמיים או שלש.** הגה ויש אומרים שצריך לנענע בה (טור בשם רש"י), ונהגו לעשות שתיהן, מנענין בה ואחר־כך חובטין אותה: **ה** [כ]**ואינה ניטלת אלא בפני עצמה,** (כ) **שלא יאגוד דבר אחר עמה, אבל אם יש בידו דבר אחר אין לחוש: ו** [ל]**אין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפילו הגביה אותה שתי פעמים, אחד לשם לולב ואחד לשם ערבה.** (כא) *)**ויש אומרים שיוצא בה: ז** [מ]**יש מי שאומר שאינו יכול ליטלה עם הלולב בשעה שהוא יוצא בה ידי חובתו, עד אחר שיברך ויטול וינענע בתחלה, ואם נטלה עובר משום בל תוסיף;** (כב) **ואחר הנענוע הראשון יכול הוא ליטלה עם הלולב, וכל־שכן בשעת הקפה. ואף־על־פי שמה שכתב שאם נטלה עובר משום בל תוסיף** (כג) **טעות הוא בעיני, מכל מקום אין הפסד לחוש לדבריו.** [נ]**וכתב עוד, דגם אחר נטילה ונענוע צריך לתפוס הערבה לבדה** (כד) **להכיר שהיא חובה, ובשעת החבטה יטלנה בפני עצמה ויוצא בה ידי חובתו:** הגה והמנהג פשוט (ו) ליטול הערבה עם הלולב בשחרית בשעת הנענוע (כה) ובשעת הקפה עד שעת החבטה, ונוטלים הערבה לבדה. (כו) ויותר טוב שלא ליטלה עם הלולב כלל. ואף הנוטלה עם הלולב, נראה לי (כז) דלאחר שהקיף יסיר הלולב מידו ויאחוז הערבה, שהם ההושענות שעושין, לבד, כל זמן שאומרים תחנונים על המים, ומנענעים ההושענות בשעה שאומרים ההושענות ואחר־כך חובטים אותם: **ח** [ס]**יש מי שאומר** (כח) **שהושענא שבלולב אף־על־פי**

שערי תשובה

באר היטב

יתירה, ואומרים נעריצך בקדושת מוסף ואומרים ממקומו כו' וקודם קריאת

ובמדינתנו נהגו ללבוש בגדי שבת ולא הקיטל רק הש"ץ: (ה) **עלה א'.** כתב רמ"מ סימן כה בשם גדול א' שיהיו בו י"ז בדים כמנין השם בן ד'

במ"ק. והאר"י ז"ל כתב חמשה בדים, עמ"ש בסימן תרס ס"ק ד. ועמ"א: (ו) **פוסל.** חרץ מנשורו רוב עליה, מ"א: (ז) **ליטול.** עמ"ש סימן תרס ס"ק

משנה ברורה

ד (טז) ההושענות יפים. וטוב לכתחלה (יז) שיהיה על־כל־פנים שלשה בדין, ובשם האר"י כתבו חמשה בדין: **(יז) כשיעור אורך וכו'.** דהיינו שלשה טפחים, דלא מצינו שהקילו בה אלא בפרט זה דעלה אחד וכו'. יש אומרים דערבה של הושענא רבה יש ליטול הבדים בלתי קשורים, אבל הרב משה זכותא חלק עליו וכתב דצריך לקשרם, וכן מנהגנו: **(יח) וכל הפוסל בערבה שבלולב וכו'.** ועל־כן יש ליזהר שלא יהיה גזול ולא יבש, והנה על־כל־פנים אם לא היה יבש אלא כמוש, בוודאי כשר. ומכל מקום נראה לי דלכתחלה יותר טוב שיהיה לחין, וראיה ממה דאיתא שם במשנה דף מה, דהיו מניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו, והוא משום הידור מצוה: **(יט) על הקרקע או על הכלי.** ובשם האר"י ז"ל כתבו דדוקא על הקרקע יחבוט ה' חבטות. **(יט)** וטוב לחבוט תחלה על הקרקע ה' חבטות ואחר־כך על הכלים להסיר העלין, **(יג)** ואין צריך להסיר כל העלין: **ה (כ) שלא יאגוד דבר אחר עמה.** כדי **(יד)** שיהא ניכר שהוא לשם מצוה. ומה שכתב 'אין לחוש', דלא **(טו)** חיישינן לחציצה: **ו (כא) ויש אומרים שיוצא בה.** היינו היכא דהגביה אותה פעם שני לשם ערבה, דיש היכר בזה שהוא לשם מצוה. ודע, דאפילו **(טז)** לדעה ראשונה דאינו יוצא בערבה שבלולב, זהו דוקא כל זמן שהיא אגודה בלולב עם שאר מינים, אבל אם התיר אגדו של לולב לאחר נטילה ונטל הערבה בפני עצמה, פשיטא שיוצא בה: **ז (כב) ואחר הנענוע הראשון וכו'.** הטעם, **(יז)** דהא קיימא לן דשלא בזמנו של המצוה אינו עובר על בל תוסיף עד שיכוין להוסיף על המצוה, והכא כיון שעברה מצותו הוי שלא בזמנו, והוא הלא לא כיון להוסיף על מצות לולב כי אם בשביל לקיחת הערבה: **(כג) טעות הוא בעיני.** הוא אזיל **(יח)** לשיטתו, דפסק לעיל בסימן תרנא סעיף טו דבערבה והדס מוסיף בה כל מה שירצה: **(כד) להכיר שהיא חובה.** וכמו שכתוב בסעיף ה, **(יט)** שמטעם זה אינה ניטלת אלא בפני עצמה: **(כה) ובשעת הקפה וכו'.** טעם המנהג היה כדי לצאת כל הדעות, דיש אומרים דמקיפים בלולב ויש אומרים דמקיפים בערבה, וכנ"ל בסעיף ג: **(כו) ויותר טוב שלא ליטלה עם הלולב.** כדי שיקיים בשלימות מצות נטילת ערבה, וכנ"ל בסעיף ה, וגם האר"י ז"ל הזהיר מאד שלא לחבר הערבה עם הלולב: **(כז) דלאחר שהקיף יסיר הלולב מידו.** רוצה לומר, דלא כמו שאוחזין הלולב עם הערבה עד שעת החבטה. ובזמננו המנהג כמו שכתב הרמ"א, שאין נוטלין הערבה עם הלולב כלל: **ח (כח) שהושענא שבלולב.** והוא הדין

שער הציון

(יז) כדי לצאת דעת רב נחמן בגמרא. א"ז: (יג) ביכורי־יעקב, דאם יסיר תחלה העלין יכול להיות שיוסר כל העלין וכבר נפסלה הערבה ולא יקיים עוד מצות חבטה על הקרקע, עיין שם: (יג) חיי־אדם: (יד) רש"י: (טו) מגן־אברהם. ונתקשה הפמ"ג אמאי לא חיישינן, ועיין בביכורי־יעקב שמצדד דמשום הכי מקילין משום דמסתמא רוב מחלק הערבה שהוא בידו נוגע בידו ממש, ובמיעוטו לא הוי חציצה, עיין שם שנדחק בזה. ולענ"ד דעתי מוכח מגמרא דלא חיישינן בזה לחציצה, מדסבירא ליה לרב חסדא דניטלת בערבה שבלולב, אלמא דלא חששו בזה לחציצה, ועד כאן לא פליג רב אמי על זה רק משום דסבירא ליה דאפילו היכא דאגבה והדר אגבה, כיון דאגודה עם שאר מינים עדיין אין היכר משום־מה מגביה, מה שאין כן בזה, וכנראה שלזה כיון הגר"א בביאורו, עיין שם: (טז) ביכורי־יעקב ופשוט: (יז) הגר"א: (יח) לבוש והגר"א ומטה־יהודא, ועיין שם במטה־יהודא שהשיג על טעם הט"ז, ועיין בב"ח שיישב דעת הי"מ־שאומר שסבירא ליה כדעת הרמב"ם, ואף דהרמב"ם בעצמו חזר בו, הוא סבירא ליה כדעת הגאונים שסוברין דהדין כמו שכתב הרמב"ם מתחלה: (יט) הגר"א:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

שנזרקה אין לפסוע עליה (כט) (ועיין לעיל סימן כא גבי ציצית): ט יש מי שאומר שאסור ליהנות מן הערבה לאחר נטילתה *אם לא (מ) (ל) התנה עליה (לא) מעיקרא, דלכולא יומא איתקצאי למצותה: הגה ונהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות כדי לעשות בה מצוה (מהרי"ו ומהרי"ל): י יש מי שאומר, שיש ליזהר שלא (ט) יקוץ ישראל ערבה למצוה משדה עכו"ם (לב) אפילו ברשות העכו"ם: יא אם חל יום הושענא רבה ביום ראשון וקצצו עובדי כוכבים ערבה בשבת (לג) והביאו, כשרה: הגה מיהו, אם צוה ישראל לקוצצה ואיכא פרהסיא בדבר (י) (לד) יש להחמיר אם יש לו ערבה אחרת (ב"י בשם תשובת הרשב"א):

ע הגהות מיימוני בשם רבי אליעזר ממיץ פ מצא כתוב מהא דרב הונא סוכה ל' צ מרדכי בשם רבי אביגדור כהן בפרק ג דסוכה

תרסה אתרוג אסור לאכול בשביעי, ובו ב' סעיפים:

א (א) *א**אתרוג בשביעי** (ב) **אסור,**

א כרבי יוחנן סוכה מ"ו

באר היטב

ד: (מ) **התנה.** עי' סימן תרמט ס"ה דכתב רמ"א דלא מהני תנאי, ע"ש:
(ט) יקוץ. עי' סימן תרלז ס"ק ב משו"ש בשם הט"ז, ועיין ט"ז כאן:

(י) יש להחמיר. אפילו לא צוה לו לקוצצו בשבת רק אמר שתהא מזומנת למוצאי־שבת:

משנה ברורה

ערבה (כ) של הושענא אין לזלזל בה [ברכ"י בשם סדר־היום]: (כט) **ועיין לעיל סימן כא.** רוצה לומר, מה דמבואר שם בסעיף א בהג"ה: **ט (ל) התנה עליה.** עיין במגן־אברהם שמפקפק, דלאו לכולי עלמא מהני תנאה, אמנם האליה רבה מתרץ דברי השולחן־ערוך, וכן בביאור הלכה ביארנו דלכולי עלמא מהני בזה תנאי, עיין שם באורך: **(לא) מעיקרא.** עיין בביאור הלכה: **י (לב) אפילו ברשות העכו"ם.** משום דסתם עכו"ם הקרקעות שלהם גזולים מאחרים ואינו מועיל רשותם לזה, ונמצא כשקוצץ הישראל הוא הגוזל, אלא יקצוץ עכו"ם ויתנם לישראל, והוא הדין (כמ) כשקוצץ ישראל ונותן לחבירו שרי, וכמו שכתבנו בסימן תרמט סעיף א במשנה ברורה סעיף־קטן יא. ועיין בט"ז שכתב דבזמן הזה לא אמרינן דסתמן גזולים הם. ועיין לעיל בסימן תרלז סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה וביאור הלכה, ובסימן תרמט סעיף א בהג"ה ומשנה ברורה וביאור הלכה, כי הכל שייך לענייננו: **יא (לג) והביאו, כשרה.** היינו אפילו צוה לו ישראל לקוץ בשבילו ובודאי עשה בזה עבירה, אפילו הכי (כנ) אין לאסרו לצאת בה אחר־כך משום מצוה הבאה בעבירה [דאחר כלות (כג) העבירה ליכא משום מצוה הבאה בעבירה] [מ"א בשם הרשב"א]. ויש מאחרונים שמפקפקין בזה, (כל) דעד כאן לא מצינו ברשב"א שהתיר בזה אלא כשציוהו בערב־שבת סתם שיהיו מזומנות לו במוצאי־שבת והיה יכול לקוצצה מבעוד יום, ולכך אמרינן דבמלאכתו הוא עוסק, אבל כשציוהו לקצוץ בשבת לא מוכח משם להקל ביש לו אחרת: **(לד) יש להחמיר.** אפילו (כה) לא ציוהו לקוצצו בשבת, רק אמר שתהא מזומנת לו למוצאי־שבת:

א (א) אתרוג בשביעי. אפילו לאחר שנעשית בו מצותיה:
(ב) אסור. באכילה. ועיין לעיל בסימן תרנג:

ביאור הלכה

* **אם לא התנה עליה מעיקרא.** לכאורה כוונתו כמו לענין נוי סוכה, דמבואר בסימן תרלח דצריך שיתנה קודם בין־השמשות שאינו בודל ממנה מליהנות, אמנם לפי מה שכתב בביכורי־יעקב סימן תרנג סגי כשיתנה קודם עשיית המצוה שלא יאסר על־ידי עשיית המצוה כי אינו בודל עצמו מליהנות, והוא הדין לענין הדס דאסור להריח בו כל שבעה משום דאקציה למצותו, סגי גם־כן כשיתנה מקודם עשיית המצוה שאינו בודל עצמו מליהנות. אמנם בעיקר הדין אי תנאי מועיל, הוכיח המגן־אברהם דזה תלוי בפלוגתא, דלדעת הרשב"א והר"ן [וכן גם לדעת ספר היראים, והגם דהוא כתב דבספר יראים לא כתב דתנאי מהני, לא היה בידו כי אם ספר יראים הקצר, וכעת שזכינו שנדפס הכתב־יד מספר יראים השלם, כתוב שם בהדיא כמו שכתב הגהות מיימוני בשמו דתנאי מהני, וכבר קדמני בזה המבאר שם] מהני תנאי גם לאותו יום, ולדעת התוספות אין מועיל בזה תנאי, עד כאן דבריו, ומשמע מיניה דלערבה וכן לאתרוג אף כשהפריש אחר יום ראשון לא מהני תנאי ליהנות לאותו יום. ולא אבין היטב ראייתו, דהכא דמיירי לענין ערבה שהוא רק ליום השביעי, מנא ליה דלהתוספות לא מהני תנאי לאותו יום, ואין לנו ראיה מתוספות רק דליום הראשון כיון דחסר פסול בו ואם־כן לא יכול להתנות בו שאינו בודל ממנו בין־השמשות מליהנות, דומיא דעצי סוכה, אבל בשאר הימים כשהפריש להם, דחסר כשר בו כגון באתרוג, וכן בערבה כשנקטם ראשו (דפסולו משום הדר, ולרוב הפוסקים הדר אינו לעיכובא אלא ביום ראשון), ובפרט בערבה זו דגם נשרו רוב עליה כשר, בוודאי גם לתוספות מהני תנאי כשמתנה שאינו בודל עצמו מליקח ממנו מעט, דאף דמשמע מתוספות דאיתקצאי הוא רק שלא יכלוהו לגמרי, אבל ליטול ממנו מעט וישאר כדי הכשר, לזה לא צריך תנאי דלא איתקצאי לזה, מכל מקום נפקא־מינה גדולה יש בזה, דלסברת התוספות דלא איתקצאי רק כדי הכשר, אינו מותר רק ליטול ממנו השיעור היותר מכדי הכשר ואף קודם קיום המצוה, אבל לכלותו לגמרי אסור אף לאחר קיום המצוה, דהלא איתקצאי לזה וחייל עליה קדושה עד כלות החג כיון שלא התנה, אבל כשהתנה שאינו בודל עצמו ממנו לא חיילא עליה קדושה כלל, וכעין דאמרינן בביצה דף ל עמוד ב, ונפקא־מינה דתיכף לאחר קיום המצוה יכול ליקח עצי ערבה ולצלות בהם בשר ופירות ולכלותו לגמרי. והנה ראיתי באליה רבה שתירץ ההערה של המגן־אברהם וכתב דהכא בערבה שאינו אלא מנהג, לכולי עלמא מהני תנאה, אמנם זה יכול לתרץ רק דברי השולחן־ערוך, אבל המעיין בבית־יוסף מה שהביא בשם הגהות מיימוני בשם הר"א ממיץ יראה דמקיל אף בערבה שבלולב על־ידי תנאי, ועל־כרחך אנו צריכין לתרץ דהוא מיירי בערבה שחיברה עם הלולב אחר יום הראשון, דבזה מהני תנאי אף לשיטת התוספות וכמו שכתבנו, ואפילו אם נימא דמיירי הגהות מיימוני בערבה שחיברה עם הלולב גם ביום הראשון, גם־כן ניחא מה שכתב 'התנה עליה מעיקרא', דאפשר דמיירי אופן התנאי כמו שכתב התוספות והעתיקו הרב בסימן תרמט סעיף ה בהג"ה, דהיינו שהתנה בערב יום־טוב הראשון קודם בין־השמשות שיהיה כולו ליום ראשון [דבו פסול חסר או אינו הדר ואינו יכול לומר שאינו בודל ממנו] ושאינו בודל ממנו כל בין־השמשות של ליל שני ואילך:

* **אתרוג בשביעי וכו'.** ובשמיני מותר, ולא אמרינן מגו דאיתקצאי בין־השמשות איתקצאי לכולי יומא, דהא בין־השמשות גופא לא נאסר אלא

שער הציון

(כ) ובחיי־אדם כתב דלא יזרקנה על הקרקע, ולפלא, הלא קיימא לן דתשמישי מצוה נזרקין, ואולי כוונתו דלאשפה אין נזרקין: (כמ) דאז חל היאוש של בעלים הראשונים משנעשה תלוש, ושינוי רשות משבא ליד השני: (כנ) כן משמע מהגר"א דזו היא הרבותא: (כג) תשובת כתב־סופר סימן קכז: (כד) עיין בפרי־מגדים ובלבושי־שרד: (כה) מגן־אברהם וש"א:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ב שם וכאביי ג טור בשם אביו הרא"ש ד שם בשם ר"ש ה שם וכרב אשי, הסכמת הפוסקים

*שהרי (ס) [ס] הוקצה (ג) לכל שבעה, ואפילו נפסל אחר שעשה בו מצוה אסור כל שבעה ימים, ובשמיני־עצרת מותר. [ב]ובחוצה לארץ שעושים שני ימים טובים של גליות אסור (ד) אף (כ) [כ] בשמיני, ומותר בתשיעי (ה) [ג]ואפילו חל להיות באחד בשבת. [*] (ו) [ד]ויש אוסרים בחל להיות באחד בשבת: ב [*] [ה]הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים, כל אחד יוצא בו ואוכלו (ז) למחר, אבל ביומו אסור, שהוקצה לכל אותו היום:

תרסו דיני סוכה ביום השביעי, ובו סעיף אחד:

א משנה סוכה מ"ח ב שם בגמרא וכרבי חייא כר אבא ג מסקנת הגמרא שם מ"ז ד כרבי יהושע בן־לוי שם מ"ח

א [א]אף־על־פי שגמר מלאכול ביום השביעי שחרית (א) לא יסתור סוכתו, אבל מוציא הוא את הכלים ממנה (ב) מן המנחה ולמעלה ומתקן את הבית לכבוד יום־טוב האחרון. (ג) [ב]ואם אין לו לפנות כליו ורוצה לאכול בה בשמיני, צריך לפחות בה מקום (ד) ארבעה על ארבעה לעשות היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה, שלא יהא נראה (ה) כמוסיף. הגה ואם רוצה לאכול בסוכה אחר החג אין צריך לפחות בה, דלא נראה כמוסיף (ו) רק ביום שמיני (מנהגים). ואם הוצרך לסעוד (ז) בשאר היום צריך לאכול בסוכה, שמצותה כל שבעה. [ג]ובחוצה לארץ שצריך לישב בה בשמיני, (ח) גמר מלאכול ביום השמיני (ט) מוריד כליו ומפנה אותם ממנה. ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכול בה בתשיעי, אינו יכול לפחות בה מפני שהוא יום־טוב; ומה יעשה להכירא, [ד]אם היתה קטנה (י) שאסור להניח בה הנר בשאר הימים, (יא) יניחנו בה, ואם

אוצר החכמה

שערי תשובה

התורה אומרים אין כמוך שמע ישראל על הכל כמו ביו"ט:

[ס] הוקצה. עבה"ט. ועיין בספרי שו"ת בית־אפרים שביארתי באורך בדינים אלו ובסוגיא דסוכה שם ובביאור דברי המג"א בסעיף שאח"ז, ועיין בית־אפרים מ"ש בזה: [כ] בשמיני. עבה"ט. ועיין בא"ר שכתב דבנפסל בשמיני יש להקל, ואפילו ביום־טוב הראשון יש להקל בעת הצורך. ואם נפסל קודם שנעשה מצותו ביו"ט א' או אפילו לא נפסל ויש לו אחר, סיים הב"ח דלמעשה צ"ע, ובשכנה"ג פסק בסתם דמותר, ודעת הט"ז נראה דאסור, ונראה להקל עכ"פ בנפסל, ע"ש: [*] ויש אוסרים כו'. ועיין בא"ר שלעת הצורך יש להקל כדעת ר"י וכ"כ בספר אמרכל כו', ובהגמ"נ כתב: נהגו להוציא עוקץ האתרוג בשביעי ותו לא שייך הכנה: [*] הפריש ז' אתרוגים כו'. ועיין בט"ז מ"ש על דברי הג"א, ועיין בספר רב משולם מליקוטי הח"צ ז"ל ס"ס א' שכתב שט"ס הוא בהג"א ונתחלפה הב' בד' והך ולא אגדה צ"ל ולא אגבה כו':

באר היטב

(ס) הוקצה. נראה פשוט שאפילו ביום הראשון קודם שנטלו למצוה יש איסור מוקצה, כיון דהכין לו בבין־השמשות לצאת בו למחר, תיכף אסחיה דעתיה מיניה, ט"ז: (כ) בשמיני. ט"ז העלה דאם נפסל בשמיני יש להקל, ע"ש:

ביאור הלכה

משום ספק יום שעבר (תוס' ורא"ש): * שהרי הוקצה וכו'. כתב הט"ז, שאפילו ביום הראשון קודם שנטלו למיפק ביה יש איסור מוקצה; ולא דמי למה שכתב בית־יוסף בסוף סימן זה בשם הגהות אבל בקרבן־נתנאל חולק עליו, וכן כתב בחידושי הריטב"א להחמיר: (ה) ואפילו חל להיות וכו'. ולא אסרינן ליה מטעם הכנה, כיון שכבר (ג) היה בעולם ולא נעשה בו מעשה: (ו) ויש אוסרים. סבירא להו דגם בזה שייך הכנה כיון שהיה אסור ביומו. ועיין באליה רבה שכתב דלעת הצורך יש להקל, שרוב פוסקים התירו: ב (ז) למחר. לאו דוקא, והוא הדין בלילה מותר. ובשיטת ר"י בר ברוך מסתפק איך דינו לענין בין־השמשות:

משנה ברורה

(ג) לכל שבעה. ואם הפרישו ליום אחד, (ס) אינו אסור אלא ליום אחד בלבד עד הלילה: (ד) אף בשמיני. דהוא ספק שביעי. והנה הט"ז העלה דאם נפסל יש להקל בשמיני,

א (א) לא יסתור סוכתו. דהא (ס) כל היום חובתו לישון ולשנן שם, ואי איקלע ליה סעודתא צריך לאכול בגוה: (ב) מן המנחה. קטנה [חי' ריטב"א]: (ג) ואם אין לו לפנות וכו'. רוצה לומר, שאין לו מקום אחר לאכול וצריך לאכול ביום־טוב האחרון בסוכה, על־כל־פנים צריך לפחות בה, ונראה דהיינו קודם שקיעת החמה, דפן יזדמן לו עוד לאכול בגוה: (ד) ארבעה על ארבעה. דאף־על־גב דאויר פוסל בשלשה טפחים, מכל מקום (כ) אין ההיכר כל־כך אם לא כשפוחת בסכך ד' על ד' שהוא שיעור מקום חשוב: (ה) כמוסיף. אבל מוסיף ממש (ג) לא נקרא לעבור עליו משום בל תוסיף, כיון דאינו מתכוין לשם מצוה, דשלא בזמנו בעי כוונה להוסיף לכולי עלמא, כמו שכתבנו לעיל בסימן תרנא סעיף יד: (ו) רק ביום שמיני. מפני שהוא סמוך לחג: (ז) בשאר היום. אפילו (ד) בין־השמשות: (ח) גמר מלאכול ביום השמיני. היינו (ה) שאין דעתו עוד לאכול כלל היום [דאי לאו הכי, אם איקלע בשבת צריך לעשות (ו) סעודה שלישית בסוכה, דכל היום יש חיוב סוכה משום ספיקא דיומא]: (ט) מוריד כליו וכו'. היינו (ז) מן המנחה קטנה ולמעלה [דשמיני לבני חוצה לארץ הוא כמו יום שביעי בארץ־ישראל], וקודם לזה אין נראה שעושה כן לכבוד יום־טוב. ועיין בסוף סימן תרסז ובמה שכתבנו שם: (י) שאסור להניח בה הנר. כדלעיל בסימן תרלט סעיף א, עיין שם במשנה ברורה: (יא) יניחנו בה. עיין בפרי־מגדים שמסתפק אם יניח בה בשמיני או אולי דוקא בתשיעי, דשמיני ספק שביעי הוא לדידן, וכן מצדד בספר מאמר־מרדכי שלא יכניס בה נר וקערה בשמיני, דאולי יוצרך לאכול בה ואי אפשר לו לפוסלה, אמנם בפסקי הרא"ש מצאתי בהדיא 'בשמיני',

שער הציון

(ס) פוסקים: (כ) רוצה לומר, דוקא ביצה שלא היה בעולם ונעשה בו מעשה שנולד בשבת זהו מקרי הכנה, מה שאין כן הכא שלא נעשה בו מעשה לא בידי אדם ולא בידי שמים אלא הדבר בא ממילא על־ידי הזמן, לא מקרי הכנה: (ס) רש"י: (כ) ובחידושי הריטב"א תירץ דלהכי נקט ד' טפחים, לומר אף כשאין נפסלת באויר, כגון שיש ד' דפנות ונשאר עדיין הכשר סוכה, כבסימן תרלב סעיף ב בהג"ה, אפילו הכי כל שפרץ בסכך שיעור ד' טפחים מקום חשוב הכירא הוי ולא נראה כמוסיף, עיין שם: (ג) אחרונים: (ד) אחרונים: (ה) מגן־אברהם: (ו) מגן־אברהם לקמן בסימן תרסח וש"א: (ז) פרי־מגדים. ועיין בב"ח שרוצה למעשה לחוש לדעת רש"י, ע"ש, ולא העתקתיו מפני שכתב הגר"א דכל הפוסקים פירשו הסוגיא כהרי"ף ודלא כרש"י, וגם כמה אחרונים כתבו דכוונת רש"י גם־כן כהרי"ף, עיין בקרבן־נתנאל ובמאמר־מרדכי, עיי"ש:

הלכות לולב סימן תרסו תרסז תרסח

היא גדולה שמותר להניח בה הנר, [ה]מכניס בה קדירות וקערות וכיוצא בהם, כדי (יב) להכיך שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה:

ה שם בגמרא וכרבא

אוצר החכמה

תרסז סוכה ונויה אסורין גם כל שמיני, ובו סעיף אחד:

א *[א]סוכה (א) ונויה אסורים (ב) גם בשמיני. ובחוצה לארץ שעושים שני ימים טובים, אסור גם בתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם חל שבת במוצאי יום־טוב האחרון של חג, [ב]נוהגים שלא להסתפק מנוי סוכה (ג) עד מוצאי־שבת, (ד) [ג]ויש מתירים: הגה יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים 'יהי רצון שנזכה לישב בסוכה של לויתן' (כל בו). ואסור להכין ביום־טוב (ה) לצורך ליל יום־טוב, (ו) וכן אסור להעמיד השולחנות והספסלים בבית לצורך הלילה דהוי (ז) [ח] הכנה (הגהות מיימוני ומהרי"ל):

א מימרא דרבי יוחנן סוכה מ"ו דמיגו דאיתקצאי למצותה לאכול בה בין השמשות אי מחרמי לה סעודה איתקצאי לכולא יומא ב טור בשם אביו הרא"ש, וכן כתבו התוספות בביצה ל' ג שם, וכן כתבו התוספות בסוכה י'

תרסח סדר תפלת ליל שמיני ויומו, ובו ב' סעיפים:

א (ח) (א) ליל שמיני (ב) אומר בתפלה 'ותתן לנו את יום (ג) שמיני (ג) [ד] [א]חג העצרת

א בר"ת סוכה מ"א וכפירוש התוספות והרא"ש שם

באר היטב

(ח) **הכנה.** עמ"א שכתב: דוקא לסדרן אסור אבל להעמידן מותר מפני כבוד יו"ט, אבל שאר הכנות אסורים, וכ"כ במנהגים הלכות פסח דאסור להביא יין מיו"ט לחבירו, וגם במהרי"ל אוסר לחפש הס"ת משבת ליו"ט משום הכנה, מ"א, ע"ש:

(ח) **ליל.** אסור לקבוע סעודה מן המנחה ולמעלה, ולא כאותן שאוכלין ושותין ומשתכרין עד שאין יכולין לקדש בלילה, מ"א: (ג) **חג**

משנה ברורה

ואולי כוונתו גם־כן בסוף שמיני: **(יב) להכיר בה שהיא פסולה.** המחבר נקט לשון הרי"ף בסוף סוכה, ועיין שם בר"ן וברמב"ן דאין הכוונה שנפסלת בכך, אלא רוצה לומר שעושה היכר לפוסלה, שאינו יושב בה בתורת סוכת החג. ועיין לעיל בסימן תרלט במשנה ברורה סעיף־קטן ו ובשער־הציון שם:

א (א) ונויה. היינו כשעיטרה במיני פירות שתלה בה לנוי. ואם עטרה בסדינין המצויירין, נוהגין להורידן לבית מפני חשש גנבים או גשמים. ועיין לעיל בסימן תרלח סוף סעיף ב: **(ב) גם בשמיני.** דאלו (ח) מתרמי סעודה בבין־השמשות בעי למיכל בגוה, ומגו דאיתקצאי בין־השמשות איתקצאי לכולי יומא, והוא הדין בחוצה לארץ אסור בתשיעי (ג) מהאי טעמא: **(ג) עד מוצאי־שבת.** דכיון דביום־טוב אסור, אם יסתפק בשבת מקרי הכנה. (ג) ואפשר דלא בא להודיע אלא שנהגו כך ולא מדינא, שגם בתוספות תמהו על המנהג, וגם לעיל בסימן תרסה סתם בדעה הראשונה להקל כהיש־מתירין דכאן: **(ד) ויש מתירין.** דמאיזה טעם נאסור, (ד) אי משום דשבת ויום־טוב הם כחדא, הא קיימא לן דשתי קדושות הן, ואי משום הכנה, מה הכנה יש כאן: **(ה) לצורך ליל יום־טוב.** של שמחת־תורה, דספק חול הוא ונמצא יום־טוב מכין לחול. ופרטי דין זה עיין לעיל בסימן תקג. ואסור להביא יין (ה) מיום־טוב לחבירו, ובשעת הדחק שלא ימצא בלילה בקל, (ו) מותר להביא יין וכן מים מיום־טוב לחבירו, רק שצריך להביאו בעוד יום גדול (דלא מוכח מילתא, דאפשר דצריך עדיין לצורך היום), וגם לא יביא כדרך שנושא בחול רק ישנה; ומכל מקום לצורך חול אין לנו ראיה להתיר, דיש לומר דוקא לצורך מצוה מותר, ולכן אין מציעין המטות משבת לחול [ח"א], וכן אסור לחפש הספר־תורה (ז) משבת ליום־טוב (דהיינו להעמיד הספר־תורה בפרשה שיקראו בה ביום־טוב, אסור בשבת שהוא ערב־יום־טוב) (ח) וכן מיום־טוב לחבירו: (ו) **וכן אסור להעמיד וכו'.** והסכימו האחרונים דדוקא לסדרן (דהיינו להניח הטבלא על הרגלים) אסור, אבל להביאן מהסוכה לבית מותר. (ט) ואם צריך אותם לצורך היום, וכן אם צריך לסדר אותם שלא יהא נראה הבית כחורבה, מותר לסדר אותם:

א (א) ליל וכו'. אין לקבוע סעודה (ח) מן מנחה קטנה ולמעלה, וכדלעיל בסימן תקכט סעיף א בהג"ה, כדי שיאכל בלילה לתיאבון, ולא כאותן שאוכלין ושותין ומשתכרין עד שאין יכולין לקדש בלילה: **(ב) אומר בתפלה וכו'.** ואם שכח ואמר 'את יום חג הסוכות הזה' ועקר רגליו אם צריך לחזור, יש דעות בין האחרונים, עיין בשערי־תשובה ובחיי־אדם כלל כח דין טו, ולכולי עלמא אם לא סיים הברכה צריך לחזור ל'ותתן לנו' ולומר כהוגן: **(ג) 'שמיני חג העצרת הזה'.** עיין בפרי־מגדים

שערי תשובה

[ח] **הכנה.** עבה"ט. ועיין בא"ר מפרש להעמיד היינו להעריך טבלא שלהם על רגליה. ועיין במג"א סימן תקיד דלהעמיד נרות שעוה לצורך הלילה אסור. ומ"ש בשם מהרי"ל לענין חיפוש בס"ת (ר"ל להעמיד הס"ת בפרשה שיקראו בה ביו"ט אסור בשבת שהוא ע"ט) משבת ליו"ט, כן הוא במהרי"ל, ובא"ר נקט איפכא מיו"ט לשבת, וכתב מח"ב דבשניהם יש ליזהר, ע"ש:

[ד] **חג העצרת.** עבה"ט. ועיין בדברי אא"ז בכבור־שור דף קטו ע"ג שהביא

ביאור הלכה

אשר"י: עבדיה להושענא ולא אגדיה למיפק ביה שרי בהנאה דהזמנה לאו מילתא היא, דשם כל זמן שלא עביד המעשה שיש לו לעשות לא אקצי דעתיה מיניה וכו'. וכתבו כמה אחרונים [המאמר־מרדכי והלבושי־שרד וש"א] דשגה בזה, דטעות־סופר הוא בהגהות אשר"י וצריך לומר 'ולא אגבהיה' וכו', וכן הוא לעיל בסימן תרנג בשולחן־ערוך, והאמת איתם, דכן הוא באור זרוע גופא שממנו מקור הדין של הגהות אשר"י, ואם־כן יש ראיה להיפך, שאפילו עשה האגודה, כל זמן שלא הגביהו לצאת בו מקרי הזמנה בעלמא ומותר לאכלו:

* **סוכה וכו'.** רוצה לומר, עצי סוכה אסורים מליהנות הימנה דחל שם־שמים עליהם, ואפילו נפלה הסוכה, וכדלעיל בסימן תרלח,

שער הציון

(ח) גמרא: (ג) דאנן מיתב יתבינן גם בשמיני: (ג) מגן־אברהם: (ד) בית־יוסף: (ה) מגן־אברהם: (ו) חיי־אדם, עיין שם טעמו: (ז) עיין בשערי־תשובה דהוא הדין מיום־טוב לשבת, ועיין בחידושי רבי עקיבא איגר: (ח) פשוט: (ט) פרי־מגדים ודרך־החיים: (ח) מגן־אברהם. ועיין בפרי־מגדים שכתב, דלפי מה שהסכים המגן־אברהם לעיל בסימן תקכט סעיף־קטן א, הוא הדין בשמיני־עצרת גם־כן אסור קודם שמחת־תורה מתשע ולמעלה. ועיין שם בביאור הלכה שכתבנו דאין דין זה ברור לבטל עונג יום־טוב מי שהוא תאב לאכול מפני חשש לתיאבון דיום־טוב שני, ומכל מקום בוודאי יש ליזהר שלא לאכול ולהשתכר הרבה עד שיהא אכילת לילה עליו למשא, וכל־שכן אם יוכל להגיע לידי ביטול מצות קידוש על־ידי שכרותו:

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ב מסקנת הגמרא שם מ"ז

הזה'. הגה ואנו נוהגין שאין אומרים 'חג' בשמיני, (ד) דלא מצינו בשום מקום שנקרא חג, אלא אומרים 'יום שמיני עצרת' (מנהגים). ב[ו]בחוצה לארץ (ג) [ג] אוכלים בסוכה (ה) בלילה וביום (ו) מפני שהוא ספק שביעי, (ז) [ד] (ז) ואין מברכין על ישיבתה, ומקדשין

שערי תשובה

ראיות דש"ע מקרי חג, ובר"י כתב שדבריו טובים ונכוחים, וע"ש מה שנשא ונתן בדבריו ז"ל, ועיין במעיל-צדקה סימן ח שכתב ג"כ מהירושלמי דמו"ק והפכתי חגיכם כר' וממתניתין דביכורים מעצרת ועד החג, והר"ן בגורים מביא ירושלמי שבל' תורה אינו נקרא חג כ"א בל' בני-אדם, מ"מ אף שהתפלות והברכות על סמך המקרא נתיסדו מ"מ מה שאינו בנוסח המקרא עדיף טפי לשון בני-אדם בתפלה, ע"ש, ועיין בא"ר ובאר-יעקב מ"ש בזה, ועיין בר"י שהביא מתשו' כנה"ג ח"ב ונזר-הקודש דף תפא ובית-יעקב סימן עח וסימן קמב דס"ל כהרמ"א שא"ל חג, ובר"י השיג עליהם מדברי כל הפוסקים הראשונים וכן משמע ממסכת סופרים פי"ט ה' ג', וע"ש בשיורי-ברכה שמצא בסדר רב עמרם כתוב את יום שמיני חג העצרת הזה. ועיין בר"י בשם ב"י דמי שטעה בתפלת ערבית של ליל ש"ע ואמר את יום חג הסוכות הזה ועקר רגליו יצא בדיעבד, ובר"י חולק עליו והביא ראיות דלא יצא ומחזירים אותו, דוודאי האומר חג הסוכות על סוכות ממש נתכוין ולא על ש"ע דאשכחן שנכלל בחג הסוכות, דהא גם מה דקאמר עד השתא בתפלה על חג הסוכות ממש נתכוין, ע"ש: [ג] אוכלים. עבה"ט. ועיין בנ"ב ח"א סימן מ שהכריע שאין ישנים, ומח"ב הביאו וכ' שאין ראיה מהש"ס, אך מהרי"ל כ"כ, ודמ"מ כתב שכן נוהגין, ובא"ר כתב דהאגודה חולק וכן דעת הב"י, ע"ש. ועיין בר"י דשלוחי א"י שהם בחו"ל, בכדי שלא לזלזל ביו"ט שני צריכין לישב עם בעה"ב ויאמרו בינם לבין עצמם שאין עושים משום מצוה, ויישן בבית שיעשה לו איזה אמתלא (ר"ל אם הוא באתרא דנהוג לישון גם בליל שמיני) וכן יטעום קצת תוך לסוכה והכל בצנעא, ע"ש: [ד] ואין מברכין. עבה"ט. ועיין לעיל

ביאור הלכה

דאם לא-כן בלאו הכי אסור משום סתירת אוהל:

באר היטב

העצרת. רש"ל בתשובה כתב לומר את יום שמיני עצרת חג הזה, וכן הסכים הט"ז, ע"ש. ועיין בתשובת בית-יעקב סימן עח וקמב מה שהקשה עליו, ע"ש. ולבוש כתב כמ"ש הרב"י: (ג) אוכלים. ואין ישנים בסוכה, דגבי אכילה איכא הכירא דהא אין מברך משא"כ בשינה דליכא הכירא, מרדכי. ומה"ט ממהרין לצאת אחר הסעודה שחרית, מהרי"ל ולבוש. ויש שאין יושבין בה בלילה וביום יושבים בה, ואינו מנהג, טור. וכתב המ"א: ובמדינתנו יש קצת אנשים שנוהגים כך לפי שראו כך מאבותיהם, ע"ש. ומשמע בכל הפוסקים דצריך לאכול כל אכילות של אותו היום בסוכה ואפילו אתרמי ליה סעודה בין-השמשות צריך לאכול בה, דהא מה"ט אסרינן נוי סוכה בט', ומה שכתב בהגמ"נ ליישב קצת מה שנוהגין ההמונים לאכול רק חצי סעודה בסוכה כדי שיתפללו על הגשם בלב שלם וכו', ע"ש, אינה ראיה, וגם הוא בעצמו כתב דאם הוא שבת צריך לאכול סעודה שלישית בסוכה, וכ"כ הב"ח בשם המרדכי וכן מנהג הותיקין, מ"א: (ד) ואין מברכין. ולכן אין

משנה ברורה

שיש לומר 'עצרת' בלא ה"א. והנה רש"ל וט"ז כתבו שיש לומר 'שמיני עצרת חג הזה', אבל הלבוש כתב כמו שכתב

בשולחן-ערוך, וכן הסכים באליה רבה בשם כמה ראשונים וביאור הגר"א: (ד) דלא מצינו בשום מקום שנקרא חג. כמה אחרונים (ב) השיגו על זה והרבו בראיות דשמיני-עצרת מקרי חג, על-כן אין לנטות ממה שכתב המחבר: (ה) בלילה וביום. אבל לאחר שאכלו סעודתן ביום, מנהג העולם שנפטרין מן הסוכה ויושבין בבתיהם [מ"א], אבל אי אתרמי ליה לאכול אפילו בין-השמשות (ג) צריך לאכול בסוכה: (ו) מפני שהוא ספק שביעי. ומטעם זה (ד) הרבה אחרונים מצדדין דצריך גם-כן לישון בסוכה, וכן הוא גם-כן דעת הגר"א. (ה) ויש מאחרונים שסוברין שאין כדאי לישון בסוכה בשמיני-עצרת, לא ביום ולא בלילה, דעושה אותו כחול, (ו) דבשלמא גבי אכילה לא מינכר, שכן דרך בני-אדם לפעמים לישב בצל סוכה אפילו שלא לשם מצוה, (ז) מה שאין כן בשינה. ומנהג העולם להקל בשינה. ודע, דלדעת הפוסקים שסוברין דאין ישנים בסוכה בשמיני-עצרת, (ח) יש אומרים דהוא הדין דאין אוכלין אז פירות והוא הדין פת פחות מכביצה בסוכה. כללו של דבר, כל דבר שאין צריכין לברך עליו ברכת 'לישב בסוכה' בשאר ימי סוכה, אין אוכלין בסוכה בשמיני-עצרת, (ט) ויש מקילין בזה. וכן מסתברא, דבאכילת פירות וכהאי גוונא דברים שאין חייבים מצד הדין (י) יכול לעשות בשמיני-עצרת כמה שירצה, בבית או בסוכה: (ז) ואין מברכין וכו'. דכיון דיום שמיני-עצרת הוא, אי אפשר לברוכי בסוכה, דקשיין אהדדי: אם יום סוכה הוא לאו שמיני-עצרת הוא, ואם שמיני-עצרת הוא לאו יום סוכה הוא, ומשום הכי עבדינן לחומרא. והסכימו (יא) האחרונים דאין לאכול (יב) בערב עד שחשיכה, אכן בדיעבד אם נטל ידיו (יג) ובירך 'המוציא' לא יברך 'לישב בסוכה', דכבר קיבל שמיני-עצרת

שער הציון

(ב) הט"ז והגר"א והככור-שור, וכן הביא בברכי-יוסף בשם סדר רב עמרם גאון כמו שכתב בשולחן-ערוך: (ג) מגן-אברהם וש"א. ועיין במגן-אברהם שהאריך לסתור דעת הנוהגים שלא לאכול בסוכה בליל שמיני-עצרת רק ביום, וכן סתמו כל האחרונים כהשולחן-ערוך [עיין בלבוש וסידור רבי יעקב עמדין ודרך-החיים ויחי-אדם ושולחן-שלמה וביכורי-יעקב וספר הלכה ברורה] דחיובו הוא בין ביום ובין בלילה: (ד) אף דהמרדכי הביא בשם ראבי"ה שאין לישון אף בשמיני בסוכה שלא יהא נראה כמוסיף [אבל מוסיף ממש לא הוי לכולי עלמא, דהא אמרינן בראש-השנה כ"ת דשלא בזמנו אינו עובר אלא-אם-כן מתכוין להוסיף לשם מצוה, והכא הלא עושה רק מטעם ספק שמא הוא שביעי], כתב הבית-יוסף: מדסתמי שארי פוסקים ולא חילקו בזה משמע דלא סבירא להו כן, וכן דעת האגודה כהבית-יוסף. ועיין באליה רבה שכתב דלהכי העתיק הלבוש שלא לישון בסוכה משום דלא ראה דברי האגודה, ומוכח שם דעתו דסובר לדינא כהבית-יוסף, וכן כתב בביכורי-יעקב וכן משמע מהלכה ברורה וכן הוא דעת הגר"א כמו שמובא בשמו בחיי-אדם ובמעשה-רב דחייב לישון בסוכה גם בשמיני-עצרת כמו לענין אכילה. ועיין בביכורי-יעקב שהביא בשם הרשב"א ראש-השנה דף טז שכתב בפירוש שישנים בשמיני-עצרת בסוכה: (ה) דרכי-משה ולבוש ודרך-החיים ותשובת נודע ביהודה. ועיין בשערי-תשובה: (ו) כן משמע מדרכי-משה שזה הוא טעמו, ודעת המחמירים שצריך לישון בסוכה סבירא להו דגבי שינה גם-כן הוא כמו אכילה שדרך לפעמים לישון בצל סוכה אף בשאר ימות השנה שלא לשם מצוה לענין אכילה [א"ר]: (ז) ובמרדכי בשם ראבי"ה טעם אחר להחמיר בשינה, משום דנראה כמוסיף על המצוה, דבשלמא גבי אכילה, במה שאינו מברך כמו בשבעת ימי הסוכה איכא הכירא דאינו מכוין להוסיף על המצוה, מה שאין כן בשינה דבכל ימי סוכות גם-כן אין מברכין על השינה, מאי הכירא איכא: (ח) דרך-החיים, ודבריו הוא רק לטעם הראבי"ה המחמיר בשינה משום דלית ביה הכירא, וכנ"ל בסעיף-קטן ז, ועל-כן קאמר דהוא הדין בכל דבר שאין מברכין עליו ליכא הכירא, מה שאין כן לטעם שכתבנו בפנים, והוא מדרכי-משה לדעת הטור, דבדבר אכילה אין נראה שעושה אותו כחול, אין נפקא-מינה בין דבר שמברכין עליו בשאר ימי סוכה או לא: (ט) מחצית-השקל שכתב דאפשר לחלק, כיון דפירות ומים אין צריכין סוכה כלל כי אם מצד חומרא, אם אכלן בשמיני-עצרת בסוכה אינו נראה כמוסיף, וכן החליט הגאון מורינו הרב רבי שלמה קלוגר בספרו חכמת-שלמה וכן כתב גם-כן בביכורי-יעקב: (י) ביכורי-יעקב: (יא) רש"ל וב"ח ולבוש ואליה רבה וחמד-משה ונהר-שלום וכגדי-ישע ומור וקציעה, ודלא כט"ז שהאריך בזה להקל, ואלו האחרונים כולם מן אליה רבה והלאה הפליאו כולם על שיטתו ועל מאמרו בענין זה והשיגו עליו, לכך לא העתקתי כלל דעתו בענין זה: (יב) והטעם, דכיון דעדיין מיום שביעי הוא וחייב מן התורה לאכול בסוכה, איך יאכל בלי ברכת 'לישב בסוכה', ולברך 'לישב בסוכה' אי אפשר, דסתרי אהדדי, דבתפלה ובקידוש מזכיר דהוא יום שמיני-עצרת: (יג) כן באר המחצית-השקל את דברי המגן-אברהם בזה, ולענין אם מותר לו לאכול יותר אינו מבואר [שם במחה"ש], אכן אם הוא בתוך רבע שעה שקודם

הלכות לולב סימן תרסח תרסט

(ח) ואומרים [ג]זמן: ב *)שחרית מוציאין שלשה ספרים, (ט) וקורין באחד מ'וזאת הברכה' עד סוף התורה, (י) ובשני 'בראשית' עד 'אשר ברא אלהים (יא) לעשות', ובשלישי 'ביום השמיני עצרת', ומפטיר 'ויהי אחרי מות משה'. ובמקום שעושים שני ימים טובים אין מוציאין ביום הראשון אלא שני ספרים, וקורין באחד [ד]חמשה בפרשת ראה (יב) **)מ'כל הבכור', [ה]ואם הוא שבת קורין (יג) שבעה ומתחילין (ה) [ה] 'עשר (יד) תעשר', והמפטיר קורא בשני 'ביום השמיני (טו) עצרת', ומפטיר במלכים [ו]'ויהי ככלות שלמה'. ומחזיר הספרים ואומר קדיש (טז) ומכריז 'משיב הרוח ומוריד הגשם'*):

תרסט סדר יום שמחת תורה, ובו סעיף אחד:

א במקום שעושין שני ימים טובים, ליל תשיעי מקדשים ואומרים זמן, ולמחר מוציאין שלשה ספרים, וקורין באחד [א]'וזאת הברכה' (א) עד סוף התורה, (ב) ובשני 'בראשית' עד 'אשר ברא אלהים (ג) לעשות', ובשלישי קורא המפטיר כמו אתמול [ב]ומפטיר 'ויהי אחרי מות

ג שם מימרא דרבי יוחנן וכרב נחמן ושם בברייתא *) (הבית־יוסף לא הביא מהיכן יצא לו דין זה, ולעניות דעתי צריך עיון בסתמא דתלמודא וברייתא במגילה ל"א) ד משנה מגילה כ"א *) (ויש מתחילין לעולם עשר תעשר, לפי שהוא זמן אסיפה ומתנות עניים, כן כתב הטור וכן ראיתי נוהגין) ה ברייתא שם ל"א ו פירש רש"י על שם 'ביום השמיני שילח את העם' *) (מבואר בסימן קיד, ועיין שם) א ברייתא מגילה ל"א ב תוספות שם בשם יש אומרים שרב האי גאון תיקן לומר כן ונגד התלמוד שם, וכן כתב הטור בשם הירושלמי ושכן המנהג

באר היטב

לאכול בלילה עד שחשיכה, הגמ"נ, וכ"כ רש"ל בתשובה סימן סח וב"ח ולבוש. ומ"מ נ"ל דאם אכל לאחר תפלת ערבית מבע"י לא יברך לישב בסוכה דכבר קיבל ש"ע בתפלתו ובקידוש, מ"א. וט"ז חולק עליהם ומסיים: מאן יהיב לן משופרי שופרי ואכלינן באותה שעה בסוכה, רק שאין מברכים לישב בסוכה, כנלע"ד ברור, עכ"ל, ע"ש: (ה) עשר. ואנו מתחילין עשר אפילו חל בחול מפני שהוא זמן מעשרות ומתנות עניים, מנהגים. ועיין כנה"ג:

שערי תשובה

סימן רמ דליל ש"ע אסור בזיווג, ובר"י בשם הרמ"ז כתב דלבני חו"ל גם בש"ת אסור, ע"ש מילתא בטעמא: [ה] עשר. עבה"ט. ועיין בשערי־אפרים. ועיין בשו"ת פמ"א ח"א סימן ס"ג במקומות שנהגו לומר בש"ע לאחר התפלה למנצח על השמינית, אם חל בשבת אין לומר רק שיר של יום השבת משום טורח צבור, ע"ש:

משנה ברורה

בתפלתו ובקידוש: (ח) ואומרים זמן. דשמיני־עצרת (יד) רגל בפני עצמו הוא: ב (ט) וקורין באחד וכו'. הכא לא קאמר 'קורין חמשה' כדלקמיה, דבארץ־ישראל שאין עושין רק יום אחד יום־טוב, הלא אותו היום הוא שמחת־תורה, דלהכי קורין בו 'וזאת הברכה', ובשמחת־תורה המנהג להוסיף על הקרואים, וכדלעיל בסימן רפב: (י) ובשני 'בראשית' וכו'. ולהכי רגילין להתחיל מיד 'בראשית', שלא יהא פתחון־פה לשטן לקטרג לומר: כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד [טור]: (יא) 'לעשות'. ומניחין ספר־תורה השלישית אצלה ואומרים חצי קדיש: (יב) מ'כל הבכור'. ואנו (טו) מתחילין 'עשר תעשר' אפילו חל בחול מפני שהוא זמן מעשרות ומתנות עניים, אמנם בדיעבד אם כבר בירך אדעתא לקרות 'כל הבכור' אין צריך לחזור [דה"ח בהלכות קה"ת]: (יג) שבעה. ואם סיים הפרשה בחמשה, לא יאמר קדיש, ויחזור ויקרא שני עולים או על־כל־פנים עולה אחד לבד המפטיר; ואם אמר קדיש, כל שלא סילק הספר יחזור ויקרא ויאמר קדיש פעם שנית, ואם סילק הספר האחד, יקרא עולה אחד לספר השני וישלים עמו פרשת 'עשר תעשר' ואחר־כך יקרא למפטיר בחובת היום [שערי אפרים]: (יד) 'תעשר'. ומניחין ספר־תורה השניה אצלה ואומרים חצי קדיש: (טו) 'עצרת'. ומזכירין נשמות ואומרים 'אב הרחמים'. לבוש: (טז) ומכריז 'משיב הרוח' וכו'. מבואר לעיל בסימן קיד, עיין שם:

מה שנוהגין באיזה מקומות שאחר מנחה של יום־טוב ראשון קובעין עצמן לשתות עד מעריב, ולפעמים נמשך דבר זה עד שעה ויותר בלילה, שלא כדין הוא מפני כמה טעמים: א) דקיימא לן בסימן צט, דאם שתה יין כדי רביעית אל יתפלל אף שיכול לדבר עדיין בפני המלך, והוא הדין אם שתה שאר משקין המשכרין, עיין שם בסעיף־קטן א; ואפילו אם שותה שאר משקין שאין משכרין, כיון שהגיע ספק חשיכה חל עליו חובת קידוש ואסור לטעום עד שיקדש; ואפילו לאחר קידוש, הלא מעוכב לאכול מחמת קריאת שמע של ערבית, ואינו מותר רק טעימה בעלמא דהוא מיני־פירות או פת כביצה ולא יותר. אכן יש לחפש עליהם זכות, דרבים מדכרי אהדדי ולא יבואו לשכוח תפלת ערבית, אבל על־כל־פנים יש ליזהר שלא לשתות אז משקה המשכר, ומבואר הכל לעיל בסימן צט סעיף־קטן א וב:

א (א) עד סוף. ומי שקורא פרשה זו נקרא חתן־תורה. ונהגו למכור פרשה זו ופרשת 'בראשית' וקונים בדמים מרובים. (ה) וראוי להדר אם באפשר, שיהיו הקונים מוכתרים בתורה או על־כל־פנים מגדולי הקהל: (ב) ובשני 'בראשית'. מי שקורא פרשה זו נקרא חתן־בראשית. (ג) ואף מי שעלה כבר בפרשת 'וזאת הברכה' יכול לעלות לחתן־תורה או לחתן־בראשית, אבל חתן־תורה לא יקרא פרשת חתן־בראשית, והטעם, כיון דליכא הפסק ביניהם, (ג) שייך פגם לספר־תורה הראשונה שיאמרו פסולה היתה, ולכן קורא מיד בשניה. וכל זה באותה בית־הכנסת, אבל מי שקרא חתן־תורה בבית־הכנסת זו, ודאי שמותר לקרות חתן־בראשית בבית־הכנסת אחרת. וכתב במהרי"ל, שכהן או לוי יכול להיות חתן־תורה או חתן־בראשית: (ג) 'לעשות'. ומניחין ספר־תורה

שער הציון

צאת הכוכבים דהוא בוודאי בין־השמשות אפשר דיש להתיר לאכול יותר אחרי שכבר בירך 'המוציא' [עיין בחמד־משה שמסתפק לענין בין־השמשות, ובזה שכבר בירך ברכת 'המוציא' אפשר דלכולי עלמא אין להחמיר לעכבו מלאכול]: (יד) גמרא: (טו) מגן־אברהם וש"א: (ה) כן משמע מכנסת הגדולה: (ג) כן העלו באליה רבה ופרי־מגדים: (ג) ביכורי־יעקב, וכתב דלפי זה כשאין להם רק ספר־תורה אחת שקורין בה חתן־תורה וחתן־בראשית ומפטיר, לכאורה החתן־תורה יכול להיות גם חתן־בראשית, דלא שייך פגם ספר־תורה, ומשום ברכה לבטלה ליכא, דהא גם כשקורא ב'וזאת הברכה' ואחר־כך חתן־תורה, מברך ב' פעמים, ואף־על־פי־כן מותר לכולי עלמא, ולדינא צריך עיון, עד כאן לשונו:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 297 הודפס ע"י אוצר החכמה

הלכות לולב סימן תרסט

משה': הגה וקורין יום־טוב האחרון (ס) [ס] (ד) שמחת תורה לפי (ה) ששמחין ועושין בו סעודת משתה (ו) לגמרה של תורה. (ז) ונוהגין שהמסיים התורה והמתחיל 'בראשית' נודרים נדבות (ח) וקוראים לאחרים לעשות משתה (טור). ועוד נהגו במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית (ט) כל ספרי־תורה שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות, וכל מקום לפי מנהגו. ועוד (י) נהגו להקיף עם ספרי התורה הבימה שבבית־הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב. והכל (יא) משום שמחה. ונהגו עוד (יב) להרבות הקרואים לספר־תורה, וקורים פרשה אחת (יג) הרבה פעמים ואין איסור בדבר (מנהגים וריי"ב סימן פד). עוד נהגו לקרות (כ) [כ] כל הנערים לספר־תורה (יד) וקורים להם פרשת 'המלאך הגואל' וגו'. ובלילה קורים

שערי תשובה

[ס] **שמחת תורה.** עבה"ט מ"ש בשם החכם צבי. וע"ש בגוף התשובה שאף לתקנת מהר"א קפסלי שמביא בכנה"ג שתיקן בעירו שלא יסיים התורה אלא על חשוב שבעיר, אין זה מונע האיש הלזה ממצוה זו, כי במקום שבעלי־תשובה עומדים כו' וחשובים הם לפניו יתברך, ע"ש: [כ] **כל הנערים.** עבה"ט. ועיין בשערי־אפרים שער ח שביארתי כל דיני קריאת התורה ביום על הסדר. בפיוט שאומרים קודם נשמת המתחיל נשמת מלומדי מורשה, בחרוז 'הרגישו רזי דרי הלב', שמעתי שהוא ט"ס וצ"ל 'הרגישו ריווי דרי חלב', והוא עפ"י מ"ש חז"ל ישראל ועשה תשובה נכונה ומן אז והלאה בתורת ה' חפצו ונוהג בישרות הולך תמים ופועל צדק ככל אחיו בני ישראל הכשרים, יכול להיות חתן־תורה, תשובת חכם צבי סימן יב: (כ) **כל הנערים.** איתא בירושלמי פ"ה דברכות: לא יהיו ב' קורין בתורה, אמר ר' זעירא מפני הברכה, משמע דאסור לשנים לברך, וצ"ע שעושין כך בש"ת, מ"א. ועיין בתשובת גינת־ורדים חא"ח כלל ב סימן קב מה שערער על מנהג זה. כתב מהרי"ל: יש מקומות שנהגו התינוקות סותרים הסוכה ומבערים אותה בש"ת, ונותנים טעם להתיר, וא"א ז"ל מיחה בידי כשהייתי נער מלסתור בי"ט, ד"מ. כתב מי"ט: מצאתי על קלף שבחיי כתב למחות לזרוק פירות לנערים, אבל יש במדרש שזה היה אומר המן למלך על היהודים, א"כ מנהג קדמון הוא,

באר היטב

(ס) **שמחת תורה.** ולכבוד התורה מותר לרקד ביו"ט, אבל לגמר מוגמר אסור, מהרי"ק. וכ"ש דאסור להבעיר פולווי"ר להשמיע קול לשמחה, וכן ראיתי שמיחו הגדולים אשר בארץ, מ"א. ומ"מ מותר לקבוע פולווי"ר בנר אעפ"י שגורם שהנר יכבה מחמת זה, כ"כ הבאר היטב אשר לפני. יחיד שנתמנה בתחלה לחתן־תורה ומת לו מת ברגל שחייב להתאבל, יכול להפטר ממינוי החתנות, ולא ילך אותו היום לבית־הכנסת, שו"ת דבר־שמואל סימן ע"ר. מומר לדת ישמעאלים שחזר לדת

משנה ברורה

השלישית אצלה ואומרים חצי קדיש: (ד) **שמחת תורה.** כתב האליה רבה, שבשמחת־תורה לילה ויום יש להרבות בנרות בבית־הכנסת לכבוד התורה שמוציאין. כתבו הפוסקים, שבליל שמחת־תורה יקרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, שעתה הוא זמנה: (ה) **ששמחין.** ולכבוד התורה (ד) מותר (ס) לרקד ביום־טוב, אבל לגמר מוגמר [דהיינו לפזר מיני־בשמים על הגחלים] אסור, וכל־שכן דאסור (ו) להבעיר פולווע"ר[1] להשמיע קול לשמחה, ומכל מקום מותר לקבוע פולווע"ר בנר (ז) בערב־יום־טוב קודם הדלקת הנר, אף־על־פי שגורם לבסוף שהנר נכבה על־ידי זה: (ו) **לגמרה של תורה.** כדאיתא במדרש שיר־השירים, (מ) והוא הדין לגמר מצוה. כתב האליה רבה: מבואר מהפוסקים דיש לשמוח לרבים בכל מה דאפשר בשמחה של מצוה, ודלא כיש שמכין ודוחין אלו לאלו עד שהשמחה נהפך לתוגה, חס ושלום, גם מתוך כך מונעין משמחה של מצוה, ולכן יש לגעור בהן, עד כאן לשונו. גם מהרי"ק בשורש ט האריך מאד שלא לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת התורה, עיין שם. ולכן רעה עושין בהרבה מקומות במה שביטלו מקרוב שלא לעשות משתה ושמחה בשמחת־תורה, אף גם ששמחין בשארי ימים וכל ימיהם כחגים, ובעוונותינו הרבים ביזוי כבוד התורה גרם זה, שהתורה מונחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש, ומי יתן ישיב וירחם שבר בית ישראל במהרה בימינו [בכורי יעקב]: (ז) **ונוהגין וכו' נודרים נדבות.** ובימינו המנהג שכל העולים נודרים נדבות לצרכי בית־המדרש ולהחזיק לומדי־תורה: (ח) **וקוראים לאחרים וכו'.** וגם אבל בתוך י"ב חודש (ע) יכול לאכול על סעודת משתה זו: (ט) **כל ספרי־תורה שבהיכל.** אם יש בבית־הכנסת זה רק ספרי־תורה מועטים, אין להביא ספרי־תורה מבית־הכנסת אחרת. ויש מי שמחיר, כי אף שבכל השנה אין להביא ספר־תורה דרך ארעי רק לקביעות, אבל בשמחת־תורה אפילו דרך ארעי שרי [לדוד אמת]: (י) **נהגו להקיף.** יש מקיפין שלש פעמים, ויש שבע פעמים כמו בהושענא רבה, וכל מקום לפי מנהגו [אחרונים]: (יא) **משום שמחה.** כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון, בשורש ט: יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו', (י) ולכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה, כמו שכתוב גבי דוד המלך עליו השלום "מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ד'", וכן כתבו משם האר"י ז"ל, והעידו על האר"י ז"ל שאמר, שהמעלה העליונה שהשיג באה לו על־ידי שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה, וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הספר־תורה בכל כחו: (יב) **להרבות הקרואים.** משום כבוד התורה. ועוד, כדי שיזכו כולם בשמחת התורה. ונוהגין לקרות שנים בפעם אחת או כהן עם כל הכהנים ולוי עם כל הלויים, ויש מפקפקין על זה, ואליה רבה מיישב המנהג. ומכל מקום (יא) נכון הדבר לכתחלה שאחד יברך והשאר יכוונו לצאת בברכתו, או שאחד יברך לפניה ויוציא חבירו ואחד יברך לאחריה ויוציא חבירו, והוא הדין כשקורין גדול עם כל הנערים, הגדול יברך והנערים ישמעו ויצאו בברכתו. כתב החיי־אדם: נכון הדבר שיבחרו עשרה אנשים שישמעו בברכת התורה ויענו אמן, כי נוהגים קלות גדול שאין עשרה ששומעים בקריאת התורה: (יג) **הרבה פעמים.** עד 'מעונה אלהי קדם', אבל משם והלאה אין כופלין, ששם מתחילין לקרות לחתן־תורה [לבוש]. והמנהג, שקודם שקורין חתן־תורה קורין לכל הנערים כדי לחנכם במצות קריאת התורה מ'ולדן אמר' עד 'מעונה', וכן כתב מהרי"ל: (יד) **וקורין להם פרשת 'המלאך הגואל'.** בלבוש כתב שמברכין אותם

שער הציון

(ד) מגן־אברהם בשם מהרי"ק: (ה) ולכאורה הוא הדין דמותר לספק כף אל כף נמי [א"א]: (ו) ואפשר במיני נפט וזפת גם־כן אסור [פמ"ג]: (ז) חיי־אדם: (מ) אליה רבה בשם ראב"ח: (ע) ביכורי־יעקב: (י) שם. וסיים שם, שאל יאמר האדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני העם כאחד הרקים, שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול שהשיב לה דוד המלך עליו השלום "ונקלותי עוד מזאת וגו'": (יא) פרי־מגדים וש"א. עוד כתבו, שמהנכון שחמשה קרואים יהיו מתחלה אחד אחד כדין יום־טוב:

תרגום: 1 אבק שריפה.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס : 298 הודפס ע"י אוצר החכמה

הלכות חנוכה סימן תרסט תרע

בספר־תורה (טו) הנדרים שבתורה, וכל מקום לפי מנהגו. עוד נהגו לסיים התורה (טז) אף על קטן העולה, אף־על־גב דיש אומרים דדוקא תלמיד־חכם צריך לסיים (מרדכי הגהות קטנות), בזמן הזה שהחזן קורא אין לחוש (ד"ע). במקום שאין להם רק שני ספרי־תורה, קורין בראשונה 'וזאת הברכה' ובשניה 'בראשית', *וחוזרין ולוקחין הראשונה לענינו של יום. וכן עושין כל מקום דבעינן שלשה ספרי־תורה ואין להם רק (יז) שתים (מצא כתוב):

הלכות חנוכה

תרע דברים האסורים והמותרים בחנוכה, ובו ג' סעיפים:

א א[א]בכ"ה בכסלו (א) (מתחילין) שמונת ימי (ה) [ה] חנוכה, (ב) ואסורים בהספד ותענית, [2]אבל מותרין בעשיית מלאכה. [1]ונוהגות (ג) [ג] (ג) הנשים שלא לעשות מלאכה (ד) בעוד שהנרות

א בר"ת שבת כ"א ב טור מברייתא דלעיל שעשאום יום־טוב בהלל והודאה ג כדי שיהא להם היכר שאסור להשתמש לאורן

באר היטב

ואולי שראה הבחיי בימיו שנוהגין ריקות והוללות, ע"כ:

(ה) **חנוכה.** עיין באחרונים, ועיין ביד־אהרן פלפול עצום וחריף:

(ג) **הנשים.** רוקא נשים, לפי שנעשה הנס על ידיהם, מט"מ. ובמהרי"ל כתב: קבלה בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ופי' במ"צ כל זמן שנרות של בהכ"נ דולקות והוא עד חצות, ובמקום שנהגו איסור כל היום אין להקל להם, טור וב"ח ומ"צ. וכש"ג כתב שיש לבטל מנהגם ודי ביום ראשון ושמיני, וכ"מ במהרי"ל, עמ"א. ועיין ט"ז ס"ק ב, בתשובת חכם צבי סימן פט דחה דבריו, ע"ש. וכתב

שערי תשובה

על פסוק דדיה ירווך בכל עת, מה דד הזה כו' כך ד"ת כו', עיין בעירובין דף נד, והוא אמת לענ"ד. ומידי ראיתי שם הרגשתי עוד בט"ס אשר שם בחרוז 'נצח יונטעו לחיי עולם ונופש', והוא ט"ס לענ"ד וצ"ל 'נצר מטעי לחיי' כו' והוא ע"ש מ"ש כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כו' נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

[ה] **חנוכה.** עיין בנ"ב מ"ת סימן קלז בישוב דברי הב"ח שכתב שהפך־שמן מצאו שהיה מוקף צמיד־פתיל, והקשו עליו דמוכח דטמא בהיסט, והוא ז"ל השיב ששיטת רש"י בשבת דף פה כהב"ח, ועיין שם בתוס' שהקשו על רש"י ועיין בתוס' שם דף פה, ועיין במור וקציעה הארוך ג"כ בזה, ועיין בדברי אא"ז בבכור־שור בשבת מ"ש בזה על דברי הרא"מ, ועיין בשו"ת שער־אפרים סימן מא ובח"צ סימן פז ובפני־אריה סימן מ, ועיין בא"ר שהשיג על המפורש במגילת תענית שחיפם בעץ היינו בדיל כמ"ש רש"י בע"ז כו', וכבר קדמו בשער־אפרים, ע"ש. ואני בפרישתי לפסיקתא רבתי בפסקא דחנוכה כתבתי ליישב עפ"י מאי דקיי"ל דחיפוי כלים שהורים אפילו חיפוי של מתכות ואדרבא הכלי בטל לגביה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' כלים, ואע"ג דהרמב"ם לענין כלי־עץ שיש לו בית־קיבול מיירי נראה שאין לחלק בין כלי־עץ שיש לו בית־קיבול אעפ"י שהוא מקבל טומאה נטהר ע"י החיפוי כמו־כן בשני מיני מתכות כללא הוא דחיפוי כלים טהורים, ע"ש. ועיין בסוף חגיגה בזה: [ג] **הנשים.** עבה"ט. וע"ש בח"צ שסובר שיש למחות בידם כשנוהגים שלא לעשות כי הבטלה עבירה היא כו', ולא דמי לר"ח דאיקרי מועד ויש בו קרבן מוסף, ע"ש. ומ"ש בבה"ט בשם ב"ח לענין תענית ערב חנוכה עיין לקמן סימן תרפו במג"א שם, ועיין בשו"ת שער־אפרים סימן מג שהסכים לדינא להב"ח לאסור בתענית דלפני חנוכה. ועיין בשו"ת הר־הכרמל סימן י באחד שהתענה כמה שנים בערב חנוכה הוי נדר בטעות כו', ולענ"ד אין להקל בזה כיון שאפשר בהתרה ע"י חרטה שאלו היה יודע שיש חשש איסור בזה לא היה מתענה היום. ועיין פר"י שכתב שמותר לגזור ת"צ אף במקום שנהגו שלא להתענות ערב חנוכה, ויש מי שחולק, ע"ש:

משנה ברורה

על־פי פסוק 'המלאך הגואל'. וכתב באליה רבה דמברכים אותם קודם ברכה אחרונה שלהם, וכן המנהג: **(טו) הנדרים שבתורה.** הם (יג) הפרשיות שרגילין למכרן בכל השנה בפני עצמן ונודרין עליהן, כגון פרשת 'ויתן לך', פרשת 'המלאך', פרשת 'ויכולו', פרשת 'ברכך', פרשת 'מה טובו', שאלו נקראו נדרים, וכן משמע במגן־אברהם סימן רפב. ובימינו המנהג לקרות ג' גברי בפרשת 'וזאת הברכה', וצריכין לומר קדיש אחר הקריאה, ואין סומכין על הקדיש שאחר 'עלינו' משום דהוי הפסק [דה"ח]: **(טז) אף על קטן.** אף דכתבנו לעיל בסעיף־קטן א דראוי שיהיה המסיים מוכתר בתורה או על־כל־פנים אחד מחשובי הקהל, אבל מעיקר הדין גם קטן יכול לסיים. ועיין לעיל בסימן רפב סעיף ג ובברכי־יוסף שם: **(יז) שתים.** ואין נוהגין לעלות לדוכן מפני דשכיחי שכרות [לבוש]. ובאליה רבה כתב שבפראג נוהגין לעלות במוסף ויש עולין בשחרית, וכל מקום לפי מנהגו, ויזהרו שלא ישתו:

ביאור הלכה

* וחוזרין ולוקחין הראשונה וכו'. דוקא אם כבר נגללת למקום הזה, שלא יצטרכו הצבור להמתין, אבל בלאו הכי יותר טוב לגלול אותה שכבר מונחת ולא לעבור על המצוות וליקח ראשונה [חמד משה]:

א **(א) מתחילין שמונת ימי חנוכה.** כי בבית שני, (ה) כשמלכו מלכי רשעה, גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני. וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, בכ"ה בכסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה נס והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו הימים האלו, שתחלתן כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, (ג) להראות ולגלות הנס, והוא מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה. וימים אלו הן הנקראים חנוכה, רוצה לומר: חנו כ"ה, שביום כ"ה חנו מאויביהם. ומפני שהן ימי שמחה והלל, לכך אסור בהן ההספד והתענית. (ג) נוהגין העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, (ד) ויש טעם לזה: **(ב) ואסורים בהספד ותענית.** עיין לקמן סימן תרפו סעיף א במשנה ברורה: **(ג) הנשים.** דוקא נשים (ה) לפי שנעשה נס על ידיהם, כדלקמיה בסעיף ב בהג"ה. (ו) ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה: **(ד) בעוד שהנרות דולקות.** בביתו,

שער הציון

(יג) ביכורי־יעקב, ולאפוקי שלא נטעה שהוא פרשת מטות, עיין שם: (ה) רמב"ם: (ג) שם: (ג) מגן־אברהם: (ד) עיין בפרי־מגדים: (ה) מגן־אברהם בשם מטה־משה: (ו) אליה רבה בשם מהרי"ל:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

קובץ מראה מקומות

פרק לולב וערבה

נערך ע״י

הרב יונתן בלויא שליט״א

ראש כולל אלול

דביהמ״ד בני ברוך בלייקוואד

פרק לולב וערבה

מ״ב:

במשנה, ומלמדין אותו לומר כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה. ופרש״י, שלא יהיה גזל, עיי״ש. ואע״ג דגזל ולא נתייאש הבעלים שניהם אין יכולים להקדיש ואיך יכול להקנותו בשעה שאינו ברשותו, כ׳ **השאגת ארי׳** (סי׳ כ״ג) דלגזלן עצמו יכול להקנות, וכ״כ אבנ״מ. ולפי״ז מקנהו כאן למי שהלולב מגיע לידו.

במתני׳ מבואר שהיה תנאי בביהמ״ק שאחד לא יטול לולב שאינו שלו. יש מח׳ ראשונים אם התנאי של לכם דממעט לולב שאול וגזול נאמר במקדש כל שבעת ימי סוכות, **דלתוס׳** (דף כ״ט:) נוהגים כל פסולים במשך כל שבעת הימים, כיון דכל ימים במקדש הוי מצוה מה״ת, ואף לכם נוהג. **אבל רמב״ן** במלחמות (כט:) חולק וס״ל דאין נוהג אפילו ביום ראשון לכם במקדש.

תוד״ה והשמחה בא״ד, וא״ת זימנין דאינם נאכלין כל ח׳ כגון שחל י״ט ראשון דסוכות באחד בשבת ויום שמיני בא׳ בשבת. ועיין **במהרש״א** דכוונת תוס׳ להקשות שהרי ביום השמיני אין חיוב שמחה שכן לא נתרבה אלא לילו של שמיני כדאי׳ בפסחים (דף ע״א) וכיון כשחל היום השמיני באי׳ בשבת א״א לקיים מצות שמחה, נמצא באופן זה בטל שמחה כל שמונה, וכ׳ שם דזה רק לרש״י בפסחים דרק בליל שמנ״ע יש שמחה ולא ביום א״ש קו׳ תוס׳, אבל תוס׳ שם ס״ל דיש שמחה ג״כ ביום שמנ״ע, וא״כ ל״ק קו׳ תוס׳. **והק׳ מהרש״א** דא״כ יש סתירה בין שני התוס׳, וג״כ בין שיטת רש״י יש סתירה. ועיין ערל״נ (דף מ״ח) דמחלק בין אכילה למצות זביחה, וכידוע המכתב שכתב החזו״א לאבי עזרי בסוף ספר אבי עזרי, ועיי״ש שמפלפל בזה. ועיין מהרש״ל כאן שפי׳ בע״א מפני מה לא הוק׳ תוס׳ מכל מוצ״ש.

מקו׳ מהרש״א משמע דיש חיוב רק פעם א׳ לאכול כל יום בשר לקיים שמחה, דאל״כ דיש חיוב לאכול בין ביום ובין בלילה א״כ לא מסתבר מש״כ מהרש״א דמתקיים עכ״פ לענין ימים, דסוף סוף נחסר שמחה של לילות, ועיין חזו״א (סי׳ קכ״ט) דנסתפק אם כל יום יש שני חיובים לאכול בשר אחד ביום ואחד בלילה.

במתני׳, יו״ט הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין לולביהן להר הבית. עיין שו״ת **אגרות משה** (יור״ד ח״ד סי׳ ס״ג אות ח׳) שהק׳ מדוע מוליכין לולביהן להר הבית ולא נטל כ״א לולב בבהכ״נ הרגיל להתפלל בו, ואין צריך ללמדן שכל מי שיביא לולבו בידו הרי הוא שלו, וכ׳ שכל העם בירושלים צריך לבוא למקדש לקיים מצות לולב שבמקדש, **שחוץ** ממצות לולב של יום הראשון שישנה בגבולין, יש במקדש מצות נטילה ז׳ ימים שחל גם על יום ראשון, ואי״ז רק הוספה ליטול במקדש עוד ששה ימים, אלא שהוא מצוה חדשה שנצטוו אלו הנמצאים במקדש לשמוח עם לולב ז׳ ימים, ומצות נטילת לולב ביום ראשון אין שייך לשמחה, שכן לענין שמחה אין חילוק בין יום א׳ ליום ז׳ שכולם חייבים בשמחה אלא מצוה מיוחד לשמוח במקדש עם לולב, ולכן כולם רצו לבוא למקדש לקיים מצוה של שמחה בלולב

מלבד עצם נטילתה. וכ׳ שיש **ט״ס בר״מ** שכ׳ שכל ירושלים דינה כמקדש ומצוה ליטול כל ז׳ מדאו׳, שא״כ למה באו לביהמ״ק, היה להם ליטול בבהכ״נ שבירושלים.

אבל **רבינו מנוח** (לולב פ״ז פי״ג) כ׳ לרמב״ם כל ירושלים נכלל במקדש, וכך נקטו ג״כ כל גדולי האחרונים.

בעיקר דיון של אגרות משה דנו בו **אחרונים** אם מצות נטילת לולב ביום ראשון מחוץ למקדש זהו אותו מצוה של נטילת לולב במקדש, אלא במקדש נמשך מצות זו כל שבעת ימי החג, וחוץ למקדש נוהג זה רק ביום הראשון, או שמצות נטילת לולב במקדש **שונה** במהות ממצות נטילה לחוץ מקדש, ולפ״ז מי שנטל לולב ביום ראשון חוץ למקדש לא יצא נטילת לולב במקדש ועליו **לשוב** ליטול עם לולב במקדש, ועיין באריכות **הגרי״פ פערלא** על רס״ג (עשה נ״ב-נ״ג), ועיין עמק ברכה (עמוד צ״ב).

רד״ה והשמחה כ׳ דמקיים המצוה רק באכילת בשר דאמרינן פסחים (ע״א.) דבזה״ז מקיים ע״י **יין** הוא דרבנן [תוס׳ מוע״ק (י״ד. ד״ה עשה)], ותוד״ה לולב כאן כתב דמצוה מתקיים **בכל מיני** שמחה אלא עיקר מצוה ע״י שלמים. עיין ר״מ (הל׳ יו״ט פ״ו, הי״ז-י״ח), שאג״א (סי׳ ס״ה) ומנחת ברוך (סי׳ ע״ז).

רד״ה החליל כ׳ מצות שמחת בית שואבה לכבוד שאיבת ניסוך המים והוא מדרבנן, **ולדעת הר״מ** אין מצוה זו **שייכות** לשאיבת המים אלא היא מצות שמחה ברגל כמו שכ׳ ושמחתם לפני ה׳ אלקיכם שבעת ימים, והיא מצוה מה״ת, ועיין סהמ״צ (מצוה נ״ד) ור״מ הל׳ לולב (פ״ח הי״ב), ועיין **גרי״פ פערלא** על רס״ג (ח״ג סי׳ ה׳).

גמ׳, אמאי מדוע נטילת לולב בחוה״מ אין דוחה שבת. וכ׳ הריטב״א דקאי אנטילת לולב במקדש שמצינו מה״ת במשך כל ז׳, אבל בגבולין שנטילת לולב בחוה״מ מדרבנן מובן מדוע אין נוטלין בשבת בחוה״מ כיון שהוא אסור מדרבנן, וכ״כ **רש״י** (ד״ה טלטול) בקיצור כמו ריטב״א.

גמ׳ אמאי. וכ׳ ערל״נ כיון דאיסור מוקצה אינו סייג למצוה דאו׳ אלא תיקון בעלמא שלא יהא מעשה שבת כמעשה חול או כדי שינוח לגמרי, עיין ר״מ שבת (פכ״ד הי״ב) אין רשות לחכמים לעקור.

וע״ז תי׳ גמ׳ גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד והוא סייג שלא יעבור על איסורי תורה, ועיין רש״י במס׳ ביצה (דף י״ב. ד״ה ליפלגי) דגם איסור מוקצה הוא סייג משום הוצאה, וכ״כ הראב״ד על הר״מ (פכ״ד מהל׳ שבת הי״ב-י״ג).

בקו׳ הגמ׳ אמאי טלטול מוקצה בעלמא. תוס׳ פי׳ דיש כאן איסורי מוקצה דאין עשוי כעין כלי. אבל הדאורייתא אמרו לדחותו. **אבל הריטב״א** פי׳ דחכמים **לא אסרו** לטלטל דבר שאדם נצרך לו וראוי לו לשבת, ולולב ראוי מה״ת ואין בכלל איסור מוקצה, ועיין רש״י (מ״ב. ד״ה קמ״ל) דיש ללולב תורת כלי.

בקו' גמ' שהוא רק על שבת במקדש בתוך המועד אע"ג דגם ביו"ט אסור לטלטל מוקצה אבל ברור דא"א לבטל מצות לולב ביו"ט ראשון אפי' התחיל ביום חול מחמת איסור זה, שהרי התורה ציותה **בפירוש** ולקחתם ביום הראשון, ודבר שהתורה התירה בפירוש אין כח לחז"ל לאסרו, **ועיין ט"ז** או"ח (תקפ"ח י"א), ויור"ד (קי"ז י"א). ולפיכך הקו' גם רק על שבת שבתוך החג דאין דין מפורש בתורה, ועיין ערל"נ שכ"כ, וכ' שם דאע"פ דאין שבעה ימים בלא שבת בתוכו, **זה לא נקרא שהוא בפירוש**, שגם שבת בתוך מועד יהא נדחית מפני לולב שהרי ניתן להעמיד שבעת ימים כגון שיו"ט ראשון חל בשבת ואז לא אסרו חכמים ליטול בשבת, וא"כ אסרו חז"ל שבת חוה"מ, ועיין **ערל"נ** בתוד"ה אינהו שהאריך בזה.

דף מג.

גזירה שמא יעבירנו. ואע"ג דאין שבות במקדש, כ' המאירי זה רק בדברים השייכים למקדש, אבל נטילת לולב במקדש אינו מצרכי עבודה, וזה לא **כרש"י** ר"ה (כ"ט ד"ה גזירה).

רד"ה ויעבירנו, כגון מונח בכרמלית. ודוקא במוציא לר"ה פטור כשלא היתה עקירה בחיוב, אבל מעביר ד"א בר"ה **כ' פורת יוסף** ברש"י דחייב אפי' כשלא היתה עקירה בחיוב או שלא היתה ע"מ להוציא. וכתב כפות תמרים ליישב קו' תוס' (ד"ה ויעבירנו), מ"ש ד"א, דכיון דבהעברת ד"א בר"ה **לא למדוה ממשכן** אלא היא **הלמ"מ** כמבואר בשבת (צ"ו:) חייב ואפי' בעקירה ראשונה לא היתה ע"מ להעביר ד"א בר"ה.

אבל יל"פ ברש"י הנ"ל שבהעברה בר"ה יעמוד לפוש קודם שיגיע לבקי, ואז יעקור ע"מ להוציא ויתחייב ד"א בר"ה. אך בהוצאה אם לא יעמוד לפוש בר"ה לא יתחייב, ועיין רש"ש כאן [ועיין תוס' עירובין ל"ב: ד"ה דאילו, וגליון הש"ס כאן].

רד"ה ללמוד (לעיל מ"ב:) **פירש שהולך ללמוד ברכתו**. ואחרונים הקשו דהוי"ל לאסור אכילת **כזית מצה** ביו"ט ראשון של פסח שחל בשבת, גזירה שמא ילך ללמוד **ברכתו** ויעבור ד"א (ועיין בשו"ת שו"מ רביעא ח"א סי' ה').

עיין תוס' מגילה (ד: ד"ה ויעבירנה) מדוע מותר למול תינוק בשבת ולא גזרו שמא יעבור תינוק או איזמל בר"ה ע"ש. ועי"ש מש"כ **מאירי** כיון שהתורה התיר מילה בשבת לא החמירו כשהתורה התירה **להדיא** משא"כ לולב ושופר לא נכתב לעשות בשבת מפורש.

גמ', שמא יטלנו בידו ללמוד. כ' הפנ"י (מ"ג:) שזה נצרך רק בשופר ומגילה שמצוותו יכול להתקיים בכל מקום, משא"כ בלולב שמצותו הוא נטילה מה"ת רק במקדש, יכול היה רבה לומר שהחשש הוא שמא יעבירנו דרך ר"ה להביאו במקדש וכ"כ הריטב"א כאן דגירסתו הוא שמא יעבירנו ד"א בר"ה, ולא גריס וילך אצל בקי ללמוד.

עבר ונטל לולב בשבת. דעת דו"ח **רע"א** (מערכה ח') **וחכמת שלמה** (או"ח סי' תקפ"ח ס"ה) דקיים המצוה דאף דחז"ל אסרו כן בשבת מ"מ לא ביטל המצוה מה"ת, וברכותיו שבירך לאו לבטלה. אבל **בביאור הגר"א** (או"ח סי' רל"ה ס"ג) ס"ל דחכמים עקרו לגמרי המצוה, וא"כ צריך לברך שהחיינו

למחר, ויש שס״ל דאם התחיל לתקוע בשבת עליו לסיים התקיעות כדי להשלים המצוה דהאיסור דרבנן כבר עבר, ועיין חכמת שלמה הנ״ל.

גמ׳, אי הכי יום ראשון נמי. ופי׳ **הערל״נ** דא״א לפרש הקו׳ מדוע לא גזרו מצות לולב במקדש אפי׳ כשחל ביום ראשון ובין אם חל בתוך המועד, כיון דכ׳ ושמחתם שבעת ימים ה״ז כאילו יש פסוק מפורש דלולב ניטל במקדש כל שבעה כולל שבת, וא״א לחז״ל לבטל זה, אלא קו׳ גמ׳ דהול״ל חז״ל להתיר אפי׳ כשחל שאר ימים בשבת, דבמקדש אין חילוק וכל ימים חייבים מה״ת.

גמ׳, הא תקינו ליה רבנן בביתו. והריטב״א מוסיף דעיקר חשש לולב הוא שמא יעבירו דרך ר״ה למקדש, ולאחר תקנה שיטול כ״א לולב בביתו ולא במקדש, בטל חשש שמא יעבירו.

תוד״ה הא, הק׳ מדוע עקרו חז״ל בשבת בתוך מועד יתקנו גם במקרה זה שיטול בבית יהיה זכורים לא לטלטל בר״ה, ותי׳ **בעה״מ** (כ״א. בדפי׳ הרי״ף) שדוקא ביום ראשון שחל בשבת תיקנו חז״ל שיטול לולב בבית, שכן ביו״ט ראשון חיוב לולב מה״ת בכ״מ בין במקדש ובין בגבולין, נמצא שגם בבית מקיימים מ״ע דאו׳, משא״כ בשאר ימי החג אין חייבים מה״ת בלולב רק במקדש בלבד, לא רצו חז״ל לתקן שבשבת בתוך החג יטלו לולב בבית (ועיין ערל״נ). ועיין **גרי״פ פערלא** (עשה נ״ב – נ״ג) דמדייק מדבריו דביום ראשון אין מצוה מיוחד במקדש מלבד הגבולין, וכ״כ עמק ברכה (עמוד צ״ב), ועיין אמרי ברוך על טו״א (ר״ה ל.) ומשנת יעב״ץ (סי׳ ס״ח), ועיין גרי״פ פערלא הנ״ל דתוס׳ ס״ל מי שנטל ביום א׳ בגבולין **עדיין** יש מצוה במקדש.

תוד״ה הא, הק׳ דא״כ בשאר ימים, וצ״ע דמצותו הוא במקדש ולא מקיים שום מצוה כשנוטל בביתו, ובשאר ימים ליכא מצוה בגבולין, אם לא נימא שתוס׳ ס״ל **כשי׳ הר״מ** פיהמ״ש (דף מ״א.) דמקדש כולל גם ירושלים, ועיין על״נ, וזה לא כמו שהבאתי לעיל מהאגרות משה דיש ט״ס ברמב״ם.

תוד״ה הא, ועיין לעיל שהבאתי הבעה״מ דל״ש בשאר ימים לתקן בביתו, ומה דבמשנה תקינו בביתו אף דעקרו בזה מצות מקדש, צ״ל דאה״נ משום סכנה תקינו שיקיימו רק מצות גבולין, אבל בשאר ימים מה ענין ליטול בביתו, ועיין **בעה״מ** דהכריח מזה כיון דתקינו בביתו דליכא מצוה כלל במקדש ביום ראשון רק תשלום שבעת ימים, ומשמע דס״ל דאם היה מצוה היה חיוב על כל אחד להכנס ולא היו מתקנים לעקור מצות מקדש, ועיין **קה״י סוכה** (סי׳ כ״ח) דכ׳ דביום ראשון דתקינו ליטול בביתו לא חשיבא כלל עקירה של מצות מקדש, דהמצוה אינו להכנס למקדש וליטול, רק מי שבמקדש מתחייב ליטול, ותקנו שלא יבואו למקדש, והמצוה יתקיים ע״י כהנים שהם בעזרה, אבל מבעה״מ משמע דליכא מצוה כלל במיוחד במקדש.

תוד״ה אינהו כ׳ דשופר בזמן שביהמ״ק קיים החמירו שלא לתקוע במדינה דאיכא מעשה חכמה. **וכ׳ מג״א** (סי׳ תקפ״ח סק״ד) דכיון דיש מעשה חכמה יש לחשוש שמא יתקן כלי שיר מלבד החשש שמא יעבירנו, וע״כ החמיר בו יותר מלולב, דאין בו רק חשש שמא יעבירנו, אבל **הכפות תמרים** כ׳ כיון דאיכא חכמה יש יותר חשש דילך אצל חכם ללמוד סדר תקיעות ויעבירנו ד״א, אבל לאחר חורבן גם באי״י אין לולב ניטל ביום ראשון בשבת.

תוד״ה אינהו כ׳ לאחר חורבן הקילו בשופר ולא בלולב כלל בשופר לעלות זכרונם, ועיין ר״ה (ט״ז.) כדי שיעלה זכרונכם לפני.

בא״ד ועוד, הוא תי׳ נוסף על קו׳ א׳, ועיין הגהות הר״ש מדעסוי.

גמ׳, יום ראשון דוחה אפי׳ שבת, וכבר הבאתי הגרי״פ פערלא על רס״ג (עשין נ״ד – נ״ג) ועמק ברכה (עמוד צ״ד), שחוקר אם ביום ראשון ישנו מצוה מיוחדת ליטול לולב במקדש מדין ושמחתם לפני ה׳, מלבד המצוה הכללית, ולפי״ז מי שנטל ביום ראשון בגבולין, עדיין יש מצוה ליטלו במקדש ביום זה, ועי״ש שהק׳ הגרי״פ דהו״ל למוני המצות למנות אותו בשני מצות, או שמא היום הראשון ליטול בכל מקום שהוא, ואין חיוב מיוחד במקדש.

גמ׳, ולקחתם שתהא לקיחה לכאו״א. עיין **כפות תמרים** שהק׳ מדוע צריך ללמוד מקרא שתהא לקיחה לכאו״א, הרי דבר מובן מעצמו שמצוה שבגופו א״א לקיים ע״י שליח, ועיין ערל״נ לעיל (מ״א:) שתי׳ דלא בא הכתוב לומר שלא תועיל שליחות אלא סד״א שלולב הוא **כקרבן ציבור** שב״ד נוטלים עבור כל ישראל, קמ״ל דהוא על כל או״א, וכ״כ מאירי שם.

רד״ה למכשירי ואף לקוצץ מן המחובר. וכ׳ הצל״ח שבת (קל״א.) הוכיח מכאן דא״א לצאת ידי״ח ד׳ מינים כשהם **מחוברים** לקרקע דאל״כ אין קציצה מכשירי מצוה ועי״ש, ועיין בזה פמ״ג (סו״ס תרנ״ג), ורש״ש (לעיל מ״ב.) וביכורי יעקב (סי׳ תרנ״א סק״ל).

רד״ה למכשירי. ומש״כ ״ולאוגדו״ היינו אליבא דר׳ יהודה דלולב צריך אגד, דלמ״ד דא״צ אגד אע״ג דיש מצוה בודאי אינו דוחה שבת כיון שאינו מעכב המצוה, וכ״כ על״נ.

מג:

תוד״ה תשבו. ועיין ערל״נ דבמילואים יפרש תשבו אין הכוונה ישיבה ממש אלא לשון עכבה בלבד.

גמ׳, ערבה ביום שביעי מ״ט דחי כמו בלולב, בטלו שבת בתוך החג שמא יעבירנו ד״א, גם בערבה יש חשש שמא יעבירנו, ומן הראוי לגזור בערבה לא תדחה שבת, אפי׳ כשחל יום ז׳ בשבת, דבערבה אין חשיבות ליום ז׳ יותר משאר ימים, משא״כ בלולב, המצוה יום ראשון חשובה יותר ממצות נטילה בשאר ימים דחייב אפי׳ בגבולין ולא רק במקדש, וכ׳ תורא״ש דבעמוד א׳ יש עוד חשש שמא ילך לחכם ללמוד, זה קיים ג״כ בערבה ללמוד ברכתה [ועיין **פנ״י** שהק׳ דבערבה אין נענועים ואין ברכה ומה הקשה הגמ׳], ויש ג״כ חשש שמא יעבירנו דכיון דמצות ערבה במקדש א״כ יביאנה שם דרך ר״ה, ועיין בריטב״א שכך מפרש קו׳ גמ׳ דהו״ל דגזרינן בערבה משום דרבה [ועיין ערל״נ שפי׳ קו׳ גמ׳ בע״א].

גמ׳, ערבה שלוחי ב״ד. ורש״י ד״ה שלוחי פי׳ רק **הכהנים** מקיפים מזבח, ופשטות הכוונה הוא כיון דחייבים להיכנס לשטח העזרה בין האולם ולמזבח הוא מקום שאסור בו הכניסה לזרים, וכ״כ תוס׳, וכ״כ רש״י (ד״ה והביאום) דישראל לא נכנס בין אולם ולמזבח. ועיין **או״ז** (ח״ב הל׳ סוכה סי׳ שט״ו) דאף **לישראל** מותר ליכנס בין אולם למזבח לצורך הקפה, אבל הריטב״א והר״ן סוברים שכל ישראל היו נוטלים ומנענעים את ערבה בעזרה שלא בין אולם למזבח, אלא שבנוסף לכך הכהנים היו מקיפים בה את המזבח, וכיון ששלוחי ב״ד מייתי אתו ונוטלים לפני ב״ד אין מקום לגזירת רבה, משא״כ לולב כל אחד מביא מביתו יש חשש רבה.

רד״ה שלוחי ב״ד. עיין מהרש״א שהסברא שיש צורך לפרסם שמצות ערבה מה״ת עדיין קיימת למסקנא, אלא שאין היא עיקר הטעם לכך שערבה דוחה שבת, ומהרש״א כ׳ דלהכי לא אמר **״אלא״.**

רד״ה לא לאו מוכחא מילתא וא״כ לא יתפרסם שמצות ערבה במקדש מה״ת וכאמור לעיל ממהרש״א, דגם **למסקנא** הגמ׳ חכמים ראו צורך לפרסם שמצות ערבה מה״ת.

גמ׳, ערבה שלוחי ב״ד. מהרש״א פי׳ למסקנא נשאר ג״כ הטעם כדי לפרסמה, וכ״כ הר״מ (פ״ז הל׳ לולב הכ״א) וז״ל, זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה, עכ״ל, ועיין בספר השלמה שכ׳ ממש כמו דברי מהרש״א דלמסקנא נשאר הטעם פרסום.

קו׳ גמ׳ א״ה שאין טעם לגזור ולבטל ערבה ביום השביעי שחל בשבת גם בזה״ז לידחי ערבה ביום ז׳ שבת.

רד״ה האידנא נמי, רש״י פירש **לשיטתיה** שרק ינטלו ע״י שלוחי ב״ד של כהנים, ועיין ר״ן בשם רש״י, והק׳ ריטב״א דכיון דחפצים שאינם כלי כגון ענפים או אבנים הם מוקצה ואסורים בטלטול, א״כ כיצד רצה הגמ׳ שמנהג ערבה בזה״ז ידחה שבת כיון דאי״ז מה״ת, א״כ אינו בדין שידחה מפניו האיסור מוקצה, וע״ז כ׳ כיון דיש צורך לפרסם דמצות ערבה במקדש מה״ת אין לחוש כאן למוקצה, ועיין ערל״נ מה שכ׳ ברש״י כאן.

גמ׳, בר הדיא אמר לא איקלע. וכ׳ הריטב״א דכיון דערבה בזה״ז אין בה אפ׳ מצוה דרבנן אלא מנהג בלבד, ועיין שם וברי״ן.

ועיין **בשו״ע או״ח** (סי׳ תכ״ח) עם ביאור הלכה.

גמ׳, ערבה בנטילה. עיין רש״י להלן (ד״ה והביאום) שהכהנים לוקחים ערבות בידיהם **ומנענעים אותן** ואח״כ מקיפין המזבח ברגליהם ולאח״כ זוקפין ערבות בצידי המזבח כמבואר להלן מ״ה, וגמ׳ אומר דלמא בזקיפה רק העמדת ערבות בצידי מזבח כמבואר במתני׳ (מ״ה.), אבל שי׳ הרמב״ם הלכות לולב (פ״ז, כ״א-כ״ג) שלמ״ד בנטילה, **קודם** היתה זקיפה ואח״כ נטילה.

גמ׳, מאי לאו בערבה. הרי בזה״ז נוטלין הערבה, וכ׳ תוס׳ (דף מ״ה. ד״ה זוקפן) לפי״ז המשנה להלן אינו לפי הסדר, שכ׳ שם בתחלה זוקפין ואח״כ מקיפן, ולאביי הסדר מתחילה מקיף ואח״כ זוקף, ועי״ש דף מ״ה על תוד״ה זוקפין בערל״נ.

גמ׳, לא בלולב. ולפי״ז לאחר זקיפת ערבות הכהנים נטלו לולב ומהלכים סביב הערבות הזקופות, וא״כ התנא מתאר סדר עשייתה לקמן דף מ״ה על סדר מתחילה בערבה בזקיפה ואח״כ עם **לולב** היה היקף סיבוב מזבח.

גמ׳, והטמינום תחת אבנים מחמת איסור טלטול אבנים שהם מוקצה, וכ׳ מהרש״א דפשוט דלולב במקדש דוחה איסור דרבנן של מוקצה, משא״כ כאן לא היו מטלטלין אבנים מעל ערבות. וכ׳ מהרש״א דלא התירו טלטול מוקצה ללולב אלא כשא״א לעשות אותו מער״ש, ודוקא לולב א״א לאסור בשבת משום מוקצה דא״א להסיר אבנים מעל ערבות ער״ש אילו ידעו חכמים כבר מע״ש מה שעשו בייתוסים, וכ׳ ערל״נ דע״י נכרי באמת היה מותר אמירה אלו לצורך מצוה אבל אסור בכניסה בעזרה. וערל״נ

בעצמו פי' דאין כוונת גמ' שטמנו הערבות תחת **אבנים** בעזרה אלא תחת **רצפת** עזרה, ואסור להזיז אותו משום בנין וסתירה, והק' לפי מהרש"א שאי"ז נחשב אפשר לעשותו מבעו"י כיון דחכמים לא ידעו מער"ש מהמעשה, ועי"ש.

רד"ה ע"ה. לרש"י הע"ה לא נהגו כדין כאשר שמטו ערבות מתחת אבנים שעברו על איסור טלטול מוקצה, ועיין ערל"נ דע"ה אחזו ערבות וממילא ננערו אבנם מעליהן, והיתה טלטול מן הצד דמותר לצורך דבר המותר בטלטול כגון ערבות, וכ"כ בשו"ע או"ח (שי"א, ח').

רד"ה והביאום כ' חיבוט מלשון נענוע. וכ"כ רש"י לקמן (דף מ"ד: ד"ה חביט). **אבל הר"מ** (הל' לולב פ"ז, הכ"ב) כ' חיבוט היינו הכאת ערבה ע"ג קרקע או ע"ג כלי פעמיים או שלש, וזהו נטילה של ערבה.

רד"ה והביאום. וזה לא **כר"מ** (פ"ז לולב הכ"ב) דקודם היתה זקיפה ואח"כ נטילה.

גמ', תיובתא לשי' ר' יוסף הסובר שמצות ערבה הוא דזקיפה, **ור' יוסף נחלק על אביי בשני נושאים**, ר' יוסף סבר מצוה ערבה במקדש רק זקיפה ולא נטילה, ועפי"ז מפרש ר' יוסף הילוך כהנים סביב מזבח שכתב מתני' (דף מ"ה.) **עם לולב ולא עם ערבות**, ולרש"י (ד"ה והביאום) נדחו שני הנחות אלו של ר' יוסף, וס"ל לרש"י למסקנא שנוטלים הכהנים ערבות ומנענעים ואח"כ הולך למזבח סביב, ולפי"ז אין טעם למנהגנו היום שאנו מקיפים בכל ימות החג הבימה שעליה התורה בבית הכנסת ולולב בידינו, שכן היקף זה שאנו עושים הוא זכר למה שעשו במקדש, ובמקדש עצמו לא היו מקיפים בלולב וא"כ מדוע אנו עושין זאת.

רש"י בתשו' (סי' קכ"א) הק' **על מנהגנו** מדוע מקיפים בלולב, וכ' דגמ' דוחה רק הוראתו הראשונה של ר' יוסף שערבה אינה ניטלת ויש להם מצוה ורק בזקיפה, אבל הברייתא קתני חיבוט דהוא כוללת גם נענוע ביד, אבל הברייתא אין מדבר בשאלה מה אחזו הכהנים בשעה שהקיפו ברגליהם המזבח והלכה כר' יוסף, שהולך בשיטת ר"א שמקיפים בלולב המזבח.

ומכאן המקור **למנהגנו** שמקיפים הבימה בביהכ"נ בלולב, והרבה ראשונים נוקטים הלכה כמו רש"י בפירושו דתיובתא דגמ' דוחה **שני** הוראות של ר' יוסף, ועיין רמ"א (או"ח תרס"ב), ועיין ביאור הגר"א, **ושו"ע** (תרס"ד ג') **עם מ"ב** (ס"ק ט"ו), ורמ"א (תרס"ד, ז'), ועיין רש"י (מ"ב: ד"ה לולב) שמצותו ערבה להקיף מזבח, וזהו כשיטתו בגמ' ולא כמו שכתב בתשו', ועי"ש לעיל **בערל"נ ושפ"א**.

דף מ"ד.

גמ', א"ל אביי לרבא מ"ש לולב דיש זכר כל שבעה מערבה. **תוס'** (דף מ"ג: ד"ה לא) כ' דערבה בזה"ז זכר למקדש, וא"ש קו' גמ' מ"ש ערבה מלולב כיון דשניהם זכר. אבל אחרונים מדייקים מרש"י (מ"ג: ד"ה האידנא) דמנהג שלנו אחר חורבן **אינו זכר למקדש** אלא **המשך** מנהג נביאים אחרונים מתקופת בית שני, וא"כ קו' גמ' מדוע בלולב יש זכר למקדש שבעה ימים, וערבה אינם עושים כלל זכר למקדש, ועיין **רש"י** (מ"ג: ד"ה מאן ודה"ה אלא) שכ' זכר למקדש ביחס לערבה בזה"ז, אבל שם כוונתו לענין דחיית שבת שהמנהג בזה"ז ידחה שבת כדי שיהא זכר ופרסום דערבה דוחה שבת. ועצם מנהג לשיטתו יסודו מנהג נביאים.

וע"ז **תי' רבא** הואיל ואדם וכו', ולרש"י הנ"ל כוונתו שבערבה א"צ **כלל** זכר מיוחד למקדש, שכן בערבה שבלולב יוצאים גם חובת זכר זה, ומה דאנו חובטים ערבה ביום ז', אינו זכר למקדש אלא מנהג

נביאים, ולשאר ראשונים דערבה זכר למקדש תי׳ רבא דיום ז׳ עשו חז״ל זכר למקדש באופן המובחר ביותר.

גמ׳, א״ל אביי לרבא ההוא וכו׳, וכ׳ רש״י (מ״ד: ד״ה אינה וד״ה אבל) דבעינן מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שמקיים מצות ערבה, וכאשר נוטל ערבה עם לולב אין ניכר אף אם מכוון לצאת שני מצוות.

גמ׳, הואיל ואדם יוצא וכו׳. בפשטות גמ׳ עולה שאם מגביה הלולב ומיניו שתי פעמים יוצא ידי ערבה בזו שבלולב, אלא למעשה לא נוהגים להגביה שתי פעמים, ומוכח דלא נתקנה מצות ערבה בזה״ז אלא ביום שביעי, **ורבינו שמואל** בר נטורנאי מובא **באור זרוע** הל׳ סוכה (שט״ו) הביא מכאן ראיה שאדם יוצא בערבה שבלולב אם הגביהה פעמיים כיון דאביי ורבא שבתראי הן ס״ל כן, ועיין **שפ״א** כאן.

וי״מ שטענת אביי בא להוכיח **לא** כמו שס״ל ר׳ חסדא להלן עמוד ב׳, דאילו היה הלכה כמותו היה העם רגילים לקיים המנהג הערבה ביום שביעי ע״י הגבהת הלולב פעמיים ולא היו טורחים ליטול הערבה בפ״ע, ומאחר שאין אנו עושים כן, מוכח שאנו פוסקים כר׳ אמי שבשום ענין אין יוצאים מצות ערבה ע״י ערבה שבלולב, ועיין שפ״א ואו״ז הנ״ל.

גמ׳, דקא מגבה ליה והדר מגביה, ר׳ אמי להלן עמוד ב׳ ס״ל אפי׳ בשני מעשי נטילה נפרדים אין יוצא חובת ערבה דאין מחשבתו ניכרת כ״כ מתוך מעשיו, ור׳ חסדא ס״ל דאם מגביהים פעם שניה הלולב לשם ערבה יוצא מצות ערבה, שכן מעשה ההגבהה הכפול מוכיח שהאדם מתכוון לקיים שתי המצוות.

גמ׳, דקא מגבה ליה והדר מגביה. והק׳ **שפ״א** למה צריך להגביה שני פעמים כיון דאין שיעור זמן למצוה, בלקיחה א׳ יכול לכוין בתחילה למצות לולב ואח״כ למצות ערבה. וכ׳ דבמצות לקיחה צריך שתהיה **עקירה** כמו דמצינו לענין הוצאה במלאכת שבת, ועוד כ׳ שם שצריך שיהיה ניכר שהוא לשם מצות ערבה, ועי״ש בשפ״א שתי׳ לפי ר׳ שמואל בר נטרונאי, ועיין **מ״ב** (תרס״ד סקכ״א) בשם בכורי יעקב.

גמ׳, אלא אמר ר׳ זביד ערבה דהוא מדרבנן לא עבדינן זכר למקדש, ולדעת רש״י (דף מ״ג: ד״ה לא איקלע) לא עשאו **שום** זכר והכל מנהג **נביאים**, ולדעת תוס׳ (דף מ״ג: ד״ה לא) עשאו זכר יום א׳.

גמ׳, אלא אמר ר׳ זביד. יש ב׳ מהלכים במהלך הפשט דבמקדש שניהם מה״ת, וחילוק רבא נא׳ כלפי מצוות בגבולין, דבלולב אין מיוחד רק למקדש ונוהגת מה״ת גם בגבולין ביום א׳, לפיכך מחמת **חשיבותה** תקנו נטילה בזה״ז כל ז׳ זכר למקדש, אבל ערבה אין חשוב כ״כ כיון דמיוחד רק במקדש ובשאר מקומות אין לו **שורש** מה״ת כלל לא תקינו לה זכר למקדש, וזהו שי׳ **רש״י** דנטילת ערבה בזה״ז ביום ז׳ מנהג נביאים וכ״ה שי׳ רש״י (מ״ג: ד״ה האידנא), וכ״ה מהלך הגמ׳ לרש״י לעיל (מ״ג. ד״ה אלא [הראשון]).

אבל הר״ן והריטב״א לומדים דלולב לא יכלו חז״ל לתקן יום א׳ בלבד זכר למקדש כיון דנוהג יום א׳ בגבולין מה״ת ולא יהא כאן זכר למקדש כלל, ומאחר שאין די ביום א׳ זכר למקדש תקנו חכמים שיטלו בזה״ז כל שבעה, משא״כ בערבה שאינה ניטלת **כלל** בגבולין מה״ת די לתקן שיטלוה יום שבעה בלבד **זכר** למקדש והם למדו דערבה הוא **זכר** למקדש. ועיין **ר״מ** (הל׳ לולב פ״ז הכ״ב) **והה״מ** שם לפשט אחר.

גמ׳, אר״ל כהנים בעלי מומין נכנסין, תוס׳ (ד״ה אמר) כ׳ דאיסור זה **מדרבנן** ולא מה״ת, ואיסור דרבנן נדחה מפני מ״ע דאו׳, **אבל הר״מ** (סה״מ ל״ת. ס״ט) כ׳ דאיסור בעלי מומין בין אולם למזבח מן התורה. **וכ׳ אחרונים** לשיטתו שר״ל מתיר כניסתם משום עשה דוחה ל״ת, ועשה דערבה דוחה איסור כניסה.

תוד״ה א״ל כ׳ דזרים אסור גם לפי ר״ל, וריטב״א הוסיף דאיסור על הזרים ליכנס הוא **מה״ת** ואין נדחה מפני ערבה, ודעת **או״ז** (הל׳ סוכה שט״ו) דלר״ל מותר **אפי׳ לזרים,** שזר שוה לבעל מום בענין זה, ולשיטתו זהו **המקור למנהגנו כיום** שכל ישראל ולאו דוקא כהנים מקיפים בחג הסוכות את הבימה שעליה ס״ת, ועיין **ביאורי הגר״א** (או״ח תר״ס א׳).

גמ׳, מי אמרה בנטילה. וא״כ חובה זו על כל הכהנים לקיים המצוה, ובפרט לרש״י דהיינו **נענועים,** וא״כ המצוה ליטול ביד ולסובב המזבח, דילמא בזקיפה ואין מוטלת על כל כהן בפנ״ע חובת גברא, אלא חובת ציבור לסדר שיזקפו ערבות בצד המזבח, ואין הכרח שיעשה זאת בעלי מומין. **ותוס׳** (ד״ה אמר) מפרש באופן יותר, דאם בזקיפה יכול כהנים הבעלי מומין לקיים המצוה מבלי שיצטרכו ליכנס בין אולם ולמזבח, ויכולים לזקוף בשאר רוחות.

תוד״ה א״ל ריו״ח כ׳ תוס׳ לבסוף לאבא שאול אמאי היתה היקף בכהנים דוקא, וי״ל דשמא לאבא שאול הקפת מזבח בכהנים ושאר ישראל נוטלים אותה בעזרה בלא הקפה דאע״ג דחובת נטילתה דאו׳, הקפת הערבה סביב מזבח בדרבנן ולא תקנו הקפה רק לכהנים, וכ״כ מהרש״א, ועי״ש, ועיין מהרש״ל.

השלמת הסוגיא, עיין **שו״ע או״ח** (סי׳ תר״ס, ס״ג) מחלוקת אם אומרים הושענא **בשבת,** ועיין **ביאור הגר״א** (שם ס״ק י׳).

ועיין **ביכורי יעקב** דלרמב״ם דירושלים בכלל **מקדש** א״כ גם **בזה״ז** נוהג לולב בירושלים כל שבעה, ועיין אור שמח על הש״ס שחולק **דבזה״ז** אין חיוב כל שבעה.

גמ׳, יסוד נביאים. וא״כ דנביאים אלו ואנשי כנה״ג היו בתחילת בית שני, א״כ ערבה לא היתה משום זכר למקדש כלל כיון דהיה המקדש עומד, וזהו **מקור** לשי׳ רש״י (דף מ״ג: ד״ה האידנא) דערבה לא הוי משום **זכר** למקדש.

רד״ה מנהג, הנהיגו את העם, וריטב״א פי׳ דנביאים לא הורו כלום לעם אלא נביאים נהגו כן לעצמם, והעם נהג כמותם מאליהם.

רד״ה מנהג, כי על מנהג לא בעיא ברכה דליכא למימר וצונו דליכא לא תסור, אבל עיין רמב״ם (ממרים פ״א ה״ב) שהזכיר מנהגות בכלל אזהרה של לא תסור, ועיין רמב״ם (ברכות פי״א הט״ז) ובחידושי גרי״ז על הר״מ.

מ״ד:

גמ׳, כאן במקדש כאן בגבולין, ולפי״ז אין כוונת ר׳ יוחנן ערבה יסוד נביאים שנביאם חידשו מצוה זו לאחר שנשתכח, אלא הם עצמו תיקנוה, וריו״ח אמר זאת בנוגע נטילת ערבה בגבולין, ונטילת ערבה במקדש הלמ״מ. **והרבה מפרשים** גורסים לרש״י ״אלא״ דהוא חזרה. ועיין **מהרש״א**. ואף ריב״ל דחלק

על ריו״ח וס״ל מנהג נביאים מיירי בערבה בגבולין, אבל במקדש הלמ״מ וזהו שי׳ רש״י בסוגיין, **והרבה ראשונים** ס״ל דאין כאן חזרה, ולדבריהם גם במסקנא ריו״ח וריב״ל נחלקו בעיקר מצות ערבה ומקדש אם הוא הלמ״מ או מנהג, עיין תוס׳ (מ״ד. ד״ה והא) ומהרש״א (לעיל סוף ע״א), ומהרש״ל כאן (בתוד״ה כאן במקדש) ועיין גירסת ר״ח.

תוד״ה כאן במקדש כאן בגבולין, ור״ת אומר דאין ראיה מערבה להלל דערבה אינו אלא טלטול ואינה מעשה חשוב, אבל הלל מעשה חשוב ולא גרע מקורא בתורה.

ופי׳ בגרי״ז (הל׳ ברכות) דר״ת ס״ל דיכול לומר וציונו אמנהג, וכן ס״ל לר״מ דיש לא תסור גם אמנהג ולכן מובן דיכול לברך עליה, וכ׳ **הגרי״ז** לבאר מה דמחלק בין טלטול בעלמא להלל דלא גרע מקורא בתורה, וכ׳ דהגדר דאין מברך אמנהג אינו משום דחיוב מנהג פחות מחיוב דמצוה, אלא דתקנת ברכות לא הוי אלא **אמעשה** המצוה, ומנהג אינו **מצוה**, דחפצא דמנהג אינו שֵם מעשה מצוה עליה, וביו״ט שני של גליות אף דחיובו בתורת מנהג, אבל אכילת מצה הוי מעשה המצוה, והמנהג הוא לעשות המעשה המצוה, שע״ז נתקן ברכה, ולכן שפיר יכול לברך, וכן הלל כיון דמצינו ברכה על קורא בתורה, דחפצא של קריאה יש לה ברכה וא״כ כשהוא עושה אותה מחמת מנהג ג״כ יכול לברך, **ועיין תורי״ד** שכתב בסוגיין כל היסוד של הגרי״ז, ועיין שו״ת ח״ס (יור״ד סי׳ קצ״א) שמפרש תוס׳ בע״א בטו״ט, וערל״נ מפרש בע״א.

בא״ד ומיהו אין מזה ראיה. והר״ן הק׳ על תוס׳ שמצינו שאומר וציונו ביו״ט שני כגון וציונו על אכילת מצה שאומרים ביו״ט שני של פסח, וכן הק׳ בגליון מהרש״א, **ובשו״ת ח״ס** (או״ח סי׳ ט״ו), והוסיף להק׳ מברכת הנר שאומרים וציונו, וכן הקשה הערל״נ. ועיין **גליון הש״ס** שהק׳ מברכות מרור של יו״ט שני שאומרים וציונו, וכ׳ גליון הש״ס שכוונת תוס׳ לברכות שאומרים אותו בלמ״ד כמו לשמוע שופר, אבל ברכות שאומרים אותו בעל כרחו על אכילת מצה על אכילת מרור אפשר לומר וציונו אף כשמברכים אותו מחמת מנהג, שהרי אין אומרים אלא הודאה לה׳ שנתן לנו מצוה זו, ואין במשמעות שנצטוינו לקיים עכשיו כמו ברכות עם למ״ד, וכ״כ **ט״ז** (או״ח סי׳ ח׳).

תוס׳ בא״ד ואם אין מברכין עליו מה הפסקה שייך בו, כשם שאין איסור להפסיק באמצע תהילים כך לא יהא איסור להפסיק בהלל, **והר״ן הק׳** על תוס׳ דאפילו אם אומרים ברכה קודם הלל אי״ז סיבה שאסור להפסיק באמצע אמירתו, שכן הפסק ברכה רק אם מפסיק בין ברכה לתחילת אמירה, ועוד בק״ש אסור להפסיק בו אפ׳ בקוראה בלא ברכותיה, וא״כ בהלל יהא אסור להפסיק בו אפילו אם אין מברכים עליו.

גמ׳, אר״נ שלשה בדי עלין לחין. וכ׳ **הר״ן** הטעם שצריך שלשה בדין להבדיל בין מצוה זו למצות נטילת ד׳ מינים הטעונים ערבה א׳ או שתי ערבות, אילו היה מנין הערבות שוה בשתי המצות לא היה ניכר איזו משתי מצוות מקיים האדם, לפיכך קבעו מנין אחר למנהג חיבוט ערבה.

להלכה כ׳ רש״י, דערבה בזמן המקדש שמקיפים וכן ערבה בזמנינו אין לו שיעור ודי באורך כלשהו, ובלבד שיהא עלה א׳. והמנהג כ׳ רש״י להביא ענפים ארוכים, ואע״פ דערבות במקדש היו י״א אמר זה מצוה מן המובחר, ואם אין באורך זה יוצא בכל אורך שהוא, עיין רש״ש. **אבל דעת הר״ן** דאורך ערבה ביחס ללולב הוא אותו שיעור גם לערבה וצריך לפחות אורכה ג״ט וכ״כ בשו״ע. **ועיין מהר״ם** שכ׳ שגם

רש״י לא כ׳ דאין לערבה שיעור אורך אלא לר׳ ששת שסובר שדי בעלה א׳ בבד א׳, אבל לר״נ המצריך ג׳ בדין לחין ס״ל לרש״י ג״כ ששיעורו ג״ט.

גמ׳, אר״נ שלשה בדי עלין לחין. ולא פירש״י כמה עלין נצרכים, ועיין תוס׳ (ד״ה שלשה) לגי׳ מהר״ם דבעינן ג׳ עלין לכל בד, וכ״ה רש״י שבריי״ף. אבל מהר״ם (בתוד״ה שלשה) מדייק מרש״י (ד״ה עלין) כ׳ דבעינן עלין לחים לכל אורך ענף, ועיין ערל״נ שחולק על מהר״ם.

אנן קיי״ל כר׳ ששת דאפילו בד אחד עם עלה א׳, וברש״י מבואר דא״צ שיעור ג״ט. ומשמע ששיטת רש״י דזה רק לר׳ ששת, ועיין ברי״ן שכ׳ דג״ט צריך לכו״ע, וכ״כ שו״ע (תרס״ד ס״ד).

רד״ה עלה כ׳ דבעינן ענפים ארוכים דמנכרי מצוה יפה, והרמ״א כ׳ טעם אחר משום זה קלי.

גמ׳, חביט. ופרש״י נענוע, ובראשונים פי׳ לחבוט על קרקע, ובשו״ע כ׳ שניהם לנענע ואח״כ לחבוט בקרקע.

ועיין שערי תשובה (סימן ש״מ שמ״א) ומ״ב (תרס״ד י״ט).

תוד״ה שלשה, עיין מהרש״א ומהר״ם בביאורו.

גמ׳, מנהג נביאים. וכך אנן קיי״ל להלכה, לפיכך אין מברכים בזה״ז על חיבוט ערבה, ועיין שו״ע (תרס״ד א׳) עם מ״ב (ס״ק י״ב). ועיין **ר״מ** (פיהמ״ש בפירקין משנה ג׳) כ׳ שהיה מנהג נביאים ליטלה בלא ברכה, וכ״כ יראים (סי׳ תכ״ד).

ועיין **שו״ת חכ״צ** (סי׳ פ״ח) ששו״ע סותר עצמו, דלענין נר חנוכה כ׳ שמדליקין ומברכין בביהכ״נ משום פרסומי ניסא, ושו״ע פסק דאין מברכין על הלל של ר״ח שהוא חצי הלל. ועיין בשו״ע (סי׳ תר״ו ס״ד) דאין מברכין על טבילה בעיו״כ דאין מברך על מנהג, ועיין בטוש״ע או״ח (סי׳ תר״י) לברך על נרות יוהכ״פ אע״ג דהוא מנהג, ועיין שו״ת ח״ס יור״ד (סי׳ קצ״א). ועיין שו״ת שבט הלוי (ח״א סי׳ קפ״ה) שמיישב כל הסתירות בטו״ט.

רד״ה א״ל משמע דיש כאן איסור גמור של לאכלה ולא לסחורה. **אבל עיין ערל״נ** דלומד דהשאלה אם אין **ראוי** ולא איסור.

הליכה בער״ש אין הולכין ער״ש יותר משלש פרסאות. וכ׳ מ״ב (סק״א) מתחילת היום והוא קרוב לשליש היום כפי שמהלך אדם בינוני י׳ פרסאות ביום, ובנוסע בעגלה דנוסע מהרה יוכל ליסע הרבה יותר מג׳ פרסאות עד שליש היום, **ומב״ח** משמע להקל בנוסע בעגלה ליסע אפילו אחר חצי היום ובלבד שיעמוד לשבות בעוד היום גדול להכין צרכי שבת [ועיין בערל״נ באריכות].

דף מ״ה.

משנה, וזוקפין אותו בצידי מזבח. עיין לעיל (דף מ״ג:) בגמ׳ אם גם הקיפו הכהנים ברגליהם עם ערבה מלבד זקיפת ערבות הכתוב במתני׳. וכ׳ תוס׳ (ד״ה זוקפין) דהיה תחילה הקפה ואח״כ זקיפה, אבל

למ״ד שהקפה היתה בלולב ולא בערבות, תחילה היה זקפו ערבות ואח״כ הקיפו ברגליהם הערבות הזקופות ולולב בידיהם, וכ״כ רש״י לעיל (ד״ה לא בלולב).

עיין מהרש״א שפי׳ עפ״י ירושלמי דביום שביעי עשאו הקפות שבע פעמים זכר להקפות של יהודים בכיבוש יריחו בימי יהושע בן נון שנפלה החומה, כן אנו מתפללין כשם שהקפות של יריחו הביא מפלת אויבינו, כך מתפללים שבזכות הקפות סביב מזבח יצילנו הקב״ה מכל צרותינו.

רד״ה אני והו. ועיין רמב״ן בהקדמה לפירושו עה״ת שבעצם כל התורה כולה **צירופי שמות** של הקב״ה, והביא כדוגמא את רש״י כאן, ועיין תוס׳ (ד״ה אני והו) ששני שמות אלו מתייחסים למדתו של הקב״ה להשתתף כביכול בצערם של ישראל בכל צרותיהם.

רד״ה שומטין ואין כאן איסור גזל מן הקטנים מפני דרכי שלום שפעולות אלו הנעשות מצד מנהג אין גזל, ועיין תוס׳ שהביאו דוגמא נוספת לכלל זה, ועיין **רמ״א** חו״מ (שע״ח ט׳), ושו״ע או״ח (תרצ״ה א׳) עם מג״א (ס״ק ז׳-ח׳).

רד״ה שומטין. עיין רש״י להלן (מ״ו: ד״ה מיד), ולפי פי׳ שם מיד כוונתה תיכף, משא״כ לפירוש כאן ליד פי׳ מיד.

תוס׳ כ׳ כאן דבחורים הרוכבים בסוסים לקראת חתן וקורעין בגדו של חביריו, ונחלקו פוסקים אם פטור זה נא׳ רק בהיזק **ממון** או גם בהיזק הגוף, עיין מג״א (תרצ״ה סק״ז).

גמ׳, אמר ר׳ אבהו כל הנוטל לולב עם אגד, ומעיקרא דדינא עיין שו״ע (תרנ״א, א) א״צ אגוד, וג״כ שי׳ ר״ט לעיל (ל״ד:) אפילו הדס שנקטם ראשו ואין עבותו שלמה כשר, עיין שו״ע (תרמ״ו), אבל הוא מקפיד לקחת לולב עם אגד והדס שלמה ה״ז כמו שבנה מזבח והקריב קרבן, עיין כפות תמרים.

דף מ״ה:

רד״ה באכילה, זהו המקור למנהג להרבה באכילה **באסרו חג,** ועיין רמ״א (או״ח תכ״ט, ב׳) שהביא זה מכאן, ועיין שו״ע (תצ״ד ג׳) דאסור להתענות אסרו חג שבועות, משום אסרו חג, וי״א דרק בשבועות אסור משום דהוי יום טבוח הקרבנות אם חל יו״ט בשבת, ועיין ביאור הגר״א (סעיף ג׳) ומג״א (תכ״ט, ח׳).

רד״ה באכילה. הרבה פוסקים לא הביאו הלכה שיש לנהוג קצת יו״ט באסרו חג, וי״ל שדעתם כלשון א׳ ברש״י.

רד״ה כל המצות. רש״י לא כ׳ באתרוג דבעינן פיטם למעלה וכ׳ מג״א (תרנ״א, ז׳) דאע״פ שפיטמת האתרוג תלויה כלפי מטה כשאתרוג על העץ אבל דרך גדילתו כלפי מעלה אלא שכובד הפרי הבשל מושכו והופכו, **ועיין טור או״ח** (סי׳ תר״ל) לענין דפנות וסכך הסוכה, ועיין **משך חכמה** (שמות כ״ו ט״ו) הטעם דאין סכך ודפנות צריך דרך גדילתן, ואף ארון ומזבח א״צ דרך גדילתן. ועיין **שפ״א** שחוקר לענין כלי המקדש אם בעינן דרך גדילתן, ועיין **ערוך השולחן** דרק מצוה הבאה דוקא מעצים כדפנות המשכן ולולב בעינן דרך גדילתן, ולא בסוכה הכשר מכל דבר גם מאבנים, ולפי״ז בסכך הבא מגידולי קרקע בעינן דרך גדילתן.

גמ׳, ראיתי בני עליה ומועטין, ויכול לפטור העולם. וכ׳ **ר״ח** ששאר צדיקים קיבלו בעוה״ז מעין עוה״ב אבל ר״ש לא קיבלו בעוה״ז, ומהרש״א פי׳ דהם נסתמך על היסורים שסבלו י״ג שנה, ויסורין הללו בכוחם לכפר על עוונות הדור.